

USİAD

Yıl: 10
Sayı: 37
Nisan-Haziran 2009

BİLDİREN

ULUSAL SANAYİCİ VE İŞ ADAMLARI DERNEĞİ'NİN YAYIN ORGANIDIR

USİAD

5. Dünya Su Formunda

**"Mevcut Eğilimler
SU Sorunlarını Arttıracak"**

**İSTANBUL'DA
DÜNYANIN
SU'YU
KONUŞULDU**

5th WORLD WATER FORUM
İSTANBUL 2009

BRIDGING
DIVIDES
FOR WATER

MEYVE PATLAMASI!

aroma®

ICE
TEA

Aroma'dan Ice-Tea tutkunları için çok özel bir içecek.
250 ve 750 ml'lik kutularında şeker ilavesiz Aroma Ice-Tea.
İsteyene limon, İsteyene şeftali.
Aroma Ice-Tea, buzlu çayın en meyveli hali!

Yıl: 10 Sayı: 37 ■ Nisan-Mayıs-Haziran 2009

Dergimiz üç ayda bir yayımlanmaktadır

Yaygın süreli yayın

ULUSAL SANAYİCİ VE İŞ ADAMLARI

DERNEĞİ ADINA SAHİBİ:

Fevzi DURGUN

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Samim UYKUSEVEN

Genel Yayın Yönetmeni

Pertev CENGİZ

Görsel Yönetmen

Okay LAFÇIOĞLU

Bildiren Yönetim Yeri:

USİAD Genel Merkez:

Keskin Kalem Sok. Esen Apt. No. 6/6

Esentepe- Şişli -İstanbul

Tel: (0 212) 217 36 48 - 217 36 50

Faks: (0 212) 217 36 33

e-posta: iletisim@usiad.net

bildirendergisi@usiad.net

www.usiad.net

Danışma Kurulu:

(Alfabetik Sırayla)

Prof. Dr. Alpaslan Işıklı

Yrd. Doç. Barış Doster

Prof. Dr. Emin Gürses

Prof. Dr. Eren Omay

Prof. Dr. Erol Manisalı

Prof. Dr. Gülten Kazgan

Prof. Dr. İ. Yaşar Hacısalihoğlu

Mete Akyol

Murteza Çelikel

Şefik Soyuyüce

Prof. Dr. Şükrü Sina Gürel

Prof. Dr. İ. Reşat Özkan

Dr. Necip Hablemitoğlu

Cevdet İnci

Onursal Başkan

Kemal Özden

USİAD Ankara Şube:

Atatürk Bulvarı No: 175/21 Bakanlıklar

Tel-Faks: (0 312) 419 44 79

USİAD Denizli Şube:

Saltık Cad. No: 29 K: 6

Tel-Faks: (0 258) 264 27 28

USİAD İzmir Girişim Kurulu:

5709 Sk. No: 37 Karabağlar

Tel ve Faks: (0 232) 253 10 08

e-posta: tbayir@as-el.com.tr

Ofset Hazırlık ve Baskı:

Dünya Yayıncılık A.Ş.

(0 212) 440 24 24

Dergimize gönderilecek yazılar e-posta ile iki sayfayı geçmeyecek şekilde gönderilmelidir. Yazılardan yazarlar, reklamlardan firmalar sorumludur. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

6

KAPAK
DURSUN YILDIZ:
"5. DÜNYA SU FORUMU
VE ERTELENEN
UMUTLAR"

10

KAPAK
USİAD HABER MERKEZİ:
"DÜNYA'DA EŞİTSİZ DAĞILAN
STRATEJİK KAYNAK: SU"

18

KAPAK
USİAD HABER MERKEZİ:
"5. DÜNYA SU FORUMUNDA
KONUŞULANLARDAN,
GÖLGEDE KALANLAR"

12

KAPAK
USİAD HABER MERKEZİ:
"V. DÜNYA SU FORUMU
POLİTİK SÜRECİ'NDE NE
OLDU! NELER KONUŞULDU!"

31

ETKİNLİK
USİAD HABER MERKEZİ:
"İKLİM DEĞİŞİKLİKLERİ VE
SU YÖNETİMİ"

32

KAPAK
DR.
NÜVİT SOYLU:
"SU VE GIDA
KRİZİ"

42

KAPAK

AV. ÖZDEMİR ÖZBAY:
“TAHKİM VE ÜLKEMİZDEKİ SORUNLARI”

50

KAPAK

PROF. DR. DOĞAN YAŞAR:
“İZMİR SUYUNDAKİ
ARSENİK SORUNU/OYUNU”

52

USİAD HABER MERKEZİ
TURHAN ÇAKAR:
“SU PAZARI TEKELLERİN
İŞTAHINI KABARTIYOR”

56

ÜLKE
GÖZDE DEMİREL:
“LATİN AMERİKA DA
SARSILIYOR”

54

DEĞERLENDİRME
TÜRKEK MİNİBAŞ:
“SU YEREL YÖNETİM
ŞEÇİMLERİNDE DE YOKTU”

70

RÖPORTAJ/BARIŞ DOSTER
ERAREN BAŞKANI LÜTEM:
“ÖZÜR KAMPANYASINDA
DIŞARIDAN TELKİN VAR”

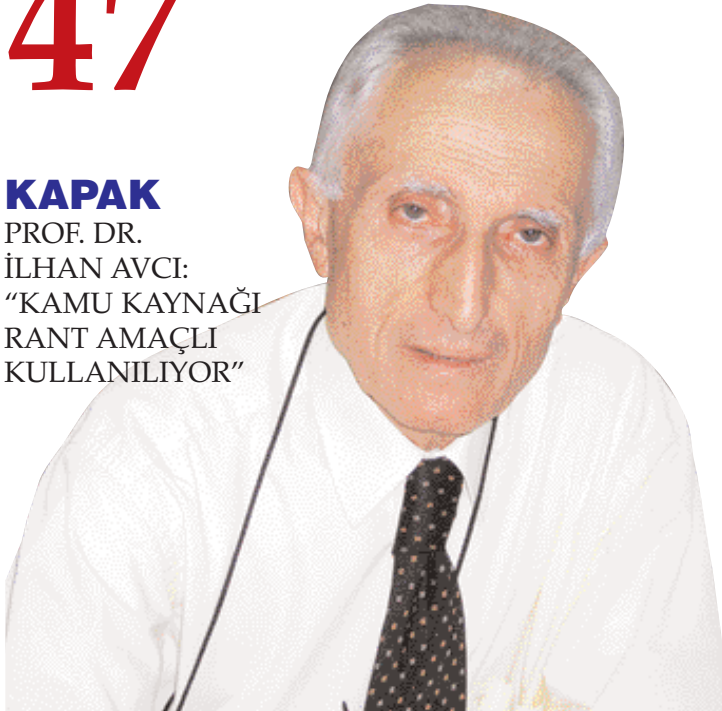
75

BİR KONU
AHMET S. AZİZOĞLU:
“ÜLKE SAVUNMASINA
'YERLİ' DAMGA”

47

KAPAK

PROF. DR.
İLHAN AVCI:
“KAMU KAYNAĞI
RANT AMAÇLI
KULLANILIYOR”

58

SÖYLEŞİ

İLHAN KESİCİ
“KÜRESEL KRİZ
HENÜZ ETKİSİNİ
GÖSTERMEDİ”

ULUSAL SANAYİCİ VE İŞADAMLARI DERNEĞİ

14.04.2008

BASIN DUYURUSU

DARALAN EKONOMİMİZİN TEKRAR AÇILARAK GELİŞME ve KALKINMAMIZIN SÜRMEİ İÇİN DEMOKRASİ ORTAMINDA SİYASİ VE EKONOMİK İSTİKRAR ŞART

Küresel Finans krizinin ülkemizi etkilediği ve etkilemeye devam edeceği bir dönemden geçiyoruz. Bu kritik dönem ülkemizin ekonomik büyüme rakamlarında revizyon yapılarak büyüme hedeflerimizin düşürülmesini zorunlu kılmıştır.

Yapılan resmi açıklamalarda, ekonomimizin 2009 yılında % 3,6 oranında daralacağı, 2010 ve 2011 yıllarında ise % 3,3 ve % 4,5 oranında düşük bir büyüme hedeflendiği belirtilmektedir. Bu tablo bu yıl da dahil olmak üzere gelecek 3 yıl için birçok gelişme ve kalkınma hedefimizde revizyona gitmek zorunda olduğumuzu ortaya koymaktadır.

Daralan ekonomimizin tekrar açılarak gelişme ve kalkınma hedeflerimize ulaşabilmek bugünün öncelikli gündemi ve hedefi olmalıdır. Bunu başarabilmenin en önde gelen koşulu ise mali ve ekonomik disipline ve siyasi istikrara sahip olmaktır. Siyasi istikrarımızın sürmesi ise gelişme ve kalkınmamızın sürdürülebilmesi ile doğrudan ilişkilidir.

Ulusal Sanayici ve İşadamları Derneği olarak önümüzdeki ekonomik tablodan ülkemizin geleceği için önemli mesajlar almak zorunda olduğumuzu düşünüyoruz. Bu kapsamda öncelikle demokrasi içerisinde siyasi ve ekonomik istikrarın önündeki tüm suni engellerin ortadan kaldırılması gerekmektedir.

Ekonomik alanda daralmanın etkilerinin çok yoğun olacağı böyle bir dönemden geçerken istikrarsızlık yaratabilecek her türlü politikanın ve uygulamanın büyük hasarlara neden olacağı konusunda endişe duymaktayız.

Bu nedenle içinden geçtiğimiz günlerde tüm kesimlerin her açıdan sorumlu ve tutarlı davranması gerekmektedir.

Kamuoyuna saygıyla duyurulur.

Fevzi DURGUN
USİAD Genel Başkanı

fevzi.durgun@usiad.net

Başkan'dan Sizlere

Su Bir İnsan Hakkıdır

“Daralan Ekonomimiz İçin Demokrasi ve İstikrar Şart”

Merhaba,

Bilindiği gibi su, dünya üzerinde olduğu gibi ülkemizde de eşitsiz bir şekilde dağılmış olan kıstıtlı bir doğal kaynaktır. Bu kaynağın insan için yaşamsal öneminin yanı sıra ve ülkelerin gelişme ve kalkınmasındaki rolü de çok büyüktür. Bu da bu kaynağı stratejik bir kaynak haline getirmiştir. Su kaynakları, insanoğlu için taşıdığı yaşamsal önemin ötesinde ülkelerin varlığı, güvenlik çıkarları, ekonomik gelişimleri açısından da büyük öneme sahip olan doğal kaynaklardır. Ancak bu kaynak dünyada olduğu gibi ülkemizde de hızlı nüfus artışı, kirlenme ve verimsiz kullanımın baskısı altında bulunmaktadır.

Su kaynaklarının uygarlığın gelişmesinde en önemli rolü oynayan doğal kaynaklar olduğu bilinmektedir. Tarih öncesinde uygarlığın gelişmesinde başat rol oynayan bu kaynağın önemi artmıştır. Su kaynakları özellikle gıda güvenliğinin sağlanması açısından günümüzde daha da hayati ve stratejik bir konuma gelmiştir.

Artık Dünyada güç ve etki alanı oluşturmada geçmiştekenden farklı yöntemleri etkili olmaktadır. 20. Yüzyılın sonundan başlayarak su üzerine küresel politikalar etkisinin arttığı görülmektedir. Yeni dönemde doğal kaynaklardan oluşan güçlerini stratejik ağırlık merkezleri olarak kullanabilen ülkeler, başarı sağlayabileceklerdir. Bu nedenle günümüzde su ve diğer doğal kaynakların korunması aynı zamanda, ulusal güvenlik stratejisinin de ayrılmaz bir parçası olarak ortaya çıkmaktadır.

Ülkemiz su kaynakları açısından zengin bir ülke değildir. Bu nedenle su kaynaklarımızın akılcı verimli ve planlı bir şekilde geliştirilmesi önem taşımaktadır. Su kaynaklarımızın geliştirilmesine Cumhuriyetimizin başlangıç yıllarında atılan adımlarla başlanmıştır. Bu kapsamda su kaynakları yönetimi ile ilgili kamu kurumları kurulmaya başlanmıştır. Su kaynaklarımızın geliştirilmesinde bugüne değin çok önemli görevler üstlenen ve başarıyla çalışan DSİ, İller Bankası, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü gibi köklü kurumlarımızın son dönemde azalan verimliliklerinin artırılması ve yeniden yapılandırılması yerine örneğin Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğünün kapatılması su kaynakları yönetiminin merkezi kurumsal yapısında zafiyetlere neden olmuştur. Su kaynaklarımızın üzerinde hızla artan talep baskısı kirlilik sorunu ve küresel ticari politikalar daha etkin, sürdürülebilir ve ulusal bir su yönetimini gerekli kılmaktadır.

Ancak bu politikalar küresel reçete politikaların dışında ulusal çıkarlar gözetilerek belirlenen ve aynı zamanda sosyal taleplere de duyarlı politikalar olmalıdır.21. yüzyıl su üzerine küresel siyasi ve ticari stratejilerin geliştirildiği ve uygulanmaya çalışıldığı bir yüzyıl olarak başlamıştır. Türkiye bu koşullar altında su kaynaklarının arta kalan %60'ini geliştirmek için öncelikle ulusal bir su stratejisi oluşturmak zorundadır. Bugüne değin USİAD olarak ülkemizin kalkınma ve gelişmesinde en önemli rolü oynayan su kaynaklarımıza yönelik olarak birçok çalışma yaptık Bu kapsamda çok ilgi gören “Su raporu –Ulusal Su Politikası İhtiyacımız ” ve Su ve Toprak Raporlarını yayınladık. 5. Dünya Su Forumunu geniş bir uzman ekiple izledik. Forumda yan etkinlik düzenledik.

Dergimizin bu sayısını “Dünya Su Forumu” ve Suyun Ticarileştirmesine Karşı Düzenlenen “Karşı Su Forumu”nda ele alınan konulara ayırdık. 5. Dünya Su forumunda ele alınan konuları ve uygulamalarını ülkemizin ulusal çıkarlarını gözeterek izlemeye devam edeceğiz. Dergimizin bu sayısının bu duyarlılığı taşıyan kesimler için yararlı olacağına inanıyorum.

Küresel Finans krizinin ülkemizi etkilediği ve etkilemeye devam edeceği bir dönemden geçiyoruz. Bu kritik dönem ülkemizin ekonomik büyüme rakamlarında revizyon yapılarak büyüme hedeflerimizin düşürülmesini zorunlu kılmıştır. Bu kapsamda ülke ekonomimizin 2009 yılında büyüme yerine daralacağı açıklanmıştır. Daralan ekonomimizi tekrar büyüme eğilimine taşıyabilmemizin en önde gelen koşulu mali ve ekonomik disipline ve siyasi istikrara sahip olmaktır. Siyasi istikrarımızın sürmesi ise gelişme ve kalkınmamızın sürdürülebilmesi ile doğrudan ilişkilidir. Küresel finans krizinin ve ekonomimizdeki istikrarsızlıkların önümüze koyduğu bu ekonomik tablodan ülkemizin geleceği için önemli mesajlar almak zorunda olduğumuzu düşünüyorum. Bu kapsamda öncelikle demokrasi içerisinde siyasi ve ekonomik istikrarın önündeki tüm suni engelleri ortadan kaldırarak kalkınma ve gelişme hedeflerimize yoğunlaşmamız gerekmektedir.

Ekonomik alanda daralmanın etkilerinin çok yoğun olacağı böyle bir dönemden geçerken istikrarsızlık yaratabilecek her türlü politikanın ve uygulamanın büyük hasarlara neden olacağı da göz ardı edilmemelidir. Ülkemizin tüm bu güçlükleri Cumhuriyet'imizin hiçbir değerinden ve kazanımlarından uzaklaşmadan aşabilmesi için yeterli deneyim, birikim, inanç ve kararlılığa sahip olduğuna inanıyorum.

Saygılarımla

Fevzi Durgun

5. Dünya Su Forumu ve Ertelenen Umutlar

Dursun YILDIZ
İnş. Müh.

Su Politikaları Uzmanı

1 6-22 Mart 2009 tarihleri arasında İstanbul'da yapılan 5. Dünya Su Forumu tamamlandı.

Su ve Su Kaynakları yönetimi Tematik oturumlarda ve forum kapsamında düzenlenen yan etkinliklerde Teknik, Ekonomik, İnsani, Ticari, İdari, Hukuki, Çevresel ve İklimsel olarak ele alındı.

Forum boyunca daha önceden belirlenen 6 ana temada 23 ana konulu 100'ü aşkın oturum gerçekleştirildi. Konuyla ilgili kesimlerin yoğun bir ilgi gösterdikleri ve yaklaşık 30 bin kişinin resmi kayıt yaptırdığı ve 100'e yakın ülkenin temsilci gönderdiği forumun organizasyonu çok iyi idi.

Forum'un Hazırlık Süreci Belirleyici

1996 yılında Fransa'nın Marsilya kentinde kurulan Dünya Su Konseyi tarafından 1997 den bu yana her üç yılda bir düzenlenen forumlar aslında bilindiğinden daha farklı olarak su ile ilgili tüm kesimlerin tüm sorunlarını tartışarak kararlar aldıkları bir ortam değildir.

Forum, sadece bir haftalık bir konferans olmayıp tematik, bölgesel, politik ve iletişim konularıyla ilgili

aktiviteleri de kapsayan iki yıllık bir hazırlık sürecidir.

Su Forumları için belirlenen konularda forumdan önceki 2 yıl boyunca dünyanın çeşitli bölgelerinde "Bölge Toplantıları" ve ülkelerde "Ülke Toplantıları" yapılmaktadır. Forumda tartışılacak konuların bu ülke ve bölge toplantılardan elde edilen görüş ve düşünceler üzerine belirlendiği öne sürülmektedir.

Forumda tartışılacak olan temaları, konuları ve hedefleri belirlemek üzere birkaç kere tüm paydaşların da katıldığı temasal koordinasyon toplantıları yapılmıştır.

Ancak bölgesel ve bölgesel toplantılarda ele alınan ve forum için öne çıkartılan konuların resmi çerçevesi önceden belirlenmektedir. Bu sürecin "belirleyici" olan katılımcıları da daha çok su yönetiminde görev alanlar ve bazı akademisyenler olmaktadır. Bu şekildeki bir yapılanma Forum süresince ele alınacak konu ve katılımcıların yanı sıra resmi çerçevenin de istenilen şekilde belirlenebilmesine olanak tanımaktadır.

Örneğin taslak Bakanlar Deklarasyonu ve İstanbul Su Strateji Rehberini görüşmek üzere dört hazırlık toplantısı yapılmıştır. Parlamentolar Kasım 2008 yılında Fransa'nın Strasburg şehrinde Su Parlamento-su Forumu için gündemlerini belirlemek üzere toplanmıştır. Yerel yöneticiler İstanbul Su Anlaşmasını hazırlamak için Kasım 2008'de İstanbul'da toplanan Birleşmiş Şehir-

ler ve Yerel Yönetimler Dünya Konseyi'nde olmak üzere birkaç kere toplanmıştır.

Bunun yanı sıra Forumun dört bölgesi (Afrika, Amerika, Asya-Pasifik, ve Avrupa) ve üç alt bölgesi (Türkiye içi ve civarı, Akdeniz ve Orta Doğu ve Kuzey Afrika ve Arap ülkeleri) Forumu hazırlanmak amacıyla toplantılar düzenlemiş ve Bakanlar deklarasyonuna yayınlanabilecek konuları belirlemiştir.

Forum Haftası boyunca sunulan konularda katılımcıların görüş ve değerlendirmeleri sonuç raporlarında çok sınırlı yer almıştır. Bu nedenle bu katkı ve değerlendirmelerin Forumdaki diğer katılımcılara görüş ve önerilerini açıklama dışında forumdan çıkacak sonuçlara yönelik herhangi bir işlevi olmamıştır.

Aslında "Dünya Su Forumu"

Suyun ekonomik büyüme politik ve sosyal kararlılık ve insan yaşamı için ne denli önem taşıdığı ortadadır. Ancak halen 800 milyon insan güvenli içme suyu kaynaklarından; 2.5 milyar insan ise yeterli sanitasyondan yoksun olarak yaşamaktadır. Su kaynaklarını baskılayan unsurlar hem artmakta hem de kalıcı hale gelmektedir.

Bu sorunların sürdürülebilir bir şekilde çözümü için, su ile ilgili sorunları uluslararası alanda ele almak üzere Dünya Su Konseyi tarafından 1997 yılında Dünya Su Forumu başlatılmıştır. Dünya Su Konseyi, 1996

yılında kurulan ve su üzerine uluslararası politikaları belirleyen bir kuruluş olarak bilinmektedir.

Aslında düzenlenen forumlarda Yeryüzü'nün tatlı su kaynakları üzerindeki baskılar yerel bölgesel ulusal ve uluslararası boyutta ele alınarak çeşitli çözüm önerileri konuşulmaktadır. İstanbul ile Forumun amaçları arasında su ile ilgili sorunların politik gündemde önemini artırmak da dahil edilmiştir.

Forum boyunca uluslararası su sorunlarının çözümlenmesine değil bu sorunlar konusunda daha çok bilgilendirilmesine daha doğrusu katılımcılara bilgi verilmesine yönelik bir süreç işlemektedir.

Aslında Dünya Su Forumu mevcut yapısı ile katılanlarla birlikte politik sonuçlar elde etmeye yönelik değil katılanlara teknik ekonomik ve politik yön vermeye yönelik bir organizasyon görünümündedir.

Dünya Su Forumu

İstisnai Bir Organizasyon

Dünya Su Forumları'nı belirleyen bu toplantı çekici olarak beklentiler ü yapılması gerekir.

Dünya su forumları başta bu yana dünya su politikaları resmî ölçekte ele alınarak bu yönde yön vermek üzere gerçek forumlardır. Ancak dünya suyunu düzenleyen Dünya Su Forumu'nun yapısına bakıldığında, ülkelerden üye olan özel kuruluşlar ve bazı STK'ların yönetimine rağmen yönetim ağına çokuluslu su şirketleri elinde olduğu görülmektedir. Bu nedenle bu forumların su sorunlarının oluşmasında belirleyici olan nedenlerden daha çok su kaynakları ve su hizmetleri yönetimi sorunları genel hatlarıyla ve daha çok süreci kontrol altında tutmak amacıyla gerçekleştirilir.

Bu nedenle de BM Uçurumunun 2006 yılı İnsan ve Ortam Raporunda su sorununu

“Yoksulluk, Güç ve Eşitsizlik sorunu olduğu açıkça belirtilmesine rağmen Dünya Su Forumları'nda bu temaların doğrudan ele alınmadığı görülmektedir.

Bu nedenle Dünya Su Forumu “Su kaynaklarının mevcut durumu ve suyun geleceği konusunda üst düzey bir teknik bilgilendirme ve genel bir farkındalık yaratma açısından ele alındığında etkili bir organizasyon olarak değerlendirilebilir. Ancak eğer beklenti insanın yeterli temiz suya ulaşması ve sağlıklı bir çevrede yaşaması hakkını da içeren sürdürülebilir bir su yönetimi için küresel bir iradenin oluşması ise, bunun gerçekleşmesi mümkün değildir. Bu forumların dünya su politikalarına su hizmetlerinin özelleşmesine yönelik farklı finans modelleri önererek yön vermek istedikleri

Forum'daki dört stratejik alan;

1. Su ve iklim değişikliği arasındaki bağlantının vurgulanması;
2. Afet risklerinin azaltılması için bilgi ve deneyim alışverişi
3. Finansal kaynaklar desteği ile insan ve kurumsal kapasitenin geliştirilmesi;
4. Sınır aşan su yönetiminde işbirliğinin önemini anlaşılması olarak belirlenmiştir.

FORUM'un En Önemli Raporu : “Değişen Dünya'da Su”

UNESCO Dünya Su Değerlendirme Programı çerçevesinde hazırlanan 3. Değişen Dünyada Su Raporu'nda aşağıda verilen çok önemli saptamalar yer aldı.

Ana Mesaj: Su Güvenliği olmadan kalkınma olmaz

- Afrika'da 340 milyon kişi gü-

● 2005 yılında 860 milyon olan gıda krizi yaşayan kişi sayısı 2008 de 963 milyona ulaştı

● Gelecek 40 yılda dünya nüfusuna 3 milyar kişi katılacak

● Yeni paradigma: Dış faktörlerin kaynak kullanımına etkisi göz önüne alınmalı

● 2060 yılında 2002 yılından %60 daha fazla enerji gereksinimi olacak

● Su kaynakları Demografik, ekolojik, sosyal, teknolojik gelişme ve değişimlerle politika ve finansman gibi dış faktörlerin baskısını yaşayacak

● Su kaynakları ekosistemde, arazi kullanımında, iklimlerde ve tüketim kalıplarındaki hızlı değişikliklerin etkisi altında yer alacak

● Su kaynaklarının geliştirilmesi ekonomik kalkınma için çok önemli. Bu nedenle su altyapı yatırımları öncelikli olmalı.

Forumun Siyasi Süreci

5. Dünya Su Forumunun iddialı olduğu alanlardan birisi de dünyada suyun sürekli olarak politikanın gündeminde tutulabilmesiydi.

İstanbul'daki siyasi sürecin Meksika'da düzenlenen 4. Dünya Su Forumu'ndaki deneyimlere dayanarak hükümetler, yerel yetkililer ve parlamenterlerden oluşan üç siyasi grubu içermesi düşünülmüştür. Bu sürecin, Forum'un tematik ve bölgesel hazırlık süreçleri ile olabildiğince ilişkili olması planlanmasına rağmen yeterince başarılı olunamamıştır.

Forum esnasında gerçekleşecek tartışmalar ile bu üç politik grup arasında köprü oluşturmak ve bir dizi tavsiye tasarısına odaklanmak amaçlamıştır.

Forumun Siyasi sürecinin amacı Su konularında siyasi taahhüdü teşvik etmek ve özellikle Bakanlar Konferansı aracılığıyla su konusunun siyasi gündemin üst sıralarında yer almasını hedeflemek olarak açıklanmıştır. Bu süreçte, yeni taahhütlerin ve çalışma ortaklıklarının oluşması için çalışılacağı ileri sürülmüş ancak bu sürecin sonunda bu planların yeterince uygulanmadığı görülmüştür.

Etiyopya; Uruguay gibi bazı ülkelerin bakanları Forum esnasında çeşitli ana başlıklarda gerçekleştirilen bakanlar yuvarlak masa toplantılarında kendilerine yeterli söz hakkının verilmediğinden yakınmışlardır.

Su Hizmetleri

Özelleştirmesine Balans Ayarı

5. Dünya Su Forumu daha öncekiler gibi su hizmetleri yönetiminde özelleştirme çabalarının ağırlıklı ve belirgin bir şekilde ele alındığı bir Forum olmamıştır. Forumda İdare, Yönetim ve Finans temaları altında su hizmetinde kamu ve özel sektörün optimizasyonu ve suyun etkili ve verimli yönetimi için kurumsal düzenlemeler gibi konu başlıklarında sunumlar yapılmıştır.

Ancak Forumun sonunda 54 yerel ve bölgesel yönetici tarafından imzalanan İstanbul Su Mutabakatı'nın 1. bölümünde;

● Sağlıklı su ve sanitasyona erişim tüm insanların en temel haklarından biridir ve toplum sağlığını koruma ve yoksullukla mücadele hususunda çok önemli bir rol oynamaktadır .

● Su, kamu malıdır ve bağımsız olarak kısmen veya tamamen özel sektöre ihale edilmiş olsa da, olmasa da kesinlikle kamunun kontrolünde olmalıdır ifadeleri benimsenmiştir.

5. Dünya Su Forumu daha önce az gelişmiş ülkelerde uygulanan ve genellikle toplumsal tepkiler doğuran su hizmetleri yönetimi özelleştirilmesi uygulamalarının farklılaştırılarak gündeme getirildiği bir forum olmuştur. Bir diğer deyişle su hizmetleri yönetimine özel sektör katılım modelleri artmıştır. PPP olarak bilinen kamu özel sektör işbirliği modelinin yanı sıra Finansal, Yasal, İdari, Birleşik modeller gibi çeşitli Özel Sektör Katılımı (Private Sector Parcipitation) modelleri geliştirilmiştir.

Bu arayışlar, su hizmetleri yönetimini özelleştirmeye yönelik politikalarda bir balans ayarı yapılarak farklı model geliştirme çalışmalarını ortaya koyması açısından önemlidir.

Bu durum 19 Mart Perşembe günü Arap Ülkeleri Grubu toplantısında Tarım Kalkınması için Uluslararası Fon'dan Kevin Cleaver'ın açıklaması ile de ortaya çıkmıştır. Cleaver açıklamasında " suyun özelleştirilmesi ile ilgili yoğun muhalefete karşı özelleştirme yerine daha az tartışma yaratacak terimler kullanmayı önermiştir. Cleaver "bu yeni terimlerin değişik politik alternatifleri artıracak açık oturumlara teşvik edeceğini" belirtti.

Bakanlar Deklarasyonu ve İstanbul Su Mutabakatı

5.Dünya Su Forumu süresince tematik oturumlarda ve bakanlar, parlamenterler ve yerel yöneticilerin katıldığı siyasi süreç oturumlarında deklarasyonda yer alması belirtilecek yapılan önerilerin Deklarasyona yansımadağı bir Forum olmuştur. Bu durum Su sorunlarının ilk kez ve yoğun olarak siyasi gündeme taşınması iddiasını ortay atıldığı bu forumda öncelikle ortak bir siyasi irade oluşumunu zafiyete uğratmıştır.

Özetle Bakanlar deklarasyonu 3 Mart tarihinde Paris'te yapılan toplantıda kabul edilen taslak deklarasyon olarak tartışılmadan geçirilmiştir. Bu durum forumda yapılan tartışmaların ortak bir irade yaratılmasına etkisi açısından boşa düştüğünü ve forumun bir teknik ve politik bilgilendirme ve toplantısına dönüştüğünü ortaya koyması açısından önemlidir.

Forumun sonunda sorunsuz bir şekilde bir Bakanlar Deklarasyonunun kabul edilmesi Forumun başarılı ve katılımcı bir sonuçla tamamlandığını göstermemiştir. Aslında gerçeği daha çok yansıtacak ve sorunların gerçek nedenleri konusunda farkındalığı daha çok arttıracak demokratik uygulama Taslak Deklarasyonun öneriler doğrultusunda son haline getirilmesi ve imzaya açılması olacaktı. Bu forumlarda benimsenen deklarasyonların önemi temel bazı sorunların dile getirilmesinden bile uzak bir metnin yazılması ve kabul görmesi değildir. Bunların asıl fonk-

siyonu özellikle su gibi yaşamsal bir konuda üzerinde tartışma ve şerhler bulunan ama sonunda adım adım da olsa ortak bir siyasi iradenin oluşmasına olanak tanıyan ya da sorunların ortaya çıkmasına ortam yaratan metinler olmalıdır.

Bu durum su konusunda tüm katılan ülkelerin görüş ve önerileri ile ortak politik bir irade belirlemesi yerine taslak olarak belirlenen genel kabullerle oluşması umut edilen belirli bir politik iradenin peşinden gidilmesi anlamına gelir ki bu da öncelikle bu Forumda çok öne çıkartılan suyun politika gündemine taşınması konusunda kırılmalar yaratır.

Sonuç olarak 5. Dünya Su Forumu farklılıkların su konusunda Bakanlar Deklarasyonunda yakınlaşmasına hizmet edememiştir. Bu nedenle su sorunları çeşitli ülkelerin politika gündemlerine yine farklılıklarla taşınacaktır.

5. Dünya Su Forumunda Yerel Yöneticilerin oturumları ve İstanbul Su Mutabakatı da tartışmalı geçmiştir

Bazı yerel yöneticiler Yerel Bölgesel Eylem Planı Talimatı'nın ekinde referans verilen "havzalararası su aktarmalarının" ekten çıkarılmaması durumunda anlaşmayı imzalamayacaklarını belirtmişlerdir. Buna karşın diğer yöneticiler de hali hazırda havzalar arasında su paylaşımının olduğunu belirterek ve ifadenin çıkartılmasına karşı çıkmıştır. Daha sonra söz konusu ifadenin "havzalararası su aktarmalarının" "yerel sınırlar içerisinde" şeklinde kısıtlanması önerilmiş ancak bu öneriye de bazı yerel otoriteler (sınır ötesi sular aktarımlarının gelişmekte olan ülkeler için potansiyel önemini vurgulayanlar) tarafından karşı çıkmıştır. Sonunda "havzalar arası aktarım" ifadesinin çıkartılıp yerine havzalar arası aktarımı destekleyen yerel otoritelerin listesinin dipnot olarak konulması önerilmiştir.

Forum sonunda 54 yerel ve bölgesel yönetici tarafından imzalanan İstanbul Su Mutabakatı'na Lozan,

Viyana ve İncheon (Kore Cumhuriyeti) yerel yöneticileri tarafından onaylanarak edileceği açıklanmıştır.

Mutabakatın

1. Bölümünde yer alan

● Su, kamu malıdır ve bağımsız olarak kısmen veya tamamen özel sektöre ihale edilmiş olsa da, olmasa da kesinlikle kamunun kontrolünde olmalıdır. Kabulü aslında öncelikle bir kamu malının özelleştirmeye konu edildiğinin kabulüdür. Bunun yanı sıra bu kabul bundan sonraki özelleştirmelerde daha çok kamu denetiminin gündeme getirileceğini ortaya koyması açısından dikkat çekicidir. Ancak bu denetimin etkinliğinin ne kadar olacağı ve su gibi talebi sürekli olan bir konuda ortaya çıkan sorunların hangi kesimin lehine çözümleneceği soruları ortada kalmaya devam etmektedir.

Sonuç ve Değerlendirme

İstanbul'da tamamlanan 5. Dünya Su Forumu tüm yönleriyle ele alınıp objektif bir şekilde analiz edildiğinde aşağıdaki ana tespitlerin yapılması mümkündür;

● Dünya Su Konseyi tarafından düzenlenen Forumun temel politikası Dünya Su Konseyi'nde egemen olan ve Suyun ticarileşmesinden yana olan politikalarından uzak olamaz.

● Dünya Su Forumlarında su sorunlarının yerel bölgesel ülkesel ve küresel anlamda farklılaşması ve artmasının bilimsel teknik ve ekonomik açılardan oldukça detaylı bir şekilde ele alındığı söylenebilir.

● 5. Dünya Su Forumunda da böyle olmuştur. Bu forumda artan ve değişen su sorunları konusunda ve bununla ilgili konularda yerel, ulusal, bölgesel ve küresel ölçekte genel bilgilendirme gerçekleştirildiği ve farkındalığın arttığı söylenebilir.

● Forumda su sorunlarının genel olarak da olsa tüm boyutları ile ele alınması bu sorunun artmasını önlemek açısından uygundur. Ancak bu forumlarda diğer uluslar arası programlarda olduğu gibi sorunların çözümüne yönelik ileri adımlar atıl-

ması ve dünya geneli için ortak bir siyasi irade oluşturulması mümkün değildir.

● Dünya Su Forumlarında Forum süresince katılımcıların fikirlerinin ve tartışılan konuların sonuç deklarasyonlarına yansımaları ve ortak bir irade oluşturmak için kullanılması olanağı bulunmamaktadır.

● Forumun en demokratik katılımcı yanı, belirlenen konularda Forum öncesinde ülke ve bölge toplantılarındaki görüşlerin genel hatları içinde daha önce hazırlanan bildiri taslaklarına yansımaları olarak ortaya çıkmaktadır. Forum süresince ise forumun düzenleyicileri katılımcıların sınırlı görüşlerini sadece duymak olanağına sahip olmaktadır.

● Dünya Su Forumları sonunda yayınlanan deklarasyonların uluslararası hukuki bir bağlayıcılığı bulunmamakta ancak dünya su sektöründeki kesimlere daha çok idari ticari ve siyasi açıdan bir genel kılavuz özelliği taşımaktadır.

● Bu nedenle Dünya Su Forumunda özellikle eşitsizlik ve ekonomik gelişmişlik farkı nedeniyle oluşan ve mevcut ekonomik ve siyasi politikalarla derinleşen suya ve gıdaya ulaşım gibi konularda somut çözüm sonuçları ve bunun uygulanması iradesi beklenemez.

● Sonuç olarak büyük umutlar içinde gerçekleştirilen 5. Dünya Su Forumu bu forumdan somut öneriler bekleyen su sıkıntısı ve sağlıklı bir çevrede yaşama zorluğu içindeki kesimlerin umutlarının ertelenmesine neden olmuştur.

● Çünkü 5. Dünya Su Forumu Bakanlar Deklarasyonunda daha önceki forumda konuşulmasına rağmen suyun "Temel bir insan ihtiyacı" olarak değil "temel bir insan hakkı" olarak yer alması bile gerçekleşmemiştir. Bu deklarasyonda yer alması, sorunu çözmekten daha çok yoksullar ve suya ulaşma zorluğu içinde olanlar lehine bir ileri adım olarak kabul edilebilecek olan "Su Hakkı" konusunda uluslar arası bir irade oluşturma çabası da bu koşullar altında bir başka bahara ertelenmiştir. ■

Dünya'da Eşitsiz Dağılan Stratejik Kaynak: Su

USİAD Haber Merkezi

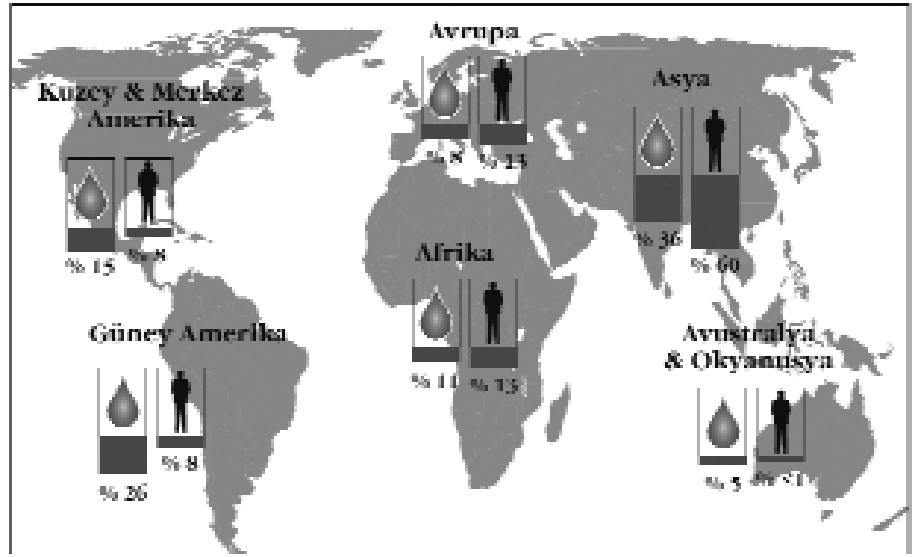
Tatlı Su Kaynaklarının ve Nüfusun Kıtalara Göre Dağılımı

Dünyadaki Suyun Eşitsiz Dağılımı
Bilindiği gibi su kaynakları dünyada eşitsiz bir şekilde dağılıyor. Dünya nüfusu da dünya genelinde yoğunluk açısından farklı bir dağılım göstermekte. Bu koşulların da etkisiyle dünyada kişi başına kullanılan su miktarı bölgelere göre değişiklik gösterir. Kullanılabilir su potansiyeli de bölgesel veya ülkesel olarak ele alınmakta ve yeterliliği "kişi başına düşen veya kullanılan su" miktarı ölçeği ile açıklanmakta.

Bu nedenle dünyada kullanılan toplam suyun çok büyük bir bölümünün az bir nüfus tarafından kullanıldığına yönelik yapılan değerlendirmeler doğru ve anlamlı değildir. Böyle bir değerlendirme, ancak ele alınan nüfusun nerede yaşadığının belirtilmesi ve su kaynağının o nüfus için ulaşılabilir yakınlıkta olması durumunda anlamlıdır. Brezilya'daki su potansiyeli Afganistan'daki kullanım için bir anlam ifade etmez. Aslında dünyanın tatlı suyunun yaklaşık beşte birini barındıran Amazon Nehri havzasındaki tatlı su da daha çok ekosistem için önem taşımaktadır.

BM'nin Dünya Suyu Değerlendirme Raporu

Bu yıl üçüncüsü "Değişen Dünya'da Su" başlığıyla yayınlanan Birleşmiş Milletler Raporu mevcut durumun devam etmesi halinde su sorununun artacağına dikkat çekiyor. Raporda Afrika'da 340 milyon kişinin suya ulaş-

Kaynak: UN World Water Development Report, 2004

makta zorluk çektiği belirtilerek "su güvenliği olmadan kalkınma olmaz" vurgusu yapılıyor

Dünyada yeterli suya ulaşamayan nüfusun büyüklüğü ancak kişi başına kullanılan yetersiz su miktarı dikkate alınarak sağlıklı bir şekilde açıklanabilir. Araştırmalar Gambia'dan Nepal'e Angola'dan Paraguay'a kadar 62 az gelişmiş ülkede yaşayan yaklaşık 2,2 milyar kişinin 4,5 litre'den başlayarak değişen miktarlarda günde kişi başına ortalama 50 litreden daha az içme ve kullanma suyu kullandığını ortaya koymaktadır. Bu durum dünya nüfusunun yaklaşık üçte birinin, içme ve kullanma suyu ihtiyacının en alt sınırının da altında su tüketerek yaşadığını gösteriyor.

Su üzerine oluşturulan küresel ticari politikalar, dünyadaki yoksul kesimin su gibi yaşamsal bir kaynağa ulaşma konusundaki en temel insan hakkı'nı

zora sokmaktadır. Dünyada her gün su ve suya bağlı hastalıklardan yaklaşık 35 000 kişinin yaşamını kaybetmesi hemen hemen kanıksanma noktasına gelmiştir. Bu nedenle bu politikaların mevcut ve olası olumsuz sonuçlarının spekülasyonlar ile değil sağlıklı araştırma ve projeksiyonlara dayalı ve anlaşılır bir şekilde daha farklı yöntemlerle açıklanması önem taşımaktadır.

Su Üzerindeki Baskılar Farklaşıyor

İstanbul'da düzenlenen 5. Dünya Su Forumu'nda açıklanan BM'nin Değişen Dünya'da Su Raporunda dünyadaki değişikliklerin çok hızlı gerçekleştiği ve su üzerinde geçmişteki baskıların farklılaşmakta olduğu yer almaktadır. Son dönemde ekosistemin, arazi kullanımının, iklimlerin ve tüketim kalıplarının önemli değişikliklere uğradığı belirtilen raporda bunun su kaynak-

ları üzerindeki baskıları farklılaştırarak arttıracakları belirtilmiştir.

Aynı raporda 2005 yılında gıda krizi ile karşı karşıya olan 863 milyon kişinin 2008 yılında 963 milyona çıktığı belirtilmiştir. Bu koşullar yaşanırken gelecek 40 yıl içerisinde dünya nüfusuna katılacak 3 milyar kişinin su talebinin sürdürülebilir bir yönetim ile sağlanabilmesinin oldukça güç olacağı ortaya çıkmaktadır.

Su Güvenliği, Kalkınma ve Su ve Sanitasyon Hakkı

Ülkelerin su güvenliği olmadan kalkınabilmesi mümkün değildir. Bu

nedenle gelişme ve kalkınma çabası içinde olan ülkelerin su güvenliğini sağlayacak politika ve programlara ihtiyacı vardır. Ancak su güvenliğinin sağlanması da kalkınmışlıkla doğru orantılı olarak gerçekleşir. Bu nedenle bu çevirimden çıkılmasının en temel unsuru ulusal su politikaları temelinde bir kalkınma ve gelişme modelinin uygulanması olacaktır.

Su bir canlı hakkı olarak ele alınmalı ve su hizmetleri bir kamu hizmeti olarak sunulmalıdır. Yeterli ve temiz suya erişim ve sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı ancak bunu temel alan sosyal politikaların uygulandığı ortamlar-

da geçerlilik kazanır ve uygulanabilir bir hak olur. Bunun dışında su hakkı herhangi bir uluslararası deklarasyonda yer alsa bile uygulanabilirliği için bugünkünden daha farklı koşullara gereksinim vardır.

Dünyada her alandaki hızlı değişimin, artan nüfusun ve küresel ticari su politikalarının baskısı ile karşı karşıya olan su kaynakları artık sosyal, akılcı, çevre duyarlılığı olan yerel bölgesel ve ulusal politikalara ihtiyaç duymaktadır. Su sorununun küresel ölçekte çözümünde ise öncelikle küresel eşitsizliklerin ortadan kaldırılmasına yönelik politikalar en önemli rolü oynayacaktır. ■

MEKSİKA 2006'dan Bu Yana Konuşuluyor Ama...

“SU HAKKI” İstanbul Bakanlar Deklarasyonunda Yine Yer Almadı

2006 yılında Meksika'da Yapılan 4. Dünya Su Forumunda ilk kez çok yoğun bir şekilde gündeme getirilen ve 50 civarında ülke temsilcisi tarafından desteklenen su hakkı sorun yaratacağı düşüncesiyle Bakanlar Deklarasyonunda yer almamıştı. Bu kez 5. Dünya Su Forumu boyunca Tematik ve Politik Süreçlerdeki birçok oturumda değişik ülkelerin temsilcileri tarafından gündeme getirilerek Bakanlar deklarasyonunda da yer alması istenen “Su Hakkı” ibaresi bu kez de deklarasyona girmedi. Bu durum kapanış konuşmaları sırasında bazı gelişmekte olan ülke temsilcileri tarafından “Geriyeye Doğru Gidiş” olarak değerlendirildi.

Bazı temsilciler ise Forumda hala suyun bir temel ihtiyaç mı yoksa bir insan hakkı mı olduğunun konuşulmasını ve böyle bir konuda bile ortak ileri bir adım atılmamasını eleştirdi. Su Hakkı (Right to Water) kavramı genel olarak her insanın yeterli miktarda ve sürekli temiz suya ulaşması ve sağlıklı bir ortamda yaşamasının bir insan hakkı olduğunun kabulü anlamına geliyor.

Meksika'daki Su Forumunda çok geniş kapsamlı olarak ele alınan su hakkı konusunda daha sonra Dünya Su Konseyi tarafından bir sentez raporu da hazırlanmıştır.

Céline Dubreuil tarafından hazırlanan Temmuz 2006 tarihli raporda su hakkı konusunda 4. Dünya Su Forumunda parlamenterlerden yerel yöneticilere işadamlarından sivil toplum kuruluşlarına ve birçok bakana kadar büyük bir destek bulunduğu, bunun da 3. Dünya Su Forumundan bu yana başarılı çok büyük bir adım olduğu belirtilmiştir. 4. Dünya Su Forumunda birçok oturumda tartışılan ve birçok bildiriye konu edilen su hakkı daha sonra Cezayir'den Belçika'ya Arjantin'den Yeni Zelanda'ya Romanya'dan İsviçre'ye kadar 50 ülke tarafından kendi aralarında açıkça kabul edilerek beyan edilmiştir.

Meksika'daki Forumda bu denli kapsamlı ele alınarak destek bulan ve Dünya Su Konseyinin Sentez Raporu'nda uygulama yöntemleri konusunda öneriler de yapılarak detaylı bir şekilde analiz edilen “Su Hakkı”nın 5. Dünya Su Forumunda adeta unutulması dikkat çekicidir.

Su Hakkı konusundaki daha önceki forumda sağlanan birikimin bu denli düşük bir profile indirilerek İstanbul Bakanlar Deklarasyonunda da yer verilmemesi bazı yetkililerin “Su Hakkını herkes kabul ediyor, ondan önce yapılacak işler var” yaklaşımıyla açıklanamaz. Çünkü Dünya'da her gün 35 000 kişinin su veya suya bağlı hastalıklardan hayatını kaybetmektedir. Sadece bu durum bile artık daha cesur ve daha ileri adımlar atılması gerektiğini açık olarak göstermektedir.

5. Dünya Su Forumunda Suyun Bir İnsan Hakkı olduğu ve su temininin bir kamu hizmeti olarak verilmesi gerektiği konusunda Genel Başkan Danışmanımız ve Su politikaları uzmanı Dursun YILDIZ tarafından 21 mart Cuma günü etkili bir sunum gerçekleştirildi.

“Suyun Fiyatlandırılması ve Suya Ulaşmada Adalet” başlığıyla MELIA Programı kapsamında bir Yan Etkinlik olarak gerçekleştirilen sunum izleyen yerli ve yabancı katılımcıların beğenisini topladı.

V. Dünya Su Forumu Politik Süreci'nde Ne Oldu ! Neler Konuşuldu!

USİAD Haber Merkezi

18 Mart 2009 Çarşamba

Parlamberterler Oturumu:

■ Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Köksal Toptan, küresel su krizinin ağırlığına ve su yönetimi ile ilgili etkili yasamanın önemli rolüne işaret etti.

■ Kore Cumhuriyeti sözcüsü Cho Jin Hyeong kuraklık ve çölleşmenin Asya'da azalan bitki örtüsü ve yiyecek bulunabilirliğine sebep olduğuna, bunun yanında yenileme ve önleyici tedbirlerin periyodik kuraklık ve sel baskınlarından kaynaklanan gerilimi azalttığını iddia etti.

■ Brezilya sözcüsü Narcio Rodriguez, dünya çapında su sorunlarını ele alan parlamberterlerin çabalarını koordine etmek üzere, Dünya Su Konseyi ve BM Ekonomik Kalkınma Örgütü-Uluslararası Hidroloji Programı, (UHP)'nin koruması altında kalıcı bir küresel su parlamentosunun oluşturulması çağrısında bulundu.

■ Rodriguez ayrıca Latin Amerika'nın karşı karşıya olduğu suya ulaşmanın adaletsizliği; yeraltı su kaynakları ile ilgili yetersiz yasalar; ve su hizmetleri, fiyatlandırma, ve ekosistem hizmetleri ödemesi üzerine olan yasanın etkin olmaması hususları üzerinde durdu.

■ Ürdün sözcüsü Adnan Moham-

mad Badran, suya erişimin temel bir insan hakkı olduğunu vurguladı ve parlamberterler tarafından ulusal yasalarla uygulanması önerisinde bulundu.

■ İsviçre'den katılan toplantı başkanı Victor Ruffy, parlamberterler tarafından değerlendirilen şu dört konuyu tartışmaya açtı: küresel değişim; sınıraşan sular; yerinden yönetilme; ve su ve temizlik hakları..

Oturumda Hangi Konular Ele Alındı:

■ TBMM'den Mustafa Öztürk, küresel değişim üzerine bir oturumun açılışını yaptı. Gelişmiş ülkelerin iklim değişimi adaptasyonu ve hafifletme mekanizmalarını kar yapma aracı olarak görmemeleri gerektiğini, ve birlikte hareket etmek ihtiyacı üzerinde durdu.

■ **Görüşmeler sürerken, Irak'tan bir parlamberter bölgesel işbirliğini geliştirmek için Fırat ve Dicle nehirleri üzerine üçlü bir anlaşma yapılması çağrısında bulundu.**

■ Macaristan'dan bir parlamberter, politika ve bilimi birleştirmeyi vurguladı. Bolivya'dan bir parlamberter, buzulların su potansiyelinden yararlanmak için gerekli teknolojilere erişimin eksikliğinden yakındı.

■ Almanya'dan Ursula Eid, sınır ötesi sular oturumunu başlattı. Birleşmiş Milletler Su Yolları Anlaşmasının

onaylanmasını ve gelişmekte olan ülkelerdeki nehir havzası kuruluşlarının ODA kullanılarak güçlendirilmesini teşvik etti. TBMM'den Osman Coşkunoglu, bunların yanı sıra, sınır ötesi "çıkar paylaşımını" kolaylaştırmak üzere ulusal kanunlar çıkarılmasını ve nehir aşağısı ve yukarısındaki devletler arasında kabul edilebilir bir denge kurmak üzere sınır ötesi sular anlaşması geliştirilmesini tavsiye etti.

■ Görüşmeler sırasında, bir Türk parlamberter sınır ötesi ve ulusal su yolları arasındaki farkın altını çizdi ve bu ayrı kaynaklar için ayrı anlaşmaların görüşülmesini tavsiye etti; öteki milletvekilleri ise Uluslararası Yasama Kurulu'nun sınır ötesi yer altı suları üzerine olan çalışmalarının önemine işaret ettiler.

■ Mısır'dan Salwa el Magoli yerel yönetim oturumunda Yerel yönetim ile ilişkilendirilen rüşvetçilik ve diğer potansiyel problemlerin önlenmesinde rolü olan etkili yasamanın üzerinde durdu. Yerel yönetim su toplama sınırları boyunca uygulanmalıdır dedi. Bu oturumda "Dünya Su Parlamentosu" nun kurulması desteklendi. Milletvekilleri, barajların yararlarını ve sınıraşan sulara baraj kurulmasının komşu ülkeler üzerindeki muhtemel zararlı etkilerini gördüler.

■ TBMM'den Ali Rıza Alaboyun, su ve sanitasyon oturumunda ülkelerin ayrımcılık yapmadan vatandaşlarına maddi güçlerinin yeteceği su ve sani-

tasyon sağlamaya gayret göstermeleri gerektiğini vurguladı.

Müzakerelerde, bazı milletvekilleri suyun evrensel bir hak olduğunu ve suyun tedarik edilmesinin bir kamu kurumu sorumluluğu olduğunu belirtti. Diğer parlamenterler ise suyu bir insan hakkı olarak anayasallaştırmanın zorluklarına ve gelişmekte olan ülkelerin su ve sanitasyon hizmetleri sağladığı güçlükler işaret etti.

19 Mart Perşembe

Yerel Yöneticiler ve Parlamenterler Neler Konuştu:

Çarşamba günü yapılan çeşitli toplantılardan sonra parlamenterler ve yerel su idarelerinden temsilciler, merkezi yönetimin sorumluluğunun dağıtılması, su ve sanitasyon hakkının tartışılması için bir araya geldiler.

■ Türkiye Büyük Millet Meclisi'nden Mustafa Öztürk parlamenterler ve yerel idareciler arasında işbirliğinin önemini vurguladı.

■ Oturum yöneticisi Fas'tan Mohamed Saad El Alami, dünya nüfusunun

yarıdan çoğunun şehirlerde yaşadığını ve bunun yerel idareciler üzerinde ağır bir yük oluşturduğunu anlattı.

■ Filistin Gaza Valisi ve aynı zamanda Filistin Su İdareleri Ortaklığı Başkanı, Maged Abu Ramadan birçok Filistinli'nin işgal ve adilane olmayan paylaşımlardan dolayı makul bir yolla suya erişimden yoksun olduğunu anlattı. Ramadan BKHye ulaşmak için Johannesburg Eylem Planının uygulanmasının hızlandırılmasının önemini vurguladı.

■ Parlamenterler ve yerel otoriteler arası olan tartışmalarda insani su hakları, geçerli yasaların yapılması ve bu yasalar için gerekli finansal yardımın yerel mercilere verilmesi konuşuldu.

■ Gelişmekte olan ülkelerin yerel yönetimleri tarafından % 1 resmi kalkınma yardımının su kaynaklarının etkili yönetimine yardımda bulunmak ve de bin yıl kalkınma hedefinin (BKH) desteklenmesi ve uygulamasına yardım amaçlı kullanılması önerildi.

Prof Dr Zekai Şen müzakereleri özetlerken bu görüşmelerin sonucundaki neticelerin kesin uygulamaya geçirilmesi gerektiğinin altını çizdi. Aynı

zamanda parlamenterler ve yerel yönetimler arası konuşmaların devam etmesi gerektiğini, insan su haklarını herkes için suya dönüştürmek, ve kirleten-öde prensibinin küresel iklim değişimine uygulanması gerektiğini de sözlerine ekledi.

Yerel Yöneticiler'in İstanbul Su Anlaşması Üzerine Konuşmaları:

■ İstanbul Belediye Başkanı Kadir Topbaş, bir "İstanbul Su Anlaşması (İSA)'nın son kabullenmesi" oturumuna başkanlık ettiği sırada, yerel ve bölgesel otoritelerin su güvenliğinin ve Bin Yıl Kalkınma Hedefleri (BYKH)'nin başarmadaki görevlerinin üzerinde durdu.

■ Togo'nun Atakpamé şehri; İsviçre'nin Lozan şehri, İspanya'nın Barselona şehri; ve Yunanistan'ın Thessaloniki şehri, yerel otoriteleri İSA'yı imzalamaya davet etti. Avrupa Konseyi'nin Yerel ve Bölgesel Otoriteleri Kongresi sözcüsü Gaye Doğanoglu, anlaşmayı imzalamış bulunan şehirlerin temsilcilerini kutladı, ve yerel ve bölgesel otoritelerin ulusal ortaklarından, hem ödünç almada hem de harcamada da

ha iyi finansal performans gösterdiklerini not etti.

■ **Bazı yerel otorite temsilcileri Yerel ve Bölgesel Eylem Planı Talimatı'nın ekinde referans verilen "su havzaları arası aktarmaları"nın ekten çıkartılmaması durumunda Anlaşma'yı imzalamayacaklarını belirttiler.**

■ Diğer bazı yerel yöneticiler ise hali hazırda havzalar arasında su paylaşımının olduğunu belirttiler ve bu ifadenin çıkartılmasına karşı çıktılar. Yıldırım söz konusu ifadenin "su havzaları arası aktarmaları"nın "yerel sınırlar içerisinde" şeklinde kısıtlanmasını tavsiye etti. Bu öneriye, bazı yerel otoriteler (sınır ötesi sular aktarımlarının gelişmekte olan ülkeler için potansiyel önemini vurgulayanlar) tarafından karşı çıkıldı. Bu ifadenin dahil olması konusunda endişe duyanlar kahve arasında görüşmelere devam ettiler. Yıldırım "havzalar arası aktarım" ifadesinin çıkartılıp yerine havzalar arası aktarımı destekleyen yerel otoritelerin listesinin dipnot olarak konulmasını tavsiye etti.

■ Fransa'nın Cergy-Pontoise Belediye Başkanı Dominique Lefebvre, İSA'nın uygulanması konusundaki oturumun açılışını yaptı ve "Galip veya Destekleyen Şehirler" i, bu şehirlerin İSA'daki taahhütlerinin yanı sıra İSA'nın elçileri olarak hareket etmeyi; kendi bölgelerinde teşvik etmeyi; bir temaya önderlik etmeyi ve bu tema üzerinde yerel otoriteler arasındaki işbirliğini desteklemeyi; ve uygulama konularında edindikleri bilgi ve tecrübeyi paylaşmayı kabul ettiklerine dikkat çekerek tanıttı. Lozan, İsviçre; Viyana, Avusturya; ve İncheon, Kore Cumhuriyeti yerel otoriteleri İSA'nın uygulanmasında başrol almayı kabul ettiler.

Uygulama konusunda, yerel otoriteler su temini kontrolünün devamına, özellikle de hizmetler özelleştirildiğinde; sudan elde edilen kazancın ve artmadaki zorlukların paylaşılmasına karar verildi.

Kapanış konuşmasında Belediye Başkanı Topbaş su ve sanitasyon ihtiyaçlarının yerel otoriteler tarafından karşılanması gerektiğini vurguladı ve Yerel yönetimler içerisinde bir su kurulu oluşturulmasını önerdi. Yerel yö-

neticilerin bir sonraki Dünya Su Forumu'nda İSA'nın prensiplerini yerine getirmeleri ve kat ettikleri gelişmeleri rapor etmeleri gerektiğini ekledi.

20 Mart Cuma

Bakanlar Konferansı:

■ Bakanlar konferansının oturum başkanı Sumru Noyan oturumu açtı. Sayın Noyan Forumun ana sonuçlarının İstanbul Bakanlar Deklarasyonu (İBD) ve İstanbul Su Konsensüsü (İSK) olacağını belirtti..

■ Sınır aşan sularla ilgili işbirliği konusunda Suriye katılımcısı, Türkiye, Irak ve Suriye'yi sınır aşan suların paylaşımı ile ilgili olarak makul görüşmeler yapmaya davet etti.

■ Kazakistan sınır aşan sular konusunda Aral havzasındaki olumlu işbirliği gelişmelerini anlattı.

■ Macaristan ve Çek Cumhuriyeti katılımcıları ise Tuna nehri havzasındaki durumu bölgesel su işbirliğine örnek olarak gösterdiler.

■ Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nden bir katılımcı gelişmekte olan ülkelerin altyapılarına yapılacak gerçek yatırımların önemini vurguladı.

■ Bir çok bakan iklim değişiminin etkileri ve meydana gelebilecek olağan dışı hidrolojik durumlardan dolayı iklim değişiminin de mutlaka ele alınması gerektiğini belirttiler.

■ Ekvator Bakanı suyun özel bir miras olduğunu ve suya dayalı ekosistemleri ve çevreyi korumanın kritik öneminden bahsetti

■ **Diğer birkaç katılımcı tarafından da desteklenen Bolivya Bakanı, taslak Bakanlar Deklarasyonunda bazı konuların yeterli olarak ele alınmadığını ilettiler. Bolivya Bakanı bu konuları şu şekilde belirledi: insanın su hakkı, toplu haklar, yerel halkların ve yerel toplumların politika belirleme sürecine katılımları, su ve kültür arasındaki bağ. Bunlara ek olarak, oturumda bir çok bakan Deklarasyonda temel bir hak olan insana su hakkı ve sanitasyon hakkının tanınması ve BKHnin uygulanması için destek verdiler.**

■ Oturum başkanı Sayın Noyan, İstanbul Bakanlar Deklarasyonu (İBD) ve İstanbul Su Konsensüsünün (İSK)

bağlayıcı hukuki anlaşmalar olmadıklarını belirtti.

Üst Düzey Görüşmeler:

■ Yaşar Yakış yerel idarecileri 19 Mart İstanbul Su Konsensüsünü (İSK) kabul ettikleri için ve 50 yerel idarenin bu belgeyi imzalamak üzere söz verdikleri için tebrik etti.

■ Arjantin Güney Ortak Pazar Parlamentosu'ndan (GOPP) Oscar Castillo, küresel su krizinin çözümlenebilmesi için su ile ilgili problemlerin köküne inmek gerektiğini belirtti.

■ Meksika Millet Meclisinden Azınlık Milletvekili, Ruth Zavaleta Salgado 4. Dünya Su Forumundan beri suyun bir insan hakkı olduğu konusunda fazla bir gelişme kaydedilmediği için üzgün olduğunu bildirdi. Bu konuda devam eden çabaların sivil toplumu da dahil etmesi gerektiğini, gelişmiş ülkelerin desteğine ihtiyaç olduğunu ve bir dünya su parlamentosu kurulmasından herkesin fayda göreceğini de sözlerine ekledi.

■ İspanya Avrupa Parlamentosu parlamenterlerinden Ines Ayala Sender suya erişimin bir insani hak olduğunu belirtirken çevreye zarar vermeden değişik enerji kaynakları bulmayı ve temiz su kalitesinin sağlanması üstünde konuştu.

■ Togo Atakpamé Belediye Başkanı Kasségné Adjonou, Fransa Fransız Rivyerası (Provans-Alpler-Kot dazur) Bölgesi Başkanı Michael Vauzelle ve Filistin İşgal Edilmiş Filistin Bölgeleri Valisi Beit Sahour suyun bir insani hak olduğunu dolayısı ile yerel yönetimlere bu konu ile ilgili finansal ve teknik yardımın sağlanması gerektiğini belirttiler.

■ **Dünya Su Konseyi Başkanı Loïc Fauchon suyun politik kararlar alınması gereken politik bir sorun olduğunu belirtti.**

22 Mart Pazar

Bakanlar Oturumunun Kapanışı:

■ Bakanlar oturumunun kapanışı katılımcılardan gelen yorumlarla başladı. Etiyopyalı bakan yuvarlak masa toplantılarında yeterince söz almadıklarını belirtti ve Bakanlar Deklarasyonun sınır aşan su yolları ile ilgili16.

Maddesinde yer alan “mevcut anlaşmalara uyum” sözcüğünün çıkartılması durumunda bu deklarasyonu imzalamayacaklarını belirtti.

Bakanlar Yuvarlak

Masa Oturumlarının Özetleri:

■ 8 adet Bakanlar oturumuna başkanlık yapan oturumcular, kendi oturumlarında varılan sonuçları özetlediler. Bakanlar yuvarlak masa oturumunda “tatlı su kıyı bölgeleri”ni tartıştılar ve bu konuda uluslararası hukuki çerçeve düzenlemelerinin olduğunu ama uygulamanın zayıf idare nedeni ile yetersiz kaldığını belirttiler. Entegre okyanus ve kıyı yönetimi için bölgeler altı inisiyatiflerin ve uluslararası stratejilerin önemine değindiler.

■ “Su ile ilgili afetlerin etkilerinin azaltılması” konusunda bakanlar oturumu su ile ilgili afetler ve riskin azaltılması, ulusal sel ve kuraklık yönetimi planları, bilgi paylaşımı, verilerin toplanması ve veri belirleyici unsurların uyumlu duruma getirilmesi, önleyici tedbirlerin uygulanması için güçlü politikalara ihtiyaç olduğunu belirlediler.

■ “Su ve iklim değişimi gündemlerini birbirine bağlamak” ile ilgili yuvarlak masa oturumunda bakanlar uyumun artan önemini, değişik bölgelerin ihtiyaçlarını, zararın azaltılması ve uyum ile ilgili deneyim ve sonuçlarını anlattılar. İklim değişimine uyum sağlamak için yatırımın varlığını temin etmek için finansman mekanizmalarını geliştirmek, kamu bilincini kullanarak eylem planlarını faaliyet geçirmek, bilim ve teknoloji gelişimi konusuna yatırımda bulunmak konularının çok önemli olduğu iletildi.

■ “Enerji için su ve su için enerji” adlı yuvarlak masa oturumunda taraflar arasında su ve enerji sektörleri arasında uyumlu çalışmak ve entegrasyon sağlamak, suyun birden çok kullanım imkanı, su kaynakları havza seviyesinde ESKY ilkelerini kullanarak yönetmek, ve çevresel etki değerlendirmeleri kullanarak su projelerini sürdürülebilir kalkınmaya uygun yapmak konuları tartışıldı. Oturumda Dünya Su Forumu ve Dünya Enerji Forumu arasındaki bağların güçlendirilmesi ve su ile enerji konularını ele alan diğer uluslararası süreçlerle de daha yakın iletişim teşvik edildi.

■ “Su altyapısı ve enerji hizmetleri finansmanı” konusundaki bakanlar yuvarlak masa oturumu ulusal finansal plan ve stratejiler geliştirmenin ve uygulamanın önemi, tekliflerin finanse edilebilirliklerinin geliştirilmesi, kamu-özel ortaklıklarını geliştirmek, finansal planlama için ülke kapasitesini geliştirmek gibi konular üzerinde durdu. Ayrıca finansal krizin faaliyete geçmemek için bir özür olmak yerine verimi artırmak için bir inisiyatif olması gerektiği vurgulandı.

■ “Yiyecek için su ve yoksulluğu yok etmek” konusundaki toplantıda bakanlar tarımda kullanılan suyun sektörler arası boyutunu ele alarak tarımın diğer herhangi bir sektörden daha çok su kullandığını belirttiler. Bu nedenle Tarım için suyu bir öncelik yapmanın önemine, teknolojiye yatırım yapmanın önemine, altyapıyı iyileştirmenin önemine güney-güney işbirliği dahil olmak üzere işbirliğini artırmanın önemine, tarımsal paydaşların karar alma sürecine katılımlarını sağlamanın önemine değindiler. Ayrıca iklim değişimi konusunun ve yatırımları artırmak için uygun finansman temini konularının kritik olduğunu belirttiler.

■ “Uluslararası sanitasyon yılının (USY) ötesinde ve su ve sanitasyon hakkının uygulanması” konusundaki yuvarlak masa oturumlarında temsilciler USY’nin kamu bilincini artırmakta yararlı olduğunu ancak dar gelirli kullanan politikaların daha yenilikçi olmaları ihtiyacını, verimli ulusal politikaların ve finansman rejimlerinin üretilmesinin önemini ve BKH’ye ulaşmak için kaynakların mobilize edilmesi gerektiğini anlattılar. Su hakkı da oturumda tartışıldı. Bakanlar Dördüncü Dünya Forumundan bu yana su ve sanitasyona erişim hakkının çok dikkat çektiğini ve bu hakların BKH’lere ulaşmak açısından kritik olduklarını söylediler. Bakanlar bazı ülkelerin su hakkını anayasal bir hak olarak ulusal hukuki düzenlemelerle koruduklarını da sözlerine eklediler. Bazı bakanlar İstanbul Bakanlar Deklarasyonunun suyun ve sanitasyonun bir insan hakkı olduğu konusunu yeterince tanımadığını savundular. Başka bazı bakanlar ise İnsan hakları Konseyi Bağımsız uzmanının raporunun sonucu alınmadan güvenilir içme suyu ve sanitasyon

na erişimin bir insan hakkı olarak tanınmasının açık olarak ifade edilmesinin yükümlülüğünün erken olacağını dile getirdiler.

Yuvarlak Masa Oturumlarına Yönelik Değerlendirmeler:

■ **Su ve sanitasyona erişimin korunması konusunda Cinsiyet ve Su Ortaklığı grubundan bir temsilci Bakanlar Deklarasyonunun zaman içinde geri gittiğini ve bu toplantılarda hala suyun bir insan hakkı olup olmadığının tartışıldığını belirtti.** Temsilci, halkını korumanın ve özellikle de en savunmasız halkı korumanın devletin görevi olduğunu belirtti. Temsilci her insana belli bir miktarda ücretsiz su temin etmenin gerekli olduğunu ve her çocuğun ve özellikle de kız çocuklarının özel ihtiyaçları da göz önüne alınarak güvenli sanitasyona hakları olduğunu sözlerine ekledi.

■ Su için Ticari Faaliyet’ten bir temsilci suyun ticaret için kritik derecede önemli olduğunu, ticaretin de ekonomi ve iş olanakları için aynı önemi taşıdığını bildirdi. Temsilci su, enerji ve yiyeceğin birbiri ile ayrılmaz bir bağ olduğunu ve diğer teknolojilerin kıyı bölgelerinde su ile ilgili sorunları çözmek için müsait olduklarını anlattı. Temsilci finansman konusunda Dördüncü Dünya Forumundan bu yana gelişme kaydedildiğini de sözlerine ekledi.

■ Kamu Kuruluşları ve ticari sendika temsilcileri BM faaliyetleri kapsamında da Dünya Su Forumu benzeri forumların düzenlenmesi ihtiyacı üzerinde durdular. Böyle forumların su ve sanitasyon hakkı üzerinde bağlayıcı sonuçlar doğuracaklarını ilettiler. Kamu kuruluşları ve ticari sendika temsilcileri su işçilerinin de rollerini göz önüne alarak devletleri sürdürülebilir suya erişim ve sanitasyon hakkı için gerekli araçları kullanmaya davet ettiler.

■ Hindistan Forum’un Birleşmiş Milletler 2009 iklim değişikliği müzakerelerine güçlü bir mesaj yollaması gerektiğini belirtti. Aynı zamanda bütün ulusların iklim değişikliklerinde olayı ortak etkilenmelerine karşı iklim değişiklikleri hakkında ayrı birer görevleri olduğunu ve iklim değişikliklerine karşı daha güçlü bir çalışma yapılması gerektiğinde de belirttiler. ■

5. Dünya Su Forumundaki Keskin Açılım:

Su'da Politik Süreç Açılımı

Dursun YILDIZ

İnş. Müh.

Su Politikaları Uzmanı

Neden Politik Süreç !

5. Dünya Su Forumunun önceki forumlardan en farklı yönü 4 temel ayaklı bir siyasi sürece sahip olması olarak açıklandı. Bu dört siyasi grup Devlet Başkanları, bakanlar, Parlamentolar, ve Yerel İdarecilerdi..Forum öncesinde yayınlanan broşürlerde Dünya Su Forumunda niçin bir siyasi sürecin yer aldığı aşağıdaki şekilde açıklanmıştı.

- Suyun siyasi olması nedeniyle
- Siyasi iradeyi arttırmak için
- Politikaclar arasında suyla ilgili sorunları çözmeyi sağlayabilecek bir ortam yaratabilecek bilinç oluşturabilmek için

Forum boyunca yapılan konuşmalarda suyun politik önemi olan bir konu olduğu ve su sorunlarının artık siyasi gündemin ön sıralarına taşınması gerektiği çokça vurgulanmıştır.

Bu açıklamalardan bir de Dünya Su Konseyi Başkanı Loïc Fauchon'dan gelmiştir; Dünya Su Konseyi Başkanı'nun "Su, politik kararlar alınması gereken politik bir sorundur" açıklaması, suyun bundan sonra politikanın gündeminde çok daha fazla yer alacağını belirten en önemli açıklamalar-

dan birisi olmuştur.

Su Politikanın Gündeminde !

Su politikalarının sistemli bir şekilde geliştirilmesi esas olarak 1992 yılı-

hareketlilikler başlamış ve büyük protesto gösterileri yapılmıştır.

Bir diğer deyişle çokuluslu firmaların etkili olduğu su politikaları, su hizmetlerini politik bir

özellikle az gelişmiş ülkelerde çok sert kaşı politikaların gelişmesine neden oldu.

İşte su gibi bir yaşamsal bir kaynak olan ve insan hakkı olarak genel kabul gören bir konuda hızla gelişen özelleştirme karşıtı politikalar ile su zaten dünya politik gündemine yoğun bir şekilde girmişti. Ancak suyun siyasallaştığı bu özelleştirme sürecinde istenen sonuçlara ulaşılamamıştır.

5. Dünya Su Forumu Politik Süreci

5. Dünya Su Forumunda bu karşı politikaların gelişmesini proaktif bir strateji ile karşılama ve sınırlayarak yönlendirme çabalarının hakim olduğu görülmüştür. 5. Dünya Su Forumunda suyla ilgili birçok konu genel olarak ele alınırken bunu paralel olarak kapsamlı bir politik süreç de takip etmiştir.

Aslında 5. Dünya Su Forumunda ilk kez keskin bir "Resmi Politik Süreç Açılımı" gerçekleşmiştir. Böylece suyun küresel ölçekte ve bir genel konsensüs içinde siyasi gündeme çıkartılması amaçlanmıştır. Aslında bu girişim esas olarak sıkıntılı giden bir süreci bu gelişmelere muhalif olanların elinden alarak küresel politikaları belirleyenlerin inisiyatifine vermeye yönelik bir girişim olmuştur. 5. Dünya Su Forumunda bu Politik Süreç açılımı geçmişin katı özelleştirme politikaları yerine su hizmetleri yönetimine farklı özel sektör katılım modelleri ile birlikte gerçekleşmiştir.

Geçmişte birçok 10 yıllık su ve çevre programında ve bu yüzyılın başında başlayan Binyıllık Kalkınma Hedefleri Programında olduğu gibi istenilen sonuçların çok gerisinde kalınması ve daha ileri adımlar atılmamasının nedeni dünya genelinde ortak bir siyasi iradenin oluşmaması olarak düşünülebilir. Bu da doğal olarak bunun için suyun siyasi gündemde daha fazla yer almasına yönelik çabaları haklı kılar.

Programlardan İstenilen Sonuçlar Alınamıyor!

Ancak bu uygulamalardan istenilen sonuçların alınmamasının nedeni doğru tespit edilmelidir. Burada sorun

sadece suya yönelik tedbirlerle çözülebilecek bir sorun değildir. BM 2006 İnsani Gelişim Raporunda belirttiği gibi "eşitsizlik, yoksulluk ve güç" sorunudur. Bu nedenle de sadece su politikalarının siyasi gündemdeki ağırlığını arttıracak girişimler daha çok suya yönelik olarak yapılmaması gerekenleri ön plana çıkartarak kısa vadeli acil çözümler ve kısmi bir kazanım getiriler. Bunun ötesinde bu politikalar sorunun özüne yönelik çözümler içermedikleri için sorun devam eder. Suyun siyasi gündeme diğer sosyal politikalarla entegre olmadan politik hedefleri belirginlik kazanmadan taşınması bu siyasi sürecin suyun ticaretine yönelik ilerlemesi olasılığını da doğurabilir.

Bu Uluslararası Forumda organizasyona monte edilen Politik Sürecin yanı sıra özellikle az gelişmiş ülke parlamenterleri tarafından ilk kez önerilen kalıcı bir "Dünya Su Parlamentosu" önerisi de dikkat çekmiştir. Bu önerinin üzerinde düşünülmüş, ancak yoğun politik süreç gündeminin de etkisiyle ortaya çıkmış bir öneri olduğu düşünülebilir.

Dünya'da bir su parlamentosunun gündemi yoğun olduğu kadar çok tartışmalı bir gündem olacağı şimdiden söylenebilir.

Özetle; bu Dünya Su Forumu Siyasi Süreçteki tartışmalardan 2012 yılını Uluslararası Su Diplomasisi Yılı yapılması ve Dünya Su Parlamentosu oluşturulması önerilerine kadar su politi-

ğin öne çıktığı bir forum olmuştur. Forumda su hizmetleri yönetimine özel sektör katılımı politikaları ise geçmişten daha az ve daha farklı model önerileriyle gündeme getirilmiştir.

Su Politik Kararlar Alınması Gereken Bir Sorundur !

5. Dünya Su Forumunda Dünya Su Konseyi başkanı tarafından söylenen "Suyun politik kararlar alınması gereken bir sorun olduğu" bundan 25 yıl önce söylenecekti çok fazla bir anlam ifade etmezdi Ancak suyun politik olarak siyasi gündemin ön sıralarında yer alması gerektiği bugün artık genel kabul görmektedir. 5. Dünya Su Forumunda uluslararası alanda kurumsal olarak organize edilmeye çalışılan bu politik süreç ile esas olarak mevcut uygulamalara yönelik siyasi karşıtlığın artması engellenmeye çalışılmaktadır.

Suyun siyasi gündemde daha çok taşınmasının bir amacı, suya yönelik alınan teknik işbirliği kararlarının daha fazla geç kalmadan hızla ve yaygın olarak uygulama alanı bulmasıdır. Diğer amacı ise su hizmetleri yönetimine yönelik ekonomik kararların da siyasi işbirliği içinde daha hızlı, etkili ve yaygın bir şekilde uygulanmasını sağlamaktır. Bu durumda suyun hangi politikaların uygulanması için siyasi gündemin ön sıralarında sürekli olarak bulunması gerektiği önem kazanır ki bu da bu sürecin dikkatle izlenmesini zorunlu kılar.

Sonuç Yerine ...

5. Dünya Su Forumundaki bu keskin politik süreç açılımının uygulamalarının neler olacağı önümüzdeki dönemde görülecektir. Bu politikalar, suyun sürdürülebilir yönetiminin yanı sıra su sıkıntısı içindeki milyarlarca insana yönelik çözümleri de içermez ise gerçekçi ve geçerli politikalar olmayacaktır. Çünkü bu politikalar ile gerçek ihtiyaç sahiplerinin sorunlarının çözümü için somut kazanımlar elde edilemesi mümkün olmayacaktır. Bunun anlamı ise su konusunda sorunlarla birlikte bu sorunu yaşayan kesimlerde de artış olacaktır. ■

Forumda Tematik Süreçte Konuşulanlar ve Gölgede Kalanlar...

USİAD Haber Merkezi

16 Mart 2009-Pazartesi

■ Sabah oturumunda açılış konuşmaları yapıldı. Öğleden sonra, tematik oturumlar açıldı ve Dünya Su Kalkınma Raporu sunuldu. Aynı zamanda özel konulara yöneltilmiş oturumlar düzenlendi.

5. Dünya Su Forumu Genel Sekreteri Oktay Tabasaran;

■ Forumun ana amacı verimli su kullanımını konusunun önemini vurgulamak
■ Forum aynı zamanda ekonomik kalkınma, yerel su yönetimi, risk yönetimi, insan kalkınması ve Binyıl Kalkınma Hedeflerinin tartışılacağı bir buluşma yeri

Dünya Su Konseyi Başkanı Loic Fauchon

■ Suya ulaşılabilirliğin sağlanması "zorlu ve uzun bir yolda yolculuk" olmasına rağmen konunun gündeme getirilmesinin gerekli

■ Verimli su yönetimi gereksinimi var, en yoksul insanlar korunmalı ve sanal su ilkesi düşünülmeli

■ Su politik kararlar alınması gereken politik bir konudur.

İstanbul Belediye Başkanı Kadir Topbaş,

■ Şehirler başlıca su kaynakları tüketicileridir. Yerel yönetimlerin doğal kaynakları korumaları gerekir. Gelecek nesillerin su güvenliği planlanmalıdır.

Çevre ve Orman Bakanı Veysel Eroğlu,

Su konularının barışı etkilemektedir. İstikrara ancak su kaynaklarının adil bir şekilde bölünmesi ile ulaşılabilir. Forum'un amacı suyu ticarileştirmek değil, "herkes için kaliteli su" sağlamaktır.

BM Başkan Müşaviri Sha Zukang, BM Genel Sekreteri Ban Ki-moon adına

Dünya Su Forumu politik toplumla sivil toplum arasındaki diyalogu sağlamaktadır.

Japon Velihat Prensi Naruhito Kotsishi,

Bin yıl Kalkınma Hedeflerini ger-

çekleştirmek için girişimlerin güçlendirilmesi ve acil su meselelerini çözmek için ise işbirliğinin öneminin anlaşılması gerekli.

Cumhurbaşkanı, Abdullah Gül,

Su sadece teknik bir husus değil fakat politik önemi olan ve en üst düzeyde önceliğe tabii olan bir konudur.

Forum'daki dört stratejik alan;

1. Su ve iklim değişikliği arasındaki bağlantının vurgulanması;
2. Afet risklerinin azaltılması için bilgi ve deneyim alışverişi
3. Finansal kaynaklar desteği ile insan ve kurumsal kapasitenin geliştirilmesi;
4. Sınır aşan su yönetiminde işbirliğinin öneminin anlaşılmasıdır.

Tematik Oturumlar

Doğal Kaynakları Koruma Teşkilatından, Karin Krchnak, "su kaynaklarının yönetimi ve korunması" ile ilgili olarak entegre su kaynaklarının insan ve çevrenin ihtiyaçlarını gidermesi amacı ile yönetilmelerinin önemini vurguladı.

Andre Dzikus, BM İnsan Yerleşimleri Programı (BM-Habitat), "idare ve yönetim" konusu üzerine su ve sanitasyon krizinin bir idare ve yönetim problemi olduğuna ve bir kaynak problemi olmadığına dikkati çekti.

Dünya Bankasından, Abel Mejia, finansman konusu ile ilgili olarak sürdürülebilir finansmana karşı mevcut engelleri, su hizmetlerinin fiyatlandırmasını, ve yoksullar için su ve sanitasyon hizmetlerine ulaşımı tartıştı.

Andras Szöllösi-Nagy, UNESCO "eğitim, bilgi ve kapasite oluşumu" ile ilgili olarak Bakanlar deklarasyonu taslağında öngörüşme toplantılarında öngörülen metinlerden daha az etkili bir dil benimsendiğine dikkat çekti.

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütünden, Monica Scatosta, su fiyatlandırması gibi kritik konularda mutlaka ortak anlaşma zeminleri yaratılması gerektiğini anlattı.

3.Dünya Su Değerlendirme Raporu

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim, ve Kültürel İşbirliği Örgütü Genel Müdürü Koichiro Matsuura, yakın gelecekte ortaya çıkabilecek olan su sorunlarını ele almak üzere Üçüncü Dünya Su Değerlendirme Raporu (DSDR-3) sürecini başlattı.

Brezilya'nın başkan yardımcısı Narcio-Rodrigues de Silveria "Dünya Su Parlamentosu" kurulması için acil tüzük oluşturulmasını teklif etti.

Özel Oturumlar:

Çölleşme! Kuraklığı Daha İyi Yönetim Fırsatlarına Çevirme:

İspanya Genel Su Direktörü Marta Moren hem ulusal hem de uluslararası yönde daha iyi kuraklık yönetimi yapılması gerektiğini vurgulayarak paneli açtı.

Amerika'nın Ulusal Kuraklığı Azaltma Merkez Sorumlusu Donald

Wilhite, dünyada kriz yönetiminden çok risk yönetimine doğru gidilmesi gerektiğini belirtti

17 Mart 2009, Salı

Salı günü, Katılımcılar, Amerika ve Avrupa bölgelerinin sunumlarına, üst düzey panellere, "küresel değişim ile risk yönetimi" ve "idare ve yönetim" temalı oturumlara katıldılar. Finansmanla ilgili birtakım etkinlikler yapıldı. Ayrıca öğlen arasında ve akşamüstü de yan etkinlikler düzenlendi.

Üst Düzey Yönetici Panelleri Su ve Afetler Paneli

Kore Başbakanı Han Seung-soo, hidrolojik bilgilerin paylaşımı, deniz suyunun yükselmesi ile ilgili meydana gelen zararın azaltılması, altyapı inşaatı ile ilgili çalışmaların kolaylaştırılması, uygun politik ve hukuki tasarımların oluşturulması, ve Eylem Çerçeve Anlaşmaları kapsamında yapılan ilerlemelerin ve engellerin belirlenmesini sağlamak üzere bazı süreçlerin tespitini önerdi

Birinci panel konuşmaları sırasında,

■ Tacikistan'dan Sayid Yakub baraj ve rezervuarların, kuraklık ve sel zararlarının azaltılmasına karşın etkin mücadele yolu olduğunu belirtti.

■ ABD'den Robert Van Antwerp, reaktif bir afet önleme yönetimi stratejisi yerine proaktif bir stratejiye geçmenin önemine işaret etti.

■ BM İnsani İşler Genel Sekreter Yardımcısı ve Acil Yardım Koordinatörü Müsteşarı Margaret Wahlström "şimdiye kadar afet riskleri ile ilgili yapılan çalışmalarda zayıf kalan yönlerin bu tür afetlerin önlenmesi için arazi kullanımı ve yoksulluk gibi ana nedenlere inilememiş olmasıdır" dedi.

FİNANS Paneli

■ BM Genel Sekreter Yardımcısı Sha Zukang, 1 Milyar insanın sudan, 2.4 Milyar insanın sanitasyondan yoksun olduğunu belirterek, bu hizmetlerin sağlanmasının ahlaki elzem olduğunu ve bu konuların finansal kalkınma tartışmasında ele alınması gerektiğini belirtti.

■ Dünya Bankası'ndan Katherine Sierra su sektörünün kronik parasız-

lığını, su ve sanitasyon yatırımlarında 'on yıl kaybetmenin' önlenmesinin önemini, su ve enerji verimlilik girişimlerinin bağlantısını açıkladı.

■ BM Tarım ve Gıda Örgütü'nden Alexander Müller tarım için suya yatırımın gereksinimini, tarım aktivitelerinin gıda üretimi ve yoksulluğun azaltılmasındaki önemini vurguladı.

■ Suez Çevre'den Patrick Cairo finansal krizden etkilenen dört ana hususu şöyle açıkladı: sermaye geliştirmesi, nakit girişi, gelir mekanizmaları, düşük gelirli için yardım programları ve sosyal destek acentaları. Özel sektörün yönetimde, altyapı ve kapasite geliştirilmesinin önemi vurgu yaptı.

Oturumda teknolojinin su kıtlığı, tarımsal üretimin artırılması ve su depolamasının üstündeki etkisi; biyoyakıt gibi yenilenebilir kaynaklar içeren su taleplerinin enerji kaynakları ve talep yönetimi konularında sorular soruldu.

OECD'nin "Herkes için Su Yönetimi-Fiyatlandırma ve Finansman Raporu

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü(EİKÖ) Genel Sekreteri, Angel Gurria, "Herkes için Su Yönetimi-Fiyatlandırma ve Finansman için EİKÖ'nün Görüşleri- Politikayı belirleyenler için ana mesajlar" adlı raporu sundu.

■ Dünya Su Konseyi Başkanı Loïc Fauchon, su talebi ve su tüketimi politikaları ile suyun fiyatlandırılması ve finansmanı arasındaki bağlantıların önemini vurguladı. İlerideki konuşmaların suya erişim için enerji finansmanı konusunu kapsamamasını teklif etti.

■ BM Genel Sekreteri Su ve Sanitasyon Danışma Kurulundan (BMSSDK) Gerard Payen, kamu su hizmet kuruluşlarının kapasitelerinin artırılmasının önemi, kamusal finansmanında belirliliğinin sağlanması ve sektörde yatırımların artmasını teşvik için sürdürülebilir maliyeti azaltmanın geliştirilmesinin önemini vurguladı.

■ Asya Kalkınma Bankasından Arjun Thapan, su tarifelerinin artırılması gereğinden söz etti ve Manila Suyunun ve bölgedeki bazı kamu kuruluş-

larının özelleştirilmesini de başarılı örnekler olarak anlattı.

Uzman Paneli

Su ve Finansal Kriz:

¶ Dünya Bankasından Jamal Saghir panelde mevcut finansal krizi halen devam etmekte olan iklim değişimi, enerji, yiyecek ve su krizleri ile beraber bir fırtınaya benzetti.

■ EİKÖ Genel Sekreteri, Angel Gurria, finansal krizi su sektöründe ihtiyaç duyulan reformları yapmak için bir fırsat olarak değerlendirdi. Su ve sanitasyon alanında yatırım yapılan her doların sağlık ve sosyal maliyetleri 4-12 dolar arası azalttığı varsayıldığında, sektörün asıl sorununun mevcut verileri kullanıp gerekli deneyimleri aktarabilmesini sağlamak olduğunu anlattı.

■ Avrupa Yatırım Bankasından Jose Frade gelişmekte olan ülkelerde riskin azaltılması ve su hizmetlerinin herkes için uygun maliyette olması için gerekli önlemlerin alınmasının önemini belirtti.

■ Filipinler Finans Bakanlığında Jeremias Paul daha çok finansman temin etmek için su projelerinin sağlık, eğitim ve yoksulluğu giderici faydaları üzerinde durulması gerektiğini belirtti.

Bölgesel Sunumlar

Amerika:

■ Uruguay Bayındırlık İskan, Arazi Planlama ve Çevre Bakanlığında José Luís Genta, Uluslararası Sözleşme çağrısında bulundu ve suyun halka açık olması gerektiği üzerinde durdu.

■ Brezilya Ulusal Su Ajansı'ndan José Machado, su kaynakları konusunda anlaşmazlıkları önlemek için, bütün menfaat sahiplerinin birleşik su kaynakları yönetiminde yer almasının gerektiğini vurguladı.

Alt-bölgesel durum çalışmaları üzerine olan bir panelde katılımcılar ekonomik gelişim, nüfus artışı ve iklim değişikliği gibi sebeplerden dolayı sınır ötesi su kaynakları üzerinde artan gerginlikleri bildirdiler. Katılımcılar, sınır ötesi su kaynakları yönetimindeki acil sorunlara, ek olarak: uluslar arası işbirliği kurumlarını birleştirecek esnek yasal sistemlere; yasaların işleme konulması ve uygu-

lanmasını sağlayacak enstitülere; anlaşmazlık gidermek için su yönetimine; ve bölgesel bilgi paylaşımına olan ihtiyacın da altını çizdiler.

Bazı katılımcılar özelleştirmeye olan ihtiyacın üzerinde dururlarken, diğerleri ise yalnız kısa süreli su kaynağına olan ihtiyaca değil, sürdürülebilir finans yaratmaya olan ihtiyacı öne çıkarttılar.

Avrupa:

■ Hollanda Ulaşım, Bayındırlık Hizmetleri ve Su Yönetimi Bakanlığında Renske Peters, sürdürülebilir su kullanımı için uzun vadeli ve kapsamlı bir yönetim yapısına olan ihtiyacın üzerinde durdu.

■ Ukrayna Su ve Temizlik İşleri Programı'ndan, Anna Tsvietkova su ortaklıklarının ülkesindeki su diyalogunun başlatılmasındaki işlevi üzerine konuştu

■ Suez Çevre'den Diane d'Arras atık su arıtmasını ve tekrar kullanılmasını geliştirilmek amaçlı teknik yeniliklerden söz etti.

■ Avrupa Su Derneğinden Peter Cook, sektörün gelecekte karşılaşacağı konuların iklim değişikliğinin azaltılması, nüfus hareketliliği ile mücadele ve altyapı modernizasyonu olarak özetledi.

■ Havza Örgütlenmeleri Uluslararası İletişim Ağı'ndan Jean François le Grand açılış konuşmasında Avrupa'da birçok havza, göl ve ırmakların ortak kullanımda olduğunu ve Avrupa Su Direktifi uygulamalarının bu kullanımın ortak bir çerçevede uyum içinde olmasını sağladığını belirtti.

Tematik Oturumlar

İdare ve Yönetim

Su ve Sanitasyon İle İlgili İnsan Hakları:

■ BM Genel Sekreteri Danışma Kurulu (BMGSDK) Başkanı Uschi Eid son beş yılda insanlara verilen su ile ilgili haklarda bir hızlanma olduğunu belirtti.

■ Hindistan'daki Kırsal Yöreleri Geliştirme Bakanı Santha Sheela Nair insanların ve diğer bütün canlıların suya ulaşma hakkı bulunduğunu hatırlattı.

■ Kenya'nın Ev Hakları ve Tahliye Ettirme Merkezinden Kenubo Ikioga

su ve sanitasyon hakkı için yasal düzenlemelerin bir ön koşul olduğunu açıkladı.

■ İnsan Hakları Yüksek Komisyonu ofisinden Lucinda O'Hanlon BM'nin bağımsız su uzmanına su ve sanitasyon yaptırımları ile ilgili diyalogu güncel tutmak istediğini belirtti.

■ Kenya Nairobi Su Firmasından Celestine Kaseve, Nairobi'nin %60'ını oluşturan kaçak yerleşimcilerine daha makul fiyatla su vererek temel su hakkını bu insanlara tanıdıklarını belirtti.

Paneldekiler 5. Dünya Su Forumunun Bakanlar deklarasyonunda dünyadaki bu sorunların yansımaları gerektiğini ve suyun bir insan hakkı olduğunu bunun için suyun bir hak olduğu yönünde gerekli yasal işlemlerin uygulamaya geçmesini istediler.

■ Güney Afrika'dan Cyprian Mazubane ülkesindeki anayasasında su hakkını "Su hayattır ama sanitasyon onurdur" şeklinde açıkladı.

■ Bask Su Bakanlığında Sabin Intxaurrege "Hayat için su ve sürdürülebilir gelişim ile Bask İnisiyatifi"inde yer alan insanın suya ulaşma hakkını açıkladı.

■ Fransa'dan Francois Muenger insan hakları yaklaşımının yoksul halka karşı ayırıcı uygulamalara neden olduğunu belirtti.

Global Değişim ve Risk Yönetimi

Su İle İlgili Risklerin Değişen İklimde Yönetimi:

■ Kore Başkan Yardımcısı Kwon Do Youp oturumu iklimde oluşan değişiklikler ile artan doğal afetlere dikkat çekerek oturumu açtı.

■ Dünya Meteoroloji Organizasyonundan Avinash Tyagi hava ve doğada olan değişimlerden dolayı oluşan su riskini açıkladı.

■ Katılımcılar daha sonra yerel hükümetlerin sorumluluklarının önemi, iklim değişikliğine neden olan etkenlerin kaynakları, altyapıları iklim değişim tahminlerine uygun yapmanın önemi, iklim değişikliğine holistik olarak yaklaşmak, ön uyarı sistemlerinin etkin çalışması ve proje finansmanını iyileştirmek gibi konuları görüştüler

18 Mart 2009 Çarşamba

5. Katılımcılar Afrika ve "Türkiye'nin içi ve çevresindeki" bölgesel sunumlara katıldılar. Parlamenterler gün boyunca siyasi sürecin parçası olan sonuçları hazırlamak amacıyla toplandılar. Parlamenterler aynı zamanda tematik oturumlara ve yan etkinliklere katıldılar.

Bölgesel Oturumlar Türkiye ve Civarı:

■ Türkiye Devlet Su İşleri Genel Müdürü, Haydar Koçaker, bölgesel süreci başlatmak için tüm paydaşların katılımı ile 22 hazırlık oturumu yapıldığını bildirdi.

■ Dünya Su Konseyi (DSK) Başkanı, Loïc Fauchon, bu Forumda birçok "ilke" imza atıldığını bildirdi. Bu "ilkleri" şöyle sıraladı: Ülkelerin dört değişik politik düzeyde yerel yöneticiler, parlamenterler, bakanlar, devlet liderleri düzeyinde oturuma katılımları

■ Türkiye Çevre ve Orman Bakanı Veysel Eroğlu, Türkiye'nin su yönetiminde yüzyıllara varan tecrübesi olduğunu ve İstanbul'un da "su yöne-

timi teknolojilerinde" ana bir merkez olduğunu vurguladı.

■ Türkiye'nin 9. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, insanların suyun yönetimini daha iyi bir şekilde yaparak dünyayı korumak yükümlülüğü altında olduklarını belirtti. Barajların ekonomik büyüme ve sosyal ilerleme üzerindeki önemini de vurguladı.

■ Fas Su ve Çevre Devlet Bakanı Abdelkbir Zahoud, ülkeler arası ortaklıkları kurmak için bilim ve teknolojinin önemine dikkat çekti.

■ **Tacikistan Su Kaynakları İdaresi Bakanı, Said Yokubzod, 2012 yılını Uluslararası Su Diplomasisi yılı ilan etmek için teklifte bulundu.**

■ Kaliforniya Üniversitesi Davis'ten Levent Kavvas, Fırat-Dicle nehri havzasında ve havza çevresindeki bölgede meydana gelen hava sıcaklıklarındaki artışın karın erimesine ve bunun sonucunda havzadaki su seviyelerinde artışlara neden olduğunu belirtti.

Afrika:

■ Dünya Su Forumu Genel Sekre-

teri Oktay Tabasaran, bu su forumu sayesinde suyun uluslararası gündeme geldiğini ve karar mercilerinin bu konuları tartışabilecekleri forum oluşturulduğunu bununla beraber su ile ilgili sorunların ilerletilebileceğini belirtti.

■ Dünya Su Konseyi Başkanı Loïc Fauchon "yakından bakıyoruz ve dikkatli dinliyoruz" diyerek Afrika'nın tecrübesini ve önceliklerini belirlemesini önerdi.

■ Ana konuşmacı, Afrika Birliği Komisyonu (ABK) Başkan Vekili Erastus Mwencha 2008 de Sharm el Sheikh şehrinde olan Afrika Birliği Zirvesindeki çıkan ve 25 Afrikalı ülke liderinin de onayladığı su güvenliği ve sanitasyon ile ilgili vaatleri memnuniyet ile karşıladığını belirtti. Afrika'nın tek bir ağızdan aynı şeyleri söylemesi gerektiğini belirtip kıtanın zorlu su ve bölünmüş sanitasyon sorunlarını birleştirmesi gerektiğinin üzerinde durdu.

■ Afrika Kalkınma Bankası (AKB) Başkan Yardımcısı Mandala Gantsho son yıllarda artan su finansmanını olumlu karşılarken mevcut sorunun büyüklüğüne değindi.

Tematik Oturumlar İdare ve Yönetim

Acil Durumlarda Su Hakkı:

■ Fransa Açlığa Karşı Eylem'den (AKE) Jean Lapegue, oturumun amacını su ve sanitasyon hakkının tabii olduğu hukuki çerçeveyi belirlemek ve bu hakların acil durumlarda nasıl uygulanacakları tespit etmek ve en iyi sonuçların nasıl elde edileceğini saptamak olarak belirledi.

■ Uluslar arası Kızıl Haç Komitesi'nden Cyril Laucci, su hakları ile ilgili uluslararası hukuki düzenlemelerinin ana noktalarını belirterek, uluslararası insanîyet hukuku ve uluslararası insan hakları hukuku arasındaki farklılıkları açıkladı.

■ Laucci, uluslararası insan hakları hukukunun Cenevre Anlaşması ve ilgili protokollerine tabii olduğunu ve esasen uluslararası ve sivil askeri uyuşmazlık yaşayan devletlerde uygulandığını, uluslararası insanîyet hukukunun ise barış zamanlarında ve doğal afetler meydana geldiğinde uygulandığını belirtti.

■ Lara El-Jazairi, Kıyı Belediyeleri Gaza Su Hizmet Kuruluşu tarafından hazırlanan bir değerlendirme raporunu açıkladı. Raporda İsrail ile olan savaşın su ve sanitasyon altyapısı alanında 6 milyon ABD doları zarara neden olduğu belirtildi. El-Jazairi, İsrail'in işgalci bir güç olarak ve savaş sırasında yapmış olduğu uluslararası insan hakları ihlallerini sıraladı.

■ Filistin Su Otoritesi Hukuki Danışmanı Faud Bateh insan haklarının önemli bir parçası olan su hakkının ve sanitasyonun tanınması gerektiğini ve uluslararası su hukuku çerçevesinde de Filistinlilerin su haklarının tanınmasının önemini açıkladı.

■ Bateh minimum su tahsisi yerine İsrail ve Filistin arasındaki suya erişilebilirliğin adil ve makul olmasının üstünde durulması gerektiğini belirtti.

■ Taraflar arasında yapılan görüşmelerde insanların günlük su tüketimi sınırını minimum 50 litreye çıkartmak, su haklarına gösterilen direniş sebepleri, devletlerin bağımsızlığı ve uluslararası toplumun devletlerinde uyuşmazlık olan insanlara su haklarının tanınması için gerekli yardımın sağlanabilmesi; ve Dünya Su Forumu Bakanlar Deklarasyonun-

da su haklarının tanınmasının önemi konuşuldu.

19 Mart 2009 Perşembe

Katılımcılar perşembe günü Akdeniz ve Arap ülkeleri bölgesel gruplarının oturumlarına katıldılar. Politik süreç, sabah yerel yönetimler ve parlamenterlerin konuşmaları, öğleden sonra İstanbul Su Uzlaşmasına uyum konusu ile devam etti. Tematik oturumlar "İnsan Kalkınmasının İlerletilmesi ve BKH" ve "Finans" konuları ile devam ederken, "Küresel Değişim ve Risk Yönetimi" ile beraber "İdare ve Yönetim" oturumları ile son buldu.

Bölgesel Oturumlar

Akdeniz Ülkeleri Grubu:

■ Katılımcılar sanal su; işgal altında, uyuşmazlık durumlarında ve sınır aşan sular gibi çeşitli durumlarda su yönetimi; su, enerji ve yiyecek gereksinimleri arasında karşılıklı etkileşim süreci; kuzey-güney Akdeniz havzasında işbirliği imkânları gibi konuları tartıştılar.

■ Katılımcılar kıyı bölgelerinde turizm ve tarımın su için rekabet eden sektörler olduğu, Akdeniz kıyı bölgelerinde tuzdan arındırma ve atık su arıtımı tesislerinin önemi, entegre su kaynakları yönetimi (ESKY) konularını ele aldı.

Arap Ülkeleri Gurubu:

■ Arap Su Konseyi (ASK) Başkanı Mahmoud Abu Zeid, suyun sınırlı olduğu Arabistan bölgesinde tarım, endüstri ve evlere yeterli su dağıtımının zorlu olduğunu belirtti.

■ Sudan'ın eski başbakanı Al Sadiq Almahdi, anlaşmaya varabilmek için suyun hakça ve adil paylaşımın önemini vurguladı. Almahdi, petrolün aksine, suyun paylaşılacak bir kaynak olduğunu ve sadece uygun politikalar ve karşılıklı saygı ile yönetilebileceğini belirtti.

■ Irak Su Kaynakları Bakanı Abdulatif Rasheed, çoğu su kaynaklarının dış ülkelere sağlanmasından dolayı, Irak'ın "su garantisinin olmadığını" belirtti. Rasheed Türkiye ve Suriye ile var olan çabaların yenilenmesi için dialogları desteklediğini ve Arap ülkelerin hali hazırda var olan

sınırı aşan su yolları anlaşmalarını onaylamalarını teşvik etti.

■ **Tarım Kalkınması için Uluslararası Fon'dan Kevin Cleaver suyun özelleştirilmesi ile ilgili yoğun muhalefete karşı özelleştirme yerine daha az tartışma yaratacak terimler kullanmayı önerdi. Yeni terimlerin değişik politik alternatifleri artıracak açık oturumlara teşvik edeceğini ve her halükarda suyu teslim almak için birinin bir ödemede bulunması gerekeceğini bildirdi.**

Tematik Oturumlar

Küresel Değişim ve Risk Yönetimi

Afetlerden Sonra ve Uyuşmazlık Ortamlarında Su Yönetimi:

■ Uluslararası Kızıl Haç Komitesi'nden Robert Mardini, afetlerin ilk meydan geldiklerinde çok yoğun bir şekilde basın ve bağışta bulunanların ilgisini çektiğini fakat uluslararası ilginin azalması ile beraber finansmanda güçlüklerle karşılaşıldığına dikkat çekti. Oturumun Filistin'de işgal altında olan bölgelerde içme suyuna erişim ve sanitasyon konusu üzerine yoğunlaşacağını bildirdi.

■ Fransız Kalkınma Örgütü'nden Stephanie Oudut, Filistin'de su sektörünün tam bir karmaşa içinde olduğunu belirtti. Fakat bu karmaşanın nedeninin kapasite veya finansman eksikliğinin değil politik durumun bir sonucu olduğunu belirtti. Sayın Oudut bağışlarla yürütülen bir çok projenin İsrail sınırından yapı malzemeleri ve işçi geçişine izni için müzakere yapmanın zorlukları nedeni ile durdurulmak zorunda kaldığını anlattı. Alternatif olarak, durumun Gaza veya Mısırda bir tuzdan arındırma tesisi kurularak rahata kavuşturulabileceğini ancak yeniden uyuşmazlık ortamına girilebileceği için bölgeye yatırımların garanti edilemediğini anlattı.

■ Arap Ülkeleri Birliği ve Filistin Otoritesi'nden temsilciler bölgede suya erişimle ilgili hukuki konuları tartıştılar. Suyun uluslararası insanîyet hukukunda "insanın yaşayabilmesi için elzem olan sivil bir nesne" olarak korunmaya tabii olduğunu bildirdiler.

■ Kendisini Sanal Su Bakanı olarak tanıtan Filistin Su İdaresi Başkanı Shaddad Attili, Filistin'in su ile ilgili güvensizliklerine kalıcı çözümler bulunmasının zorluklarını anlattı. Attili, Devlet Başkanı Abbas'ın suyun Filistin-İsrail uyuşmazlığı kapsamında çıkarılması çağrısını hatırlattı ve Filistin Otoritesi'nin 1997 BM Suyolları Anlaşmasını destekleyeceğini ve bu konu ile ilgili olarak İsrail ile görüşmelere devam edileceğini bildirdi.

■ Attili, tuzdan arıtmanın "ayaklarımızın altında olan suyu terk etmek" anlamına geldiğini anlattı ve bunun yerine uluslararası hukuku kullanarak sınır aşan kaynakların paylaşılmasının yollarını bulmayı teklif etti.

Tematik Özet "Küresel Değişim ve Risk Yönetimi": İnsani Kalkınma ve Binyıl Kalkınma Hedefleri

Daha İyi Su Yönetimi Yoksulluğu ve Açlığı Nasıl Önleyebilir? Bir Sentez:

■ Uluslararası Tarım Araştırması Danışma Grubu'ndan Jonathan Wolley, su kaynaklarını ana olarak kullanan alanın tarım olmasına karşın, tarımın Forumda pek ele alınmadığına dikkat çekti ve tarımın su ile ilgili tartışmalarda daha merkezi bir rol alması için çağrıda bulundu.

■ Panel Başkanı Khalid Mohtadulah su ile ilgili sektörlerin birleştirilmesi önerisine destek verdi

■ Teshome Atnafir Guyo da ulusal ve uluslararası bağlamda entegre su yönetiminden entegre kaynak yönetimine dönüldüğünü belirtti.

■ Katılımcılardan bir tanesi su hakkının tanındığından ama bunun yiyecek için su hakkına yansıtılmadığını belirtti.

Finans Su Hizmetlerinin Fiyatlandırılması:

■ Su Dialogları'ndan Robin Simpson, oturumun hedefinin tam maliyet vergi yenilenmesi çerçevesinden, çoklu fiyatlandırma mekanizmalarına bağlı geçişin gerçekleştirilmesi olduğunu belirtti.

■ Filipinler Manila Su'dan, Perry Rivera şirketinin başarılarını anlattı. Manila Su'nun yoksul bir müşteri kitlesi olmasına rağmen birbiri ile rekabet halinde olan kamu isteklerini yerine getirmek, kendi hizmet gereklilerini yerine getirmek ve tarifeleri on yıllık bir zaman dilimi içerisinde yediye katlamak gibi konularda çok başarılı olduğunu anlattı. Bu başarının nedenini güvenilir ve yüksek kalitede hizmet vermelerine ve yoksul müşterilerin gelir verilerinin düzenli olarak değerlendirilmesi sonucunda yoksul müşterilerin verebilecekleri doğru "maliyeti" tespit edebilmeleri olarak belirledi.

■ Uluslararası Kamu Hizmetleri'nden David Boys çalışanların daha iyi yaşamak için daha yüksek maliyetlere maruz kaldıklarını belirtti. Maliyeti düzenlemek için ve daha çok kullananın daha çok ödemesi ve daha çok ödeme gücü olanların daha çok ödemesi için 3T görüşlerine (tarifeler, vergiler ve transferler) önem verilmesi gerektiğini bildirdi.

■ Oturumda kamu-özel sektör ortaklıklarında oluşabilecek ön görülmemiş gizli maliyetler, kötü proje tasarımı ve ülke riski borcu arasındaki bağ, bunu uygulamaya koyabilmek için de şeffaf, katılımcı ve güvenilir araçların yaptırılması konularında görüşler ileri sürüldü

20 Mart 2009 Cuma

Cuma günü, politik süreç oturumu sabah saatlerinde bakanlar, milletvekilleri ve yerel yönetimler arasındaki yüksek düzeyli üçlü konuşma, öğleden sonra ise Bakanlar Konferansı açılışı ile devam etti. Asya Pasifik bölgesi oturumu ile bölgesel oturum sonuçlandı. Katılımcılar "su kaynaklarının yönetimi ve korunması" ve "eğitim, bilgi ve kapasite geliştirme" tematik oturumlarına katılmaya devam ettiler. Gençlik delegeleri Gençlik Forumu kapanış törenine katıldılar.

Bölgesel Oturumlar Asya-Pasifik:

¶ Asya Pasifik bölgesinden bakanlar ve temsilcilerden bazıları sınır ötesi su paylaşımı konusunda, yukarı nehir devletlerinin aşağı nehir dev-

letlerine olan zararı azaltmaları veya telafi etmelerini önerdiler.

Tematik Oturumlar Su Kaynaklarının Yönetimi ve Korunması

Tarım, Enerji, ve Kentsel Sürdürülebilir Kalkınma İhtiyaçlarını Karşılama İçin Su Kaynaklarının ve Altyapı Depolarının Yeterliliğinin Sağlanması:

■ İspanya Su İşleri Bakanı Angel Garcia Canton artan su taleplerinin daha önceki yıllarda baraj yapılarak çözüldüğünü söyledi. Sözlerine ilerleyen yıllarda ise artan su taleplerini su talep yönetimi, atık su arıtma, deniz suyu arıtma sistemleri ve birbirini etkileyen biyolojik ve çevresel sistemler içinde kalite ve miktar kontrolü ile yapılabileceğini ekledi.

■ Via-Marine'den Felix Bogliolo uzun mesafeler arası büyük miktarlardaki tatlı su taşıtımı için sualtı esnek boru hattı sisteminin avantajlarından bahsetti.

■ Büyük Barajlar için Japon Komisyonu'ndan Tadahiko Sakamoto barajların ve su depolarının su talepleri ile başa çıkmakta önemini belirtilirken sosyal ve çevresel etkilerin de dikkate alınması gerektiğini sözlerine ekledi.

■ Katılımcılar ise su talebini azaltmak için su tüketicilerinin yapması gereken model değişimi, yerel su toplama gereklerinin su kullanımı ve verimliliği ve su talebi yönetimine olan bağı ve "yeşil devrim" için gerekli suyun toplanması gereği üzerinde görüş açtılar

Eğitim, Bilgi ve Kapasite Gelişimi Su Bilimi ve Yönetiminde Sosyo-Kültürel Görüşleri Canlandırmak

Sufi yazar Samiha Ayverdi'nin yazı ve resimlerine göre Sufi inancında su için kazıda bulunmanın aslında birlik ve gerçeğe ulaşma çabasını yansıttığı söylendi.

Gençlik Forumu Kapanışı

■ Uluslararası Kamu Hizmetleri'nden David Boys yasama meclisi üyelerini yaptıkları icraatlar için mesul tutmak gerektiğini ve suyun temel bir insani hak olduğunu da konuşmasına ekledi.

■ Alternatif Su Forumu ve İnsanların Su Forumu adına konuşan Kanada’lılar Konseyi’nden Meera Karunanathan gençleri suyun bir insani hak olduğunu anladıkları için tebrik etti.

■ Karunanathan Dünya Su Forumunun suyun metalaşması konusuna meydan okuması gerektiğini sözlerine ekledi.

İslam Bakanlar Toplantısı

İslam ülkeleri Bakanları kendi ülkelerinin su sorunlarını görüşmek üzere toplandılar. İslam Konferansı Örgütü Genel Sekreteri Ekmeleddin İhsanoğlu konuşmalarında bölgesel uyumsuzlıklardan dolayı bölgesel nüfusun etkilendiği, küresel finansman krizi, iklim değişiklikleri vs içme suyuna olan sınırlı erişebilirlikten söz etti.

21 Mart 2009 Cumartesi

Katılımcılar cumartesi günü “sulama: suyun tarım alanında verimli kullanımı” ve “iklim ile ilgili afetler” üstüne iki özel oturuma katıldılar. Tematik süreç, “insan kalkınmasının ilerletilmesi ve BKH”, “su kaynaklarının korunması ve yönetimi” ve “eğitim, bilgi ve kapasitenin geliştirilmesi” kapanış konuşmaları ile sona erdi.

Özel Oturumlar

Tarımda Suyun Verimli Kullanımı:

Bu oturumlarda eskiyen sulama altyapısını yenilenmesi ihtiyacı, devlet su kaynakları mülkiyet hakları ile ilgili hukuki düzenlemeler ve koruma gereksinimleri, sulama sistemleri yönetimi için özel ve kamu sektörünün rollerinin dengelenmesinin önemi, ve sulama yönetimi faaliyetlerine su kullanan çiftçilerin üye olduğu birliklerin katılımının sağlanması konuları ele alındı.

Bütün oturuma katılanlar tarım için su yönetiminde sosyal, politik, ekonomik ve teknik unsurları göz önünde bulundurmak gerektiğini belirttiler.

Katılımcılar kendi aralarında su miktarı ile beraber su kalitesini tartışma ihtiyacı, mahsulu artırmak için biyolojik araştırmalar, sulama verimini arttırmak, sınır aşan sularda işbirliğini sağlamak için uluslararası fonların kullanımı, sınır aşan havzalarda

su talebini azaltmak için yerel su veriminin rolü, sulama altyapısı ile ilgili projelerde kamu-özel sektör ortaklıklarının yaşama kabiliyetleri, suyu fiyatlandırma mekanizmaları, tarım ilaçları ve gübre kullanımının azaltılması ve çiftçi eğitimi için birlikler konularını tartıştılar

İklimle İlgili Affetler:

Katılımcılar bu oturumda iklim değişikliğinin uç etkilerine karşı hazır bulunma ihtiyacı; bu etkileri azaltmak için disiplinler arası işbirliğinin önemi; rezervuar ve yiyecek üretimi yönetimini iyileştirecek bir ulusal iklim hizmetleri ağı oluşturma konuları ele alındı.

Tematik Oturumlar İnsan Gelişimi ve Binyıl Kalkınma Hedefleri Tema Özeti:

Birleşmiş Milletler Su Başkanı Pasquale Steduto kapanış oturumunda dört ayrı konuya değindi. Bu konular sırası ile şu şekilde idi: “herkes için gerekli su, hijyen ve sanitasyon (WASH)”, “su için enerji ve enerji için su”, “yoksulluğu ve açlığı sonlandırmak için su ve yiyecek” ve “su hizmetlerinin değişik fonksiyonları ve kullanımları”.

“Su için enerji ve enerji için su” konusunda Uluslararası Hidrolik Enerji Birliği’nden Michael Fink katılımcılar arasındaki görüşmeleri şu şekilde açıkladı: teknoloji ve sürdürülebilirlik, ekolojik izler, politik ortaklıklar ve stratejiler, su-enerji-iklim’in piyasa ilişkisi, doğru kararları verebilmek için gerekli bilgi ve kaynak kullanımındaki randıman.

“Yoksulluğu ve açlığı sonlandırmak için su ve yiyecek” konusunda Hintli Çiftçi Konfederasyonu Birliği’nden Akkineni Bhavani Prasad mikro finans mekanizmalarının önemini belirtirken yiyecek ve enerji için entegre yaklaşımların ve yerel pazarların geliştirilmesinin önemini sözlerine ekledi. Konuşmasına “çiftçiler sorunun değil, çözümün bir parçasıdır” diyerek son verdi

Su Kaynaklarının Yönetimi ve Korunması Sınır Ötesi İşbirliği

Sağlayacak İşlevsel Araçlar :

Oturum sunumlarında sınır ötesi su yönetimi konusunda değişik bölgesel deneyimler özetlendi. Bunlar içinde Mısır, Libya, Çad, ve Sudan’ın Nubiyan Kumtaşı Su Tabakası Sistemi; Dicle-Fırat havzasındaki GAP; ve Çin’deki bölgeler arası Yangtze nehri de ele alındı.

İkinci grup oturumda uluslararası anlaşmazlıklarda üçüncü tarafların rolü, suyun paylaşılmasındansa sudan elde edilen faydaların paylaşılması gereksinimi, AB SÇD’inden yola çıkarak paylaşımına açık veritabanı oluşturulması; güvensizliği aşmak için Kuzeybatı Avrupa projelerinde icra edildiği gibi aşamalı güven vermenin önemi, anlaşmazlık çözümü mekanizmaları, Mekong nehri havzası örneği ele alındı

■ Görüşmeler sırasında, katılımcılar “uluslararası” ve “sınır ötesi” su yolları arasında bir ayırım olup olmadığını tartıştılar.

■ Türk katılımcılar Fırat ve Dicle nehirlerinin adaletli, akla yatkın ve en uygun tutumla yönetilmesi gereği üzerinde durdular. İşbirliğine istekli olduklarını fakat “işlerine karışılmasının” kendilerini rahatsız ettiğini belirttiler.

■ Türkiye’de kurulan barajların aşağı nehir komşularını etkilemeyeceğini ve uluslararası finans kurum kredilerinin gelmemesi halinde bile baraj yapmaya devam edeceklerini söylediler.

■ Katılımcılar finans ve YKA’nın sınır ötesi yönetim desteğini; aşağı ve yukarı nehir ülkelerinde adaletli su paylaşımı ve tasarruf eylemlerine katılımı; ve havza hissedarları arasında güven oluşturmayı teşvik eden mekanizmalar konularını da ayrıca görüştüler.

Hidro-Bağımsızlıktan- Hidro Dayanışmaya

Yaşamları Ortak Su

Kaynaklarına Bağlı Olan

Çeşitli Kullanıcıların Arasındaki Farklılıkların Yakınlaştırılması

Hidro-dayanışma ile ilgili başarı ve başarısızlıkların özetlendiği oturumda oturumcular su kenarında bulunan devletlerarasındaki ilişkilerin

hidro-dayanışma yerine hidro-bağımsızlık ilkelerine dayandığını bildirdiler. Bu oturumda katılımcılar su kaynakları ile ilgili olarak "uluslararası" teriminin "sınır aşan" terimi ile aynı olup olmadığını tartıştılar.

■ Paydaşların havza yönetimine katılmaları ve sınır aşan sular konusunda işbirliği oturumunda oturumcular, paydaşların sınır aşan havza yönetimine katılımlarının sağlanmasının önemini fark ettiklerini anlattılar.

■ Ancak Paydaşların sınır aşan havza yönetimine katılımlarını sağlamak konusunda bazı sorunlarla karşılaşıldığını da anlattılar. Taraflar arasında katılımda motivasyon eksikliği, hidro-diplomasi bilgileri eksikliği, ortak anlaşmayı sağlamak üzere modeller oluşturmak gerekliliği bu sorunlara örnek olarak gösterildi.

■ Oturumda Sınır aşan yüzey ve yer altı su kaynakları ile ilgili işbirliği konusunda sürdürülebilir gelişim için ortak bir tanımlama yoktur; politik iyi niyet ve güven zorunlu unsurlardır; hukuki yaptırım düzenlemeleri işbirliğini kolaylaştırmaktadır; bütün havzayı kapsayan görüşler gereklidir; yönetim mutlaka suya dayalı ekosistemleri korumalıdır; su anlaşmaları ortak su düzenlemelerini ve su ile ilgili işbirliği sağlayacak organizasyonları kuracak bir araç olarak kullanılmalıdır görüşleri ileri sürüldü.

■ Katılımcılar 1997 BM Suyolları Anlaşmasını onaylamak için çağrıda bulundu ve BM Genel Sekreterinden bu Anlaşmayı desteklemesi ve dahi iyi tanıtması için geçici bir yetkili ekip kurmasını talep ettiler.

■ Sınır aşan sularda işbirliğini kolaylaştırmak ve iyi bir havza yönetimi için kullanılması gereken araçlar; havza yönetim planları, hukuksal ve organizasyon araçları, bilgi sistemleri, orta vadeli gelişim planları ve yatırım programları, finansman mekanizmaları ve finansal kaynaklar olarak tanımlandı.

■ Bazı katılımcılar 1997 BM Suyolları Anlaşması'nın onaylanmasından önce Anlaşmanın ekler yapılarak güncelleştirilmesi gerektiğini anlattılar. Özellikle de Anlaşmanın çevre ile ilgili endişeleri ele alması gerektiğini ve sürdürülebilir gelişim ihtiyacını belirtmesi gerektiğine değindiler. Di-

ğer bazı katılımcılar ise bu Anlaşmanın sınır aşan sular için temel uluslararası hukuku oluşturması gerektiğini söylediler.

Yüzey, Yer Altı ve Yağmur Sularını Daha İyi Yönetmek:

■ Oregon Devlet Üniversitesinden Michael Campana yeraltı suyunun diğer su kaynaklarına göre farklı özelliklere sahip olduğunu anlattı. Campana bu nedenle yeraltı suyu konusunun politika belirleyicileri ve karar mekanizmaları tarafından pek anlaşılamayan bir konu olduğunu da sözlerine ekledi.

■ Amerikan Su Kaynakları Birliği'nden Ari Michelsen, su kaynakları yönetimi konusunda katılımcıların hepsinin entegre su kaynakları yönetimi (ESKY) ihtiyacında hem fikir olduklarını ama ESKY tanımında anlaşamadıklarını belirtti.

■ Michelsen yüzey, yeraltı ve yağmur suyunun birlikte yönetilmesi gerektiğini ve yenilenemeyen yeraltı suyunun ESKY içinde birleştirilmesi gerektiğini anlattı. Değişen koşullara uyum sağlayacak bir yönetim ihtiyacını da ilettiler.

■ 9 Eylül Üniversitesi'nden Prof. Dr. Nilgün Harmancıoğlu uygun politik çerçeve düzenlemeleri ile takip edilmediği sürece yalnızca bilimsel çözümlerin başarılı olmayacağını belirtti.

■ Katılımcılar yeraltı suları ve yağmur sularının toplanması için gerekli teknikler ve teknolojiler, uydu görüntüsü ile gereken bilgilerin toplanması ve bunların izlenmesi, Yer altı su kaynaklarını özel mi yoksa kamuya ait bir şekilde mi yönetilmesi gerektiği de tartışıldı.

Tema Özeti:

■ **Doğayı Koruma'dan Karın Krchnak tematik süreci anlatarak "çevre için suyun büyüme ve gelişme için gerekli su" olduğunu belirtti ve "sadece teknik çözümler üretmek yerine politika çözümleri üretmenin" de gerektiğini vurguladı.**

■ Uluslararası Büyük Barajlar Komisyonu'ndan Luis Berga, su altyapısının ekonomik ve sosyal gelişime bağlı olduğunu ve geçmiş yüzyıldaki

altyapı gelişimi ile ilgili deneyimlerin de gösterdiği üzere büyük su ve enerji projelerinin temel sosyal ve çevresel etkileri olduğuna işaret etti

■ İsviçre Çevre Orman ve Peyzaj Federal Ofisi'nden Sibylle Vermont politikayı yapanlar ve başka sektörlerden uygulayanlar arasında ortak bir dil yaratılması gerektiğini de su yönetiminden ekosistem yönetimine doğru gidilmesi gerektiğini ve "hidro-birlik" konseptinin harekete geçirmek için yeni bir çerçeve olması gerektiğini belirtti.

Eğitim, Bilgi ve Kapasite Gelişimi

■ Paneldekiler ve katılımcılar su eğitim mesajlarında yerel dillerin kullanımı, su eğitimi konusunda kültürel değişikliklerin göz önüne alınması, ulusal müfredatlara su eğitiminin eklenmesi, cinsiyete geleneksel yollar ile yaklaşım ve su ile sağlık arasındaki bağı yaratma. Katılımcılar ve paneldekiler su eğitimi ve su tasarrufu konularında kültürel farklılıkların da göz önüne alınması gerektiğini bildirdiler.

22 Mart 2009 Pazar

5. Dünya Su Forumu müzakereleri Pazar öğleden sonra İstanbul'da sonuçlandı. Bakanlar sabahki sekiz yuvarlak masa toplantı özetlerini sunup bildirimleri kapanış oturumunda kabul ettiler. BM Dünya Su Günü kutlamalarına katılan katılımcılar daha sonra Forumun kapanış törenine katıldılar.

Dünya Su Günü- Sınır Aşan Sular

■ BM Uluslararası Hidrolojik Program'dan András Szöllösi-Nagy, dünyada toplam 263 ortak su havzası ve 273 yeraltı su havzası olduğunu ve bu havzalara 3 milyar insanın ihtiyacı olduğunu belirtti.

■ Szöllösi-Nagy, suya ihtiyacı olan bu insanların ortak su kaynakları için büyüyen mücadeleden kaynaklanan su ile ilgili anlaşmazlıkları önlemek için işbirliği ve dayanışma ilkelerinin benimsenmesi gerektiğini belirtti

■ İşbirliğinin gerçekleşmesi için çok sayıda engeller arasında kavramsal ve tarihi farklılıklar ve finans kaynaklarının yetersizliği; teknik ve

5. Dünya Su Forumunda Öneri:

Dünya Su Parlamentosu Kurulsun!

5. Dünya Su Forumunun çeşitli oturumlarında gündeme getirilen “Dünya Su Parlamentosu” kurulması önerisi diğer bazı oturumlarda da destek gördü.

5. Dünya Su Forumunda 18 Mart 2009 Çarşamba günü Politik Süreç kapsamında gerçekleştirilen Parlamento Oturumunda Brezilya sözcüsü Narcio Rodriguez, dünya çapında su sorunlarını ele alan parlamentoların çabalarını koordine etmek üzere, Dünya Su Konseyi ve BM Eko-

nomik Kalkınma Örgütü- Uluslararası Hidroloji Programı, (UHP)’nin desteği altında kalıcı bir küresel su parlamentosunun oluşturulması çağrısında bulundu. Aynı gün gerçekleşen yerel yönetim oturumunda da “Dünya Su Parlamentosu”nun kurulması önerisi desteklendi.

Su Forumunun politik süreci kapsamında 20 Mart Cuma günü yapılan üst düzey görüşmelerde de Dünya Su Parlamentosu kurulması önerisi yeniden gündeme geldi

Meksika Millet Meclisinden azınlık milletvekili Ruth Zavaleta Salgado yaptığı konuşmada 4. Dünya Su Forumundan beri suyun bir insan hakkı olduğu konusunda fazla bir gelişme kaydedilmediği için üzgün olduğunu belirtti. Bu konuda devam eden çabalara sivil toplumun da dahil etmesi gerektiğini, gelişmiş ülkelerin desteğine ihtiyaç olduğunu ve bir dünya su parlamentosu kurulmasından herkesin fayda göreceğini de sözlerine ekledi.

kurumsal kapasite ve politik irade eksikliğinden söz edildi

■ Tümüsiime, Afrika’nın büyük bir kısmının sınır aşan su kaynaklarından tam anlamıyla faydalanmadığını, ayrıca ABK ve ortaklarının son zamanlarda bölgesel girişimleri kolaylaştırdığını vurguladı.

■ Filistin Su Kurumu (FSK) Başkanı Shaddad Attili, Ürdün Nehri’nin su havzasının paylaşımı için şu anda bölgedeki ihtilaftan ötürü sınır aşan anlaşmanın olmadığını belirtti. Başkan Mahmoud Abbas ise sınırları aşan su kaynaklarına erişim için Filistinlilerin beklemeye zorlanmalarını gerektiğini söyledi.

■ Mahmoud Abbas, 1997 BM Suyolları Sözleşmesinin yürürlüğe girmesi için daha çok ülkenin onaylanması çağrısında bulundu.

■ İsviçre Çevre Federal Ofisi’nden Sibylle Vermont Kongre’nin sınır ötesi kaynakları yönetmekte kullanılması için birçok teknik yönerge ve araçlar geliştirdiğini kaydetti. Kongre’nin ülkelerin ikili ve çoklu pazarlıklara girmelerini ve birleşik organlar kurmalarını zorunlu kılmasından dolayı işbirliğini teşvik ettiğini belirtti.

■ Stokholm Uluslararası Su Enstitüsü sözcüsü Anders Berntell, görüşmelerdeki bir takım kavramsal “uyumsuzlukların” altını çizdi. “Sınır ötesi” ve “Uluslararası” sular arasındaki ve devlet egemenliği ve

kaynakların birlikte yönetilmesi arasındaki uyumsuzluklar bunlar arasındaydı. Sınır ötesi kaynaklar konusunda sadece ulusal sınırları gözetemeyen değil aynı zamanda federal, bölgesel, etnik ve kültürel ayrımları da gözetemeyen görüşmeler yapma çağrısında bulundu.

Forum’un Kapanışı

■ Dünya Su Forumu’ndan çıkan en önemli neticelerin Bakanlar Deklarasyonu ve İstanbul Su Konsensüs’ü olduğunu belirten Türkiye Çevre ve Orman Bakanı Veysel Eroğlu Bakanlar Bildirisinin resmi olarak benimsenmesi çağrısında bulundu. Veysel Eroğlu bildiri taslağının 4 Mart 2009’da tamamlandığını ve bu taslağın uzun bir hazırlık sürecinin son belgesi olduğunu ve bazı temsilciler tarafından talep edildiği üzere tekrar görüşmeye açılmayacağını bildirdi.

■ Veysel Eroğlu taslağı yeniden görüşmeye açmak için zaman olmadığını belirterek bu taslağı yapmaya yardımcı olan herkese teşekkür etti ve uygulamaya konulduğu takdirde çok başarılı olacağını sözlerine ekledi.

Bakanlar Deklarasyonundaki Taahhütler

■ BKH hedeflerine ulaşım için daha yoğun destek

■ Nehir havzalarında ESKY uygu-

lanması

■ Su-talebi yönetiminin geliştirilmesi

■ Ekosistemlerin korunması, esnekliği artırma ve çevre akışını korumak

■ Su nedeni ile olan doğal afetlerin engellenmesi ve cevaplandırılması

■ Birleşmiş Milletler sistemi kapsamında suyun temel bir ihtiyaç olduğunu ve insan hakları üstünde konu ile ilgili gerekli çalışmanın yapılmasını sağlamak

■ Gelişim planlamalarında su ve sanitasyona gerekli önceliğin verilmesi

■ Sınır aşan su kaynaklarının korunmasında ve sürdürülebilir kullanımda gerekli önceliğin verilmesi

■ Sınır aşan su kaynaklarının korunmasında ve sürdürülebilir kullanımda gerekli olan iş birliğini sağlamak

■ Uyuşmazlık durumlarında su kaynaklarının uluslararası yasalar tarafından korunmasına gerekli saygının gösterilmesi

Forum sırasında en çok konuşulan 15. madde suyun temel bir insan hakkı olması idi. Bu talebin Bakanlar Deklarasyonunda yer almaması üzerine yaklaşık 20 ülke katılımcıları suyun ve sanitasyonun temel bir insan hakkı olduğunu ve suyun kültürel değerinin de göz önüne alınması gerektiğini aynı zamanda yerel halkın su yönetimine dahil edilmesi gerektiğini

belirten bir deklarasyon hazırladılar.

Kapanış :

■ Dünya Su Konseyi Başkanı suyun hükümetler tarafından gündemin ön sıralarına alınmasını önerdi. Dünya Su Konseyinin kapasite kalınması taahhütlerini yerine getirmek için gerekli yardımları da yapacaklarını sözlerine ekledi.

■ Çevre ve Orman Bakanı Veysel Eroğlu bu Forumun 120 farklı ülkeyi bir araya getirdiği gibi su sorunları ve sürdürülebilir kalkınma için su yönergeleri yaratmaya da yardımcı olduğunu belirtti.

■ 5. Dünya Su Forumu Başkanı Sumru Noyan 6. Dünya Su Forumunun 2012 yılında Güney Afrika'da yapılacağını açıkladı.

Kapanış Konuşmaları:

■ Beşinci Dünya Su Forumundan Oktay Tabasaran, Forumda elde edilen bilgilerin ve ulaşılan sonuçların İstanbul'un dünyaya verdiği hediye olacağını bildirdi.

■ Dünya Su Konseyi Başkan Yardımcısı Ben Braga, su ile ilgili sorunların yeni düşünme şekilleri ve somut eylemlerle çözüleceğini belirtti.

■ BM Çevre Programı geçmiş Genel Müdürü Klaus Toepfer, Çölleşme süreci konusunda ise hem su hem de çölleşme ile ilgili sorunların Kyoto sonrası bir çerçevede ortak olarak incelenmeleri gerektiğinin önemini vurguladı.

■ Dünya Sağlık Örgütü eski Genel Müdürü Tomris Türmen temiz su ve

pis su arıtım sistemlerinin bilim adamlarının en önemli buluşu olduğunu belirtti.

■ Çevre ve Orman Bakanlığı Müsteşarı Hasan Sarıkaya "Su biz olmadan var olabilir ancak insanlar su olmadan var olamaz" diyerek Forumda ele alınan en büyük sorunun suyu en iyi idare etme sorunu olduğunu belirtti. Sayın Sarıkaya Forumun suyu ve su ile ilgili iyi yönetim politikalarını politik gündemin ön safhalarına çekmek hedefini ulaştığını bildirdi. Sarıkaya ilgili paydaşların İstanbul Forum'u sonrasında faaliyetlerini değerlendirmek üzere Dünya Su Konseyinin göstergeler hazırlamasını teklif etti. Sarıkaya öğleden sonra 1:45 itibarı ile Forum'un kapandığını ilan etti. ■

V. Dünya Su Forumu'nda Prof. Dr. Asit Biswas Uyardı:

“Suyu Kötü Yönetiyoruz”

Su alanında yaptığı çok geniş araştırmalarla tanınan ünlü Hintli Prof. Dr. Asit Biswas V.Dünya Su Forumunda yaptığı konuşmada uyardı;

Su Kaynakları Yönetiminde alışılan yöntemlerle yola devam edilemez!

Dünya 15-20 yıl içinde su yönetimi konusunda birçok farklı sorunla karşılaşacak.

1. Önümüzdeki 15-20 yıl içinde mevcut projeler tamamlanacak

2. Su kaynakları yönetimi koşullu itici güçlerin ve nüfus artışı ve kentleşmenin etkisi altında olacak

Bunlar arasında en büyük sorunun gelişmekte olan dünyadaki nüfus artışı olacağı görülüyor. Bunun yanı sıra dünya nüfusunun bölgelere göre yaş yapısı değişecek. Gelişmekte olan dünyada yaşlı nüfus gelişmiş ülkelere göre 3,5 kat hızla artacak. Bu durum kurumsal belleğin yok olması tehlikesi yaratacak.

Önümüzdeki dönemde sorunları daha çok mega şehirlerde değil 200 000-500 000 nüfuslu kentlerde

hızlı büyümeden dolayı artacak .Bu kentlerde halen mevcut su sorunlarının çözümü daha zor olacak.

Hızla kentleşen dünyada küçük kırsal alanlar ve ceplere su temini sağlanması daha büyük sorun olarak karşımıza çıkacak

Ekonomik Büyüme devam edecek

Enerji ihtiyacının karşılanması için Terme ve Nükleer enerji üretim

sistemlerinin artan su ihtiyacı karşılanmak zorunda

Elektrik enerjisi üretimi ekonomik büyüme için gerekli .Ancak su olmadan bu enerjinin üretimi yapılamayacak.Önümüzdeki dönemde enerji için su gereksinimini daha fazla dikkate almak zorundayız.Bugüne değin ne enerji ne de su politikaları birbirlerini düşünerek dikkate alınmadı.

Bazı paradigmlar değişiyor;

■ Serbest ticaret su ilişkisi (Mevcut ihracat yapısı riskli)

■ İç ve dış göç 2050 yılına kadar dünya nüfusunun 2/3'ü kıyılardan 50 km.lik bir bant içinde yaşayacak

■ Deniz suyu arıtımı artacak

■ Biyoteknolojinin gelişmesi tarımsal su talebini azaltacak

■ Tarımda tuzlu su kullanımı artacak

Mevcut bilgi ve teknoloji ile su kalitesini kötü yönetiyoruz.Atık suyu arıtmıyoruz.Geçmişe bakarak gelecek için plan yapmayın. Durum gelecekte daha karanlık olacak !

“Su” Temel Bir İhtiyaç Mı? Yoksa Bir İnsan Hakkı Mı?

Suya Ulaşma ve Sağlıklı Bir Çevrede Yaşama Hakkı Üzerine...

Dursun YILDIZ

İnş. Müh.
Su Politikaları Uzmanı

Su Hakkı (Right To Water)

Su hakkı bir insan hakkıdır. Her insanın onurlu bir yaşam için karşılayabileceği bir fiyatla yeterli içme ve kullanma suyuna erişme hakkı vardır.

■ Su hakkını ortaya konması hemen tüm nüfusunun suya erişiminin olduğu ülkelerle nüfusun büyük bir kısmının suya ulaşamadığı ülkeler için farklı anlamlar taşımaktadır. İlk durumdaki ülkelerde su hakkı sağlanmış bir hakken, ikinci durumdaki ülkeler için su hakkına eşit erişim ve suyun karşılanabilir bir bedelde olması politik bir sorun olmaktadır.

Su Hakkı'nın Anlamı Üzerine

Su hakkı konusundaki bazı görüşlerde bu hakkın suyun ücretsiz olması anlamına gelmediği ve sadece karşılanabilir bir ücretle topluma sunulması gerektiği ileri sürülmektedir. Aynı görüş sahipleri Su hakkının kamusal otoritenin doğrudan su hizmeti vermesi anlamına gelmediği, kamusal otoritenin uygun bir idare sistemi (kamusal, özel veya yarı özel) seçtikten sonra su hizmeti üzerinde etkin kontrol sağlaması ile su temin hizmetini gerçekleştirebileceğini ileri sürmektedir. Diğer taraftan Su Hakkı'nın bir ülkenin temiz su kaynağının komşu ülkelerin su ihtiyacını karşılayacağı anlamına da gelmediği belirtilmektedir.

Bu konu BM Geliştirme Programı kapsamında hazırlanan İnsani Gelişme Raporu 2006 da aşağıdaki şekilde yer almaktadır:

“Suyun bir insan hakkı olarak deklare edilmesi su krizinin kısa vadede çözüleceği ve suya ulaşamayan kesimlerin en kısa sürede suya ulaşacağı anlamına da gelmez. Ancak, insan hakları güçlü ahlaki haklardır. İnsan hakları bilinçlendirme

güçlendirme ve harekete geçirme, beklenti oluşturma ve yoksul halkların idari ve politik kanalları kullanarak güçlenmesi için kullanılabilir” gibi ulusal devletlerin su kaynaklarının üzerinde hak iddia etmek için de kullanılabilir.”

Su Hakkı Gündeme Geliyor

Su hakkı Dördüncü Dünya Su Forumunda ilk kez çok geniş bir şekilde gündeme getirilip tartışılmıştır. Suyun bir insan hakkı olduğu büyük çoğunluk tarafından kabul edilmiştir. İnsanların suya erişiminden ve sağlıklı bir çevrede yaşamalarından birinci derecede sorumlu olan belediye başkanları suyun insan hakkı olması üzerinde ısrarla durmuştur. Forum da parlamenterlerin, yerel otoritenin, özel girişimcilerin, STK ların, kadın örgütlerinin, kiliselerin ve genel anlamıyla sivil toplumun açıklamaları suyun insan hakkı oluşunu kuvvetle destekler yönde olmuştur. Ancak Su Hakkı görüş birliğine varılamamasından dolayı sonuç bildirgesinde insan hakkı olarak belirtilmemiştir. Bu durumun Üçüncü Dünya Su Forumundan sonra gündeme gelmesi de önemli bir adımdır.

Somut Adımlar Artıyor

Mart 2006: Meclisten İlk Girişim

2006 yılında Meksika’da düzenlenen 4. Dünya Su Forumundan sonra, Meksika Temsilciler Meclisi, her vatandaşa günde 40 litre ücretsiz temiz su sağlanması için harekete geçti. Hükümetten öncelikle 33,000 kursalda yaşayan ve kent çevresinde içme suyuna erişimi olmayan, yaklaşık 10 milyon kişiye temiz su sağlamak için bütçe talep edilmiştir. Milletvekili Fernando Ulises Adame de Leon bu projenin en az iki üç yılda gerçekleştirilebileceğini ileri

Su hakkı Dördüncü Dünya Su Forumunda ilk kez çok geniş bir şekilde gündeme getirilip tartışılmıştır. Suyun bir insan hakkı olduğu büyük çoğunluk tarafından kabul edilmiştir. Ancak Su Hakkı görüş birliğine varılamamasından dolayı sonuç bildirgesinde insan hakkı olarak belirtilmemiştir.

sürmüştür. Meksika'da ihtiyaç sahiplerinin su talebini karşılamak için gereken finansman yıllık 700 milyon \$.olarak tespit edilmiştir.

Mayıs 2006: 116 Ülkeden Bakanlar Su Hakkını Resmi Olarak Tanıdı

Malezya'da 27-30 Mayıs 2006 tarihleri arasında yapılan bakanlar toplantısında, 116 gelişmekte olan ülke adına bağlantısızlar koordinasyon kurulu aşağıdaki deklarasyonu açıkladı;

"Bakanlar, BM Ekonomik Komitesi tarafından Kasım 2002'de kabul edilen Sosyal ve Kültürel Hakları anımsattılar, suyun doğal bir kaynak olarak hayati, ekonomik, sosyal ve çevresel önemini belirttiler ve herkesin su hakkı olduğu resmen kabul edildi."

Eylül 2006: Fransız Senatörler Su Hakkı Yasa Değişikliği için Kolları Sıvadı

Fransız Su Tarifesinin incelenmesi çerçevesinde Senatörler oybirliğiyle, 4. Dünya Su Forumunda tanımlanan "suya erişim hakkı" tespitiyle Çevre ve Sürdürülebilir Gelişme Bakanı Nelly Olin tarafından sunulan bir düzenlemeyi kabul etti. Yeni su kanunu yürürlüğe girdiğinde su hakkı artık Fransa Kanunlarının bir parçası haline gelecektir. Su fiyatlarının artması ve ödeneklerin azalmasıyla, maddi yeterliliğin önemli bir sorun haline geldiği açıklanmıştır.

Kasım 2006: İnsan Hakları Kurultayı Su Hakkını incelemeye aldı

Kasım 2006'da yeni İnsan Hakları Kurultayı, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komisyonu Ofisinin, güvenli içilebilir ve sağlıklı suya erişim eşitliğiyle ilgili insan hakları konusunda uluslararası insan hakları dokümanları adı altında detaylı bir çalışma yapmasını talep etmiştir. Bu karar, uluslararası tanımda su hakkının ICESCR tarafından korunan bir hak olarak görülmesinde çok olumlu ve ileriye dönük bir adım olarak kabul edilmektedir.

Kasım 2006: İngiliz Hükümeti İnsanların Su Hakkını Resmen Tanıdı

BM Kalkınma Programı'nın 2006 yılı "İnsani Gelişim Raporu, Kıtlığın Ötesinde: Güç, Fakirlik ve Küresel Kriz"de su ve suya ulaşma konusu çok detaylı bir şekilde ele alınmıştı Bu raporun açıklanmasından sonra İngiliz Hükümeti insan-

ların su hakkını tanıdığını açıkladı. Gelişim Sekreteri Hilary Benn ayrıca su ve sağlık konusunda bir Küresel Harekât Planı için çağrıda bulundu. Bu açıklama, su krizini çözmek için küresel harekât çağrısında bulunan BM İnsani Gelişim Raporunda ihtiyaç duyulan öncü bir role karşılık gelmiştir. Geçmişte insanlara su hakkını tanıma konusunda direniş göstermiş olan İngiltere'de de bir tavır değişikliği söz konusu olup artık su için sosyal bir tarife uygulanmaktadır Bu kapsamda ön ödemeli ve kesintili sayaç uygulamasına son verilmeye çalışılmaktadır. Ayrıca İngiltere'de hane başı aylık su giderlerinin hane halkı gelirinin %3'ünden daha fazla olmaması gerektiği şeklindeki kabul su temini hizmetlerinde dikkate alınmaktadır.

Aralık 2006: Su Hakkı Resmi Olarak Fransız Kanunlarına Alındı

Su hakkını savunan sivil toplumun ve tüketicilerin yoğun talep ve desteklerinin ardından, Su Kanunu Taslağı 20 Aralık 2006'da yasallaşmıştır. Bu yasanın 1. Maddesinde Su hakkı

"Herkes, beslenme çevre sağlığı ve içilebilir suya erişiminin her insanın karşılayabileceği bir fiyatta olması hakkına sahiptir.

Öncelikle Yapılması Gerekenler

- Yönetimlerin her seviyesinde su hakkının uygulaması için söz verilmeli ve bu konuda sürekli bir politik irade olmalıdır.
- İnsanları temiz ve yeterli suya ulaşma ve sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı

ulusal kanunlarda yer almalıdır.

- Finansal destekler artırılmalı ve sürekli hale getirilmelidir.
- Bu konuda sonuca ulaşmak için ulusal ve yerel yönetimler ve su sağlayıcılar süreçten sorumlu tutularak açık ölçütler konulmalıdır.

Su Hakkı Üzerindeki Gerçekler ve Durum

- 1.1 milyar insanın suya erişimi yok.
- 2.6 milyar insanın yeterli sağlıklı suya erişimi yok.
- Her gün beş yaşın altında yaklaşık 5000 çocuk ishal gibi aslında önlenabilir ve doğrudan temiz su ve sağlık hizmeti yokluğu nedeniyle ortaya çıkan hastalıklar nedeniyle ölmekte.
- Her birey, insani bir hak olarak, nerde yaşarsa yaşasın ve sosyal statüsü ne olursa olsun günde en az 20 litre su hakkına sahip olmalıdır.

Uluslar arası Belgelerde Su Hakkı

- İmzalayan tarafları kanunen bağlayan iki temel uluslararası insan hakları antlaşmasında su hakkına açıkça yer verilmiştir. Bunlar:
  - Kadın Ayrımcılığının Sonlandırılması Kongresi Bildirisi (1979)
  - Çocuk Hakları Kongresi Bildirisi (1989);
- Bunun yanı sıra aşağıdaki 3 Bölgesel Sözleşme'de de Su Hakkı'na yer verilmiştir.
  - Çocuk Hakları ve Refahı, Afrika Sözleşmesi (1990)
  - 1992 Sınırtaşın Akarsular ve Ulusla-

rarası Göller Kongresi sonucu Su ve Sağlık Protokolü (1999)

■ Senegal Nehri Sözleşmesi (2002)

■ Avrupa'da; Belçika, Finlandiya, Fransa, Rusya, İspanya, İsveç, Ukrayna ve İngiltere'de su hakkı resmen tanınmaktadır. Avusturya, Bulgaristan, Yunanistan, Macaristan, Lüksemburg, Malta, Portekiz, Hollanda ve İngiltere'de ise su için sosyal tarifeler uygulanmaktadır.

■ BM'nin Ekonomik Sosyal ve Kültürel Hakları Komitesi'nin 2002'de yayınlanan 15 numaralı bildirisinin yorumunun 2003 yılının başında yayınlanmasından sonra, Su Hakkı'nı kanunlar çerçevesinde tanıyan devletlerin sayısı iki katına çıkmıştır.

■ Tüm dünyada, 15 ülke (Belçika, Kolombiya, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Ekvator, Etiyopya, Gambiya, Kenya, Panama, Filipinler, Güney Amerika, İspanya, Uganda, Uruguay, Venezüella ve Zambiya) ve ABD'nin Massachusetts ve Pensilvanya eyaletleri kendi mevzuatlarında su hakkını açıkça yürürlüğe koymuştur.

Sonuç ve Değerlendirme

Son 10 yıldır insanların yeterli ve sağlıklı suya kavuşması ve sağlıklı bir çevrede yaşaması hakkı ile ilgili olarak ulusal ve uluslar arası alandaki duyarlılıkta bir artış gözlenmektedir. Aslında dünyada temiz suya ulaşamayan ve sağlıklı bir çevrede yaşayamayan kişi sayısındaki artışın bu duyarlılığın oluşmasında etkili olduğu da söylenebilir. Bugün su hakkı kavramı konuyla ilgili hemen hiç kimsenin karşı çıkmadığı ancak ileri ve uygulamada geçerli adımlar atılmasının da gerçekleşmediği bir söylem olarak gündemde bulunmaktadır.

Son dönemde birçok gelişmiş ülke tarafından yasalarla koruma altına alınan su hakkı birçok uluslar arası organizasyonda sıkça dile getirilir olmuştur.

Ancak halen su hakkı konusunda tüm ülkelerin görüş birliği içinde olduğu bir tanım ve hukuki bir anlaşma mevcut değildir. Dünya Su Forumlarının Bakanlar Deklarasyonlarında bile halen su hakkından söz edilememektedir.

Aslında Uluslararası sözleşmeler ve deklarasyonlarda soyut bir su hakkından söz edilmesi hiçbir zaman sorunun çözümü anlamına gelmeyecektir. Ancak bu konunun sivil toplum tarafından takip edilmesine olanak tanınması, yetkililere bir olanak sunması ve insanların temiz suya ulaşmak için verilen mücadelede bir dayanak noktası olması açısından zorlayıcı bir etkisi olacağı düşünülebilir.

Esas olarak Su Hakkı suya ulaşmanın önündeki engellerin ortadan kaldırılması için eşitsizliklere ve yoksulluğa karşı geliştirilecek ekonomik ve sosyal politikaların uygulanmasının bir sonucu olarak pratik bir değer kazanacaktır. Esas olarak herkesin temiz ve yeterli suya erişimi ve sağlıklı bir ortamda yaşaması suya ulaşmayı bir insan hakkı olarak kabul eden anlaşmalarda yer almasının ötesinde su hizmetini bir kamu hizmeti olarak ekonomik ve sosyal görevleri arasında gören bir 'Sosyal Devlet' politikasının sonucunda gerçekleşecektir. ■

Unesco 3.Dünya Su Değerlendirme Raporu Açıklandı

“Mevcut durum devam ederse su sorunları artacak”

V. Dünya Su Forumunda açıklanan en önemli rapor olan UNESCO 3. Dünya Su Değerlendirme Raporu ilk olarak 2003 yılında yayınlandı. BM'nin Su Değerlendirme Programı 26 ajans ve UNESCO himayesinde yürütülüyor

3. Dünya Su Değerlendirme Raporu ana vurgu alanları; su uzmanlarını karar verme süreçlerine dahil etmek, su kullanımı ile ilgili enerji sektöründe dikkatli olmak iklim değişikliği ile ilgili kararlara önem vermek, suyun verimli yönetimi için denetim ve değerlendirme çalışmalarını yapmak, ve gelişmekte olan ülkelerde kapasite artırmak olarak açıklandı.

“Değişen Dünyada Su” Raporu

Ana Mesaj: Su Güvenliği olmadan kalkınma olmaz

■ Afrika'da 340 milyon kişi güvenli suya erişemiyor.

■ Su konusunda alarm zilleri çalıyor.

Mevcut durum devam ederse sorun artacak.

■ 2030 yılına kadar 11 milyar \$'lık yatırım gerekli.

■ Temiz su ve sağlıklı bir çevre bütün insanların temel hakkı olmalı

■ 2005 yılında 860 milyon olan gıda krizi yaşayan kişi sayısı 2008 de 963 milyona ulaştı.

■ Gelecek 40 yılda dünya nüfusuna 3 milyar kişi katılacak.

■ Yeni paradigma: dış faktörlerin kaynak kullanımına etkisi göz önüne alınmalı.

■ 2060 yılında 2002 yılına oranla %60 daha fazla enerji gereksinimi olacak.

■ Su kaynakları demografik, ekolojik, sosyal, teknolojik gelişme ve değişimlerle politika ve finansman gibi dış faktörlerin baskısını yaşayacak.

■ Su kaynakları ekosistemde, arazi kullanımında, iklimlerde ve tüketim kalıplarındaki hızlı değişikliklerin etkisi altında yer alacak.

■ Su kaynaklarının geliştirilmesi ekonomik kalkınma için çok önemli. Bu nedenle su altyapı yatırımları öncelikli olmalı.

■ Su sorunlarının artmasına rağmen yine de elimizde su sorununun önlenmesi ve etkilerinin azaltılması için yeterli olanaklar var. Bunun için öncelikle su yönetimi daha etkin yapılmalıdır.

V. Dünya Su Forumu'nda USİAD Yan Etkinliği:

“İklim Değişiklikleri ve Su Yönetimi”

Doğan YAŞAR

UŞİAD'ın 5. Dünya Su Forumu çerçevesinde yan etkinlik olarak düzenlenen konferans 20 Mart 2009 tarihinde Söğütözü Kültür Merkezinde gerçekleştirildi.

Konuşmacı olarak İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi Deniz Bilimler Enstitüsü öğretim üyesi Prof. Dr. Doğan Yaşar ve Genel Başkan danışmanımız Dursun Yıldız'ın katıldığı etkinlik yaklaşık iki saat sürdü.

Prof. Dr. Doğan Yaşar konuşmasını “Dünya'nın 18.000 yıldan bu yana iklimsel bir ısınma sürecinde bulunduğunu, bu ısınma sürecinin içinde mini ısınma ve soğuma dönemleri bulunduğunu” belirterek ısınmayla birlikte yağışların arttı-

ğını, soğuma dönemlerinde de yağışların düştüğünü istatistik tablolar eşliğinde anlattı. Atmosferde şu anda 300ppm olan CO₂ miktarının geçmiş sıcak dönemlerde 2000ppm'e kadar arttığını belirten Yaşar, insanlığın küresel ısınma sürecini durdurmasının mümkün olmadığını ve konunun iklim bilimciler dışında kişilerce ele alınırken dikkatli olunması gerektiğini anlattı.

Genel Başkan danışmanımız Dursun Yıldız ise “Su” konusunun spekülasyona çok açık bir konu olduğunu, konuyu mümkün olduğu kadar teknik açıdan ele almak gerektiğini söyleyerek “suyun yapısı ve insanların hayatındaki önemi açısından kamu kontrolünde yönetilmesi gerektiğini” belirtti. Su kaynaklarının tarımın, endüstrinin ve çevre kirliliğinin ve büyük kentlerin baskısı altında kaldığını anlatan Dursun, artık dünyadaki su kaynaklarının akılcı bir planla-

mayla yönetilmesi gerektiğini vurguladı.

Yoğun katılımın olduğu toplantı soru-cevap bölümüyle sona erdi. ■

Dursun YILDIZ

5. Dünya Su Forumu İstanbul Bakanlar Bildirisi

1. Binyıl Kalkınma Hedefleri gibi uluslararası düzeyde kabul görmüş hedeflere ulaşmak ve güvenli ve temiz suya, sanitoryona erişimi, sağlıklı ve temiz ekosistemler için uygun politikalar ve her seviyede yeterli mali kaynaklar sağlayarak, mümkün olan en kısa sürede iyileştirme çabalarımızı artıracaktır.

2. Ekonomik, sosyal ve çevresel talepleri hakkaniyete uygun olarak karşılamak ve bunların yanı sıra, tüm tarafların yararına olacak çözümleri elde etmek üzere, ilgili sektörler arasında daha iyi bağlar oluştururken, karar alma ve planlamada katılımcı bir süreçten yararlanarak, tüm paydaşların çıkarlarını dikkate almak suretiyle, küresel sorunların etkilerini ortadan kaldırmak için, her ülke içinde, ve, uygunsa, uluslararası işbirliğiyle, entegre su kaynakları yönetiminin nehir havzası, su yatağı ve yeraltı su sistemleri düzeyinde uygulanmasına daha fazla destek vereceğiz.

3. Hızla artan nüfusları ve değişen tüketim kalıplarını dikkate alarak, yeterli gıdanın sürdürülebilir üretimini gerçekleştirmek, özellikle kırsal alanlarda yaşam standartlarını iyileştirmek ve uluslararası kabul görmüş kalkınma hedefleri ve diğer ilgili uluslararası taahhütler / anlaşmalarla tutarlı ve uyumlu olarak yoksulluk ve açlığı ortadan kaldırmak için, uygun şekilde, sulama şebekeleri kurma ve tarımda yağmur suyundan yararlanma da dahil olmak üzere; su talep yönetimini ve tarım için su kullanımının üretkenliğini ve etkinliğini iyileştirmeye, bunların yanı sıra tarımsal üretkenliği arttırmaya ve suyu korumaya gayret edeceğiz.

4. Ekonomik olarak güçlü, çevresel olarak sürdürülebilir ve sosyal olarak hakkaniyetli olacak şekilde, su depolama, sulama, enerji üretimi, seyrüsefer ve afetlere hazırlık durumu ve önleme de dahil olmak üzere, çok amaçlı yeni altyapıların kurulması ve mevcut olanlarının da muhafazası, güçlendirilmesi ve iyileştirilmesi için çalışacağız.

5. Küresel değişikliklerin su kaynakları, doğal hidrolojik süreçler ve ekosistemler üzerindeki etkileri konusundaki yaklaşımımızı güçlendireceğiz.

6. Atıksu toplama, arıtma ve yeniden kullanımını daha da geliştirir ve hayata geçirirken, kirleten öder prensibini uygun biçimde uygulayarak, tüm sektörlerin yüzey ve yeraltı sularında yarattığı kirliliği önlemek için çabaları güçlendireceğiz.

7. Su sıkıntısı çekilen bölgelerde, deniz suyunun arıtılması ve atık suların yeniden kullanımı için temizlenmesi amacıyla yatırım yapma ve bu yatırımların sürdürülebilir ve finanse edilebilir olması için teknolojik destek ve bilgi sağlama gereksinimini dikkate alacağız.

8. Silahlı çatışmalar zamanında su kaynaklarının, su altyapılarının ve çevrenin korunmasını amaçlayan uluslararası hukuka saygı göstereceğiz ve gerekli olması durumunda, bunu daha da geliştirmek için işbirliği yapacağız.

9. Küresel değişikliklerin olası etkilerini öngörmek ve ortadan kaldırmak için sınır ötesi, ulusal ve/veya bölgesel planlar ve programları geliştirmeye, uygulamaya ve daha da güçlendirmeye kararlıyız. Bu bağlamda, değişen hidrolojik koşullar, suyla ilgili ve mevcut altyapının durumu ve işlevselliğinin değerlendirilmesi elzemdir. Suyun etkin kullanımı dikkate alınarak, özellikle depolama ve drenaj kapasitesini arttırmak için gerekli altyapı kurulmalı ve yatırım çabaları yoğunlaştırılmalıdır.

10. Erken uyarı sistemlerini geliştirerek, hem su kaynakları hem de su ve sanitoryona erişim için yapısal ve yapısal olmayan önlemleri yürüterek ve her seviyede kapasite oluşturarak, imkan dahilinde, kriz yönetiminden, afet hazırlığına, insan kaynaklı afetleri önlemeye ve risk yönetimine doğru ilerlemeye kararlıyız.

11. Su izleme sistemlerini iyileştirmek ve yararlı bilgilerin, komşu ülkeler de dahil olmak üzere, tüm ilgili nüfusların serbest kullanımına açık olmasını sağlamak için çalışacağız.

12. Tüm aktörlerin rollerine, haklarına ve sorumluluklarına, tüm seviyelerde uygun şekilde açıklık getireceğiz ve kesişen eşgüdüm ve politikaları teşvik edeceğiz. Ulusal hükümetler ve yerel yönetimlerle birlikte,

sosyal kaygılara göre sorumlulukları korurken sürdürülebilir kalkınmayı başarmada anahtar olarak özellikle insanların su ve sanitasyona erişim sağlamaları için çeşitli biçimlerde ortaklıkları destekleyeceğiz.

13. Su sektörünün yönetimini ulusal düzeyde iyi-leştirmek için, uygun olan hallerde,

- a) kurumsal su yönetim reformunu teşvik etmeyi,
- b) su sektöründeki yasaları ve düzenleyici çer-çeveleri güçlendirmeyi, bunların uygulamasın-daki için siyasi ve idari mesuliyeti arttırmayı ve etkin yaptırımlarını sağlamayı,
- c) yolsuzluğu önlemeyi ve suyla alakalı politi-kaların, planların ve uygulamaların yürütülmesindeki dü-rüslüğü,

d) karar alma süreçlerinde şeffaflığı sağlamayı,

e) suyla ilgili tüm paydaşların katılımını güçlendir-meyi amaçlayacağız.

14. Bilimsel araştırmayı, eğitimi, yeni teknolojile-rin geliştirilmesini ve benimsenmesini ve su alanın-da teknolojik seçeneklerin genişletilmesini, bunlardan su kaynaklarının sürdürülebilir kullanımı ve yöne-timi için yararlanılmasını ve toplumların adaptasyon kapasitelerinin ve dayanıklılıkları-nın arttırılmasını teşvik edeceğiz. Su ve sanitas-yona evrensel erişimi iyileştirmeye yönelik ola-rak, suya ilişkin teknoloji-lerin, uygulamaların ve işlemlerin dağıtılması da dahil olmak üzere, ge-liştirilmesi, uygulanması ve yay-gınlaştırılmasında ve bilimsel, teknolojik, sosyo-ekonomik ve diğer araştırma konularında, uluslararası işbirliğinin teşvik edilmesi için çaba göstereceğiz.

15. insan hakları ve güvenli içme suyuna ve sani-tasyona erişime ilişkin olarak Birleşmiş Milletler bün-yesinde yürütülen tartışmaların bilincindeyiz. Güvenli içme suyuna ve sanitasyona erişimin te-mel bir in-san ihtiyacı olduğunu kabul ediyoruz.

16. Tüm ilgili kıyıdaş devletlerin çıkarlarını dikkate alarak ve mevcut anlaşmalara ve/veya diğer ilgi-li düzenlemelere uygun olarak, kıyıdaş devletlerin eşgüdümlü eylemleriyle, sınır aşan su kaynaklarının sür-dürülebilir kullanımına ve korunmasına yönelik işbirliğini iyileştirmek ve teşvik etmek için, uygun şekil-de, somut ve anlaşılır adımlar atacağız.

17. Sürdürülebilir su kaynaklarının iyileştirilme-sine, korunmasına, muhafaza edilmesine, yönetimine ve kullanılmasına yönelik deneyimlerin ya-yılmasını ve iyi uygulamaların paylaşılmasını gü-çlendirmek için, uluslararası organizasyonları ve kuruluşları, uluslararası çabaları desteklemeye davet ediyoruz.

18. Ulusal kalkınma plan ve stratejilerinde su ve sanitasyonuna öncelik verilmesi; yerel ve ulusal/böl-gesel su yönetim planlarının geliştirilmesi; su yönetimi ve sanitasyon hizmeti sağlayan yeterli bütçe kay-naklarının tahsis edilmesi; donör eşgü-düm süreçleri oluşturulması ve su ve sanitasyon yatırımları için uygun koşulların yaratılması için ça-ba göstereceğiz. Özel ve resmi olmak üzere tüm kaynaklarından mo-bilize edilmesine çalışacağız. 19. Su yönetimi, su temini ve sanitasyon için des-teği arttırmaya yönelik olarak uluslararası finans-man kuruluşları, kalkınma ortakları ve faydalanıcı ülkeler dahil, tüm kaynaklar-dan finansal olanakla-rın etkin kullanımını teşvik edeceğiz. Ayrıca kolay-ca ulaşılabılır ve ödenebilir olan, daha etki-li ve çeşitli destek, kredi ve mali yönetim sistemle-rini destekleyeceğiz.

20. Binyıl Kalkınma Hedeflerine ulaşmak için ye-ni ve yeterli kaynaklara ihtiyaç olduğunu kabul ede-rek, uluslararası toplumu, kalkınma ortakla-rını ve özel finans sektörünü, gelişmekte olan ve geçiş eko-nomisindeki ülkelerin çabalarını ta-mamlamak üzere kaynak yatırmaya, sürdürüle-bilir su kaynakları yö-netimini geliştirmeye ve özellikle Afrika'da ve en az gelişmiş ülkelerde sürdürülebilir sosyo-ekonomik kalkınma için alt-yapı temelini geliştirmeye davet ediyoruz.

21. Adil, tarafsız ve maliyeti sürdürülebilir geri kazanımlı stratejilere olan gereksinimin bilincindeyiz ve dolayısıyla, özellikle su temini, iyi su ka-litesi ve sağlık sektörleri başta olmak üzere, su sektörü için gerçekçi ve sürdürülebilir finansman stratejileri geliştirip yürüteceğiz.

22. Suyun, sonuç olarak çok yönlü bir sorun oluşturduğunun farkındayız. Bunun için, mesajımızı en yüksek siyasi düzeyler de dahil, su sek-törü dışındakilere ulaştıracağız.

Kaynak: Enerji Dergisi. Mart-Nisan 2009 Yıl:14 Sayı: 2

Elliye Yakın Yerel Yönetim Tarafından İmzalandı:

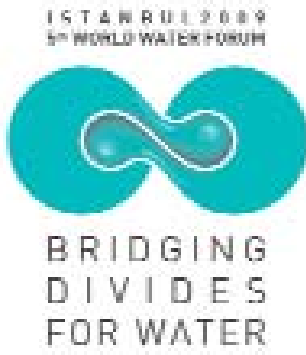
“İstanbul Su Mutabakatı”

Dünyanın farklı bölgelerinden gelen belediye başkanları ve seçilmiş yerel/bölgesel temsilciler olarak, küresel değişimler karşısında su yönetimi stratejileri geliştirmek amacı ile 2009 Mart ayında İstanbul’da bir araya gelerek İSTANBUL SU MUTABAKATI’na katılıyoruz.

Meksika’da yapılan Dördüncü Dünya Su Forumu sırasında 21 Mart 2006 tarihinde yayımlanan Su İle İlgili Yerel İdareciler Bildirgesi ile su ve sanitasyon konusunda yerel ve bölgesel idarecilerin farkındalıkları ve sorumlulukları dile getirilmiş ve hükümetler daha verimli bir ortaklık için çalışmaya davet edilmiştir.

Bizler bu noktada önceki taahhütlerimiz temelinde hareket etmekte, “farklılıkların suda yaklaşması” için bütünleşik su yönetimi yaklaşımlarının gelişimine öncülük etmek ve sürdürülebilir kalkınmaya katkı ile dış baskılarla mücadele için kentlerimiz ve bölgelerimizin mücadelesini desteklemek konusundaki kararlılığımızı ifade etmekteyiz.

BÖLÜM I- Yerel ve Bölgesel Hükümetler Bildirgesi ve Eylem Çağrısı
Bu mutabakat ile şu ifadeleri benimsemekteyiz:

United Cities and Local Governments
Cités et Gouvernements Locaux Unis
Ciudades y Gobiernos Locales Unidos

■ Sağlıklı su ve sanitasyona erişim tüm insanların en temel haklarından biridir ve toplum sağlığını koruma ve yoksullukla mücadele hususunda çok önemli bir rol oynamaktadır¹.

■ Su, kamu malıdır ve bağımsız olarak kısmen veya tamamen özel sektöre ihale edilmiş olsa da, olmasa da kesinlikle kamunun kontrolünde olmalıdır.

■ Sanitasyon, su temini kadar önemli bir konudur ve yerel, bölgesel ve ulusal hükümetlerin siyasi gündeminde de bu şekilde kendine yer edinmelidir.

■ Su ve sanitasyon hizmetlerinin temininde yerel düzey önemi giderek artan bir role sahiptir.

■ Nüfus artışı, ekonomik kalkınma, göç ve kentleşme, dünya nüfusunun yarıdan fazlasının şu anda şehirlerde yaşıyor olması gibi hızlı küresel değişimler; su kaynakları, altyapı, ve vatandaşlara su ile sanitasyon hizmeti sağlayan sistemler konusunda yeni zorluklar meydana getirmektedir. Bu hızlı küresel değişimler su temini ve sanitasyon konusundaki Binyıl Kalkınma Hedefleri’ne (MDG) erişim sürecine yeni güçlükler eklemektedir².

■ Kent içi ve çevrelerindeki gecekondu ve kaçak yerleşim bölgeleri giderek büyümekte ve yoksulluk giderek daha büyük bir kent sorunu hali-

ne gelmektedir, bu durum su ve sanıtasyona erişim ile arazi kullanımı gibi sorunlar arasındaki bağın güçlendirilmesini gerekli kılmaktadır.

■ İklim değışikliğı vatandaşlarımızı etkileyen su döngüsünün her safhasını etkileyecektir: su kıtlığı yaygınlaşacak, sel ve kuraklık gibi ekstrem olaylar artacak, yer altı suyu miktarı düşecek, deniz seviyesi yükselecek, sıcaklıklar artacak, yağış rejimleri ve akarsu debileri değışecektir.

■ Su kaynakları yönetimi, bölgesel ve yerel düzeyde, küresel değışikliklere uyum sağlamak için kullanılan bir araçtır.

■ Su sorunlarının yapısı, kapsamı ve dinamikleri gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında farklılıklar ve benzerlikler göstermektedir. Her iki türde de yetersiz ve eskimiş altyapılar birer zorluk teşkil ederken, finansman, kapasite artırımı ve yasal çerçevelerin geliştirilmesi konuları özellikle gelişmekte olan ülkelerde sorunlara neden olmaktadır.

■ Gerek yerel gerekse bölgesel tüm düzeylerdeki su talebini karşılayabilmek, küresel değışikliklere uyum sağlamak ve önlem alabilmek için, yeni ve kalıcı bir yaklaşım ge-

reklidir. Su kaynakları ve hizmetlerinin eşit, uygun ve sürdürülebilir bir şekilde yönetimi için bütünleşik, koordineli faaliyetler ile farklı kademelelerdeki idarelerin bu sorumlulukları paylaşması gerekmektedir.

■ Sanıtasyon konusu, yerel ve bölgesel planlama çalışmalarına dahil edilmeli, drenaj, içme suyu temini, atık su ve katı atık yönetimi gibi diğer alanlarla da bağlantılı hale getirilmeli, uygun olduğu ölçüde merkezi yönetimden uzak yaklaşımlarla uygulanmalı ve hanelerde hijyeni artırmak için yapılan genel eğitim ve farkındalık oluşturma kampanyaları ile desteklenmelidir.

■ Yerel ve bölgesel planlama ve tasarım çalışmaları, su konusunda daha hassas kılınmalıdır.

■ Kamu kurumları / işletmeleri su ve sanıtasyon temininde merkezi bir role sahiptir ve kapasite artırımı ve işletim güçlendirme amaçlı mevcut destek mekanizmaları yeterli değildir.

■ Kaliteli su ve sanıtasyon hizmeti sağlanması ile ilgili maliyetler bulunmaktadır. Ancak yeterli miktarda, kalitede ve süreklilikte içme suyu ve sanıtasyona erişim; maliyeti karşılanabilir ve adil bir biçimde

sağlanmalıdır.

■ Kentsel ve kırsal alanlarda su kullanımı son derece birbirine bağımlı niteliktedir ve yerel sürdürülebilir su yönetimi, tarımsal gıda üretiminin güvenli bir biçimde gerçekleştirilmesi ve kırsal nüfusun azalmasının önlenmesi için önemli bir role sahiptir.

Ayrıca, belediye başkanları ve seçilmiş yerel/bölgesel temsilciler olarak, taahhüt ettiğimiz faaliyetleri desteklemek adına ulusal hükümetlere ve uluslararası kuruluşlara şu konularda çağrıda bulunuyoruz:

■ Su kaynaklarının tüm kullanıcılar arasında mantıklı ve eşit şekilde paylaşılması ve sosyal / sağlık hedefleri, istihdam, ekonomik faaliyetler, kültürel ve eğlence geliştirme, çevre düzenlemeleri gibi konuların desteklenmesi amacı ile su güvenliği gerek ulusal, gerekse uluslararası politikalarda daha yüksek öncelikli bir konuma getirilmelidir;

■ Johannesburg Faaliyet Planı ve Binyıl Kalkınma Hedefleri'nde belirtilen amaçlara ulaşabilmek için özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki su ve sağlık hizmetlerine erişim ile yoksulluğa karşı mücadele uygulamaları hızlandırılmalıdır;

■ Gerekli araç ve imkanlarla, Yerel ve Bölgesel İdarelerin su ve sanitasyon hizmetleri teminini yerel ve bölgesel olarak yönetebilecek yeterli insan ve teknik kabiliyete, kurumsal kapasiteye, mali kaynaklara ve yasal yetkiye sahip olmasını sağlamak için bir diyalog ortamı oluşturulmalıdır. Yerel idareler yetki ikamesi ilkesine bağlı kalarak bütün paydaşlarla müzakerede bulunmak suretiyle çeşitli yönetim modellerinden birini seçme imkanına sahip olmalıdır.

■ Yerel ve Bölgesel İdarelerin, su ve sanitasyon erişimi geliştirmek ve iklim değişikliği ve diğer küresel değişimlere karşı hazırlanmak için ulusal ve ulus-üstü düzeylerde sürdürülebilir su yönetimi konusunda oluşturulan siyasi stratejilerin tanımlanması ve uygulanmasında Yerel ve Bölgesel İdareler de özellikle de adacık ve sahil ülkeleri yer almaktadır. Bu değişimler su, sanitasyon, yağmur suyu ve diğer kentsel altyapıların tasarlanmasını içeren projelerde iklim değişikliğinin de hesaba katılmasını sağlamaktadır.

■ Yerel ve bölgesel idarelerin, küresel değişikliklere uyum imkanı sağlayacak ve özellikle yoksullar olmak üzere bütün halkın gereksinimlerini karşılayacak yerel su ve sanitasyon altyapıları için finansmanı arttırmak ve doğrudan finansman oluşturmak konusunda yerel ve bölgesel hükümetlerin imkanlarını artıracak finansman mekanizmaları ve yasal çerçeveler geliştirilmelidir.

■ Su ve sanitasyon yatırımlarının borçlarla takas edilmesi gibi borç azaltmaya yönelik faaliyetlerde su sektörüne de yatırım yapılması sağlanmalıdır.

■ Ulusal ve bölgesel düzeyde su döngüsü ve yönetim sistemlerini etkileyen gelecekteki iklim durumunun ve demografik gelişmelerin anlaşılması ve tahmini konusuna dikkat çekilmeli; yerel hükümetlerden elde edilen bilgileri paylaşarak yerel bir temelde bu gelişmelerin ilgililerce yorumlanmasını sağlamak gerekmektedir.

■ Yerel ve Bölgesel İdarelerin nehir havza ve sınırları yönetimi konusunda daha faal olmalarını sağlamak için etkili mekanizmalar oluşturmak gerekmektedir;

■ Kentsel ve kırsal alanları olduğu kadar ekosistemleri de etkileyen hidrolojik döngü ile ilgili sektörel politika seçenekleri konusunda daha koordineli önlemler almak gerekmektedir;

■ Su ve sanitasyon ile ilgili Binyıl Kalkınma Hedeflerine yönelik çalışmalarda bulunan Yerel ve Bölgesel İdarelerin uluslar arası alanda işbirliğini, özellikle gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerin yerel ve bölgesel hükümetler arasındaki mali destekli ortaklıklar yoluyla ve mümkün olduğunda su ve sanitasyon hizmetleri kullanıcılarından elde edilen gelirlerin bu amaçla bir kısmının tahsis edilmesi yoluyla desteklenmesi gerekmektedir.

BÖLÜM II – Yerel ve Bölgesel İdarelerin Taahhütleri

Etkin stratejilerin acilen geliştirilmesi gereğinin farkına varan kentler ve bölgeler, uygun yasal, kurumsal ve mali yapıya ve teknik ve insani bir dizi kapasiteye gereksinim duymaktadır. Bununla birlikte iklim değişikliği, nüfus artışı, kentleşme, hızlı ekonomik kalkınma ve yerel su kaynakları ile su sistemleri üzerindeki diğer baskılar, etkilerini politik ve sosyal sistemlerin cevap verebileceğinden çok daha hızlı bir şekilde göstermektedirler.

Bu nedenle bizler, belediye başkanları ve seçilmiş yerel/bölgesel temsilciler olarak İSTANBUL SU MUTABAKATI'ni kendi yerel/bölgesel idarelerimiz adına imzalıyor ve elimizdeki tüm yetki ve kaynaklarla su yönetimi ve su altyapıları geliştirme alanındaki hedefimizi gerçekleştirmek için kendi yerel politikalarımız çerçevesinde azami çabayı göstermeyi taahhüt ediyoruz.

Bu taahhüt, ulusal idarelerin, yerel ve bölgesel idarelerin su sektöründe yüksek verimlilikli erişim ve başarılı sayılan uyum sağlama önlemleri almak için çok önemli bir rol oynamak zorunda olduklarının bilince varacakları ve yakın bir gelecekte yerel idarelerin bu konudaki faaliyetlerini etkin şekilde gerçekleştirebilmeleri ve finanse edebilmeleri için gereken teknik ve hukuki anlamda siyasi reformları yapacakları

beklentisi ile ifade edilmiştir.

Taahhüdümüzü yerine getirmek için siyasi gücümüzü sürdürülebilir su ve sanitasyon yönetimine bütünlük ve katılımcı bir yaklaşım uygulayarak kendi şehir/bölgemizde Ekteki Prensipler'e dayanarak aşağıdaki faaliyetleri başlatmak için kullanacağız;

■ Yerel su kaynakları bu kaynaklardaki canlı çeşitliliği üzerindeki iç ve dış baskıları, bu çeşit ve kaynakların korunması ile ilgili temel zorlukları tanımlamak amacıyla değerlendirmek;

■ Uzun ve orta vadede yerel su kaynaklarını ve sistemlerini tehdit eden küresel zorluklarla mücadele için benimsenmesi gereken yerel ve bölgesel idare politikalarının, stratejilerinin ve planlarının envanterini oluşturmak;

■ Temel aktörler arasında ortak bir vizyon oluşturmak, yerel öncelikleri ve su sektöründeki aktörlerin planlarını belirlemek amacıyla tüm paydaşlar ile yerel/bölgesel düzeyde bir diyalog geliştirmek;

■ İstanbul Su Mutabakatında yapılan taahhütleri yansıtan ve yetkilerimizle ilgili hedef ve ölçülebilir amaçları tanımlamak, strateji ve faaliyetlerimizin hesap verilebilirlik düzeyini artırmak için takip ve raporlama çerçevesi oluşturmak;

■ Su ve sanitasyon hizmetlerimizde gözle görülür bir iyileşme sağlamaya ve küresel değişimler karşısında yerel ve bölgesel duruşumuzu güçlendirmeye yönelik eylem planlarımızı uygulamak

Bunların yanı sıra, kentlerimizin yukarıdaki faaliyetleri gerçekleştirmede tecrübe edeceği zorlukları ve kaydedilecek ilerlemeyi içeren raporları oluşturarak, 2012 yılında düzenlenecek bir sonraki Dünya Su Forumu'nda paylaşmayı da taahhüt etmekteyiz.

EK: Yerel ve Bölgesel Eylem Planı İlkeleri (Yerel İçerik'e göre şekillendirilecektir)

Bulgular

Yerel veya Bölgesel İdareler, kendi su kaynaklarını ve hizmetlerini etkile-

yen zorluklar ile ilgili aşağıda belirtilmiş maddeler dahil, gerekli değerlendirmeleri yapmak durumundadır:

■ Paydaşlarla işbirliği yaparak demografik alan kullanım değişimleri ve ekonomik eğilimlerle, bunların sonucunda ortaya çıkan su kaynakları taleplerini değerlendirmek ve bunları su kaynaklarına erişilebilirlik oranı ile kıyaslamak

■ Güvenli içme suyu ve sanitasyon hizmetlerine erişim eksikliği çeken nüfusu tespit etmek

■ Suyla bağlantılı olarak ortaya çıkan sağlıkla ilgili etkilere karşı en az korumaya sahip nüfusu tespit etmek

■ İslah çalışmaları dahil, su altyapı gereksinimlerini ve bunları karşılayacak uygun finansmanları içeren bir çalışma yapmak.

■ Sektörel baskı da dâhil olmak üzere entegre yönetim karşısındaki engelleri saptamak.

■ Mümkün olan en iyi hava tahmin sistemlerini bir araya getirerek şehrin/yerel idarenin su kaynaklarından denize kadar olan hidrolojik birimlerini etkileyen faktörleri belirlemek.

■ Şehrin su kaynak kapasitesini belirleyerek iklimsel ve küresel değişikliklerde uygulanacak olan temel senaryoları oluşturmak.

■ İklimle bağlı diğer riskleri, potansiyel yararları ve su yönetimi ile ilgili açık noktaları belirlemek.

■ Kirliliğe ve suya bağlı hastalıklara karşı nüfusun zayıf noktalarını saptamak.

■ Hukuki çerçeveyi değerlendirmek, güçlendirmek ve uygulamaya koymak; kurumsal kapasiteyi belirlemek

■ Sosyal, ekonomik (hem tarımsal hem de endüstriyel), kurumsal ve çevresel gereksinimleri karşılamaya yönelik su ile ilgili ihtiyaçları belirlemek

Hedefler

Yerel veya Bölgesel İdareler, yerel koşullar çerçevesinde, hukuki yetkilere uygun olarak ve tamamen kendi istekleri ile hedeflerini uygulamak ve desteklemek için aşağıdakiler benzer önlemler almak durumundadır:

■ Fiziksel su kaybı miktarını x yılına kadar % x oranında azaltmak.

■ İnsani ihtiyaçlar için kullanılan

su tedarikini x yılına kadar % x oranında arttırmak.

■ Kişi başına düşen su temini miktarını x yılına kadar x litreye çıkarmak

■ x yılına kadar hane içi su tüketiminde kişi başına % x oranında tasarruf sağlamak

■ x yılına kadar uluslararası su kalite standartlarına ulaşmak.

■ x yılına kadar kanalizasyon sularının % x kadarının toplanması ve % x kadarının arıtılmasını sağlamak.

■ Her yıl dökülen sanayi atık sularının % x kadarını denetlemek.

■ x yılına kadar ekosistemin gerektirdiği su miktarını sağlamak.

■ Suyla ilgili afetlerin verdiği hasarları, Gayrisafi Milli (ve/veya bölgesel) Hasıla'nın %x'inden %5'in altına indirmek.

Önlemler

Yukarıda belirtilen hedefleri gerçekleştirmede aşağıdaki önlemler değerlendirilebilir:

■ Kentleşme ve küresel değişimlerle ilgili belirsizlik ve çeşitliliklere müdahale etmede kullanılacak, kırsal alanlardaki su teminini de göz önünde bulunduran ve modern su, sanitasyon ve yağmur suyu yönetimi teknikleri

■ Küresel değişikliklerin havza seviyeleri ve deniz seviyesinde taşma riski ile ilgili etkilerini önleyici mekansal planlama ile ilgili önlemler alınması

■ Geleceğin belirsizliği nedeni ile örneğin yeni depolama tesisleri, yeraltı sularının düzenli olarak çıkartılması, su koruma, geri dönüşüm veya deniz suyu arıtması gibi yöntemlerle daha esnek bir tedarik sağlayacak değişik su kaynakları oluşturulması³

■ Su yönetimi ile ilgili kararlara halkın katılımını sağlayacak düzenleme kuralları ve mevzuatlar oluşturulması ve yerel/havza/bölgesel düzeyde finansman sağlanması

■ Daha uzun süre kullanılacak yeni altyapı yatırımlarını gerçekleştirmek.

■ Şehirlerde yaşayan nüfusu etkileyen su kaynaklı olumsuz sağlık koşullarını gidermek.

■ Kentleşme ve iklimsel değişikliklerin etkilerine karşı suda yaşayan canlılar başta olmak üzere doğal

çevreyi korumak.

■ Su kaynaklarını ve buna bağlı biyolojik çeşitliliği korumak için tarımda kullanılan su kullanımını kısıtlamak.

■ Sanayi ve ticaret sektörleri ile birlikte çalışarak suyun verimli şekilde kullanılmasını, su ürünlerinin tekrar kullanımını arttırmak ve kirliliği önlemek.

■ Arıtılmış atık suyun yeniden kullanımı ve yağmur suyu hasadı gibi ekonomik ve etkili su yönetimi çözümlerini tercih etmek

■ Su kaynaklı felaketlerin verdiği hasarı azaltmak için yapısal ve yapısal olmayan risk yönetim planları ve önlemleri geliştirmek ve uygulamak

■ Taşkınları kontrol, drenaj geliştirme, kuraklık ve felaketlere müdahale ve deniz seviyesinin yükselmesine hazırlıklı olma planları geliştirmek ve uygulamak

■ Ekstrem olaylara karşı koyabilecek ve değişen koşullarda kullanılabilir altyapı sistemleri planlamak

■ Riski azaltmak ve su kaynaklarının tedariki, yönetimi ve bakımı konularında kadınların ve gençlerin rolünü dikkate almak

■ Uygun finansal sistemler, idari geliştirmeler ve teknolojik yenilikler aramak.

■ Sürdürülebilir su yönetimleri ve ekonomik gelişimi sağlamak için eğitim, öğretim ve teknoloji transferleri için teşvik unsurları sağlamak.

Ekler

1) BM İnsan Hakları Komisyonu'nun su hakkı konusundaki girişimini ni şiddetle destekliyoruz.

2) 2015 yılına kadar güvenli içme suyu kaynaklarına erişim olanağı olmayan insanların sayısını yarı yarıya azaltmak ve sanitasyon koşullarını geliştirmek amacıyla güden Birleşmiş Milletler Binyıl Kalkınma Hedefleri, doğrudan yerel idarelerin sorumluluğundadır.

3) Aşağıda belirtilen yerel ve bölgesel idare iç-havuzlama yöntemi ile su aktarımı referansını kullanmayı tercih etmiştir: Generalite Valencia, Comunidad Murcia bölgesi (İspanya), İnter Mediteranean Committee Conference of Peripheral Maritime Regions(CIM-CPMR) ■

SU VE GIDA KRİZİ

Dr. Nüvit SOYLU

Ziraat Yük. Müh
Sulama Politikaları Uzmanı

Su ve Gıda

İnsanoğlunun yaşamsal ihtiyaçları, hava, su ve gıdadır.

Su içme, kullanma öncelikli bitkisel ve hayvansal gıda üretiminde ihtiyaç olan, tarımsal üretimin elde edilmesinde kullanılan sulama girdisi olarak insanlık için en önemli yaşamsal maddedir.

Artan dünya nüfusunun içme kullanma suyu ihtiyacı gibi, gıda ihtiyacının sürdürülebilir ölçekte karşılanması, tarımsal üretimin artırılmasına, doğal koşulların etkilerinin azaltılmasına, üretim ve verim artışı sağlayan en önemli girdi sulamaya bağlıdır. Su ve gıda temini konusunda yatırımların yeterli ölçekte akılcı ve planlı geliştirilmesi ile açlık önlenir.

Ancak,

Hava, su ve gıda; yaşama mazsa olmaz gerekliliği, bu hakkı olarak insanlığın hak sunulan, rant aracı olmadan akılcı ve kolay erişilebilir olması gereken politikalarla duymaktadır. Yeryüzünde faaliyetlerinden etkilenen havanın farklılığı/değişimi gözlemlenmektedir. Bu artış ise de miktar olarak yeryüzünde su kaynaklarının dağılımı söz konusudur.

Doğal kaynak suyun yeryüzünde dağılımı eşit olmadığı gibi, insanlığın su kaynaklarıyla bağımlı gerçekleşen yaşam biçimi, zaman içerisinde, çeşitli faktörlerin etkisiyle nüfus – su ilişkile-

rini giderek olumsuz hale dönüştürmüştür.

Günümüz küresel anlayışının, strateji ve politikalarında, planlamaların doğru ve akılcı yapıldığını söylemek oldukça güçtür.

Yoksulluk ve Açlık

2008 yılında BM tarafından "Gıda Acil Eylem Planı" ile dünyanın hızla gıda krizine doğru yol aldığı açıklanmıştır.

Nedensellik ilişkileri, açlığın, yoksulluğun bir fonksiyonu olduğunu göstermektedir. Açlık, yoksulluğa bağlıdır. Arasındaki ilişki vardır.

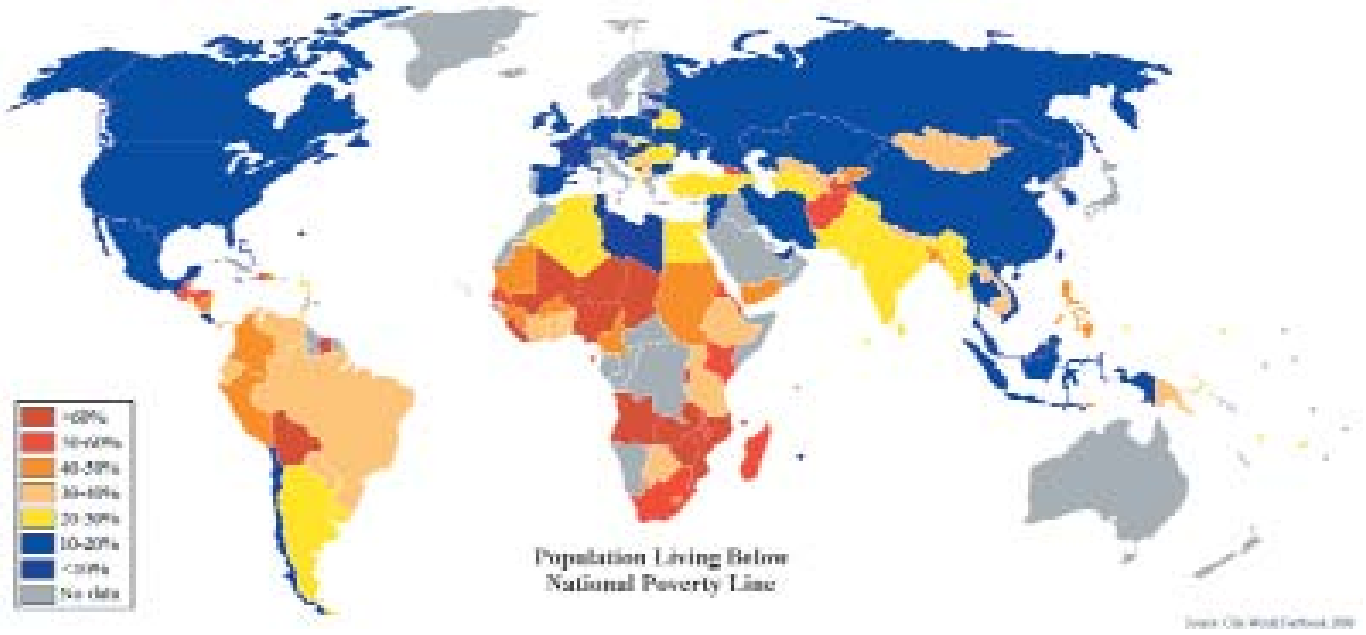
Artıkça açlık artar. Bu durum sağlık, salgın hastalıklara kapı açarak olumsuz etkileyen tehdit unsurlarından biridir. Su kaynaklarına erişim, yoksulluk ve açlıkla ilişkili olarak tarımsal üretimi artırdıkça olumlu etkiler.

M Raporu Binyıl Kalkınma

Hedeflerinde;

Demokrasi-yoksulluk ilişkisi: demokrasi gelişmemiş ülkelerin yoksulluk yaşadığı

ğı, Yoksulluk-yolsuzluk ilişkisi: yoksul ülkelerde yolsuzluk hüküm sürmesi sorun olarak saptanmıştır. Yoksulluk- açlık ilişkisi: yoksul ülkelerde açlık vardır.

Yoksulluk-yolsuzluk-açlık-su ilişkisi: yoksulluk, yolsuzluk, açlık yaşayan ülkelerde su kaynakları yetersiz/geliştirilememiştir. Su-tarım –gıda ilişkisi: Yoksulluk-yolsuzluk-açlık-su yetersizliği olan ülkelerde tarımsal üretim sınırlı kalmakta ve nüfusun gıda ihtiyacı miktar ve bedel olarak karşılanamamaktadır.

İnsanlığın başlangıcında mekansal gelişmeyi belirleyen su kaynakları; gelişen süreçte yanlış planlamaların sonucu yeterli su kaynakları olan bölgelerden, su kaynakları az olan bölgelere göçü etkileyen ters bir ilişkinin göstergesi durumuna gelmiştir. Türkiye’de bu olumsuz gelişmeden etkilenmiş bir ülkedir.

Doğu, Güneydoğuda az gelişmiş, suyu daha fazla bölgelerden batıya göç hızlanmıştır. Göç, kaynak israfına yol açmakta, kentsel yaşamda sosyal dokuyu bozmakta, sosyo-ekonomik ve kültürel çatışmalar artmaktadır.

Çelişkiler

Gıda fiyatlarındaki artış açlığı arttırmakta, yoksul kesimin gıdaya ulaşımını, tarımsal üretimini de engellemektedir. Kırsal kesim düşük gelirlidir. Tarımsal üretim kırsal alandadır.

Sektörel olarak emeğin karşılığını en az alan en düşük gelir grubu tarım sektöründedir.

Üreten yerine sermayeden yana, serbest piyasa-rekabet ekseninde neo-liberal politikaların küreselleşme yaptırımlarının açlık ve yoksulluk adına doğru gelişmeler üretmediğini söylemek bir yanılgı değildir.

Bu veriler gösteriyor ki, Üretimin doğrudan tüketime ulaşması engellenmiş, aracı faaliyetleri aşırı bedellendirilmiştir. Açlık yoksulluğa bağlı artıyor. Dünyada yaklaşık 1,5 milyar insan aç. 1,2 milyar insan sağlıklı suya ulaşamıyor. Yoksulluk, ülkede ve ülkeler arası gelir dağılımındaki dengesizlik arttıkça çoğalıyor. Sektörlerin üretimden aldıkları pay adil değil, yaşamsal ihtiyaçlar adına gittikçe olumsuzlaşıyor.

Bu durum, insanlık yaşam hakkı olan suyu; sermaye-kar ölçeğinde kamu dışı fiyatlandırarak korumayı öngören yapılanmada gıda ve tarımı da giderek sermaye-kar lehine değiştiriyor.

En temel insan haklarından yoksun sayısının artması, Ölüm ve Hastalıkların artması, yayılmasına neden olmaktadır. Bu durum sektörlerin ve üretimin insanlık yararına geliştirilmesini engellemektedir.

Sosyo-ekonomik dengesizlikler dünya barışını riske soktuğu gibi, terör olaylarını da beslemektedir.

Sürdürülen bu stratejiler yoksul-

luk-açlık-su-gıda paradoksunda dünyadaki krizi derinleştiriyor, çözüm üretilmiyor. Tarımsal üretimin artması için gerekli olan sulama ihtiyacı aşırı artan su fiyatlarında karşılanamıyor.

Su, enerji, gübre gibi girdi fiyatlarının yüksekliği üretimden vazgeçilmesine neden oluyor. Gelişen koşullar kırsal nüfusu, çiftçisi, emekçisini daha da yoksullaştırıyor.

Yoksul insan= aç insan sayısı artıyor. Kentlere göçler başlıyor. Kenttsel altyapı yatırımları artan nüfusu için daha fazla finansal kaynak gerektiriyor. Küresel politikalar sonucu finans özel sektöründe çöküşü giderebilmek için kamusal yapılanmaların başlaması önlemleri sermaye yetersizliğine çare üretebilir.

Gıdaya ve suya ulaşım, tarımsal üretim artışı, yoksulluk ve açlığı giderme konusunda öncelikler belirlenerek, kaynaklar bu amaçlar için kullanılmadıkça, alınan önlemlerin bir yararı yoktur. İnsanlık, giderilmesi mümkün olmayan daha derin sorunlarla yüz yüzedir. Çözumsuzlük artmaktadır. Uygulanan küresel politika yaptırımları insanlığın geleceğini tehdit etmektedir.

Türkiye

Türkiye meteorolojik verilerle yarı kurak iklim kuşağı Akdeniz havzasında yer almaktadır. 75 milyon nüfusa sahip bir ülkedir.

Tarımsal üretim ve verimin artırılması için 5 milyon hektar alan sulamaya açılmış, daha 5 milyon hektar yatırımlara ihtiyaç duyulmaktadır.

Mevcut sulamalarda su ve toprak kayıplarına neden olan mevcut sulama sistemleri kapalı sistemlere dönüştürülmelidir.

Doğal afet sıralamasında 1.sırayı alan kuraklığın felakete dönüşmemesi, zamanında ve yeterli önlemlerin alınması ile olanaklıdır.

Tarımsal üretimdeki olumsuzluklar, ülkemizde ve dünyada dolaylı olarak tüm sektörleri, insan yaşamı ve kalitesini yok edebilecek güçtedir. Tarımsal üretim desteklenmelidir.

Süreç Nasıl Gelişiyor?

BM 2008 yılında gelişen süreçte GIDA ALARMI vermiş, GIDA ACİL EYLEM PLANI hazırlayarak, insanlığın hızla açlığa doğru sürüklendiği açıklamıştır.

Bu bakışla dünyanın geleceği, tarımsal üretimin sürdürülebilirliği, üretim ve verim artışı ile artan nüfusun gıda ihtiyacının karşılanması ve dışa bağımlılığın azaltılması akılcılığında, sulama yatırımlarının hızla gerçekleştirilmesi ile ilişkilendirilmelidir.

Mevcut yatırımlardan optimal faydanın sağlanması yatırımlar kadar önemlidir. Planlamalar proje bü-

tünlüğünde ele alınmalıdır.

En önemlisi tarımsal üretimde toprak ve su kaynaklarının kullanılması için;

- sulama işletmeciliğinin doğru planlanması,
- yerli/yabancı şirketlerin tekelinde kar/rant aracı olamayacağı bilinmesidir. Tarım diğer sektörlerin alternatifi değildir.

Dünyada % 95 su kaynakları kamu yönetimindedir. Fransa, İngiltere gibi ülkeler su hizmetlerini kamulaştırırken, gelişmekte olan ülkelerde finansman koşullarının özelleştirme yaptırımlarıyla sağlanması için yönlendirme çalışmalarından vazgeçilmedikçe sorun derinleşecektir.

Su kaynaklarını planlı, akılcı, verimli ve süreklilik arz eden politikalarla kamu tarafından ve merkezi bir yapıda yönetilmelidir.

Dünyada açlığın giderilmesi için

gelişen süreç, yaşamsal önceliği olan su kaynakları ve sulama konusunda alınan önlemlerin yetersiz olduğunu göstermektedir.

İnsanlığın en temel gereksinimi su ve gıdaya ulaşımı engelleyen yoksulluk bir kader olmamalı, yaratan sonuçlar ortadan kaldırılmalıdır.

5. Dünya Su Forumu öncesi, yoksulluk ve açlıkla mücadele adına ders çıkarılacak somut olaylar yaşanmaktadır. Serbest piyasa-rekabet düzenini savunan neo-liberal politikaların küreselleşme yaptırımları, sermayenin serbest dolaşımı anlayışı, 1929 yılından bu yana yaşanan etkili finansal krizle çökmüştür.

Globalleşmenin sanal menkul gezintisiyle yaşanan dünya finans krizi gelişmiş ülkelerde finans hareketlerini zorlarken, gelişmekte olan ülkelerde ekonomik kriz olarak üreten sektörleri zorlayarak, yoksulluk ve açlığı artırıcı sonuçlar yaratacaktır.

Rant yerine üretimi destekleyen, insan odaklı politikaların üretilmesine acil ihtiyaç vardır.

Yaşamsal ihtiyaç suyu özelleştirmek, ticarileştirmek ve siyasallaştırmak amaçları dünyayı yaşanan ekonomik krizlerden daha fazla etkileyerek,

yaşanamaz hale getirecek, bu yönlendirmenin sahipleri de ciddi zararlarla karşı karşıya kalacaktır.

Sonuç

Bir hafta boyunca çok yoğun geçen, organizasyonu başarılı, emek verilen forumda, görüşler doğrultusunda taraflar oluşmuş, sonuç deklarasyonu yayınlanamamış, bundan sonraki su forumu için tarih ve yer belirlenememiştir.

Farklılıkların suda bütünleştirilmesi amaçlı İstanbul'da gerçekleşen 5.dünya su forumunda bir araya gelen zengin ve yoksul ülkeler, açıklanan nedensellik ilişkilerini ve dünyayı yönlendiren ve yönetenleri sorgulanmadan, Singapur, Senegal, Sri Lanka, Nepal, Paraguay gibi ülkelere hesap soramayacaklarını, su haklarını alamayacaklarını anlamış olmalıdır. ■

5. Dünya Su Forumunda

“Sınır aşan Sular”

Derleyen
Dursun YILDIZ

Su Politikaları Uzmanı

5. Dünya Su Forumu’nun tematik ve politik oturumlarında en ilgi çeken konulardan biri de Sınır aşan Sularla İşbirliğinin ele alındığı oturumlar oldu. Forumda sınır aşan yüzeysel suların yanı sıra sınır aşan yer altı suları konusu da ele alındı. Dünyanın yeraltısuyu havzalarını belirlemek için yapılan kapsamlı çalışmalardan sonra 273 adet sınır aşan akifer olduğu ortaya çıkmıştır. Forumda yer altı su havzalarının paylaşımı konusunda çok sınırlı bir deneyimin bulunduğu belirtilerek, yeraltısuyu çalışmaları ile ilgili metodolojilerin uyumlaştırılması, tipolojiye göre sınır aşan akiferlerin sınıflandırılması önerildi. Bunun yanı sıra BM kararlarına göre akiferlerin artık yüzey suları ile aynı koşullara tabi olduğunun altı çizildi.

Forumda sınır aşan su havzalarındaki yatırımlar için finans sorununun önemli olduğu ve çözüm için de daha pratik ve esnek programların uygulanması gerektiği belirtildi.

Sınır aşan sularla işbirliği konusunda Mekong Havzasında 4 ülke (Kamboçya, Laos, Tayland ve Vietnam) tarafından 1995’te kurulan Mekong Nehri Komisyonu’nun uygulamalarının örnek olarak alınabileceği ifade edildi.

Tematik oturumlarda sınır aşan su havzalarındaki sorunların çözümü için karşılıklı güven, etkili diyalog ve sürecin paydaşların katılımına açık olması-

nın önemli olduğu ileri sürüldü. Bu havzalarda işbirliğinden başka alternatifin olmadığı, ortak unsurun ise havza ölçeğinde yaklaşım olduğu ve sorunların çözümü için genel bir kural bulunmadığından söz edildi.

Bu sorunların çözümü için 6 anahtar unsurun aşağıdaki gibi olduğu ileri sürüldü

- Siyasi istek ve güven,
- Problemin ne olduğu, nasıl çözülebileceği ve hangi amaçların başarılması gerektiği konusunda görüş birliği içinde olmak,
- Sorunun tanımlanması için bilgi,
- Uygulanan yöntemde açıklık,
- Ortak bir programın uygulanmasında siyasi taahhüt ve sorumluluk,
- Uygulama için yasal bir çerçeve.

Tematik süreçte Türkiye’nin sınır aşan sularla ilgili oldukça kapsamlı bir çalışma yaparak bu konuda genel görüş ve düşüncelerin yer aldığı “Sınır aşan Sular ve Türkiye” adlı yayın hazırlamıştır. Bu yayının Forum süresince katılımcılara dağıtılmış ve tematik oturumlarda bu konudaki görüş ve düşüncelerimiz etkili bir şekilde aktarılmıştır. Bu konuda en etkili ve detaylı sunumlardan birisi de 9 Eylül Üniversitesi emekli öğretim üyesi Prof. Dr Ünal Öziş tarafından gerçekleştirilmiştir.

Sınır aşan sular konusunun ele alındığı bir oturumda sınır aşan su havzaların kıyıdaş olmayan üçüncü ülkelerin müdahalesinin olmamasını savunan bir tepki doğmuştur. Bu konuda görüş ileri sürenler kalıcı ve sağlıklı bir anlaşmanın ancak dışarıdan müdahale olmadan ilgili ülkelerce gerçekleştirilebileceği görüşünü savunmuştur.

5. Dünya Su Forumu’nun Politik Sü-

recinde de sınır aşan sular konusunda çeşitli açıklamalar ve öneriler yapılmıştır. Bu süreç kapsamında gerçekleştirilen oturumlarda aşağıdaki açıklamalar yapılmıştır.

Katılımcılar 1997 BM Suyolları Anlaşmasını onaylamak için çağrıda bulunmuş ve BM Genel Sekreterinden bu Anlaşmayı desteklemesi ve dahi iyi tanıtması için geçici bir yetkili ekip kurmasını talep etmiştir. Filistin Devlet Başkanı Mahmoud Abbas, 1997 BM Suyolları Sözleşmesinin yürürlüğe girmesi için daha çok ülkenin onaylaması çağrısında bulunmuştur.

Sınır aşan sularla ilgili işbirliği konusunda Suriye katılımcısı, Türkiye, Irak ve Suriye’yi sınır aşan suların paylaşımı ile ilgili olarak makul görüşmeler yapmaya davet etmiştir.

Kazakistan sınır aşan sular konusunda Aral havzasındaki olumlu işbirliği gelişmelerini anlatmış ve Macaristan ve Çek Cumhuriyeti katılımcıları ise Tuna nehri havzasındaki durumu bölgesel su işbirliğine örnek olarak göstermiştir.

Görüşmeler sırasında, Türk parlamenterler sınır ötesi ve ulusal suyolları arasındaki farkın altını çizmiş ve bu ayrı kaynaklar için ayrı antlaşmaların görüşülmesini tavsiye etmiştir. Diğer milletvekilleri ise Uluslararası Yasama Kurulu’nun sınır ötesi yer altı suları üzerine olan çalışmalarının önemine işaret etmiştir.

5. Dünya Su Forumu’nun gerek Tematik gerekse Politik süreçlerinde katılımcıların geçmişte Türkiye Çin ve Burundi’nin ret oyu verdiği 1997 BM Suyolları Anlaşmasını onaylamak için çağrıda bulunmaları dikkat çekici olmuştur. ■

Suyun Ticarileştirilmesine Hayır Platformu:

“Su Haktır, Satılamaz”

USİAD Haber Merkezi

Sendikalar, meslek odaları, toplumsal hareketler, dernekler, siyasi partililer, dergi grupları ve akademisyenler tarafından oluşturulan Suyun Ticarileştirilmesine Hayır Platformu, 5. Dünya Su Forumu'na karşı Mustafa Kemal Kültür Merkezi'nde iki gün süren alternatif su forumu düzenledi.

Forumun açılış konuşmasını yapan Yıldız Teknik Üniversitesi Öğretim Üyesi Beyza Üstün konuşmasına "Bizler, Suyun Ticarileşmesine Hayır Platformunun bileşenleri olarak İstanbul'da beşincisi toplanan Dünya Su Forumu'nun ve reddettiğimiz bu forumun Türkiye'de ve dünyadaki tüm iş birlikçilerinin suyun üzerinde oynamaya çalıştığı oyunlara karşı bir aradayız. Mücadelemiz suyu kapitalizm kısılcısından kurtarmak içindir" şeklinde başladı. Daha sonra suyun ticarileştirme sürecini ve Dünya Su Forumu'nun, suyun ticarileştirilmesi sürecinin bir organizasyonu olduğunu ifade eden Üstün, konuşmasını "Dünya Su Forumu'nun hedeflerine karşı halkın birlikte mücadele edeceğini bir kez daha duyuruyoruz" diyerek bitirdi.

Üstün'ün ardından TTB Merkez Konsey Başkanı Gençay Gürsoy,

KESK Genel Başkanı Sami Evren, DİSK Genel Sekreteri Tayfun Görün, TMMOB Genel Başkanı Mehmet Soğancı, Çiftçi Sendikaları Konfederasyonu Genel Başkanı Abdullah Aysu ve Su Politik adına Gaye Yılmaz da birer konuşma yaptılar. Dikili Belediye Başkanı Osman Özgüven ise foruma sosyal belediyeciliğin ilkelerini anlattığı görüntülü mesajıyla katıldı. Çeşitli oturumlarla devam eden forumda sivil toplum örgütlerinin temsilcileri su sorunuyla ilgili görüş ve önerilerini paylaşma imkânı buldular. İkinci gün ise suya erişim / metalaşma, suyun fiyatlandırılması, farklı su kullanımları (tarım, endüstri, evsel kullanım) / su dağıtımındaki sorunlar, suya erişimdeki sorunlar, sınır aşan sular - sınır aşan sularla ilgili uygulamalar (sorunlar) ve çözüm önerileri, su ve enerji, tarım, orman ve su, su kaynaklarının kullanılması ve emek,

mücadeleler ve deneyimler gibi başlıklarda yapılan atölyeler on dakikalık sunumlarla aktarıldı. Enerji; su ve iklim değişikliği oturumuyla sona eren forumun ardından ortak bir sonuç bildirgesi açıklandı. toplumsal yarar temelinde sürdürülen Karşı Forum çalışmalarının, halklara ve tüm canlı yaşama yönelik bir saldırı olarak görülen suyun ticarileştirilmesine karşı suya sahip çıkmanın ancak örgütlü bir mücadele ile mümkün olacağı ifade edilen sonuç bildirgesinde şu noktalar öne çıktı:

- Bizim karşıtlığımız, yalnızca Dünya Su Konseyi ya da Dünya Su Forumu ile sınırlı değildir. Yalnızca suyu ticari bir mal (meta) olarak tanımlayan ilk uluslar arası kurum olması ve kuruluşundan beri Dünya Su Konseyinin sponsorluğunu üstlenmesi dolayısıyla Birleşmiş Milletleri, çözümün değil, sorunun parçası olarak tanımladığımızı bütün dünyaya duyuruyoruz.

- Dünya Su Konseyi, OECD ve Dünya Bankası gibi kapitalist sistemin kurumlarının son dönemde "kamu-kamu ortaklığı" stratejisini öne çıkarıyor olmaları da, bize göre halkların algısında suyun metalaştırılma sürecince bulanıklık yaratma hedefinden öte bir şey ifade etmektedir. Bu nedenle "kamu" sözcüğü ile gizlenmeye çalışılan gerçek doğru irdelenmelidir.

- 17-18 Mart tarihlerinde düzenlediğimiz atölyelerde ortaya çıkan diğer bir kaygı ise, suyun maliyet fiyatı karşılığında satılması vb, kapitalist sistemle pazarlık etmeye odaklı önermelerin varlığıdır. Sorun, evrensel bir perspektiften ele alındığında su kaynakları açısından zengin, yoksul ülke ve bölgelerin varlığı herkes tarafından bilinmektedir.

- Suyun Ticarileştirilmesine Hayır Platformu olarak bizler, Dünya Su Konseyi'nce ısrarla vurgulanan "suyun değerinin piyasada belirlenmesi" girişimini, yalnızca teknik bir ayrıntı olarak düşünülmesi yerine

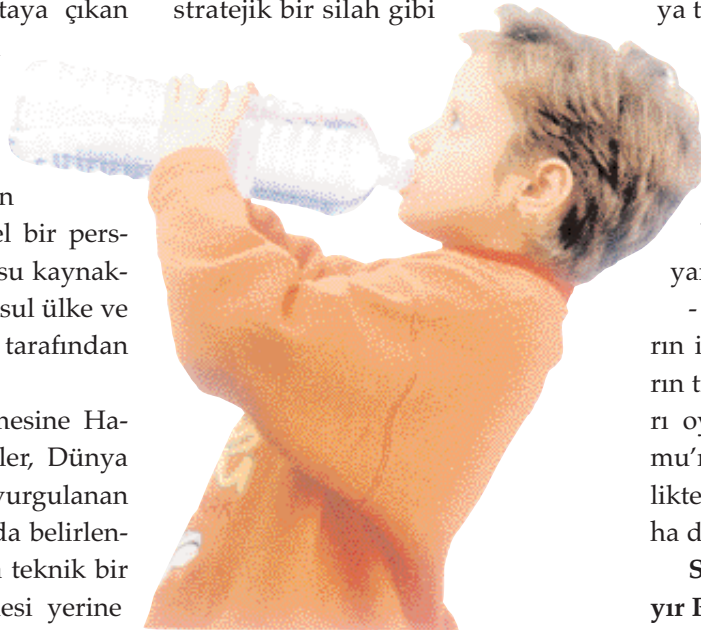
halklar ve ekosistem üzerindeki yansımaları bakımından analiz edilmesi gerektiğini düşünüyoruz.

- Suyun bir piyasa malı haline getirilmesinin zorunlu bir gereği ve kapitalist-emperyalist sistemde sömürü ve karların büyütülmesinin bir aracı olarak, suyun doğal çevrimini, ekosistemin bütünlüğünü, akarsuyun özgürce akmasının doğal yaşam ve tarımsal etkinlikler için yaşamsal önemini ve canlıların suya ulaşımını temel almayan barajların yapılmasının, sulama gereksiniminin karşılanmasına sürdürülebilirliğine çözüm olmadığı gibi su yetersizliği ve su kalitesinin bozulmasını çok daha arttırdığı da açıktır.

- "Suya erişimi olmayan kesimlerin suya kavuşturulması" hedefini ileri sürerek suyun metalaşması hedefine meşruiyet kazandırmaya çalışan, Dünya Su Konseyi ve Birleşmiş Milletler gibi kurumların söylemine karşı, suyun bir piyasa malı haline getirilmesinin dünyada suya erişimi olmayan 1 milyarı aşkın insanın derdine çözüm olamayacağı ortadadır.

- Dünya Su Forumu ve Forumun sponsor kuruluşları tarafından temiz su kaynaklarının giderek kıtlaşmasında en fazla mahkum edilen alan, geleneksel yöntemlerle yapılan tarım üretimi; önerilen çözüm ise endüstriyel tarıma geçiştir.

- Suyun, tıpkı Filistin'de olduğu gibi dünyada giderek stratejik bir silah gibi

kullanılmaya başlandığı görülmektedir. Oysa, sınır aşan sular, ancak sınırın iki yanındaki halkların işbirliği ve dayanışmasıyla doğru yönetilebilir.

- Suyun Ticarileştirilmesine Hayır Platformu olarak bizler, suyun sadece insanlar için değil diğer canlılar için de ihtiyaç olduğunu, suyun doğanın bir bileşeni olarak canlı ve cansız sistemin koruyucusu olduğunu da biliyor, kendisinin de doğanın bir bileşeni olarak canlı olduğunu biliyor; yaşamın ayrılmaz bir parçası olarak ticarileştirilmesini kabul etmiyoruz

- Ortak görüşlerimizin yaşama geçmesi konusundaki kararlılığımız "Suyun Ticarileştirilmesine Hayır Platformu" nun programlı örgütlü mücadelesine güç verecektir.

- Bizler hiçbir ekonomik değer insanın kültürel ve tarihi geçmişinden, doğal dengenin ve canlı yaşamın en küçük parçasından daha değerli olamayacağını düşünmekteyiz.

- Su yaşamın kendisidir. Suyun ticarileştirilmesi sadece insanlar için değil tüm doğa ve diğer canlılar için de kabul edilemez.

- Suyun kendisini kullanım değeri olarak talep etmek ve suyun sadece kullanım değerlerinin üretiminde kullanılabileceğini savunuyoruz.

- Bilim ve teknolojideki gelişmelerin insanlık yararına kullanıldığı, sömürsüz ve özgür bir dünya talebimizi ete kemiğe büründürüyoruz.

- Kısaca, Toprağımızın, ekmeğimizin, emeğimizin ve SU-YUMUZUN kullanım değerine sahip çıkıyoruz bunun anlamı bütün üretimin yalnızca toplum yararına odaklanması demektir.

- Dünya Su Konseyinin ve onların işbirlikçilerinin Türkiye'de suların ticarileştirilmesi için planladıkları oyunlara ve 5. Dünya Su Forumu'nun hedeflerine karşı halkın birlikte mücadele edeceğini bir kez daha duyuruyoruz.

Suyun Ticarileştirilmesine Hayır Platformu

İstanbul Teknik Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. İlhan AVCI

“Su Kaynaklarımız Rant Amaçlı Kullanılıyor”

Zeynep FAZLILAR

Su sorununa nasıl bakıyorsunuz?

Suya küresel ölçekli olarak bakıyorum. Küresel ölçekte suyun dağılımı, arz talep dengesi, artan nüfus göz önünde bulundurulduğunda artan gıda güvenliğinin sağlanabilmesi için suya olan ihtiyacın daha da artacağını söyleyebiliriz. Bunlar küresel ölçekte sorumluluk duyan bütün bireylerin sorunudur. Bununla ilgili bir takım söylemler, oluşumlar var. İyi niyetli olarak düşünüldüğü zaman

Nerede bir kaynak varsa yaşamak için mutlaka o kaynağa el atarsınız ve paylaşamayan, yetmeyen bir değer kavga konusu olabilir. Kavga edeceğimiz kişi bir kardeş, bir dost da olabilir ama işin özünde öncelikle herkes yaşamak ister.

Konuyu Türkiye özelinde nasıl değerlendirebiliriz?

Türkiye ölçekli baktığımız zaman, yine suya karşı talebin arttığı bir ülkeyiz diyebiliriz. İlk olarak şu-

Kamunun yapması gereken planlamanın özel sektöre devredilmesinin tehlikelerini değerlendiren İstanbul Teknik Üniversitesi İnşaat Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. İlhan AVCI "Olayın planlama süreci, hiçbir zaman ticari kaygılar taşıyan bir yatırımcının insafına bırakılamaz. Özelleştirme adı altında yabancılaştırma yapıyor" şeklinde konuştu.

nu söyleyebilirim ki, gelişmiş ülkelere oranla hızlı bir şekilde nüfusumuz çoğalıyor. Bu da beraberinde suya olan talebin artmasına neden oluyor.

Nüfus artmasa bile bireyin sosyal yapısındaki değişim günlük su tüketim talebinin kaçınılmaz olarak yükselmesine neden oldu. Bunu sadece teknolojik gelişmelere bağlamak mümkün değildir. İkincisi; Türkiye sanayisi gelişen bir ülke. Yakın zamana kadar sanayi sektörünün suya talebi arttı. Günümüzde sanayinin su tüketiminin miktarı çok hızlı bir şekilde yükselmeye devam ediyor. Sınai tüketim evsel tüketimin önüne geçmiştir. Sanayi sürekli olarak gelişecek ve suya olana talebi de artmaya devam edecek. Gelişen sektörler artık kaliteli su istiyor. Sonuç olarak toplam su kaynakları aynı kalsa bile, kirlenmeden dolayı kullanılabilir su miktarı hızlı bir şekilde azalırken, kullanılabilir su kaynaklarına olan talep de artıyor. Bugün İstanbul'un su ihtiyacının temini için Anadolu'ya açıldık. Sakarya Nehri kirlendiği için Melen'e kadar dayandık. Yer altı ve yüzeysel su kaynaklarında yaşanan ve hızla artan kirlenme nedeniyle su ihtiyacının karşılanmasında çok ciddi sıkıntılar yaşanmaya başladı.

Kullanılabilir toplam kaynak miktarımız azalırken, talep arttı. Nüfus artıyor, gıda ve beslenmeye yönelik duyarlılıklarla birlikte daha fazla tüketim öne çıkıyor. Üretim miktarını arttırmanın tek yolu sulu tarıma geçmektir. Böylece tarımsal amaçlı su kullanımı yükseliyor. Bir ülkenin yıllık toplam su tüketiminin %80'den fazlası tarımsal amaçlı kullanılıyor. Su kaynaklarının tüketimindeki en önemli parametre tarım sektörüdür. Nüfus arttıkça, bireylerin günlük beslenme tüketimi de artar. Dolayısıyla üretimin de artması gerekmektedir. Üretimin artması için de mutlak suretle sulu tarımın arttırılması lazım. Kaynak kontrolü için yapılması gereken suya olan talep kontrol edebilmektir.

Tüketimin azaltılması için ne yapılmalı?

Daha az birim alandan daha az su ile üretim yapılabilmesi için sulama teknolojilerinin geliştirilmesi, su kullanıcılarının eğitimi, çiftçi eğitimi, insanların akılcı kaynak kullanımı noktasında bilinçlendirilmesi bu amaç için en önemli parametreler olarak öne çıkıyor. Belli bir insan topluluğunun eğitilmesi çok zor ve uzun vadeli bir iş. Suyun daha verimli kullanılması noktasında yönlendirilmesi ve bunun sürekliliğinin sağlanması da çok zor bir konu. Suyu kaynağında kontrol altında tutmak, arzı ve talebi kısıtlamak, yasaklamak hiçbir zaman çözüm değil. Türkiye'de sulu tarıma yönelik talep artması, nüfusun artması, tüketimin artması, tarımsal amaçlı su kullanımının artması kaçınılmaz. Sulama teknolojilerinin geliştirilmesi ve bu teknolojinin kullanılması/kullanılmasında tüketicinin ekonomik gücünün yanında en çok ihtiyaç duyulan şey ise eğitim.

Verimli bir sulama sistemini nasıl kurabiliriz?

Birincisi, teknolojik altyapının geliştirilmesini sağlayıp planlamasını da kamu eliyle yaparsınız; sadece kullanım noktasında kullanıcıya yönlendirirsiniz.

İkincisi ise; ortak katılımı hem kullanıcı hem de kamu birlikte yaparsınız. Bunun bilincine erişmiş olan kullanıcı kesimi esastır.

Türkiye'deki kullanıcı kesimi bu bilince sahip mi?

Kültür düzeyi düşük ve eski alışkanlıklarından kolaylıkla vazgeçemeyen bir toplum yapısına sahibiz. Bu uzun soluklu bir iş. Bu süre zarfında, tarımsal amaçlı su kullanımını düzenlemekte geç kalınmaması gerekir. Türkiye bunda çok geç kalmıştır. Örneğin, GAP kapsamında çiftçiye yönelik eğitim programları düzenlendi. Katılım sağlanamadı, uygulamaya geçilemedi; sonuçta kamu, zaman içerisinde her şeyin yerli

yerine oturacağı tesellisine büründü. Kamunun, yönettiği kaynağı zamana ve bireylerin inisiyatiflerine terk etmesi mümkün değildir. Kimsenin böyle bir yetki devri lüksü olamaz.

Kullanılabilir su miktarı nasıl artırılabilir?

Kullanılacak olan kaynak miktarı hacim olarak aynı kalsa bile, kalite olarak kaybedildiği için birinci derece temiz su kaynaklarımız kirlenmektedir. Yeraltı su kaynaklarımız kirlenmiş, kontrolsüz kaynak kullanımından dolayı çoğu tuzlanmış. Doğrudan kullanılmayacak su kaynağını kullanılabilir hale getirebilmek de yeni bir maliyet gerektirir.

Türkiye'deki toplam su kaynaklarının %38'lik bölümünü sınır aşan veya sınır oluşturan su kaynakları oluşturuyor. Bugün Türkiye genelindeki envantere göre su kaynaklarımızın %38'lik bölümünde kaynak planlaması konusunda serbest tasarruf yapmamız mümkün değil. Burada bir sınırlama var. Ortadoğu bağlamında kritik uluslararası kriterler ve Büyük Ortadoğu Projesi bağlamında yeniden şekillendirmeler ile o bölgeye yakın su kaynaklarımızın yeniden yapılandırılması durumu çok önemsenmesi gereken bir konu. O bölgedeki barışın sağlanması için bu su kaynakları üzerinden Türkiye'ye de bir fatura çıkarılacak. Böyle olunca bugün varsaydığımız toplam su kaynaklarının önemli bir bölümünün gelecekte kullanılabilir miktarlarında çok büyük riskler ortaya çıkıyor. Bu kadar büyük riskler taşıyan bir konunun bugün Türkiye'de sahibi yok.

Bu konuyla ilgili bir birim var mı?

Uluslararası ilişkiler içinde sürekliliği olan, gelişmeleri izleyen, yeni politika üreten, alternatif programlarla karar organlarını yönlendirecek bir birim yok. Dışişleri Bakanlığı buna benzer politikaları ben belirlerim der. Dışişleri Bakanlığı teknik bir kadrodan yoksun olan bir kurum. Tamamen diplomatik bir kad-

roya sahip. Oysa sistemin hem teknik hem de siyasi bir boyutu var. Bunların ortak bir payda çalışması gerekir. İlgili disiplinlerin bir arada olacağı ortak bir çatı altında sürekli çalışabileceği enstitü veya bir başkanlık kurulabilir. Dışişleri Bakanlığı içinde Sınır Aşan Sular Daire Başkanlığı var. Ancak; orada da uluslararası ilişkilere ve teknik konulara vakıf olan sürekli bir kadro yok. Ciddi bir sahipsizlik var. Bu konuda günü birlik ilgi duyan siyasiler ve teknokratlar kendi içlerinde düşünce üretiyor. Ancak birlikte kalıcı kurumsal bir yapı olmadığından verim alınmıyor. Su kaynaklarının yönetiminde biz hala eski İslam Hukuku'ndaki ilkelere yasalar kullanıyoruz. Su kaynaklarının yönetimi ve kullanımına yönelik kalıcı, tutarlı bir su yasamız bile yok. Yönetimde dağınıklık var. Suyu dilediğinde herkes yönetir. Temel yasa, yönetmelik ve tutarlı bir kurumsal birliktelik acilen oluşturulmalıdır.

Su kaynaklarının planlanması ve sektörlere tahsisi konusunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Türkiye'de eksikliği olan bir diğer konu da bu. Hangi kaynağın, hangi bölgeye ve hangi sektöre yönlendirileceği önemli. Sektörlerin gelişmesine bağlı olarak nüfus hareketini sağlayan göç var. Buna bağlı kentsel içme kullanma suyunda olan artış, göç hareketlerinin yoğunlaştığı bölgelerde gıda güvenliği için göçe bağlı olarak suya olan talep potansiyeli değişiyor. Talep sürekli yer değiştiriyor. Kaynaklar bu göç ve talebin peşinden alınıp, talebin bulunduğu yere taşınmak durumunda kalıyor. Bugün Türkiye'deki kaynakların çok büyük bir bölümü Ankara – Samsun aksının doğusunda, talebin %80'i ise bu aksın batısında.

Bölgesel anlamda su kaynaklarının planlanıp ön görülen kalkınmanın gerçekleştirilmesi gerekiyor. Su kaynakları ve sosyo-ekonomik Beş Yıllık Kalkınma Planları'nın entegre olduğu bir planlama yok. Acil ihtiya-

yaç duyulduğu zaman bölgeler arasında kaynak transferi var. İstanbul kalkıp Melen'den su alıyor. O bölgenin geleceği için ne ön görülmüş, o bölgede zaman içinde hangi sektörün gelişmesi ön görülmüş, bölge halkının ve tarımsal alanlarının suya ihtiyacı nedir, değerlendirmeye alınmadan günü kurtarmak için alınan karar ve uygulamaların sürekliliği olup olmadığı araştırılmadan, havzalar/bölgeler arası kaynak transferi yapılıyor. Bu konuda önce bölgesel sonra ulusal ölçekte bir planlama yapılması şart.

Yapılan uygulamaların yasal bir dayanağı var mı?

Kamu böylesine önemli ve hayati bir kaynağı basit bir şekilde özel sektörün insafına terk ederek kendi yapması gereken planlamayı özel sektöre devretti. Olayın planlama süreci hiçbir zaman içinde ticari kaygılar olan yatırımcıların insafına bırakılamaz. Maalesef Türkiye'de planlama dâhil, su kaynaklarının geliştirilmesi işi özel sektöre bırakıldı. Bunun için çok sayıda yasa değişikliği yapıldı ve bu işlem hem hızlandırıldı hem de kolaylaştırıldı. Kamununun 2000'li yıllara kadar özel sektörün taviz koparma yönlü değişiklik talep ettiği yasalardaki temel hedefi, enerji üretiminin yatırım yapılmasına yönelik işletilmesini sağlamaktır. Nerede ne varsa enerji üretimi amacıyla özel sektör planladı; kamuya önerdi. Kamu da bundan sonraki bütün işletme yetkisini özel sektöre vermiş oldu. Model bu; model enerji üretmek amacıyla Türkiye'deki yüzeysel su kaynaklarının özel sektöre tahsisi. Özel sektör tarafından el atılmadık yer kalmadı. Deniz seviyesinden dağın tepesine kadar bütün akarsular üzerinde hidroelektrik enerji üretmek amacıyla planlanmamış alan yok. Kamununun ve uygulanmakta olan modelin çıkış noktası şu; finans sıkıntısı var, yatırım yapamıyorum, enerjiye ihtiyacım var, arz güvenliğini sağlamak için var olan kaynakları kamu yara-

rına geliştirmek suretiyle enerji arz açığını kapatmak. Bugün iki binleri aşan sayıda özel sektör tarafından geliştirilmiş HES projeleri olmasına rağmen bunların çok küçük bir bölümü yatırıma dönüştürülmüş. Burada olup biten, maalesef proje geliştirip şirketin hisse devirleri aracılığıyla kamuya ait bu kaynak ve projelerden para kazanmaktır. Nitekim Özel sektörünün kendi portföyünde gözükken projelerin çok küçük bölümü yatırıma dönüşmüştür. Hisse devirleri vasıtasıyla kamu kaynağı elden ele dolaşiyor. Kamu da bir yandan bu projelerin yatırıma dönüştürülmesini beklerken, bir yandan da önemli kamu kaynağı olan su üzerinde oynanan bu rant oyunlarını hala seyrediyor.

Kamunun, planlama dahil kaynak yönetimini özel sektöre devrindeki düzensizlik özel sektörü de olumsuz etkiliyor mu?

Kaynağın geleceğe yönelik güvenliği yanında, bu yaklaşım yatırımcı için de riskler taşıyor. Kamu kendine göre o su kaynağının belli bir miktarını enerji üretimi amacıyla alacağını varsayıyor. Ona göre planlamasını yapıyor. Ama bu süreç içerisinde kaynağın bu amaçla kullanılmasının yanlış olduğu veya o su kaynağının farklı alanlarda kullanılmasının ön görüldüğü zaman belli bir aşamaya gelmiş olan proje çıkmaz giriyor. Elbette, bu durum yatırım boyutunda yatırımcıyı da müşkül duruma düşürüyor. Yatırımcı olan özel sektörün gelire dönüştürmeyen kaynak israfı bu ülkenin kaybıdır. Kamu muhtemel risk ve eksiklikleri başlangıçta planlayıp güvence altına almak zorundadır. Bunlar ÇED (Çevresel Etki Değerlendirmesi) raporlarından sonra vitrine çıkarılmış olsaydı, güvence içinde bir proje olmuş olsaydı yatırımcı da kamu da zarar görmezdi. Özel sektör Türkiye genelindeki bütün su kaynaklarına yönelik afaki planlar ve projeler geliştirmek suretiyle gözü kara bir şekilde, eksik bil-

gilerle yola çıkıyor. Bundan kendisi de zarar görüyor. Çevresel açıdan toplumsal barışı da tehlikeye atıyor. Bu sudan talebi olan ekolojik, toplumsal, sektörel çevreler tepkilerini ortaya koyduğunda kamu toplum nezdindeki itibarını sarsıyor. Hem kamu, hem de yatırımcı bundan zarar görüyor.

Su kaynağı ticari bir meta mıdır? Özel sektöre devredilebilir mi?

Bugün enerji üretimi amaçlı bütün su kaynakları özel sektöre devredilmiş durumda. Burada eksik olan kamunun malını kontrol edecek bir müessesenin olmamasıdır. Kurumlar zaafa uğratılmış, kurumlar içerisinde bireysel anlamda nitelik ve nicelik olarak eksiklikler var. Özel sektörün finans gücü kadar, bunu yönetmek, kontrol etmek, yönlendirmek anlamında kamunun da en az özel sektör kadar gücü olmalı. Özel sektör ile finans ayağı bir şekilde geliştirilmiş gözükürken kamu ayağı ciddi bir biçimde zaafa uğramıştır. Özelleştirme ile kaynağın amaç dışı kullanımından doğan kamusal zararlar, hızlı bir şekilde artmaya başladı. Kamu buna ayak uyduramıyor. Bu çok tehlikeli. Kamu kaynağı bir rant aracı olarak kullanılıyor. Lisansı olan HES şirketlerinin hisse devri için hemen hergün gazetelerde ilanlar var. Bugün bu sektörde var olan şirketlerin %80'i tamamen ticari amaçlı. Bu şirketlerin pek çoğunun bu projeleri pazarlamak suretiyle kolay para kazanmak isteyen içi boş, öz sermaye ve yeterlilikleri olmayan şirketlerden oluştuğu biliniyor. Bu tür şirketlerin bütün su kaynaklarını kapatmış olmasından dolayı gerçek yatırımcı proje geliştirecek yer bulamıyor. Kamu da özel sektör bu projeleri yatırıma dönüştürecek ve enerji arz güvenliği sağlayacak diye bekliyor.

Kamu mallarının özelleştirilmesi hep zarar mı getirir?

Ön yargılardan uzak olan özelleştirmeler ve gelecekte kamu yara-

rına olan yatırımlar desteklenmelidir. Her özelleştirme zararlıdır demek de doğru değil. Burada esas olan, kamunun özel sektöre devrettiği veya devredeceği kaynak ile ilgili araştırma ve planlamalarını zamanında yaparak sürdürülebilir kararlar alabilmesi ve bu kaynaklar üzerinde özel sektör eliyle yapılacak tasarrufları iyi kontrol edebilmesi ve yönetebilmesidir. Ne yazık ki burada kamu yetersiz kalıyor ve herkesin üzerine titrediği "su kaynaklarının geleceği ve kamu yararları" konusunda toplumsal kaygılar her geçen gün artıyor.

Yabancı şirketlere yapılan hisse satışını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Asıl sorun hisselerin yabancı sermayeye devredilmesi ile başlıyor. Küresel holdingler özel sektörün elinde bulunan hisseleri alıyor. Nitekim son aylarda bu tür hisse devirlerinin/alımlarının hızla arttığını görüyoruz. Bir anlamda, kamu kaynağı olan ulusal su kaynaklarımız özel sektör üzerinden yabancıların eline geçiyor. Sadece bu amaçla kurulmuş olan şirketler var. Bu tür hisse devirlerinde ülkemizde bir sınırlama da yok. Bir de bu konuda tahkim hakkı tanınırsa, her şey tamam olacak. Bu noktada asıl tehlike, özelleştirme adı altında yapılan yabancılaştırma ve su kaynaklarımız üzerinde uluslararası boyutta yabancı şirketlerin tasarruf hakkına sahip olmalarıdır. ■

Kendi malını kullan

Kendi ülkeni zengin et

Biz ithal mallar kullandıkça, bize mal satan ülkenin üretimi, kalitesi, verimi ve kârı artıyor; kendi üretimimiz ise düşüyor. Onlar, bizim paralarımızla kendi insanlarına daha iyi sağlık ve eğitim hizmeti, daha bakımlı kentler, daha konforlu bir yaşam sağlıyor. Bizim ülkemizde üretimin ve kazancın azalması ise, yaşam koşullarımızın her gün daha da kötüye gitmesi demektir.

USİAD

ULUSAL SANAYİCİ VE İŞADAMLARI DERNEĞİ

İzmir Suyundaki Arsenik Sorunu/Oyunu

Prof. Dr. Doğan YAŞAR

Dokuz Eylül Üniversitesi
Deniz Bilimleri Enstitüsü
Öğretim Üyesi

Bu noktaya nasıl gelindi?

Dünya Sağlık Örgütü'nün, 1 Ocak 2007 yılına kadar devam eden 44 yıllık süreçte uluslararası kabul edilebilir değer olarak belirlediği, litrede 50 mikrogram arseniğin, bu tarihten itibaren 10 mikrograma düşürmesi tartışmaların başlangıcı oldu. Dünya Sağlık Örgütü'nü bu konudaki uyarı-

laşık iki yıl öncesinde yapmıştı. Ancak İzmir'deki yerel yöneticilerin bu konudan haberdar olmadıkları, geçtiğimiz yaz aylarında Ankara Büyükşehir Belediye Başkan'ı Sayın Melih Gökçek'in "ihbarı" ile ortaya çıktı. Hazırlıksız yakalanan İzmir Büyükşehir Belediyesi ise, yerel seçimler nedeni ile paniğe kapılmış ve Sayın Ko-

Geçtiğimiz yıl, İzmir kullanma suyundaki arsenik oranlarının yüksek olması ile ilgili siyasiler tarafından başlatılan tartışmalar, İzmir'de hiç de gerekli olmayan arsenik arıtma tesislerinin kurulması ile son buldu. Bu süreçte bilim insanları ise ısrarla arsenik arıtma tesislerinin gerekli olmadığı yönünde görüş belirtmişlerdir.

neden dikkate almadığı ise hala yanıtlanamayan bir soru olarak kalmıştır. Ancak tesislerin yapılmaya başlanmasının hemen ardından İzmir’de arsenik konusunda bir kongre düzenlenmiştir. Dünyadaki 13 ülkeden bilim adamlarının katıldığı kongrede, İzmir’in karşı karşıya kaldığı arsenik sorununun diğer ülkelerle karşılaştırıldığını hiç de önemli olmadığını altı çizilmiş ve sonuçta kongre İzmir Büyükşehir Belediyesi Başkanı Sayın Kocaoğlu’nun “İzmir arsenikte oyuna getirildi” cümlesi ile son bulmuştur.

Özetle, bu ülkenin parasından toplam 15 milyon Avro (basından) hiçbir amacı olmayan bir tesis için harcandıktan sonra İzmir’de arsenik arıtma tesislerinin gereksizliği yerel yöneticiler tarafından kabul edilmiştir.

İzmir Büyükşehir Belediye Başkanı Aziz Kocaoğlu’nun, ilki 10 750 TL’ye mal olan arsenik arıtma tesisini kurdurmasından hemen sonra “İzmir arsenikte oyuna getirildi” cümlesinin altında yatan gerçekler, bundan sonraki olası arıtma tesisleri için çok daha detaylı çalışmalar yapılmasının yanı sıra su yönetimi konusunda da ciddi çalışmalar gerektiğini vurgulamaktadır. Çünkü içtiğimiz sulara bulunan, önümüzdeki yıllarda başta kurşun olmak üzere diğer ağır metallerde de Dünya Sağlık Örgütü’nün uyarıları olduğu basında dahi yer almaktadır. İzmir’deki yerel yöneticiler bu uyarıları bir an önce dikkatli inceleyerek sudaki ağır metallerin giderilmesi ile ilgili arıtma tesislerinden önce İzmir’in su konusundaki ileriye dönük planlarını hazırlamalıdır.

İzmir’in sularında neden arsenik var?

İzmir’de halen kullanma sularının planlanmasında çok büyük hatalar yapılmakta ve sonuç olarak kullanma sularının %65’i kuyulardan %35’i de barajlardan sağlanmaktadır. Toplamda ise kente günde 350 milyon litre civarında su verilmektedir. Gerçekten bu son derece tehlikeli bir oran olup,

Eğer dikkat etmez ve biraz olsun bilim insanlarının dediklerine önem vermezsek, çok yakında periyodik tablodaki tüm elementler için arıtma tesisleri yapma durumunda kalabiliriz.

bu oranın hemen tersine çevrilmesi için bir an önce barajların yapılması gerekmektedir. Çünkü İzmir’deki su sistemine her yıl yaklaşık 25 000 abone eklenmekte dolayısı ile İzmir her geçen yıl daha çok yeni kuyuya ihtiyaç duymakta ya da mevcut kuyularda daha derinlerden su almak zorunda kalmaktadır. İşte arsenik sorunu da bu kuyulardan daha derinden su çekilmesi nedeni ile ortaya çıkmıştır. Çünkü bilindiği gibi halen doğal bir kuraklık sürecini yaşadığımız için İzmir’in %35 kullanma suyunu karşılayan Tahtalı Barajı’nda doluluk oranı da geçtiğimiz yıl %5’lere kadar düşmüştür. Bu düşüşün yaşanacağı ve 2007 ya da 2008’li yıllarda barajlarda su sıkıntısı olacağı bilinen bir gerçektir ve tarafımdan da söz konusu kurak döneme girileceği 5 yıl öncesinde gerek yazılı ve gerekse görsel basında dile getirilmişti. Tahtalı Barajı’ndaki su seviyesinin çok düşmesi ile birlikte İzmir’in suları daha derin kuyulardan çekilmeye başlanmış ve bu nedenle de sulara arsenik ve ağır metal değerleri artmıştır. Kuyularda derinlere inildikçe sudaki ağır metaller artar. Bu artışın nedeni, söz konusu suların çok daha önceki yıllarda yağın yağmurlardan gelen suların akiferlerde uzun süre beklemesi nedeniyledir. Bu bekleme sırasında doğal olarak sular ağır metaller açısından zenginleşmekte ve dolayısı ile daha derinlerden çekilen sulara ağır metal problemleri artmaktadır. Örneğin bugün Gazze şeridinde Filistinlilerin kullandığı sular yaklaşık bin metrelere çekilmektedir ve bundan dolayı da bu bölgede kullanılan suların

%90’ı ağır metaller açısından Dünya Sağlık Örgütü’nün belirlediği standartların çok üzerindedir. Bu nedenle İzmir’de öncelikle, Efemçukuru’na altın madeni yerine, Çamlı Barajı’nın yapımı sağlanmalıdır.

Kullanma sularındaki arsenik ya da ağır metal sorunlarından kurtulabilmenin tek çaresi bir an önce barajların yapılmasıdır. Çünkü yüzey sularında ağır metal birikimi söz konusu olmadığından herhangi bir arıtma tesisi de yapılmasına gerek kalmayacaktır. Özellikle aşırı göç alan illerimizin bir an önce kuyulardan barajlara yönelmesi gerekmektedir. Çünkü özellikle son yüzyılda daha henüz gerçek anlamda kuraklık ile karşılaşmadık. Dünya tarihi çok daha sert ve kurak dönemlerle doludur, bu nedenle özellikle kuyular bu dönemler için saklanmalıdır. Gelişmiş ülkelere, özellikle yeraltı sularında çok ciddi planlamalara gitmesinin altında yatan gerçek de budur.

Ayrıca, İzmir’de 2000’li yıllarda, kullanma suyundaki %62 civarında olan kaçak-kayıp oranının günümüzde %48’lere çekilmesi de büyük başarı olmakla birlikte bu kaçakların bir önce %20’lere düşürülmesi de gerekmektedir. Bu tüm Türkiye için de geçerlidir.

Sonuç olarak;

Geçtiğimiz yaz Ankara ve İzmir Büyükşehir Belediye Başkanları arasında başlayan “sudaki arsenik” tartışması sıradan bir siyasi rant kavgası olarak değil, gerçekte İzmir’e arsenik tesisi yapılması için planlanmış bir senaryo olarak görülmelidir. Çünkü sonuçta İzmir ve Türkiye, gereksiz yere milyonlarca Avroyu yabancı bir arıtma tesisi şirketine vermiştir. Eğer dikkat etmez ve biraz olsun bilim insanlarının dediklerine önem vermezsek, çok yakında periyodik tablodaki tüm elementler için arıtma tesisleri yapma durumunda kalabiliriz. İzmir başta olmak üzere, Türkiye’de hiçbir kentin gerek ağır metal ve gerekse deniz suyu gibi arıtma tesislerine ihtiyacı yoktur. ■

Tüketici Hakları Derneği Genel Başkanı Turhan ÇAKAR:

Su Pazarı Tekellerin İştahını Kabartıyor

USİAD Haber Merkezi

Bilindiği gibi su insanın temel hak ve ihtiyacı olma yanında insan sağlığıyla direk ilişkili bir madde. Ambalajlanmış içme suyu ile kısmen ticarileşen kısımdan size yansıyan olumsuzluklar var mı ?

Doğal Kaynak ve Maden Suyu Üreticileri Derneği verilerine göre, 2005 yılı sonu itibarıyla Türkiye’de ambalajlanmış yıllık su tüketimi 7 milyar litreyi geçti. Her yıl yüzde 10 oranında büyüyen su pazarının büyüklüğü 1 milyar dolar civarında bulunuyor. Ambalajlanmış hazır içme suyu sektöründe 300 dolayında damacana, 100’den fazla pet şişeli su üreticisi vardır.

Su pazarına hakim olan büyük şirketlere göre markalar şunlardır:

NESTLE-ERİKLİ: Erikli

SABANCI: Saka Su

DANONE: Şaşal, Hayat

YAŞAR GRUBU-PINAR: Madran, Denge, Yaşam Pınarım

ANADOLU GRUBU-COCA COLA: Turkuaz-Doğazen

NESTLE: Pure Life

AYTAÇ: Aytaç Su

SANETA: Saneta

KOMBASSAN: Kardelen

Yukarıdaki değerler 2005 yılının değerleri olduğundan içinde bulunduğumuz 2009 yılında ambalajlanmış içme suyu tüketimi ile yabancı firmaların söz konusu ambalajlanmış içme suyu paza-

rındaki hakimiyeti daha da artmıştır.

Hazır ambalajlanmış içme suyu konusunda denetim görevi Sağlık Bakanlığınınadır. Ancak, yeterli denetim yapıldığı söylenemez. Zaman zaman ambalajlanmış bazı suların sağlıklı olmadığı ve sorumlu olduğuna ilişkin hem derneğimize şikayetler gelmekte hem de basında çıkan haberleri izlemekteyiz.

Su pazarının büyük bir kısmını oluşturan şebeke aracılığıyla dağıtılan içme ve kullanma suyunun özel sektöre devredilmesi ne gibi sonuçlar doğurur?

Öncelikle, şunu belirtmeliyiz ki, su canlı yaşamın ve tabii ki insanoğlunun en temel ve biricik kaynağıdır. Bununla birlikte, su kamusal hizmetlerin en başında gelenidir. İnsanların, tüketicilerin yaşamlarını sağlıklı bir şekilde sürdürebilmesi için yeterli, düzenli, sağlıklı, ucuz ve yoksullar için ücretsiz bir şekilde suya erişim hakkı vardır.

Susuzluk, her çeşit hastalığın ve ölümlerin nedenidir. Toplumsal huzurun yok olması demektir. Susuzluk, insanca yaşamı yok eden ve toplumsal kaosa yol açan en önemli ve temel sorunlardan birisidir.

Bu anlamda, şebeke aracılığıyla dağıtılan içme ve kullanma suyunun özel sektöre devredilmesi yukarıda belirttiğimiz tehlikelerin yaratılması sonucu doğurur. Çünkü özel sektörün amacı kamu yararını düşünmek değil, kar etmek olduğundan, büyük çoğunluğunu yoksulların oluşturduğu toplum kesimlerinin içme ve kullanma suyuna erişimi olanağı ortadan kalkacaktır. Bunun sonucunda da hastalıklar yaygınlaşacak, artacak, toplumun sağlığı yok olacak, ölümler artacak, toplumsal kaos oluşacaktır.

Nitekim, dünyanın bazı bölgelerinde suyun özelleştirilmesi sonucunda yağmur suyunun biriktirilmesinin bile yasaklandığı bilinmektedir. Yine özelleştirilen akarsuların çitle çevrildiği, özel şirketlere bağlı akarsu polislerinin istihdam edildiği, akarsuların, göllerin kullanımının kontöre bağlandığı örneklerle mevcuttur.

Başka bir örnek; Türk Harp-İş Sendikasının Eylül 1994 yılında çevirisini yaptığı Brendan Martin’in “ Özelleştirme Kamu Yararına Mı” adlı yayının 147. sayfasında; İngiltere’deki bir özelleştirme sonucunda 1991-1992 döneminde, ödeme gücü kalmadığı için su aboneli olmaktan vazgeçen insan sayısının üç kat arttığı, bu artışın daha da

artacağı, bu gelişmenin etkileri arasında çok ciddi sağlık sakıncaları bulunacağı belirtilmekte ve şöyle denilmektedir: "Birmingham'daki bir yüksek apartman bloğunda, her yedi kiracıdan birinin aboneliği iptal edilmiş bulunuyor. Bir kapıcının bu gelişmeyi tanımlamakta kullandığı sözler, "leş gibi bir durum" oldu. Tuvaletlerinde sifon çekme olanağı kalmayan kiracılar, tuvalet ihtiyaçlarını merdiven boşluklarında gideriyor ya da dışkılarını pencerelerinden dışarıya atıyordu."

İçme ve kullanma suyunun özelleştirildiği diğer yoksul ülkelerde ise daha da vahim sonuçlara yol açılmıştır. Ülkemizde de suyun kamusal alandan kopartılarak özelleştirilmesi ve ticarileştirilmesinin benzer sonuçları yaratacağı kuşkusuzdur.

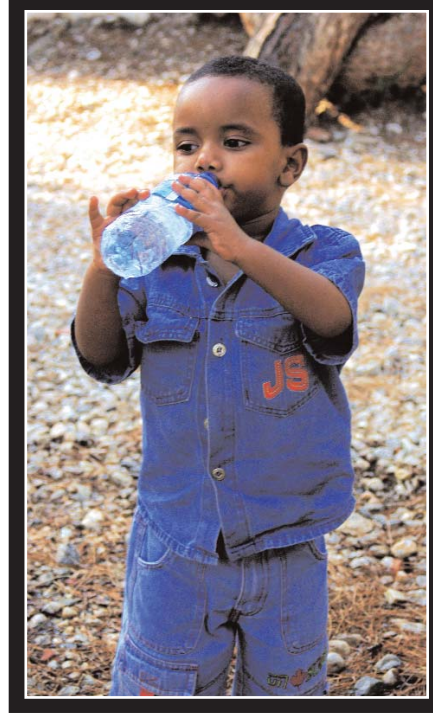
Bu çerçevede 5. Dünya Su Forumunu değerlendirebilir misiniz?

Dünya Su Forumu'nun 5.si 16-22 Mart 2009 tarihleri arasında İstanbul'da gerçekleşti. 1996'da kurulan Dünya Su Konseyi'nin üç yılda bir düzenlediği forumlar daha önce 1997'de Fas'ta, 2000'de Hollanda'da, 2003'te Japonya'da ve 2006'da da Meksika'da düzenlenmişti. Bu forumların, dünya halklarının geleceğini tehdit altına alan "su kıtlığı" meselesine çözüm bulmak için gerçekleştirildiği ve bu amaçla yönetim modeli çerçevesinde "katılımcı" bir bilimsel toplantılar dizisi olduğu söylenirse de gerçek bu değil.

Sivil-demokratik forum şekli ve su kıtlığı meselesine çözüm arayan görünürdeki "bilimsel" içeriğinin arkasında kamuoyunun gözünden kaçırılan asıl amacın, günümüzde ve gelecekte petrol kadar değerli olacağı belirtilen su kaynaklarının özelleştirilmesi, en temel hak olan suya erişimin ticarileştirilmesi olduğu Forum süresince gerçekleştirilen alternatif toplantılarda çeşitli uzmanlarca çok açık bir şekilde tespit edilmiştir. Zaten Forum'u düzenleyen Dünya Su Konseyi'nin temel örgütleyicilerinin arasında ambalajlanmış su pazarını ellerinde tutan büyük dünyasal su tekellerinin olması da bu durumu kanıtlamaktadır.

Forum'un gizli gündeminde yer alan "suyun özelleştirilmesi" çalışmalarını yüzünden daha önce gerçekleşen bütün su forumlarına dünya halklarının; sendikaların, çevre örgütlerinin ve tüketici hareketinin büyük ölçekli tepkileri olmuştur.

Forum'u düzenleyen Dünya Su Konseyi'nin asıl amacını Konsey Başkanı'nun düşüncelerinden de anlamak mümkündür. Aynı zamanda global bir su şirketinin de genel müdürlüğünü

yapmış olan Dünya Su Konseyi Başkanı Loic Fauchon dünyanın içerisinde bulunduğu su sıkıntısının çözümüne ilişkin olarak aynen şu ifadeleri kullanmıştır: "İnsanlar su faturalarına cep telefonu kadar ödeme yapmaya razı olursa hiçbir sıkıntı kalmayacak." Bu anlayışın özeti, suyun kamusal bir değer ve suya erişimin bir kamu hizmeti olmaktan çıkarılıp su hizmetlerinin piyasaya havale edilmesi, yani özelleştirilmesidir.

Ülkemizde gerçekleştirilen 5. Dünya Su Forumu'nu da bu şekilde değerlendirmek gerekmektedir. Dünyanın büyük kapitalist tekelleri suya erişim hizmetlerinin yönetimini devletten/kamudan alıp piyasa tekellerinin inisiyatifine bırakmak için büyük çaba harcıyorlar. Ticarileştirilen su hizmetlerinden büyük bir pazar oluş-

turmak üzereler.

Su tekellerinin özelleştirmelerle, suyun ambalajlanmasıyla oluşturdukları dünyasal su pazarının kârı daha şimdiden petrol pazarından elde edilen kârın yüzde 40'ına ulaşmış durumdadır. Üstelik hali hazırda dünya nüfusunun hali hazırda sadece yüzde 5'i suyunu uluslararası su tekellerinden almaktadır. Yani dünya üzerindeki sularının yüzde 95'i henüz özelleştirilmemiş, ticarileştirilmemiştir. Bu bakir alan çok büyük bir rant alanı olarak dünyasal su tekellerinin iştahını kabartmaktadır.

Türkiye'de de durum aynıdır. Bugün ülkemizde 112 milyar metreküp olan kullanılabilir su potansiyelinin sadece yüzde 34.8'lik kısmı tüketilmektedir. Böyle bir potansiyeli olan Türkiye, su kaynaklarının sınırlı olmasına rağmen su ihtiyacı ve su problemi olan yoğun nüfus bölgelerinin merkezinde olması nedeniyle suyun ticarileşmesi açısından adeta pilot bölge olarak seçilmiş durumdadır.

Ülkemizde gerçekleşmekte olan 5.Dünya Su Forumu'nun Türkiye'yi bir ticarileştirilmiş su pazarının merkezi haline getirme amacını taşıdığı anlaşılmaktadır. Zaten Enerji Bakanı Hilmi Güler, akarsuların özelleştirilmesinin bile gündemlerinde olduğunu açıklamıştır. Mevcut siyasal iktidarın, sözde kaynak yaratmak adına uluslararası su tekelleriyle işbirliği içerisinde su kaynaklarını kullanma hakkını 49 yıllığına büyük su şirketlerine devretmeyi planladığı söylenmektedir.

Kaynakça:

- 1) Tüketici Hakları Derneğinin hazırlanmış olduğu çeşitli yazılar
- 2) Ziraat Mühendisleri Odasının yayınları
- 3) Türk Harp-İş Sendikasının Eylül 1994 yılında çevirisini yaptığı Brendan Martin'in " Özelleştirme Kamu Yararına Mı" adlı yayını

Tüketici Hakları Derneği

Tel: 0 312 425 15 29. 417 93 34, 419 37 74
E-Posta: thd@tuketicihaklari.org.tr
Web adresi: www.tuketicihaklari.org.tr ■

Tahkim ve Ülkemizdeki Sorunları

Av. Özdemir ÖZBAY

Dünyanın pek çok ülkesinde olduğu gibi Ülkemizde de, genel kural olarak hak arayan davacı taraf, ticari ihtilafların halli için Devletin yetkili yargı organlarına, mahkemelere başvurur. Ancak, mahkemelerin yavaş işlemesi, usul kurallarının tatbikinin uzun zaman alması, temyiz, tashihi karar, iade-i muhakeme gibi nedenlerle sonucun geç alınması dikkate alınarak, özellikle ticari davalara ilişkin ihtilafların hallinde Devlet Mahkemeleri yanında, diğer yasal kurum ve kuruluşlara başvurma zarureti getirilmiştir. İşte, tahkim ve ondan önce ihtilafın uzlaşma yolu ile çözümlenmesi usulleri, bu yasal kuruluş ve kurumlar arasında yer almaktadır.

“T a h k i m ” sözcüğünün sözlüklerde açıklanan anlamı;

1-Bir ihtilaf, bir dava için “Hakem Tayin etme”

2-“Sağlamlaştırma, Berkitme “ dir.

Tahkim kavramı, İnsanoğlunun dilinde, insanlık kadar eski bir kavram olarak her zaman yer ala gelmiştir. Biz çok daha eskiyi değil de, İslam’dan bu yana hukukumuzda var olan gelen bu müesseseyi, yani tahkimi, İslam hukukunda yer aldığı tanım şeklinden başlayarak açıklanmasının yararlı olacağını düşünmekteyiz;

-“**Tahkim-i Hal**”: Eskiden kimi konularda bazı olaylar meydana geldiğinde, olayın çözümü, yani “halli” için hakem tayin edilmesi Şer-i hukukta geçerli sayılmakta idi.

-“**Tahkim-i Delalet-il Hal**”: Kimi konularda ihtilaflar doğduğunda, ihtilafı doğuran olayın vuku bulduğu yer esas alınarak, bu eksende hükme

varma yine Şer-i Hukukun esaslarından idi.

-“**Tahkim-i Hal**”: Hali hazır’ı ihtilafın halli için hakem olarak görevlendirmek anlamına da gelmektedir.

-Batı dillerinde de “Tahkim=Arbitrage”, ihtilafların hakem vasıtası ile halledilmesini öngören müesseseyi ifade eder. Açıkladığımız genel anlamların ışığı altında tahkim;Bazı ihtilafların hakemler vasıtası ile, ya da Devlet hakemi tarafından çözüme kavuşturulması,,iş bünyesinde doğan ihtilafların, her iki tarafça seçilen şahıs veya şahıslarca çözüme kavuşturulması anlamına gelmektedir.

Türk Hukukunda Tahkim:

Bir hak üzerinde ihtilafa düşmüş olan iki tarafın, anlaşarak bu ihtilafın çözümünü kişi veya kişilerden istemesi, ihtilafın bu kişiler vasıtası ile çözümlenmesi olayında, karar mercii olarak seçilen kişilerin, davadan önce, bu konuda herhangi bir resmi sıfatları bulunmamaktadır. Tarafların bu kişilere ihtilafı çözme yetkisini vermelelerinden sonra, bu kişiler hakim gibi hareket etme zorundadırlar. Açıklanan bu tahkim “İhtiyari Tahkim” yani tarafların rızaları ile başvurabilecekleri tahkim yoludur. Kimi durumlarda, bir anlaşmazlığın çözümü için hake-me başvurma zorunlu hale gelebilmektedir. Tahkimin hangi hallerde zorunlu olduğu özel kanunlarla tayin edilmektedir. İhtiyari Tahkim-Zorunlu Tahkim ayırımına geçmeden önce, Tahkim’in Türk Hukukunda yer almasını belirleyen mevzuat hakkında kısa da olsa, sırası ile açıklamalar yapmakta yarar vardır;

1-Yukarıda da bir nebze değinildiği üzere, ihtilafların hızlı çözümü,

Geçtiğimiz son iki yüzyılda oluşa gelen hızlı sanayileşme ve yoğun ticari ilişkiler çok sayıda ve o güne kadar çözüm yolları düşünülmemiş sorunların yaşanmasına neden olmuştur. Dava sayısının artması oranında bu davalara bakan Devlet Mahkemelerinin yükünün de artması ticari ilişkilerde tahkim yolunun tercih edilmesi ve tahkim hükümlerinin gelişmesine neden olmuştur. Yukarıda da söz konusu edilen “İhtiyari Tahkim” bu şekilde yoğun uygulanır hale gelmiştir. Türk Hukukunda Tahkim Kuralları ele alındığında ilk karşımıza çıkan 18.06.1927 Tarihli,1086 Sayılı “Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu”dur. Bu Kanunun 516-536 maddelerinde düzenlenmiştir. Bu maddelerin düzenleme şekilleri dikkate alınarak Tahkim ve Hakem sözleşmelerinden kısaca da olsa söz etmek yararlı olacaktır.

a) Tahkim Sözleşmesi; İhtiyari Tahkim, bir sözleşmeye dayanır. Buna tahkim sözleşmesi demektediriz. Bu sözleşme ile taraflar, bir uyuşmazlığın çözümü için tahkim yoluna gitmeyi kararlaştırırlar. Tahkime ilişkin sözleşme esas sözleşmenin içinde, onun bir bölümü olarak yapılabileceği gibi, esas sözleşmeden bağımsız olarak da yapılabilir.(HUMK Md.516)

b) Tahkim sözleşmesinin geçerliliği yazılı olmasına bağlıdır. Yazılı olmayan bir tahkim sözleşmesi hükümsüzdür.(HUMK md.517)

c)Tahkim sözleşmelerinde konu, tarafların iradeleri ile tasarrufta bulunabilecekleri konularla sınırlıdır.(HUMK md.518)

d) Tahkim sözleşmesinde çözüme kavuşturulacak uyuşmazlıklar, yalnızca tarafların serbest iradeleri ile tasarrufta bulunabilecekleri konularda

yapılabilir (HUMK 519)

e) Tahkimde çözüme kavuşturulacak uyuşmazlığın belirli olmaları gerekir. Mesela, tahkim sözleşmesinde "Bundan böyle aramızda çıkacak her türlü uyuşmazlık tahkim yolu ile çözümlenir" şeklinde bir tahkim sözleşmesi geçerli olamaz.

2-Aralarında Tahkim anlaşması yapılmış olan taraflardan birisi, bu anlaşmaya rağmen uyuşmazlığın çözümü için Mahkemeye başvurursa, diğer tarafın tahkim itirazı üzerine mahkeme davayı reddetmek zorundadır. Tahkim itirazının davaya yasal olarak verilmiş olan itiraz süresi içerisinde yapılması gerekir. Mahkeme resen tahkim anlaşmasını ya da tahkim şartını dikkate alarak davayı reddedemez.

3-Hakem sözleşmeleri ve Hakemlerle ilgili hususlar;

a) Hakem sözleşmeleri; uyuşmazlıkta taraf olanlarla, hakemler arasında yapılan ve uyuşmazlığın çözümünü hakemlere teklif ve hakemlerin de bu teklifi kabul etmesi ile oluşan sözleşmeye hakem sözleşmesi denilmektedir.

b) Hakemlerin seçilişi; taraflar arasında aksine bir anlaşma yapılmadıkça, hakemler üç kişiden oluşacak şekilde, tahkime gidilme iddi davaya hangi mahkeme bakacaksa hakemleri de o mahkeme seçer. Tahkim anlaşması hükümlerine uygun biçimde iki taraftan biri, hakemini seçtikten sonra, karşı tarafı hakemini seçmeye davet eder. Diğer taraf, tebligat tarihinden itibaren yedi gün içerisinde seçimini yapmazsa, onun hakemi mahkeme tarafından belirlenir.(HUMK 520)

c) Hakemlerin reddi; Hakemler, hakimlerin reddine ilişkin olarak HUMK'un 28-29 maddelerinde belirlenen nedenlere dayanılarak reddedilebilirler. Hakemi reddetmek isteyen taraf seçimi öğrendiği tarihten itibaren beş gün içerisinde ret talebinde bulunabilirler. Mahkeme tarafları dindikten sonra, red hakkında kararını verir.(HUMK md. 521)Tahkim süresince iki tarafın rızası olmadıkça hakemler azlolunamazlar hakemlerden biri ret ya da istifa zoru ile ayrılırsa, yerine diğeri seçilir. Bu durumda

mahkeme tahkim süresini uzatabilir. (HUMK Md.522)

d- Hakemlerin Ücreti; Hakemler yaptıkları hizmet karşılığı bir ücret almakla beraber, ücret bizzat hakemler tarafından belirlenemez. Taraflar hakem ücretini kararlaştırabilirler. Eğer ücret taraflarca kararlaştırılmamış ise, hakem kararı verildikten sonra, hakemlerin mahkemede açacakları bir eda davası ile ücret belirlenir.

4-Hakem yargılaması;

a- Genel olarak, tahkim davası taraflardan birinin kendi hakemini seçip karşı tarafa bildirdiği, ya da hakemlerin mahkemece seçilmesi için mahkemeye başvurulduğu tarihte açılmış sayılır.(HUMK 523)Taraflar arasında aksine bir anlaşma yok ise, hakem yada hakemler yargılama şeklini ve duruşma sürelerini belirtirler, (HUMK md.525)Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunundaki deliller hakkındaki hükümler aynen alınarak ha-

istinabe edemezler.Kanununun 322-323, ile 333 ve devam eden maddelerindeki belgelerin ibraz edilmesini isteyemezler Hakemler ihtiyati tedbir ve ihtiyati haciz kararı veremezler.Ayrıca ,baktıkları uyuşmazlığın hakemler aracılığı ile çözümlenip çözümlenmeyeceği konularında meydana gelen uyuşmazlıkları da karara bağlayamazlar.Bu uyuşmazlıklar mahkeme tarafından basit yargılama usulüne göre karara bağlanır.(HUMK md.519)Hakem yada Hakemler,yargılama süresini kendiliğinden uzatamazlar.Prensip olarak altı ay içerisinde karar vermek zorundadırlar.Bu süre taraflarca veya tarafların anlaşmaması halinde mahkeme tarafından uzatılabilmektedir.

c) Hakemler, ilk toplantılardan başlayarak altı ay içerisinde, karar vermek zorundadırlar. Eğer bu süre içerisinde karar veremezlerse, yapılan işlemler geçersiz olur. Bu durumda uyuşmazlık mahkemeler tarafından

bir durum HUMK da yer almıştır. Hakem ya da hakemler tarafından yargılama sürdürülürken ceza davasına konu olacak bir sahtekarlık suçu ortaya çıkarsa, ceza mahkemesince bu konu karara bağlanana kadar hakem yargılamasına ara vermek zorunlu hale gelmektedir. Bu dönemde tahkim süresi işlememektedir.

5-Hakem Kararları;

a) Hakem kararının şekli ve içeriği; hakem kararında, uyuşmazlığın neden ibaret olduğu, kararın parasal ve hukuki dayanakları; davanın esası ve dava masraflarının taraflardan hangisine ait olduğu, belirtilir. Hakem kararının verildiği tarih yazılarak belirtilir ve hakemler tarafından imzalanır. Karara taraflar arasında yapılan tahkim sözleşmesi veya tahkim şartı eklenir.(HUMK 530) Tek hakimli yargılamalarda da karar hakem tarafından verilir. Birden fazla hakem tarafından yapılan yargılamalar oy çokluğu ile karara bağlanabilir.(HUMK Md.531)

Hakemler verdikleri kararı yetkili mahkemenin kalemine aktarırlar. Karar Mahkeme arşivinde saklanır ve isteyen tarafa bir sureti verilir. Kararın mahkemeye iletilmesinden sonra, mahkeme durumu ve kararın neden ibaret olduğunu taraflara yazılı olarak tebliğ eder. Hakem kararı taraflar için ancak tebliğ tarihinde mevcut sayılır(HUMK Md.532)

b)Hakem Kararlarına Karşı Kanun Yolları

ba-Temyiz;Hakem kararları aleyhine Temyiz yoluna gidilmesi ancak kanunda sayılan sebeplerle mümkün olmaktadır.(HUMK Md. 533) Bu sebepler;

-Tahkim süresinin bitmesinden sonra karar verilmiş olması,

- Hakemlerin, taraflarca talep edilmemiş bir konuda karar vermiş olmaları,

- Hakemlerin yetkileri dışında kalan konuda karar vermiş olması,

- Hakemlerin, iki yargılamanın taraflarının iddialarından her biri hakkında karar vermemiş olması.

Hakem kararı süresi içinde karara bağlanmazsa, uyuşmazlık artık mahkemeler tarafından çözümlenir. Yeniden tahkim yoluna gidilemez. (HUMK Md. 533)

bb) Karar Düzeltme(Tashihi Karar); HUMK 440/III-4 maddesine göre, Hakemlerin verdiği hükümlerin ve bu Kanunun tahkim hükümlerine göre mahkeme tarafından verilen kararların onanmasına veya bozulmasına ilişkin Yargıtay kararları aleyhine karar düzeltme yoluna gidilemez.

bc) Yargılamanın Yenilenmesi(İade-i Muhakeme); Hakem kararı aleyhine HUMK'nun 445- 454 maddelerine dayanılarak yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurulabilir.(HUMK md.534)Taraflar arasında önceden anlaşma yapılarak yargılamanın yenilenmesinden feragat edilmesi mümkün değildir(HUMK md.535)

6-Hakem Kararının Kesinleşmesi ve İcrası

Hakem kararı Yargıtay tarafından onanarak kesinleşmiş ise, hakem kararının altına veya arkasına kesinleşme şerhi verilir. Bu durumda mahkemenin yapacağı iş, hakem kararına kesinleşme şerhi vermekten ibaret olup, HUMK'nun 536. maddesine göre tasdik işlemi yapmasına gerek bulunmamaktadır. Ancak, eğer hakem kararına karşı temyiz yoluna başvurulmamış ise, hakemlerin verdiği karar, temyiz müddeti geçtikten sonra mahkemece tasdik edilir. Tasdik sadece temyiz müddetinin geçmesi nedeniyle hakem kararının kesinleştiğini tespit eden bir şerh değildir. Aynı zamanda Hakem kararının usule, şekle ve kamu düzenine uygunluğunu teyit eden, hakem kararına kesin hüküm niteliği veren ve hakem kararına icra kabiliyeti veren işlemidir. Hakem kararları bu işlemden sonra icra olunabilir.(HUMK md.536)

Milletler Arası Tahkim

Milletler Arası Tahkim konusu çok kaynaklı, çok belgeli, çok geniş açıklamalar gerektiren, işbu makale boyutlarında bir yazı içerisinde sığamayacak boyutlarda bir konu olduğundan, detaya girmeden, Türk Uyruklu Özel Hukuk Tüzel Kişileri ile Şahısların varlığını bilmesinde yarar olan belgeler ve bu belgelerin konularının ne olduğu hususlarını açıklayarak, Özelleştirme, Yap İşlet Devret gibi modellerin Su kaynaklarına uygulanması halinde uluslar arası tahkim uygula-

malarının getirebileceği sorunları incelemekle yetineceğiz.

1-Milletler arası Tahkim Kanunu;

21.06.2001 Tarihinde yürürlüğe giren, kanun numarası 4686 olan iş bu Kanun, 24453 sayılı Resmi gazetede yayınlanmıştır. Bu Kanunun amaç ve kapsamının ne olduğunu düzenleyen birinci maddesi;"Bu Kanun Yabancı-lık unsuru taşıyan ve tahkim yerinin Türkiye olarak belirlendiği veya bu kanun hükümlerinin taraflar ya da hakem veya hakem kurulunca seçildiği uyuşmazlıklar hakkında uygulanır.

Bu kanunun 5 ve 6 madde hükümleri, tahkim yerinin Türkiye dışında belirlendiği durumlarda da uygulanır. Bu Kanun Türkiye de bulunan taşınmaz mallar üzerindeki aynı haklara ilişkin uyuşmazlıklar ile iki tarafın iradelerine tabi olmayan uyuşmazlıklarda uygulanmaz.

21.01.2000 Tarih ve 4501 sayılı Kamu Hizmetleri İle ilgili İmtiyaz Şartlaşma ve Sözleşmelerinden Doğan Uyuşmazlıklarda Tahkim Yoluna Başvurulması Gereken İlkelere Dair Kanun uyarınca yabancılık unsurunun bulunduğu kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıkların milletlerarası tahkim yolu ile çözülmesi de bu kanuna tabidir. Türkiye Cumhuriyeti'nin taraf olduğu milletlerarası anlaşma hükümleri saklıdır" hükümlerini taşımaktadır.

2-Milletlerarası özel hukuk ve usul hukuku hakkında kanun,

Kanun Numarası 5718 olan, 27.11.2007 de kabul edilen, 26728 sayılı Resmi Gazete ile yayınlanan bu Kanunun "Kapsam" başlıklı 1.maddesinde; "yabancılık unsuru taşıyan, özel hukuka ilişkin işlem ve ilişkilerde uygulanacak hukuk, Türk Mahkemelerinin milletlerarası yetkisi, yabancı kararların tanınması ve tenfizi bu kanunla düzenlenmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin taraf olduğu milletlerarası sözleşme hükümleri saklıdır." Hükmü yer almıştır. Kanunun "Yabancı Hukukun uygulanması " başlıklı 2.maddesinde"; Hakim, Türk Kanunlar ihtilafı kurallarında ve bu kurallara göre yetkili olan yabancı hükümleri re'sen uygular.

Hakim, yetkili yabancı hukukun muhtevasının tespitinde tarafların yardımını isteyebilir.

Yabancı hukukun olaya ilişkin hükümlerinin tüm araştırmalara rağmen tespit edilememesi halinde, Türk hukuku uygulanır.

Uygulanacak yabancı hukukun kanunlar ihtilafı kurallarının başka bir hukuku yetkili kılması, sadece kişinin hukuk ve aile hukukuna ilişkin ihtilaflarda dikkate alınır ve bu hukukun maddi hukuk hükümleri uygulanır.

Uygulanacak olan hukuku seçme imkanı verilen hallerde, taraflarca aksi açıkça karşılaştırılmadıkça seçilen hukukun maddi hukuk hükümleri uygulanır.

Hukuku uygulanacak devlet iki veya daha çok bölgesel birime ve bu birimler de değişik hukuk düzenlerine sahipse, hangi bölge hukukunun uygulanacağı o devletin hukukuna göre belirlenir, O devlet hukukunda belirleyici bir hükmün yokluğu halinde ihtilafla en sıkı ilişkili bölge hukuku uygulanır." Hükümleri yer almıştır.

3-Kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklarda tahkim yoluna başvurulması hakkında uyulması gereken ilkelere dair kanun;

21.01.2000 tarihinde yürürlüğe giren 4501 sayılı bu Kanunun "Amaç" başlıklı 1. maddesinde,"Bu kanunun amacı kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinde, bunlardan doğan uyuşmazlıkların tahkim yolu ile çözülmesinin öngörülmesi durumunda, taraflarca sözleşme yapılırken uyulması gereken ilke ve esasları belirlemektir" hükmü yer almaktadır. Kanunun "Tanımlar" başlıklı 2. maddesinde ise;"

a)Tahkim Yolu: tarafların doğmuş veya doğabilecek bir uyuşmazlığı aralarındaki anlaşmaya göre; Hakem veya hakem kuruluna götürdükleri usulü taraflarınca belirlenebilecek özel bir yargılama faaliyetlerini,

b)Milletlerarası Tahkim Anlaşması; yabancılık unsuru taşıyan kamu hizmetleri ile ilgili İmtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinde, bunlardan doğan uyuşmazlıkların tamamının veya bir kısmının milletlerarası tahkim yolu ile

çözülmesi için yapılan anlaşmayı,

c)Yabancılık Unsuru; sözleşmeye taraf kurulu veya kurulacak şirket ortaklarından en az birinin 18.1.1954 tarih ve 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu hükümlerine göre yabancı sermayeyi teşvik mevzuatı hükümlerine göre yabancı menşeli olması veya sözleşmenin uygulanabilmesi için yurt dışı kaynaklı sermaye veya kredi veya teminat sözleşmelerinin akdedilmesinin gerekli olması hallerinden birinin,

d) Sözleşme; "kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerini ifade eder" şeklindeki tanımlar vazolunmuştur.

4-Danıştay kanunu ve idari yargılama usulü kanununun bazı maddelerinde değişiklik yapılmasına dair kanun;

Bu Kanunun 1. maddesinde;" 06.01.1982 tarih ve 2575 sayılı Danıştay Kanununun 23.maddesinin (d) bendi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir;

d)Tüzük tasarılarını inceler, kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmeleri hakkında düşüncesini bildirir. "Kanunun 2 maddesinde; "Danıştay Kanununun 24 maddesinin (1) numaralı fıkrasının (d) bendinden sonra gelen paragrafı aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir;

"...karşı açılacak iptal ve tam yargı davaları ile tahkim yolu öngörülme-yen kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinden doğan idari davaları karara bağlar."

Kanunun 1. maddesinde; "Danıştay Kanununun 42. maddesinin © bendi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir;

" c)Kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerini..."hükmü yer almıştır.

İşbu Kanunun 4. maddesinde; "Danıştay Kanununun 46. Maddesinin (1) numaralı fıkrasının (b) bendi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir;

b)Kamu hizmetleri ile ilgili, imtiyaz, şartlaşma ve sözleşmelerini" hükmü yer almıştır.

Kanunun 5 maddesi; "Danıştay Kanununun 48. maddesi başlığı ile birlikte aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir, "Madde 48-Danıştay, kanun tasarı

ve teklifleri ile tüzük tasarıları üzerindeki incelemesini, kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmeleri hakkında düşüncesini bildirmeye, geliş tarihinden itibaren iki ay içinde sonuçlandırmak zorundadır" şeklinde yeniden vazolunmuştur.

Kanunun 6.Maddesinin de, "06.01.2577 Sayılı İdari Yargılama usulü Kanununun 2. maddesinin (1) numaralı fıkrasının (c) bendi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir;

c)Tahkim yolu öngörülen imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklar hariç, kamu hizmetlerinden birinin yürütülmesi için yapılan her türlü idari sözleşmelerden dolayı çıkan uyuşmazlıklara ilişkin davalar..." hükmü yer almıştır.

Görüldüğü üzere Kamu Hizmetlerine ilişkin yatırımları düzenleyen İmtiyaz Şartlaşma ve Sözleşmeleri süratle Danıştay denetiminden uzaklaştırılmıştır.

5-13.08.1999 tarihli anayasanın bazı maddelerinde değişiklik yapılmasına dair kanun;

446 sayılı bu kanunla Anayasanın 47. Maddesi şu şekilde değiştirilmiştir;"Devletin, Kamu İktisadi Teşebbüslerinin ve diğer kamu tüzel kişilerinin mülkiyetinde bulunan işletme ve varlıkların özelleştirilmesine ilişkin esas ve usuller kanunla gösterilir.(fıkra 3) ve Devletin, Kamu iktisadi teşebbüslerinin ve Devletin diğer kamu tüzel kişileri tarafından yürütülen yatırım ve hizmetlerden hangilerinin özel hukuk sözleşmeleri ile gerçek veya tüzel kişilere yaptırılacağı veya devredilebileceği kanunla belirlenir(Fıkra 4)" şeklinde değiştirilmiştir. 47. madde değişikliği ile özelleştirmeye böylece (bireylerin zararına, özel hukuk tüzel kişiliklerinin ve yabancı şirketlerin,su kartellerinin yararına) Anayasal Statü bahşedilmiş olmaktadır. Değişiklik bununla da kalmamış, Anayasanın 125/1 maddesi de şöyle değiştirilmiştir;

"İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır" cümlesinden sonra gelmek üzere; kamu hizmetleri ile ilgili İmtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinde bunlardan doğan uyuşmazlıkların milli, milletlerarası tahkim yolu ile çö-

zümlemesi öngörülebilir. Milletlerarası tahkime ancak yabancılık unsuru taşıyan uyuşmazlıklar için gidilebilir” cümlesi eklenerek yapılan madde değişikliği ile kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz, şartlaşma ve sözleşmelerinde, taraf da yabancılık unsuru varsa uluslararası tahkim kabul edilmiş oldu. Danıştay’ın yetkileri de yukarıda da açıkladığımız gibi, Anayasa değişikliğine paralel hale getirildi. Öte yandan Anayasanın 155/2 maddesi değiştirilerek Danıştay’ın bu işlemler konusundaki yetkileri “iki ay içinde düşüncesini bildirmek” düzeyine indirilmiştir.

6-Bazı yatırım ve hizmetlerin yap-ışlet devret modeli çerçevesinde yaptırılması hakkında kanunun bazı maddelerinde değişiklik yapılmasına ilişkin kanun;

20.12.1999 tarih ve 4493 sayılı Kanununun 1. maddesinde;“08.06.1994 tarih ve 3996 sayılı Bazı Yatırım ve Hizmetlerin Yap-İşlet-Devret modeli Çerçevesinde Yapıtırılması Hakkındaki Kanununun 2 maddesine,“haberleşme” kelimesinden sonra gelmek üzere “elektrik üretim, iletim, dağıtım ve ticareti” ibaresi eklenmiştir.

İş bu Kanununun 2.maddesi ile “3996 Sayılı Kanununun 5. maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

Madde 5-Yüksek Planlama Kurulunca belirlenen idare ile sermaye şirketi veya yabancı şirket asında yapılacak sözleşme, özel hukuk hükümlerine tabidir.”.

Suya ilişkin kamu hizmet ve yatırımlarının özelleştirme ve milletlerarası tahkim kuralları ve mevzuatı karşısındaki durumu

Yukarıdan beri açıklamaya çalıştığımız mevzuat yığını, elbette ülke yararı düşünülerek vazolunmuştur. Devletin ulaşamadığı, finansal kaynak bulamadığı için yapılamayan veya geciken Kamu Yatırım Ve hizmetlerinde elbette “Yap işlet devret modelinin ve diğer “ Özelleştirmelerin” kamunun ve bireyin çıkarları, hakları düşünülerek uygulandığı takdirde büyük bir atılım yaratacağına yürekte inanmaktayız. Bu anlamda yap-ışlet- devret modeline ve özelleştirmelere karşı değiliz. Ancak, yabancı ser-

mayenin yurda gelmesini, önünün açılmasını, sözleşmelere “Milletlerarası Tahkim” şartını koyarak gerçekleştirmeye çalışılmasının kimi kamu sektörlerinde yaptığı olumsuz tahribatı yakın tarihte (Antalya içme suyu) görmüş bulunmaktayız.

Su sektörü ile ilgili Kamu Hizmet ve Yatırımlarının bir bölümü de elbette sözü edilen modellerle yaptırılabilir ve bu sözleşmelere tahkim şartı da konabilir. Ancak tüm canlılar için yaşam hakkı olan “sürdürülebilir ve kullanılabilir kalitede Suya Ulaşım Hakkı”nın ticarileşmesini içeren anlaşmalara meydan verilmemesi için de tedbirler alınması gerekmektedir. Ancak Hükümet ve Parlamentonun bu konuda ufukta görünen bir gayreti bulunmamaktadır. Tam tersine, mevcut yeni düzenlemeler canlıların yaşam hakkının bir bölümü olan Suya Ulaşım Hakkının ticarileşmesi sınırı aşılmak üzeredir. Şöyle ki;

1-Yukarıda da açıkladığımız, 13.08.1999 tarihli, Anayasanın Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanununun, Anayasanın 47 maddesinde yaptığı “Devletin, Kamu İktisadi Teşebbüslerinin ve diğer kamu tüzel kişilerinin mülkiyetinde bulunan işletme ve varlıkların özelleştirilmesine ilişkin esas ve usuller kanunla gösterilir,” hükmü ile, 125/1 maddesindeki değişik”...Kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinde bunlardan doğan uyuşmazlıkların milli ve milletlerarası tahkim yolu ile çözümlenmesi öngörülebilir” hükmü, Devlet’e Anayasanın 168. maddesi ile verilen kamu’ya ait sular üzerindeki egemenlik ve bu suların ortaya çıkabilecek uyuşmazlıkların çözümündeki yargı hakkı, Anayasanın yukarıda sözünü ettiğimiz milletlerarası tahkim konusundaki değişiklikle tehlikeli bir sınıra sürüklenmiş bulunmaktadır. Devletin Yargı erki yerine üç kişiden oluşan bir yabancı hakem heyetinin oturmasını herhalde hiçbir yurtsever insan istemez. Hele Türkiye’nin dış politikasının endeksli olduğu “Sınırtaşan Sularımız ve Sınır Oluşturan Sularımız “üzerinde yapılacak tesislerle ilgili imzalanabilecek ,“Milletlerarası Tahkim” kurallarını içeren anlaşmaların getireceği tehli-

keleri hiçbir Türk yurttaşının kabul etmesi düşünülemez.

Anayasamızın 168 maddesine göre Kamuya ait sular Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Devletin hüküm ve tasarrufunda olan, devletin egemenlik haklarının çok açık bir şekilde izlenebileceği bu doğal kaynaklarla ilgili ihtilafların kamu hukuku çerçevesinde çözümlenmesi zorunludur. Bu sular üzerinde yaptırılacak özellikle içme suyu ve Sulama hizmetlerine ilişki tesislerle ilgili olarak yap-ışlet-devret modeli ile yapılacak olan sözleşmelerde taraflardan birisi yabancı ise, sözleşmelere milletlerarası tahkim kurallarının konulması doğrultusunda dayatmalar yapılabilecektir.

Böyle bir sözleşme ile,

a-Ülkede yaşayan her bireyin, hatta her canlıların yaşamsal su hakkı ticarileşecek ve bu en kutsal hak yabancı su tröstlerinin insafına terk edilecektir. Bu durumun hiçbir şekilde kabulü mümkün değildir.

b-Böyle bir hüküm taşıyan bir sözleşme ile Devletin akarsular üzerindeki egemenlik haklarına yabancı hakem heyetleri dahil edilmiş olacaktır. Yabancı Hakem heyetlerinin mansap devletleri ve diğer kıyıdaş devletler tarafından nasıl etkilenebileceği bir diğer soru işareti olmaktadır.

c-Çok yakın bir geçmişte, yukarıda saydığımız tehlikeleri getirebilecek olan bir yasal düzenleme sessizce Türk Mevzuatının arasına sokulmuştur.9.5.2008 tarihinde kabul edilen 5762 sayılı Yasa ile 6200 sayılı Devlet Su İşleri kanununun 24 maddesine bir fıkra eklenerek devletin sulama yatırımlarının da “yap-ışlet-devret” modeli ile yapılabileceği vazolunurken Milletlerarası Tahkim Kuralları Kamuya ait sular üzerinde egemen olmaya davet edilmiştir. Bu nedenlerle, yap-ışlet-devret modeli ile yapılacak sulama tesislerinde su kullanım anlaşmalarından dolayı doğacak uyuşmazlıkların Türk yargısına çözümlenmesi hususunda söz konusu yasaya bir hüküm eklenmesi zorunludur.Bu zorunluluğun Hükümet ve Parlamento tarafından dikkate alınarak gereğinin yapılması umut ve temennisi ile.. Hoşça kalınız. ■

Su Yerel Yönetim Seçimlerinde de Yoktu

6 Şubat 2009 Tarihinde Kaybettiğimiz Değerli Hocamız Türkel Minibaş'ın Su Konusunda 2007 Yılında Yazdığı Yazıyı Kalıcılığını Vurgulamak Amacıyla Tekrar Yayınlıyoruz.

Seçim Bildirgelerinde Suya Yer Yok

Türkel MİNİBAŞ

Türkiye'de yaşayan herkesin günde en az 25 litre; çamaşır, bulaşık, banyoya birlikte 150 litre suya gereksinimi var. Başka ülkelerde olduğu gibi!

Oysa, Türkiye'de kişi başına günlük su tüketimi ortalama 111 litre. Sanayileşmiş ülkelerdeki 266 litrelik ortalamanın yansı bile değil. 143 litrelik Asya, 158 litrelik Arap ülkeleri, 184 litrelik Latin Amerika ortalamasının altında!

Kıscacası Türkiye, su yoksulu bir ülke. Anadolu ve Trakya'daki çiftçilerin seslerini dinler, İstanbul metropolündeki barajların yüzde 49 doluluk oranında olduğuna bakılırsa susuzluk Türkiye'nin seçim sonrasında en temel sorunlarından biri.

Ne var ki hiçbir partinin seçim bildirgesinde susuzluğa çözüm öneren bir vaat yok!

Nestle'nin Sapanca; Coca-Cola'nın Adapazarı-Sapanca, Bursa, Istrancalar'da konuşulduğuna bakılırsa AKP su sorununu içme suyunda dış sermaye gücüyle çözmeye kararlı!

Abarttığımız sananlar, her gün evlerine, çantalarına giren suyun etiketine lütfen bir bakıversin. Dünden bugüne değişmediyse pazar üç global deve biçimlenmekte:

* Doğazen adıyla pazarlanan Coca-Cola Adapazarı-Sapanca yöresinin Mahmudiye Su'yunun sahibi. Turkuaz'la yakaladığı pazarı yakında Bursa civarından gelecek Damla Su, Istrancalar'dan da Sarena Su markalarıyla genişletecek.

* Danone, Hayat ve Şaşal sularının üreticisi.

* Nestle ise Pure Life Su'nun hem ha-

lihazırdaki üreticisi. Hem de evlerimize her gün giren Erikli Suyu'nun yüzde 60'ına sahip.

Hadi AKP içme suyu rantını global sermayeye aktarmakta kararlı diyelim. Ya muhalefet partilerine ne demeli? Onların seçim bildirgelerinde de suyla ilgili dış dokunur bir vaat yok.

Ana muhalefet parti liderinin "günlük siyasetle çözülemeyecek kadar önemli bir sorun" diye geçiştirdiğine bakılırsa muhalefetin de sudaki yabancılaşmaya ya da dışlaşmaya karşı çıkacak gücü yok!.

Yani? Hiçbirinin

* Erişilebilir su kaynaklarının kimin yönetim ve denetiminde olacağı,

* Kullanılabilir suyun hangi kanallarla tüketiciye ulaştırılacağına dair üretim, pazarlama ve dağıtım yetkisinin kimde olacağı,

* İçme suyunun üretim ve dağıtımının kimin tarafından ve nasıl yapılacağına dair bir politika önermesi yok!

"GATS" sözleşmesiyle "Su İletim Sistemleri, Enerji ve Atık Su İşleme" başlığı altında suyun 'ticarileştirilmişken vaatte bulunmak kolay mı!'"... "Türkiye Endüstri Bölgeleri Yasası, Yabancı Yatırımları Yasası ve benzerleriyle bu ticarileştirmeyi çoktan kurumsallaştırdı!" dediğinizi duyar gibiyim.

Siyasi partilerin su politikasını merak etmemiz, öneri beklememiz de zaten bu nedenle! Zira Türkiye:

- Su yoksulu olmasına karşılık hâlâ kullanılmamış su havzaları bulunan bir ülke. Coca-Cola, Nestle gibi devlerin yeni su kaynaklarıyla pazarı genişletiyor olmaları durumu doğrulamaktadır.

- Ortadoğu ve Hazar bölgesindeki su temelli yerel sorunları olan ülkelere komşudur.

- Hızlı nüfus artışı nedeniyle su ve tarımsal ürün gereksinimi sürekli artan bir ülkedir. Dolayısıyla, su üretim ve pazarlamasına egemen olan firmalar başta gıda olmak üzere diğer sektörlerin pazar paylaşımını da yönlendirmektedir.

- Başta maden üretim ve işletilmesi olmak üzere sanayi üretiminin temel girdilerindedir.

Dolayısıyla, siyasi partilerin seçim bildirgelerinde suyla ilgili önermelerin bulunması gerekir.

Ne var ki, bu tür önermelerde bulunmak için öncelikle su barajlarının portföyünü doğru çıkarmak lazım. Karadeniz'de, Ege'de olduğu gibi doğal kanallardan beslenen bölgelerde global inşaat şirketlerini mutlu etmek adına baraj inşaatı sözü vermemek gerek.

Ya da geçen günlerde Yortanlı Barajı örneğinde olduğu gibi... Gariban köylüyü oy hesabıyla meydanlara dökmek yerine tarımda verimlilik artırıcı desteklemelerin vaadini vermek ve uygulamaları öğretmek gerekir. Bunun için de öncelikle siyasetçilerin baraj inşaat ihalelerinin cazibe alanından kurtulması lazım!

Gözcücuyla'nın okurları 2002'den beri su sorununu sürekli gündeme getirdiğini bilir (*). Ama, bu kez fotoğrafın içinde "ulusal", "milli", "halk" için sözcüklerini sıkça kullananlar da var!..

Su kaynakları ve pazar bu denli yabancılaştığı için mi suya değinmiyorlar bilemem ama... 1993'te Madımak Oteli Sivas'taki yangınında 37 canı, itfaiye ve güvenlik güçleri zamanında gelemediği için yitirdiğimizi unutmuş olamazsınız. Hem de su bu denli özelleşmemişken..!

(* Bu kez düşmanın adı terör, Cumhuriyet Kitapları s. 462-477 ■

Barajlarımız Doluyor !

USİAD Haber Merkezi

İçme Suyu Barajları - 15 Nisan 2009

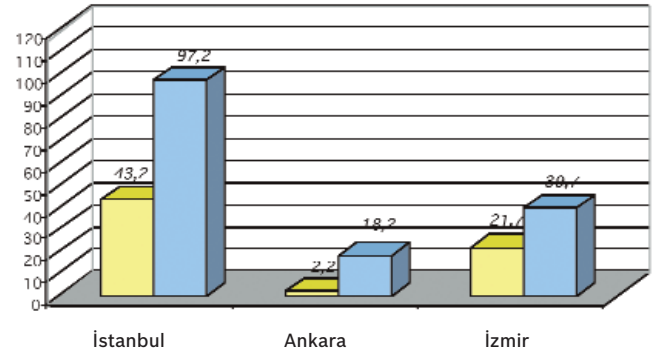
15 Nisan 2009 Tarihi İtibariyle Barajlarımızın Durumu

Sulama Barajları-15 Nisan 2009

İşletmede olan 191 adet sulama barajında doluluk oranı yaklaşık % 39,5 civarındadır. Geçen yıl aynı tarihte bu değer % 35,7 civarında olup, barajlarda geçen yıla oranla % 3,8 daha fazla su bulunmaktadır.

- 98 barajda doluluk oranı % 50'nin üzerinde,
- 16 barajda doluluk oranı % 40 -% 50 arasında,
- 20 barajda doluluk oranı % 30-% 40 arasında,
- 57 barajda ise doluluk oranı % 30'un altındadır.

İki Büyük Kentimizin İçmesuyu Barajlarında Durum
(15 Nisan 2008 - 15 Nisan 2009)

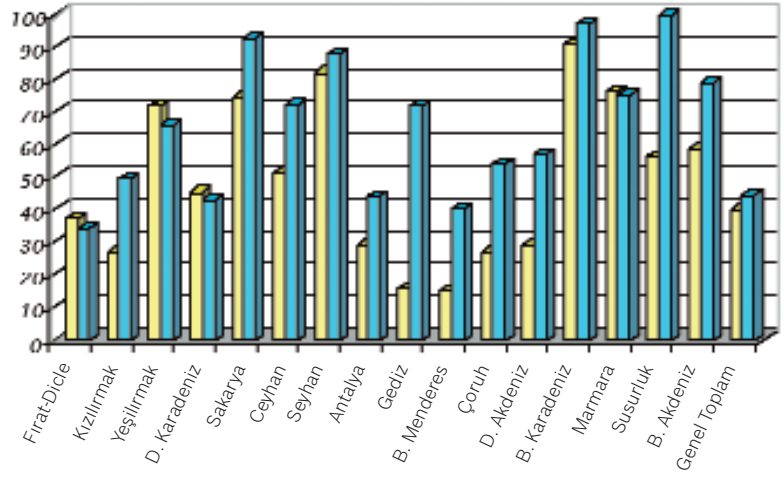

İl Adı	Barajda Depolanmış Su (milyon m ³)	Doluluk Oranı (%)	Günlük Tüketim (milyon m ³)
İstanbul	825,0	97,2	1,872
Ankara	286	18,2	0,779
İzmir	120	39,7	0,572

Enerji Barajları

15 Nisan 2009 tarihi itibarıyla halen işletmede olan 46 adet enerji barajında doluluk oranı % 45 tir. Geçen yıl aynı tarihte bu değer % 40 olup enerji barajlarında geçen yıla göre % 5 daha fazla su bulunmaktadır.

Enerji Amaçlı Barajların Doluluk Oranları
(15 Nisan 2008 - 15 Nisan 2009)

Barajların Bulunduğu Havza Adı	15 Nisan 2008 Doluluk Oranı (%)	15 Nisan 2009 Doluluk Oranı (%)
Fırat - Dicle	37,7	34,4
Kızılırmak	27,2	49,7
Yeşilirmak	72,1	66,4
D. Karadeniz	45,7	43,2
Sakarya	74,7	93,2
Ceyhan	51,8	72,6
Seyhan	82,5	88,0
Antalya	29,5	44,5
Gediz	16,1	72,1
B. Menderes	15,4	40,8
Çoruh	27,2	54,5
D. Akdeniz	29,5	57,6
B. Karadeniz	91,4	97,2
Marmara	76,8	75,4
Susurluk	56,9	100,0
B. Akdeniz	59,0	79,4
TOPLAM	40	45

Son 10 Yılda DÜNYA SU SORUNLARI Toplantıları

1. DÜNYA SU FORUMU: Mart 1997'de Maastricht, Fas'ta yapılan Birinci Dünya Su Forumunda ekosistemin korunması ve suyun verimli kullanımı öne çıktı

2. DÜNYA SU FORUMU: İkinci Dünya Su Forumu, Hollanda'nın Lahey kentinde Mart 2000 yılında yapıldı. Bakanlar deklarasyonunda gelecek için önemli sorunlar, temel su ihtiyaçlarının karşılanması, suya değer verilmesi ve suyun akıllıca yönetimi olarak yer aldı.

BM MİLENYUM ZİRVESİ: Eylül 2000'de New York'ta yapılan zirvede, dünya liderleri Binyıl Deklarasyonunu kabul ettiler. Bu Deklarasyon sekiz tane Binyıl Kalkınma Hedeflerini (BKH), ve 18 ayrı hedefi belirledi. Bunların arasında 2015 yılına kadar güvenli içme suyu kaynaklarına ulaşımı olmayan insanların sayısının yarıya indirilmesi de vardı.

TATLI SULAR ÜZERİNE ULUSLARARASI KONFERANS: Sürdürülebilir Kalkınma Dünya Zirvesi'ne (SKDZ) hazırlanmak amacıyla Tatlı Sular Üzerine Uluslararası Konferans Almanya'nın Bonn kentinde Aralık 2001'de toplandı. Konferansta yoksullar için adil suya ulaşım, su kaynaklarının sürdürülebilirliği ve adil yönetimi için stratejiler ve finansal kaynakların su altyapısı için mobilizasyonu gibi bazı temel konular ele alındı.

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA DÜNYA ZİRVESİ (SKDZ): Ağustos-Eylül 2002'de, Güney Afrika'nın Johannesburg şehrinde toplanan dünya liderleri BKH'nin güvenli içme suyu ile ilgili hedeflerini genişleterek 2015 yılına kadar sanitasyonun yoksun olan insanların sayısını da yarıya indirmekte mutabık kalmışlardır. Johannesburg Uygulama Planında diğer su ile ilgili tespit edilen hedefler entegre su kaynakları yönetimini (ESKY) geliştirmek ve 2005 yılına kadar su verimlilik planlarını ilerletmektir. Devletler, kredi kurumları ve uluslararası organizasyonlarda su ve sanitasyon alanında birkaç gönüllü ortaklık çalışması başlatılmıştır.

3. DÜNYA SU FORUMU: Mart 2003'te Japonya'nın Kiyoto ve Shiga şehirlerinde yapılan Üçüncü Dünya Su Forumunda Bakanlar suyun sürdürülebilir kalkınmadaki önemini vurgulayan bir deklarasyon yayınladılar.

29. G8 ZİRVESİ: 2003 yılının haziran ayında Fransa'nın Evian şehrinde toplanan zirvede sekiz ülke liderleri (G8) su eylem planını kabul ederek BKH ve SKDZ kotalarına uygun olarak 2015 yılına kadar temiz su ve sanitasyondan yoksun olan insanların sayısını yarıya indirmek hedeflerine ulaşmak için yardımda bulunacaklarını kabul ettiler.

12. VE 13. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA KOMİSYONU OTURUMU (SKK 12 & SKK 13): Nisan 2004 ve nisan 2005 yıllarında 12. ve 13. üncüsü New York'ta yapılan oturumlarda, SSK su, sanitasyon, ve insan yerleşimleri ile ilgili uluslararası taahhütlerin uygulanmasının hızlanması politikaları ele alındı.

2005-2015 ULUSLARARASI ON YILLIK EYLEM PLANI "YAŞAM İÇİN SU": BM tarafından hazırlanan, Uluslararası On Yıllık Eylem Planı su ile ilgili programların ve projelerin yürütülmesi ve su ile ilgili sorunların her kademedeki çözümünün kolaylaştırılması için işbirliğini hedefledi. Temel hedefler: sanitasyona ulaşım, afetlerin önlenmesi, kirlilik, sınıraşan su sorunları, su ve cinsiyet ayrımı, kapasite artırımı, finansman ve ESKY. Afrika kıtası On Yıllık Eylem Planının uygulanması için öncelikli öneme sahip bölge olarak tespit edildi.

4. DÜNYA SU FORUMU: 16-22 Mart 2006 tarihleri arasında Meksika'nın Mexico City şehrinde yapıldı.

2008 ULUSLARARASI SANİTASYON YILI: BM tarafından düzenlenmiş olan Uluslararası Sanitasyon Yılı'nın hedefi BKH'nin sanitasyon bilinçliliğinin artırılması ve bu yönde ilerlemenin hızlandırılmasıydı

SKK'NİN 16. OTURUMU: Haziran 2008 yılında New York'ta yapılan SKK'nın 16. oturumu, SKK'nın 13. oturumunun su ve sanitasyon kararlarının uygulanmasını inceledi. Temsilciler şu andaki durum ışığında

Afrika'nın su ve sanitasyon ile ilgili Binyıl Kalkınma Hedeflerine ancak 2076 yılında ulaşacağını tespit ettiler. SKK'nın 13. oturumunun Sürdürülebilir Kalkınma Dünya Zirvesi kararlarının uygulanması yavaş olduğu belirtilerek özellikle yoksullar arasında değişimi gözlemlemek için yeterli veri bulunmadığına dikkat çekildi

34. G8 ZİRVESİ: Japonya'nın Toyoko şehrinde Haziran 2008 yılında toplanan Zirvede, G8 ülkelerinin liderleri Evian Su Eylem Planını 2009 G8 Zirvesinden önce inceleyerek, bu planı yürürlüğe koymak için tekrardan faaliyete geçmeyi öngördüler. Ayrıca liderler Aşağı Sahra Afrika ve Asya-Pasifik üzerinde odaklanarak ESKY ve "İyi Su Yönetimi"ni teşvik etmek için mutabık kaldılar.

"SU İLE BARIŞ": Eski Sovyetler Birliği lideri Mikhael Gorbachev eşliğinde, Şubat 2009 yılında Brüksel'deki Avrupa Parlamentosunda toplanan Dünya Politik Forumu, Avrupa Parlamenterler Birliği ve Avrupa Su Politikaları Araştırma Enstitüsü, su ile ilgili sorunların İklim Değişimi ile ilgili Kiyoto Protokolunu takiben başka bir anlaşmada ele alınması için bir girişimde bulundu. Bir Dünya Su Protokolü Bildirisi hazırlanması teklif edildi

1. G77 SU İLE İLGİLİ BAKANLAR FORUMU: Şubat 2009 yılında Muscat, Umman'da yapılan G77 Bakanlarının katıldığı toplantıda Muscat Su Deklarasyonu kabul edildi. Taraflar arasında deklarasyona göre Güney-Güney arası bilimsel, teknolojik ve bilgi alışverişinin iyileştirilmesinin önemi vurgulandı.

KADIN BAKANLAR VE LİDERLER ÇEVRE İLETİŞİM AĞI (KBLÇİA) 1. ORTAK FORUM TOPLANTISI: Şubat 2009'da Nairobi Kenya'da yapılmış olan, KBLÇİA ve Birleşmiş Milletler Çevre Programı (BMÇP) ortak toplantısında, hem su hem de çevre kaynaklarının yönetimi ve korunmasında kadının yerinin merkezi oluşunun kabul edilmesi; su ve çevre yönetim politikaları ve stratejilerinin cinsiyet farklılığına saygı duyması konuları ele alındı.

Su Kaynaklarımızın Kısa Künyesi

Yıllık ortalama yağış : 643mm.

Yağan yağmurdan akarsularla göllere boşalan miktar : 186 milyar m³/yıl

Çeşitli amaçlar için kullanılabilir yeraltı suyu potansiyeli : 41 milyar m³/yıl

Komşu ülkelerden gelen yıllık su potansiyeli : 7 milyar m³

Toplam yenilenebilir su potansiyeli : 234 milyar m³ (Brüt)

Ekonomik olarak geliştirilebilir su potansiyelimiz : 110 milyar m³/yıl

2008 yılı itibariyle su tüketimimi : 46 milyar m³ (7 milyar m³ yeraltı suyu + 39 milyar m³ yüzeysel su)

2008 yılında suyun sektörler itibariyle tüketimi : 34,5 milyar m³ sulama (%75)

6,9 milyar m³ içme kullanma (%15)

4,6 milyar m³ endüstri (%10)

Yeraltı suyundan kullanılan sulama suyu : 2,3 milyar m³

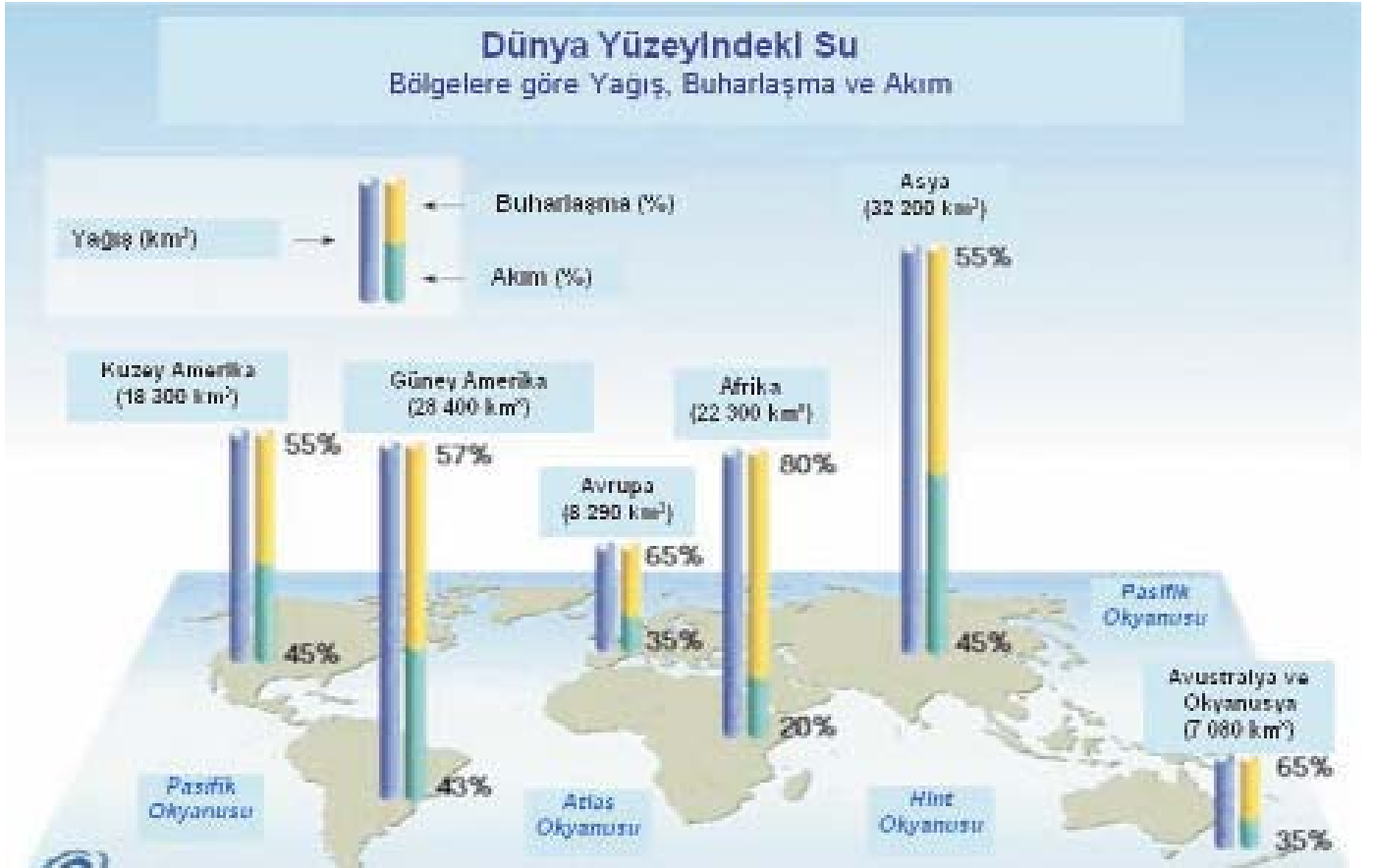
Yeraltı suyundan kullanılan içme kullanma suyu : 2,5 milyar m³

Yeraltı suyundan kullanılan endüstri suyu : 2,2 milyar m³

Yılda kişi başına düşen yenilenebilir toplam su miktarı (71 milyon nüfus için) : 1549 m³/kişi/yıl

Kişi başına ortalama günde içme kullanma suyu tüketimi : 250 l/s

Ekonomik olarak geliştirilebilir su potansiyelimizin kullanılma oranı(2008) : %41

Ekonomik Hedefler Revize Edildi

USİAD Haber Merkezi

■ 2009 yılında ekonomi % 3,6 küçülecek

■ 2009 yılı için toplam sanayi üretimindeki daralma yüzde 9,7 olarak revize edildi

■ Bu daralmanın 2010 yılında yüzde 3,3 ve 2011'de ise yüzde 4,5 oranında büyüyerek telafi edilmesi bekleniyor

■ 2009 'un ilk iki ayında, bir önceki yılın aynı ayına göre sanayi üretimindeki daralmanın yüzde 20'yi aştı

■ Ekonomi yönetimi, işsizlik oranının yüzde 13,5 düzeyine yükseleceğini bekliyor.

Başbakan Yardımcısı ve ekono-

minin koordinasyonundan sorumlu Devlet Bakanı Prof. Dr. Nazım Ekren'in açıkladığı 'Katılım Öncesi Ekonomik Program', 2009 yılının kimi makro ekonomik hedeflerinin de revizyonunu gündeme getirdi.

Daha önce, yüzde 4 olarak açıklanmış olan GSYH gelişim hızı, yani Türk ekonomisinin büyüme oranı, yüzde 3,6 daralma olarak revize edildi. Bu çerçevede aşağıdaki genel tablo ortaya çıkmaktadır.

1. Türk ekonomisinin büyüme performansının 2009 için yüzde -3,6 daralma olarak revize edilmesinin nedeni, sanayi sektöründeki üretim gerilemesinin yüzde 9,7 oranında beklenmesinden kaynaklanıyor. Nitekim, yılın ilk iki ayında, bir önceki yılın aynı ayına göre sanayi üretimindeki daralmanın yüzde 20'yi aşması, toplam sanayi üretimi için de, 2009 için daralmanın yüzde 9,7 olarak revize edilmesini gerektirdi.

Daha önce 2009 yılı için büyüme hızının yüzde 4 olarak belirlenmiş olduğu göz önünde bulunursa revize edilen yıllık

büyüme hızının yüzde 7,6'ya ulaştığı görülüyor. Sapmanın bu kadar büyük olması, seçim öncesi verilmek istenen iyimser hava ile IMF antlaşmasının rakamsal gerçekliğinin arasındaki çelişkidir kaynaklanıyor.

2. Sanayi üretiminin daralması işsizliği de arttıracak. Ekonomi yönetimi, işsizlik oranının yüzde 13,5 düzeyine yükseleceğini bekliyor. Bu rakamın iyimser bir tahmin olduğu belirtiliyor çünkü TÜİK 2009 yılı Ocak sonu itibarıyla işsizlik rakamını yüzde 15,5 olarak açıkladı.

3. Küresel kriz dünya emtia fiyatlarını gerilediğinden ve Türkiye'de de iç talep yeterince canlı olmadığından, ekonomi yönetimi 2009 yılı için belirlenmiş olan TÜFE artış oranını, yani tüketici enflasyonunun yine yüzde 7,5 olacağını öngördü. 2010 yılı enflasyonu yüzde 6,5, 2011 enflasyonu ise yüzde 5,5 olarak teyit edildi. Dolar kurunun 1.600-1.700 TL bandında oturması durumunda, kriz öncesine göre TL'nin değer kaybı yüzde 35 civarı olacak. Her ne kadar dünya ilk madde fiyatlarında ciddi düşüşler yaşansa ve yurt içinde ve dışında ciddi talep daralmaları olsa da, Türkiye gibi açık bir ekonomide yaşanacak maliyet enflasyonundan dolayı fiyat artışlarını yüzde 7,5 seviyesinde tutmak oldukça zor.

4. Dünya ticaretindeki daralma, petrol ve benzeri emtiaların küresel fiyatlarındaki gerileme ve iç talepteki yavaşlamaya bağlı olarak 2009 yılı hizmet ithalat faturasında daralma bekleniyor

5. Bu durumda Türkiye'nin 2009 yılında cari işlemler açığının da,

2008 yılındaki 42 milyar dolar seviyelerinden 11 milyar dolara kadar gerilemesi bekleniyor.

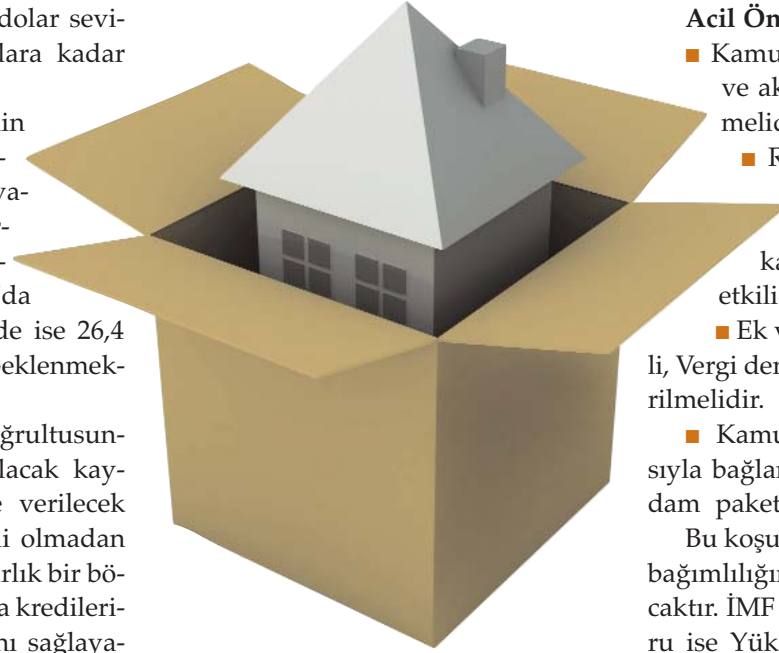
6. Türk ekonomisinin 2010 ve 2011 yıllarında yeniden büyüme trendini yakalamasına bağlı olarak artacak ithalat hacmiyle, cari işlemler açığının 2010'da 18,6 milyar dolara, 2011'de ise 26,4 milyar dolara ulaşması beklenmektedir.

IMF ile anlaşması doğrultusunda Türkiye'ye kullanılacak kaynağın içinde Hazine'ye verilecek miktarın büyüklüğü belli olmadan veya bu kaynağın ne kadarlık bir bölümünün reel sektör banka kredilerinin yeniden yapılanmasını sağlayacak 'Kredi Garanti Fonu' kapsamında, ne kadarının ise borç geri ödemesinde kullanılacağı bilinmemektedir. Bu durum yapılacak analizleri de zorlaştırmaktadır.

2009 da Bütçe Açığı Artıyor

2008 yılında yüzde -1,5 olarak gerçekleşen Genel Devlet Borçlanma Gereği'nin GSYH'ya oranının, yani Genel Devlet Bütçe Açığının GSYH'ya oranının bu yıl yüzde -4,6'ya yükseleceği bekleniyor. Bununla birlikte, Türk ekonomisinin büyüme trendine girmesi ve buna bağlı olarak vergi gelirlerindeki artışla, 2010 ve 2011 yılları için söz konusu oranın sırasıyla yüzde -3,2 ve yüzde -2,8 düzeyinde olacağı tahmin edilmekte.

IMF tanımlı Genel Devlet Bütçesi Faiz Dışı Fazlası'nın GSYH'ya oranına ilişkin olarak da, 2009 yılı için yüzde -0,6, Top-

lam Kamu Faiz Dışı Fazla Oranı için ise yüzde -0,3 öngörüsünde bulunuldu. Bunun anlamı, 44 milyar TL Faiz Dışı Fazla vermesi beklenen 2009 yılı Bütçesi'nde, bütçe açığının 10,4 milyar TL'den 48 milyar TL'ye çıkması nedeniyle, Faiz Dışı Fazla verilemeyeceğini gösteriyor. Oysa, Hazine, 2009 yılında 135 milyar TL'lik iç borç geri ödemesinin 28,5 milyar TL'sini bütçeden gelecek Faiz Dışı Fazla ile ödeyecekti. Şimdi, Hazine'nin 2009 yılı Finansman Programı'nı bu revize hedeflere göre yeniden açıklamadan sağlıklı bir analiz yapılamaz.

Acil Önlem Bekleyen Konular

■ Kamu harcamaları için kararlı ve akılcı bir politika yürütülmelidir.

■ Reel sektör firmaları arasında haksız rekabetin en önemli kaynağı olan kayıt dışı ekonomiyle ilgili etkili önlemler alınmalıdır.

■ Ek vergi yükü bindirilmemeli, Vergi denetim kadroları güçlendirilmelidir.

■ Kamu harcamalarının artmasıyla bağlantılı olarak yeni bir istihdam paketi açıklanmalıdır.

Bu koşullar İMF programına olan bağımlılığın artmasına neden olacaktır. İMF programının temel unsuru ise Yüksek faizle spekülasyon sermaye girişine dayalı ucuz ithalata bağımlı bir taşeron ekonomi yaratılmasıdır. Bu program 1998 de İMF ile imzalanan anlaşma çerçevesinde gelişen ve "Yüksek Faiz ,Düşük Kur" diye da anılan bir programdır.

Bu tercih ülkemizin ekonomisinin işleyişi doğrudan uluslararası finans kapitalin spekülasyon tercihlerine bağımlı olması sonucunu doğurmuştur. Bunun doğal sonucu olarak da dış borç stokumuz hızla artarak 285 milyar dolara ulaşmıştır.

Şimdi kriz sonrasındaki büyümenin politikası, toparlanmanın iktisadi süreçleri ve ulusal ekonomimizin yeni dengelerinin ne olacağı ve ulusal çıkarlarımızın ne kadar korunacağı konusunda belirsizlik ve endişeler bulunmaktadır. ■

İlhan Kesici:

Küresel Kriz Henüz Etkisini Göstermedi

Zeynep FAZLILAR

CHP İstanbul Milletvekili İlhan Kesici Türk ekonomisinin içinde bulunduğu krizin kendi yapısal problemlerinden kaynaklandığını ifade ederek, "Küresel kriz henüz etkisini göstermedi. Orta vadede çok daha büyük sıkıntılarla karşı karşıya kalacağız" şeklinde konuştu. Hükümetin "teğet geçti" açıklamalarının gerçeği yansıtmadığını söyleyen Kesici, "Madem kriz ABD kaynaklı, neden dolar tüm dünyada değer kaybederken Türk lirası karşısında yükseliyor? Cumhurbaşkanı, kriz olmadığını söyleyen Başbakan'ı tekzip ediyor. Türk ekonomisini kimin yönettiği belli değil" dedi.

Bugün itibariyle ekonomik durumu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Türkiye ekonomik kriz içerisindedir. Piyasalarda ciddi daralma var, üretimde düşüş var, bunlara bağlı olarak işsizlik artıyor. "ABD'de bir kriz çıktı ve bu krizden Türkiye'nin en az şekilde etkilenmesini sağlamalıyız" diyorlar. "Teğet" tabiri de buradan geliyor. Bu yaklaşım bütünüyle yanlıştır. Ayrıca hükümetin son yedi senede yaptığı bütün ekonomik algı ve yaklaşımlar; bunlarla ilgili tüm değerlendirmeler de yanlıştır. Türkiye bu yedi sene içerisinde yapılan yanlışların bedelini henüz tam olarak ödemedi. Yoksa ekonomi çok iyiydi, ABD'de kriz oldu ve Türkiye bundan etkilendi yaklaşımı bizleri çok daha kötü bir sıkıntıya sokar. Ne yazık ki iktidardakiler hadiseyi henüz algılayamamışlar. Bu tutum, almaları gereken tedbirleri alamamalarını da beraberinde getirir.

2000-2008 yılları arasında dünyada ekonomik lale devri olarak nitelendirdiğim bir dönem yaşandı. Bu bir birikimdir. 1979'da Thatcher'ın İngiltere'de başbakan, Reagan 'ın ABD'de başkan olması ve Friedman'ın Stanford Üniversitesi'nde yeni ekonomi politikalarının teorisyenliğini yapması ile 1980'den itibaren devleti ekonomik politikaların tümüyle dışına itmek amacıyla olan bir yapı ivme kazandı. Bu yaklaşım devletin bir denetim organı veya dü-

zenleyici bir yapı olarak kalmaması gerektiğini söyleyen, her işin piyasa tarafından yapılmasını uygun gören, herhangi bir sorun çıkması halinde bunu ç piyasanın kendisinin çözmesi gerektiğini söyleyen bir yaklaşımdı. 1990 yılında dünya ekonomik hasılasının değeri 10 trilyon dolardı; 2008'e geldiğinde ise bu rakam 55-60 trilyon dolar seviyesine çıktı. Yani dünya ekonomisi yirmi sene içerisinde altı kat büyüdü. Dünyadaki finansal varlıklar ise 1990'da 12 trilyon dolardı. Yani neredeyse dünya hasılasına eşitti. Bu rakam 2007 yılı sonunda ise 200 trilyon dolara çıktı. Meselenin en önemli noktası buradadır. Ekonomik varlığın dışındaki finansal varlıklar birden bire yirmi kat artıyor ve reel sektörde buna karşılık yaratılmıyor. Elbette daralmanın nedeni tek başına bu değildir. Daha başka nedenler de var ama ana hatlarıyla dünya ekonomisindeki krizi bu şekilde izah etmek mümkündür.

ABD'ye bakarsak durum şöyle; mortgage krizi ile ev fiyatlarındaki şişmelerden kaynaklı sorunlar var. 1990 yılında ABD'nin kamu borcu 3,5 trilyon dolardı, bu rakam şimdi 13-14 trilyon dolardır. 20 yılda burada bir şıçrama var. ABD'nin borcu altı kat artmıştır. ABD hane halkının borcu -kredi kartı, taksitli satışlar vs- 1975'li yıllarda 680 milyar dolar seviyesindeyken, şimdi 20 trilyon

dolar olmuştur. Yani insanların borçlanması yaklaşık yirmi kat artmıştır. Bunların hepsinin bir bedeli olması gerekiyordu. Bu borçları yapan insanlar artık borçlarını ödeyemez duruma geldiler. Sistem çatalaştı ve tıkanı.

Bunların Türkiye'ye yansması nasıl oldu?

Bunun Türkiye'deki yansması daha vahimdir. Bu devletin bir borcu var. Kamunun ve özel sektörün borcu olarak iki çerçevede ele alabiliriz. Maliye Bakanlığı'nın 2008 borç rakamlarına göre kamunun 2003 yılının başındaki toplam iç ve dış borcu 148 milyar dolardır. Bence bu rakam da çok yüksektir çünkü 2001 yılındaki krizin en önemli nedenlerinden bir tanesi kamunun borcudur. Bu nedenle bana göre zaten çok yüksek olan bu rakamın azaltılması için ça-

1990 yılında dünya ekonomik hasılasının değeri 10 trilyon dolardı; 2008'e gelindiğinde ise bu rakam 55-60 trilyon dolar seviyesine çıktı. Dünyadaki finansal varlıklar ise 1990'da 12 trilyon dolardı. Bu rakam 2007 yılı sonunda ise 200 trilyon dolara çıktı.

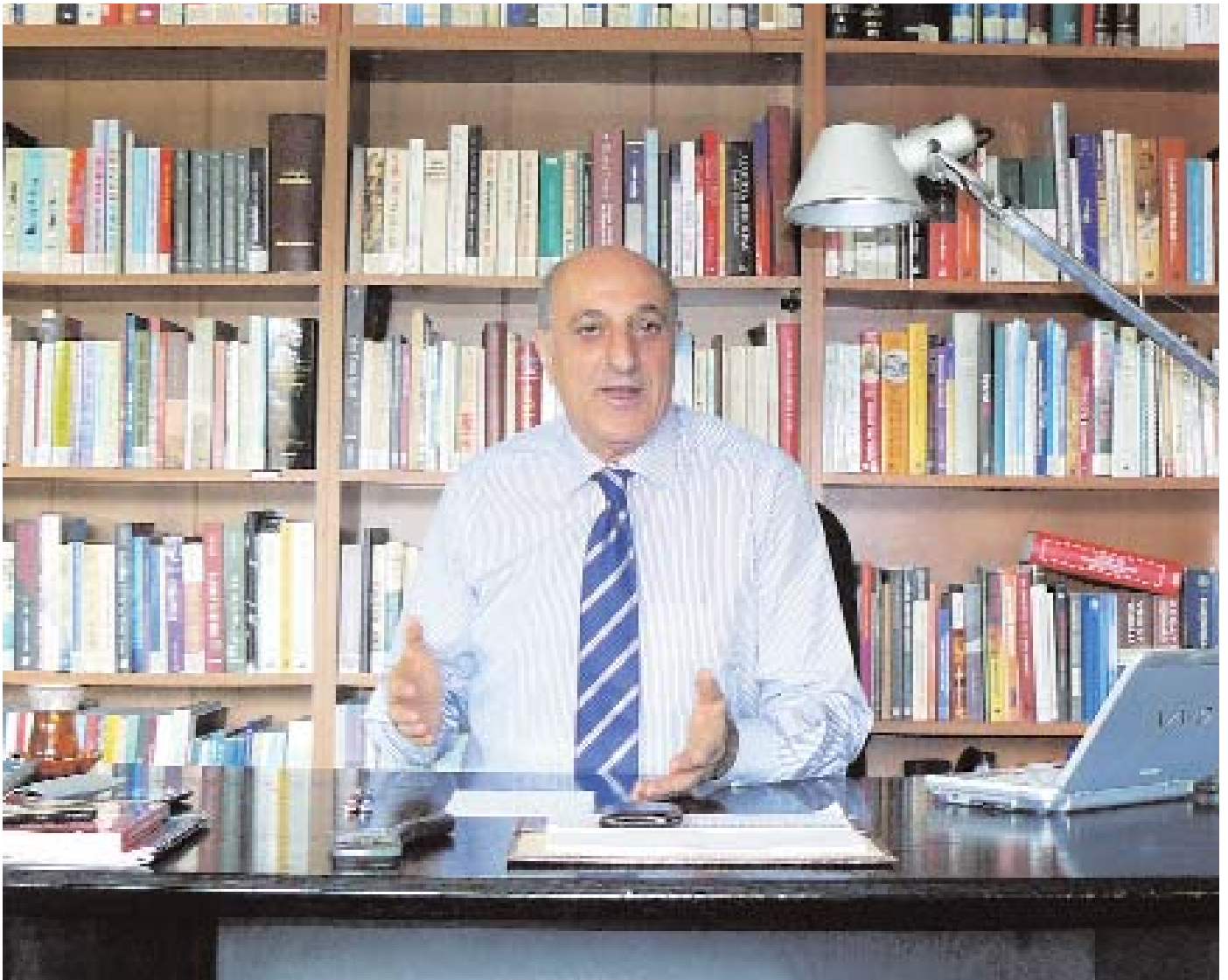
lışmalar yapılmalıydı. 2008 yılına gelindiğinde ise mevcut borç, neredeyse %100 artışla 294 milyar dolar seviyesine çıkmıştır. Bu zaman dilimi içerisinde şimdiye kadar çok önemli bir mesele olmayan özel sektörün dış borcu da olağan dışı bir sıçrama göstermiştir. 2003 yılında 44

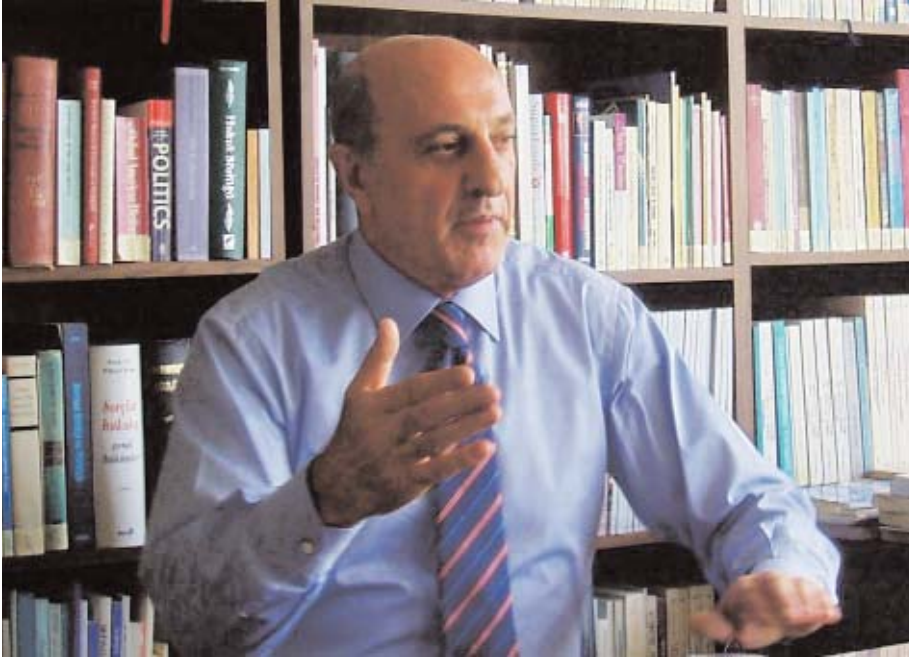
milyar dolar olan özel sektörün borcu 2008'de 196 milyar dolara ulaşarak 4,5 katlık bir artış göstermiştir. Hane halkının borcu 2003 yılında 4 milyar dolarken 2008 yılında 80 milyar dolar seviyesine çıkmıştır ki bu da yaklaşık 20 katlık bir artış anlamına gelmektedir.

Türkiye'deki krizin nedeni ABD piyasaları mı?

Türkiye küresel ekonominin içerisinde bulunduğu kriz ortamından mutlaka etkilenecektir. Ancak bugün yaşananlar küresel krizin yansmasıdır diyemeyiz. Çünkü Türkiye ekonomisindeki göstergeler küresel ekonomideki göstergelerden ve özellikle de krizin kaynağı olan ABD ekonomisindeki göstergelerden kat be kat kötüdür.

Amerika'da hane halkının borcu 1975 ile 2008 yılı arasındaki 33 sene-

de 700 milyar dolardan 14 trilyon dolara çıkmıştır. Türkiye’de ise bu yirmi katlık artış sadece altı sene içerisinde gerçekleşmiştir. Ekonomi Bakanı Mehmet Şimşek bütün bunlara rağmen çıkmış “hane halkı halinden memnun” diyebiliyor. Üzülerek ifade ediyorum ki bu rakamlar ABD’de kriz çıkmasa da günün birinde mutlaka ciddi bir krize neden olacaktı. Küresel krizin faturası ise yakın zamanda önümüze ek olarak gelecektir.

Kriz varsa ilk olarak borsada ciddi düşüşler yaşanır. ABD’nin en ciddi endeksi Dow Jones endeksidir 2008 yılında 13.300 civarında iken, bugün 8 binlere inmiştir; düşüş oranı %40 civarındadır. İstanbul Menkul Kıymetler Borsası ise 58 binlerden 23 bin civarına düşmüştür. Bizim borsamızdaki düşüş %60 oranında gerçekleşmiştir.

İkinci gösterge ise kur farkıdır. Dolar dünya paraları karşısında %10-15 civarında bir değer kaybıyla karşılaştı. Türk lirasının durumu ise tam tersidir. Bu işler başladığı zaman 1,18 civarında olan dolar 1,80 düzeyini görmüştür. 1,70 ile 1,80 arasında bir yerde konumlanacağını düşünüyorum. Krizin çıktığı ülkenin para birimi olan dolar, dünya piyasalarında değer kaybederken, Türkiye’de %50 oranında değer ka-

zaniyor. Ben bu durumu “Azrail ABD’de dolaşıyor, ama ölüler Türkiye’de” şeklinde yorumluyorum.

Taksitli satışlar sonraki dönemlerdeki gelirinizi şimdiden harcamanız anlamına gelmektedir. Türkiye’de artık her şey taksitle alınmaya başladı. Önümüzdeki dönemlerin gelirlerini de harcamış olduğumuzdan iyimser olmamız çok zor.

Küresel krizin etkileri bize neden henüz yansımadı?

Bunun iki nedeni vardır. Birincisi mortgage sistemi Türkiye’de yok. Bu yüzden etkisinin hemen hissedilmesi söz konusu olmadı. İkincisi ise toksit varlıklar, zehirli varlıklar denilen finansal varlıklar, 10-12 trilyon dolardan 200 trilyon düzeylerine çıkmış bulunan zehirli kağıtlar bizim bankalarımızın elinde ciddi miktarda yoktur. Özellikle finans piyasalarında sanıldığı kadar küresel bir ekonomik aktör değiliz. Bu du-

2008 yılında ve 2009 yılının ilk üç ayında sadece Bursa’da bulunan otomotiv fabrikalarında işten çıkarılan işçi sayısı 70 binin üzerindedir.

rum bir avantaj olarak karşımıza çıkmış ve küresel krizin etkilerini geciktirmiştir. Önümüzdeki dönemde de bu durumun yarattığı avantajları yaşamaya devam edeceğimizi sanıyorum.

Küresel kriz nedeniyle yurt dışı talepten kaynaklanan üretim önemli ölçüde düşüş göstermiştir. Özellikle beyaz/kahverengi eşya ve otomotiv sektörleri bu krizin etkilerini ciddi şekilde hissetmişlerdir. Talebin azalması üretimin düşmesine, üretimin düşmesi de istihdamın azalmasına yani işsizliğe neden olmuştur. 2008 yılında ve 2009 yılının ilk üç ayında sadece Bursa’da bulunan otomotiv fabrikalarında işten çıkarılan işçi sayısı 70 binin üzerindedir. Benzeri olaylar tüm büyük organize sanayi bölgelerinde yaşanmaktadır. İrili ufaklı olmak üzere hemen her sektörde daralma yaşanmıştır.

Türkiye dış borcun finansmanını sağlayabilmek için çok yüksek faizlerle dış borç almak durumunda kalmıştır. Hatta iç savaş yaşayan Pakistan’dan bile daha yüksek faizlerle borçlanılmıştır. Küresel para krizinin yaşanmakta olduğu şu dönemde özellikle kısa dönemde ödenmesi gereken dış borçların çevrilebilmesi için çok yüksek faizlerle bile kaynak bulunabileceği garanti değildir. Hem iç talebin düşmesiyle kaynaklanan üretim daralması, hem de dış talebin azalmasıyla kendini gösteren ihracattaki düşüş, işsizliğin artmasına neden olmuştur. Bu çarkı döndürebilmek için dış piyasadan kaynak temin edilmesi gerekmektedir ki bu da oldukça zordur. Önümüzdeki dönemde iflas eden şirketlerle daha çok karşılaşacağız. Önceden işsizlere iş bulma gibi bir sıkıntı varken, şimdi işi olan insanların işlerini kaybetmeleri gibi bir durum ortaya çıkmıştır. Bütün bunlar da çok ciddi sosyal problemlere neden olacaktır.

Bu durumun ortadan kaldırılabilmesi için iş dünyasına ne gibi bir sorumluluk düşüyor?

Burada Türk iş dünyasına çok

büyük sorumluluk düşüyor. KO-Bİ'lerin çok da fazla bir şey yapmaları mümkün görülüyor. Bazı yöneticiler, akademisyenler, gazeteciler ekonominin gerçeklerini ifade ediyorlar. Bu durumu çok önceden görenler konuya dikkat çekmek için çaba gösterdiler ancak seslerini duyuramadılar. Televizyonlar ve gazeteler bu şekilde düşünen insanlara açık olmazsa seslerini duyuramazlar.

TÜSİAD gibi, Odalar Birliği gibi büyük şirketlerin bağlı olduğu organizasyonlar ise ya bu hali görmediler, algılayamadılar; ya da akla daha yakın olan bir varsayım ile algıladılar ancak hükümetin gaddar uygulamalarından ürkererek ses çıkarmadılar. Zira gaddarlıkta hiçbir ölçü tanımayan bir hükümetle karşı karşıyayız. Ancak sonuca gelip baktığımızda korkunun ecele faydası olmadığını görüyoruz.

Nasıl bir çözüm bulunabilir?

Bir kere ekonomi yönetiminin sahibi yok. Bütün Türkiye'deki ekonomik kararları alan, aldırın veya bunlara muhatap olan kim? Maliye Bakanı mı? Belli değil. Ekonomik işlerden sorumlu Başbakan Yardımcısı mı? Hiç görmüyoruz. Hazine işlemlerinden sorumlu veya Hazine Müsteşarlığı'ndan sorumlu Devlet Bakanı Mehmet Şimşek mi? Hayır bilmiyoruz. Sayın Başbakan mı? O da belli değil. Sayın Cumhurbaşkanı sistemin içerisinde mi?

2008'in son haftasında aynı günde, aynı saatte, aynı şehirde; İstanbul'da ekonomiyle ilgili iki toplantı yapılıyor. Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu'nun düzenlediği toplantıda Sayın Başbakan konuşuyor ve ekonomi ile ilgili hem dünyadaki krizi hem Türkiye'nin tavrını anlatıyor. Aynı saniyelerde de TÜSİAD Yüksek İstişare Kurulu toplantısında Sayın Abdullah Gül konuşuyor. İki büyük ekonomik organizasyonda ülkenin Cumhurbaşkanı ile ülkenin Başbakanı aynı şehirde, aynı gün, aynı saniyelerde birbirine taban tabana

Muhalefet partileri işin içine katılırlarsa herkes kendi tabanına dönüp bu paketin haklılığını anlatır ve acı faturanın sindirilmesi çok daha kolay olur.

zıt şeyler söylüyorlar. Sayın Başbakan DEİK toplantısında "kriz miriz yoktur" diyor. Yani normal söylemine devam ediyor. "Kriz miriz yoktur" derken de, örnek veriyor; "otomobil satışlarına bakın, krizin en iyi göstergelerinden bir tanesi budur" diyor. Ancak bu örneği verirken yerli ve ithal tüm otomobillerin satış rakamını veriyor.

Sayın Cumhurbaşkanı da aynı gün ve aynı saatte diyor ki, "Türkiye'de kriz yoktur demek doğru bir şey değildir". Yani ülkenin Cumhurbaşkanlığı makamında oturan insan Başbakanını tekzip ediyor, aynı gün, aynı saatte, aynı şehirde. Bir televizyon kanalını açıyorum orada canlı yayında Sayın Gül var, öbür televizyon kanalını açıyorum orada canlı yayında Sayın Erdoğan var. Aynı saatlerde, aynı dakikalarda ve aynı konuda biri bir şey diyor, diğeri başka bir şey diyor. İşte bu bir sahihsizliktir. Bir kere bu işin çok ciddi bir sahibinin olması lazımdır. Belli bir müktesebat ile bu işin sahiplenilmesi lazımdır.

Zararın neresinden dönerseniz kârdır. Hükümetin bir davette bulunması icap etmektedir. Ekonomi çevrelerinin, muhalafet temsilcilerinin katılacağı bir çözüm toplantısı yapılması gerekmektedir. Benim DPT Müsteşarlığım döneminde, Sayın Süleyman Demirel'in Başbakanlığı döneminde kurulan Ekonomik ve Sosyal Konsey, bu buluşmanın adresi olabilir. Burada zaten ekonominin aktörleriyle hükümet yetkililerinin bir araya gelmesini sağlayan bir mekanizma kurulmuştur. Bunu bir adım öteye götürerek Genişletil-

miş Ekonomik Sosyal Konsey ile muhalafet partilerinin de işin içine katılmasının gerektiğini düşünüyorum. Buradan bir çözüm paketi çıkarılacaktır ve bu çözüm paketinin de acı sonuçları olacaktır. Muhalefet partileri işin içine katılırlarsa herkes kendi tabanına dönüp bu paketin haklılığını anlatır ve acı faturanın sindirilmesi çok daha kolay olur. Bunun sorumluluğunu partiler ve sivil toplum örgütleri hep birlikte üstlenirler.

AKP hükümetinin böyle bir çağrıda bulunacağını düşünüyor musunuz?

Hayır, ne yazık ki buna ihtimal vermiyorum. Çünkü mevcut iktidar başına buyruk hareket etmeyi alışkanlık haline getirmiş durumda. Keşke böyle bir çağrıda bulunsalar da biz de katkı yaparsak. ■

İlhan Kesici kimdir?

1948 yılında Sivas'ın Zara ilçesinde doğdu. Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nden Endüstri Mühendisliği lisans ve yüksek lisans dereceleri aldı. İngiltere'de Bradford Üniversitesi Ekonomik Kalkınma ve Altyapı Projeleri, Londra Kraliyet Kamu Yönetimi Enstitüsü Kamu Yüksek Yöneticiliği eğitim programlarına katıldı.

İş yaşamına Proje Başmühendisi ve Daire Başkan Yardımcısı olarak görev aldığı Devlet Demir Yolları'nda başladı. Daha sonra Devlet Planlama Teşkilatı'nda Uzman, Daire Başkanı, Koordinasyon Genel Müdürü, Müsteşar Müşaviri olarak çalıştı. 1991-1993 yılları arasında Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarı olarak görev yaptı. 1995 yılında 20. dönem milletvekili olarak TBMM'ye girdi. Dış İlişkiler Komisyonu, Parlamento Asamblesi ve Türkiye-Avrupa Birliği Karma Parlamento Komisyonu üyesi yaptı. 2007 seçimlerinde 23. dönem İstanbul milletvekili olarak yeniden TBMM'ye girdi ve halen CHP İstanbul Milletvekili olarak Dış İlişkiler Komisyonu ve NATO Parlamento Asamblesi üyesi görevlerini sürdürüyor. İngilizce bilen Kesici evli ve bir çocuk babası.

USİAD Genel Başkanı Fevzi DURGUN:

Enerji Üretimi Tabana Yayılmalı

Oktan ERDİKMEN

Türkiye’de enerji güvenliği tehlikede mi?

Her şeyden önce Türkiye’nin ulusal bir enerji politikası olmadığını söyleyebiliriz. USİAD raporları dizisine başlarken hazırladığımız ilk rapor enerji konusun-

esas itibarıyla kendi öz kaynaklarıyla nasıl karşılayacağı konusudur. Türkiye’de enerji ihtiyacı gün geçtikçe artmaktadır. Enerji gittikçe pahalılaşmakta ve dışa bağımlı olmaktadır. Türkiye’nin yenilenebilir enerji kaynakları potansiyeli yeterince değerlendirilememektedir. Bundan altı sene önce Türkiye’nin hidroelektrik potansiyelinin %33’ünün kullanıldığı

leri düşünüyoruz ama bir türlü hayata geçiremiyoruz

Nükleer enerji tartışmalarına nasıl bakıyorsunuz?

Nükleer enerjinin de mutlaka tartışılması gerekir. Hiç düşünmeden nükleere karşıyız demeyi doğru bulmuyorum. Nükleer enerji de kaynak çeşitlendirilme-

Enerjiyle üretimin nasıl bir ilişkisi var?

Biz bu konuyu Üretimin Enerjisi başlıklı yayınımda ayrıntılarıyla değerlendirdiyoruz. Enerji fiyatları üretim maliyetlerini doğrudan etkiliyor ve fiyatları biz belirlemediğimiz için özellikle uluslararası piyasalardaki durumumuz güçleşiyor.

Dünyada bir küresel finans krizi yaşandığı doğrudur. Türkiye bunun yanı sıra bir süredir kendi uyguladığı yanlış politikaların da sıkıntısını çekmektedir. Bu iç kriz, sürekli olarak dışarıdan gelen sıcak para ile öteleniyordu. Bu krizin temel nedenlerine bakacak olursak; cari açığın sürekli artıyor olması, işsizliğin bir türlü kontrol edilememesi, dış ticaretin ithalat lehine gittikçe daha fazla açık vermesi gibi noktaları temel alabiliriz. Bu durum sıcak parayla sürdürülebilir kırılgan ekonominin habercisiydi. Bir buçuk sene önceki IMF Raporu'nda Türkiye'nin bölgedeki kırılgan ekonomilerden biri olduğu da vurgulanmıştır.

Çok iyimser bazı ekonomistler 2009'un ilk çeyreğinden itibaren dünya ekonomisinde düzelmeye başlayacaklarını söylüyorlardı. Aynı ekonomistler son günlerde 2009'un kayıp yıl olduğunu söylemeye başladılar. Bizim bakışımız 2009'un tamamen gözden çıkarılması yönündedir. Dünyadaki toparlanma ancak 2010 ortalarından itibaren sağlanabilir. Bunun Türkiye'ye etkisi de ancak 2010'un sonlarına doğru görülecektir. Önümüzdeki dönemin Türk sanayicileri için çok zor bir dönem olacağını düşünüyoruz.

Ulusal ekonomi ve enerji programlarını hangi kurumlar nasıl oluşturabilirler?

Kuşkusuz devletin bu konuda yeterli kurulları vardır. Sürece mutlaka hükümetin öncülük etmesi ve ilgili kamu kurumlarını harekete geçirmesi gerekiyor. İşçi sendikalarının, işveren temsilcilerinin ve sivil toplum kuruluşlarının görüşlerinin alınması gerekmektedir. Buradan çıkacak görüşler kamuoyunda geniş şekilde tartışılmalı ve alınan kararlar yine hükümetin sorumluluğunda uygulamaya koyulmalıdır. Topyekün kurtuluş ve zenginleşme ancak bu şekilde sağlanabilir. Bu gibi programları uygulayan ülkeler sonuçlarını çok net olarak görmüşlerdir. Kuzey komşumuz Rusya, Malezya, Brezilya ve Arjantin gibi ülkeler IMF politikalarını reddederek kendi ulusal politikalarını uygulamaya soktular ve kısa

zamanda toparlandılar. 1998'de moratoryum ilan eden, üretimden kopan Rusya Federasyonu 2000 sonrası IMF ile anlaşarak kendi politikalarını uygulamış ve yeniden bir süper güç konumuna gelmiştir. Stratejistler bugün iki kutuplu dünyadan bahsediyorlar. Bütün bunlar son sekiz senede başarılı işlerdir. Biz USİAD olarak Türkiye'nin kaynaklarının doğru ve etkin kullanılmadığını düşünüyoruz. Eğer planlı bir ulusal kalkınma modeli geliştirebilirsek benzer bir başarıyı sergileyebileceğimize inanıyoruz.

Türkiye'nin enerji ihtiyacı nasıl karşılanabilir?

Elektrik enerjisinde bugün herkes büyük ölçekli hidroelektrik santrallerini kurma çabası içerisinde. Ancak Türkiye'nin 2 MGW, 1 MGW ve hatta daha düşük kapasiteli çok sayıda akarsuları vardır. Anadolu'nun pek çok köyünde bir akarsu mutlaka vardır. Bugün tarım kooperatifleri kendi kullandıkları elektriğin bedelini ödemekte zorlanıyorlar. Ulusal enerji politikası, devletin bu düşük kapasiteli akarsuların enerji üretimini tarım kooperatifleri ve çiftçilerin kendi gereksinimlerini karşılayabilmeleri için desteklemelidir. Kırsal bölgelerde gerçekleştirilecek bu gibi çalışmalara teknik destek ve danışmanlık verilmelidir. Ülkemizde türbin üretimi yapan bir kamu kuruluşu var: TEMSAN. USİAD Bildiren dergimizin Mayıs - Haziran 2007 sayısında TEMSAN Genel Müdürü Osman Kadakal ile bir röportaj yapılmıştı. Bu kuruluşun desteklenmesi, özellikle yeni teknolojileri kullanabilme konusunda desteklenmesi gerekiyor. Türkiye'nin hidroelektrik projeleri geliştirilirken mekanik aksam ihtiyacı ithal ediliyor. Projelerin yarısı inşaat ise yarısı da mekanik aksamdan oluşuyor. TEMSAN geliştirilmeli ve mekanik gereksinimler için dışarıya ödenen dövizlerden tasarruf edilmelidir. Kimse bu konuya değinmiyor. Bu yönde üretim yapacak tüm firmalara destek olunmalıdır. Özellikle 1-2 MGW ve daha altı türbin imalatının sağlanması, türbin üretiminin teşvik edilmesi KOBİ'lerin ve tarım kooperatiflerinin kendi gereksinimleri olan elektriği üretmelerini sağlar. Hatta bu kesimler ihtiyaç fazlası üretimlerini genel sisteme verebilir, eksik olursa oradan alabilir hatta bu çalışmadan gelir de elde edebilirler. Küçük üreticilerin enerji üretir olmalarını sağlamamız lazım.

Konut elektriğinde de benzer bir çözüm yolu bulunabilir mi?

Tabii. Köyler ve kasabalar derken zaten konutların elektrik ihtiyacından ve sokak aydınlatması için tüketilen elektrikten bahsediyorum. Anadolu'nun pek çok köyünde mutlaka bir akarsu akmaktadır. Bunların ıslah edilerek enerji üretimi yönünde değerlendirilmeleri gerekir. Suyun debisine ve diğer coğrafi koşullara bağlı olarak yapılacak çalışmalar bu bölgelerin kalkınmasını sağlayacaktır. Teşviklerle bütün Türkiye'yi otoprodüktör hale getiriyorsunuz. Bu yerleşim bölgelerinde gerçekleştirilecek hareketler artı istihdam olanakları yaratacaktır. Eğer doğru bir stratejiniz varsa, aldığımız sonuçlar katlanarak doğru yönde devam eder. Dolayısıyla hiç beklemediğiniz yerlerde ve hiç beklemediğiniz alanlarda istihdam olanakları yaratmış oluyorsunuz. Bu proje uygulanabilirse beş altı seneye kalmadan köyler, kasabalar, tarım kooperatifleri, organize sanayi bölgeleri, sulama birlikleri işlerini geliştirmek için yeni yatırımlar yapacaklardır. Bu yapılar kendi olanaklarını kullanmayı öğrendiklerinde merkezi yönetimden bir şey beklemeden yatırımcı birer kuruluş haline geleceklerdir. Bugün gelişmiş ülkeler en küçük kaynakları bile üretime yönlendiriyorlar. Denizin içerisine rüzgâr santralleri kuruluyor. Biz de bu şekilde düşünmeliyiz. Özellikle rüzgâr enerjisinden ve termal enerjiden yararlanmamız gerekir.

Tartışılması gereken kaynaklarımızın yeterli olup olmadığı değil; olan kaynaklarımızın verimli kullanılıp kullanılmadığıdır. Biz Türkiye'nin doğal kaynaklarının verimli kullanılmadığını düşünüyoruz. USİAD olarak önümüzdeki süreçte Türkiye'nin gelişimini sağlayacak iki unsuru su ve enerji olarak görüyoruz ve çalışmalarımızı bu doğrultuda sürdürüyoruz. Bu konulara yayın organımız USİAD Bildiren dergimizde sürekli olarak yer veriyoruz. Enerji Raporu'ndan sonra, Bölgeler Arası Gelişmişlik Farkları Raporu, Su Raporu, GAP Raporu, Su ve Toprak, Üretim Yoksa Çöküş Kaçınılmaz ve Üretimin Enerjisi kitaplarını yayımladık. Tüm çalışmalarımızda Türkiye ekonomisinin sorunlarını masaya yatırıyoruz ve çözüm önerilerimizi kamuoyunun değerlendirmelerine sunuyoruz. ■

Dünyanın yoksulluk merkezinde küresel krizin etkisi...

Latin Amerika da sarsılıyor..

Gözde DEMİREL

Amerika'nın "arka bahçesi" olarak adlandırılan ve son yıllarda sol-milliyetçi yönetimlerin birer birer işbaşına geldiği Latin Amerika, küresel krizden payına düşeni alıyor. Amerika'ya ham madde ve tarım ürünleri satan Latin Amerika ülkeleri, fiyatların düşmesiyle ekonomik dengelerini korumakta zorlanıyorlar. Arjantin'de, Venezuela'da, Brezilya'da hem üretim hem tüketim düşüyor. Krizlerin, enflasyonların en sertine alışkın olan Latin halkları, Amerika'daki göçmen yakınlarından gelen göçmen işçilerin paralarından da yoksun kalabilirler. Bölgedeki birçok ülkede seçim olması krizin siyasal sonuçlara yol açmasını da getirebilir.

Gelişmiş ülkeleri kasıp kavuran küresel ekonomik kriz dünyanın yoksul bölgeleri arasında öne çıkan Latin Amerika'yı da giderek daha çok etkisi altına almaya başladı. Latin Amerika ekonomilerini izleyen analistler de bu konuda görüş birliği içinde bulunuyorlar.

Elias Gomez'e göre ABD odaklı krizin ilk etkilerini gösterdiği günlerde yapılan olumlu yorumlar, giderek bölgenin krize karşı daha etkin önlemler alması gerektiği konusunda değişiyor. Washington Merkezli İnter Amerikan Diyalogu başkan yardımcısı ve Georgetown Üniversitesi Latin Amerika çalışmaları bölümünde yardımcı öğretim görevlisi olan Michael Shifter de "bölge ekonomisine iyimser olarak bakmanın çok zor olduğunu" söylüyor. Analistler artan işsizlik oranı, kayıt dışı ekonomi açığının artmasının bölgedeki bir çok ülkeyi zor durumda bıraktığını söylüyor. Gazeteci Barbara Fraser'a göre özellikle son yıllarda zengin ve yoksul arasındaki gelir uçurumunu kapatmaya yönelik çalışmalar yapan bölge ülkeleri, krizle birlikte bu açığın büyümesi karşısında endişeliler. Fraser, hükümetlerin sosyal harcamaları da kısma yoluna gitmesinin, halk üzerinde olumsuz etkiler yarattığını, hükümetlerin bu konuda da tedbir alması gerektiğini belirtiyor.

Bölgesel bütünleşme arayışı

Mart ayında 11. Uluslararası Küreselleşme ve Kalkınma Sorunları Toplantısı için Havana'da buluşan

ekonomistler, bölgesel bütünleşme çağrısında bulunarak, böylesi bir bütünleşmenin yakın gelecekte ağırlaşması beklenen mali ve iktisadi krize karşı Latin Amerika'yı korumanın en önemli yolu olduğunu savunuyorlar. Latin Amerika Bütünleşme Kurumu (ALADI) Genel Sekreter Yardımcısı Oscar Santiago, Simon Bolivar Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olan Karen Longaric de birleşmenin önemine değiniyor.

Latin Amerika ve Karayipler Ekonomi Komisyonu (ECLA) genel sekreteri Alicia Barcena, krizin en kötü yüzünü henüz göstermediğini, krizin Latin Amerika ekonomilerine etkisini göstermeye devam edeceğini söylüyor. Dünya Bankasına göre ise Latin Amerika'daki yoksul ülkeler krizden daha çok etkilenecek.

Ekvador Başkanı Rafael Correa ise ekonomik krizin dünyayı beş aydır etkilediğini fakat Ekvador'un iyi ekonomi yönetimi sayesinde krizden çok az etkilendiğini savunuyor.

Şili Devlet Başkanı Michele Bachelet, Hindistan'ın The India gazetesine verdiği demeçte krizin Şili'yi de kötü olarak etkilediğini söyledi. Ekonomik olarak ABD ile güçlü bağları bulunan Şili'nin yine de durgunluğa girmediğini belirten Bachelet, özellikle bakıra olan talebin azalmasının ve bakır fiyatlarındaki düşüşün Şili ekonomisini kötü etkilediğine dikkat çekiyor. Bachelet, yine de önceki krizlerden gelen deneyimin sayesinde kriz öncesine önlemler aldıklarını, ülkenin özellikle doğal kaynak rezervleriyle ilgili başarılı politikalar

yürüttüklerini böylece krizin etkilerini azalttıklarını anlatıyor.

İstatistikler Karamsar

Latin Amerika'da bir çok ülkenin ekonomisi geçtiğimiz on yılın özellikle son yarısında ortalama yüzde 5 oranında büyüyordu. Arjantin, Peru, Kosta Rica ve Dominik Cumhuriyeti'nde büyüme hızı yüzde 7'den fazlaydı. Büyüme hızı 2008 yılında yüzde 4.6 ya geriledi. Birleşmiş Milletler Latin Amerika ve Karayipler Ekonomi Komisyonu'nun en iyimser tahminlerine göre 2009'da büyüme en iyimser tahminle yüzde 1.9 oranında olacak.

Geçtiğimiz Kasım ayında Uluslararası Para Fonu (IMF), 2009 yılı için ekonomik tahminlerini gözden geçirdi. Yeni rapora göre Latin Amerika'daki 6 büyük ekonominin büyüme hızının yüzde 4'ten yüzde 3'e gerileyeceği söyleniyordu. Inter Amerikan Kalkınma Bankasından Arturo Galindo'ya göre, olanların üstünden dört ay geçtikten sonra bu yorum çok iyimser görünüyor. Gerçekte, yılın ilk aylarında toplanan veriler, endüstriyel üretimdeki düşüşün hızla gerçekleştiğini düşünüyor.

Latin Amerika'da endüstri ve ekonomi alanındaki istatistiklere göre endüstriyel üretim 2008 ile karşılaştırıldığında Arjantin'de yüzde 15.1, Brezilya'da yüzde 6.2, Şili de yüzde 5.7, ve Meksika'da yüzde 2.7 oranında düştü. Tüketim oranında ise yüzde 15-20 oranında bir düşüş gözleniyor. Bölge genelinde, Gayri Safi Milli Hasıla için yapılan tahmin, yıl sonunda yüzde 1.4 oranında düşeceği yönünde. Bu tahmin geçtiğimiz eylül ayı ile karşılaştırıldığında yüzde 3.6 daha düşük.

Analistlere göre Meksika, Arjantin ve Venezuela'da sıfıra yakın büyüme oranları gözlenebilir. Diğer üç büyük ülke Brezilya, Kolombiya ve Şili yüzde 2 ye yakın oranlarda büyüme oranı sergileyecek. Peru ise büyümesine devam edecek ve yüzde 4.5 oranında büyüyecek. Galindo, bu büyüme oranının yine de 2008 yılın-

daki yüzde 9'luk orana kıyasla çok düşük olduğunu söylüyor.

Dünyadaki petrol fiyatlarının düşmesi özellikle petrol bakımından zengin Brezilya, Venezuela, Ekvator ve Bolivya'yı olumsuz yönde etkiledi. Maden yönünden zengin Peru da ise düşen talep, binlerce işçinin geçici olarak işten çıkarılmasına neden oldu.

Uluslararası bir finans ve danışmanlık kuruluşu olan Capital Economics'in yayınladığı rapora göre Venezuela'da yıl sonunda durgunluk (resesyon) olma ihtimali oldukça yüksek. Aynı rapora göre Arjantin'in perakende satışlarındaki 2008'e oranla yüzde 8'lik keskin düşüş ülke ekonomisini olumsuz olarak etkiledi. Ülkede Ocak ayındaki endüstri üretiminin yüzde 11 oranında düştüğünü belirten rapora göre, Arjantin ekonomisinin önemli gelir kaynaklarından olan tarım ve doğal kaynak fiyatlarındaki düşüşlerin devam etmesi bekleniyor.

Uluslararası Kalkınma Kurumu (International Development) sekreteri Douglas Alexander, krizin Latin Amerika bölgesindeki bazı ülkelerin ekonomisini ve kişi başına düşen geliri etkilediğini ve etkilerin uzun sürebileceğini belirtiyor. Sivil Toplum Kuruluşu Oxfam'dan Duncan Green ise 2008'in ortalarına kadar Latin

Amerika'nın bölgesel olarak kalkınmasından umutlu olduklarını fakat krizde bölge ülkelerinin genel olarak iyi bir makroekonomik yönetimi izleyememesi nedeniyle bölge hakkında iyimser konuşulamayacağı yorumunu yapıyor.

Ekonomik gerileme sürecektir

Brookings Latin Amerika İnisiyatifi yöneticisi Mauricio Cardenas, 2009 yılı boyunca küresel krizin Latin Amerika'daki etkilerinin dikkatle incelemek gerektiğini, Latin Amerika'daki bazı ülkelerin krize karşı önlemleri daha da arttırması gerektiği uyarısını yapıyor.

Şu anki kredi krizinden ABD ve dünya üzerindeki diğer önemli finansal merkezler etkilenirken, Latin Amerika'nın etkilenmemesinin olanaksız olduğunu söyleyen Cardenas, bir yıl önce bir çok analistin ABD'de özellikle alt gelir grubunu etkileyerek bir krizin gelişmekte olan ülkeleri derinden etkilemeyeceğini düşündüklerini, gelişmekte olan ülkelerin hızlı büyümelerinin ABD'nin resesyona yaklaşmasına rağmen devam edeceği görüşünün etkin olduğunu söylüyor. Sözlerine, bu yorumların geçerliliğini yitirdiğini belirterek devam eden Cardenas, büyüme hızı yavaşlayan ABD eko-

nomisinin ve gelişmekte olan ülkelere düşük para akışının bölgede en azından gelecek 18 ay boyunca beklenenden daha düşük bir ekonomi büyümesine neden olacağını düşündüğünü açıklıyor.

Latin Amerika'da doğal kaynaklar ve tarım ürünleri, bölge ekonomileri için yaşamsal önem taşıyor. Cardenas'a göre ekonominin yavaşlamasıyla bu ürünlerin değerleri de düşecek. Düşük ticaret oranı ile bölgedeki bir çok ülkede bütçe açıkları artabilir. Cardenas, bölgedeki para değerlerinin de 2008'in ilk yarısındaki kadar güçlü olacağını beklemediğini belirtiyor. Bu değişimde Çin'in büyümesinin de etkisinin olduğunu, fakat şu an için en önemli etkenlerin ABD, Avrupa ve Japonya'daki ekonomik yavaşlama olduğunu sözlerine ekliyor.

Siyasete Etkileri

2009 yılında Şili, Uruguay, Honduras, El Salvador ve Panama da başkanlık seçimleri yapılacak. Siyasal Bilimler uzman Maria Sanchez'e göre bu ülkelerde patlak veren bir kriz, siyasi dengeleri tahmin edilenden de fazla değiştirebilir. Sanchez ayrıca, Venezuela'nın referandum sürecini atlatmasına rağmen, krizin devlet başkanı Chavez için de zorlu bir sınav olabileceğini, Chavez'in belirli bir oranda destek yitirebileceğini söylüyor.

Küresel ısınma tehlikesi ile birlikte bölgede özellikle Amazon ormanlarının korunmasına yönelik, doğal kaynakları koruma projeleri etkin bir şekilde hayata geçiriliyordu. Fraser, bütçe kısıntılarının ülkelerdeki doğal kaynakları koruma odaklı bir çok projenin gerçekleşme ihtimalini de yakın vadede tehlikeye attığını altını çiziyor.

Riskler ve Fırsatlar

Latin Amerika ülkelerinin ekonomilerinin hala dış ülkeler ile ticarete çok bağlı olması, enerji ve gıda fiyatlarındaki dengesizlik, bu fiyatların beklenenden daha düşük olması böl-

gede krizin etkilerini arttırıyor. Fiyatların 2009 yılı içinde de çok yüksek olması beklenmiyor. Rekabet odaklı bir ihracat sektörünün yaratılmasının eksikliği, bölgedeki alt yapı sorunları da bölge için birer problem niteliği taşıyor.

Bu öngörüler bir çok değişkene bağlı. En önemli nedenlerden bir tanesi ABD'deki ekonomik büyüme. ABD, Meksika, Orta Amerika ve And bölgesinin en önemli ticari ortağı konumunda bulunuyor. Ülke dışından, özellikle ABD'deki göçmenlerden gelen nakit miktarının azalması da Latin Amerika'da özellikle alt ve orta sınıfı kötü etkiliyor.

Ekonomist Juan Martin'e göre ABD'de meydana gelen keskin durgunluğa (resesyona) rağmen, Latin Amerika ülkelerinin en azından büyümeye devam etmesi bazı ekonomistlere göre şaşırtıcı. Bu durum Latin Amerika'nın ABD'nin arka bahçesi olmaktan çıktığının bir göstergesi olarak da algılanabilir.

Latin Amerika'daki büyüme genel olarak yerel kaynaklara, dikkat çekici ölçüde artan tüketim ve yatırıma dayanıyor. Para akımındaki anlık ve tersine bir değişiklik, bölgedeki ekonomik durumu dramatik bir şekilde etkileyebilir. Büyük sermayenin bölge dışına akması tüketim ve yatırımı şu anki değerlerinde tutmayı olumsuz etkiliyor. Gazeteci Francesca G. Cerrea'ya göre kriz süresince büyük pazarlar, pazar dostu ekonomilere açık olacak. Latin Amerika pazarının yüksek derecede risk içermesi bölge için bir dezavantaj.

Cerrea'ya göre Asya ve özellikle Çin ekonomisinin de Latin Amerika ekonomisi üzerindeki etkileri önemsenmesi gereken bir başka konu. Asya hesaplarındaki bir düşüş, hazine bonolarına olan talebi değiştirebilir. Ayrıca likidite sorunun yükseldiği ve dünyanın ekonomik darboğazda olduğu bu dönemde ülkeler yatırım için ekonomik açıdan daha düşük riskli bölgelere yönelebilirler.

ABD'deki ekonomik krizin etkilerini arttırması, bölgedeki para akı-

şını da aksatabilir. İki talep arasındaki sürenin artması Latin Amerika endüstrisinin hız kesmesine neden olabilir. Uluslararası rezervler ve nominal exchange rates şu anda bile bölge dışına bir para akımı olduğunu gösteriyor. Bu noktada en önemli soru işlerin daha kötüye gidip gitmeyeceği?

Yine de Latin Amerika hakkında olumlu konuşmak için nedenlerin de bulunduğunu sözlerine ekleyen Cardenas, bu nedenlerin başında son yıllarda hayata geçirilen makro ekonomik politikalar, tek rakamlı enflasyon ve azalan mali açıkları gösteriyor. Latin Amerika'nın kriz öncesine ekonomik açıdan olumlu bir görüntü çizmesini ve daha önceki yıllardaki krizlerin deneyimi sayesinde krizin olumsuz herhangi bir şok etkisinde bir çok bölgeye oranla avantajlı olacağını altını çiziyor.

Ayrıca bölgedeki uluslararası rezervler, düşüşe rağmen 1990'ların çok daha üzerinde. Bu durum da Latin Amerika'nın krizi önceki krizlere oranla daha da hafif geçirebileceği yorumlarına neden oluyor.

Inter Amerikan Kalkınma Bankası Başkanı Luis Alberto Moreno da, verdiği demeçte, krizin Latin Amerika bölgesini etkilediğini ama yine de bölge genelinde korumacı bir politika izlenmesini savunmadığını belirtti. Moreno, " Kriz, bölgedeki gelişen ülkelere verilebilecek kredi olanaklarını ve ham maddeye olan ihtiyacı azaltıyor, yine de devlet odaklı korumacı politikalardan uzak durulması gerektiğini düşünüyorum. Korumacılık durumu daha kötüye götürebilir ve ticari bağlara zarar verebilir" diyor.

Analistler genel olarak 2009 yılı boyunca finansal akımlarda bir düşüş olacağını, bir çok ülkenin büyüme hızının yavaşlayacağını, Latin Amerika'nın küresel krize karşı aldığı tedbirleri arttırması gerektiğini düşünüyorlar. Fakat bölgede büyük ve çok uzun vadeli ekonomik bir durgunluk hala çok uzak bir ihtimal olarak görünüyor. ■

Çin'e yerleşen Türk işadamı, Alaaddin Çolak, 'uyan an ejderha'yı anlattı:

'Kriz Çin'i de Etkiliyor'

Bildiren Haber Merkezi

Küresel mali krizin etkisiyle Çin'in tüm planları alt üst oldu. Ekonomisi ihracatla büyüyen Çin, şimdilerde talep daralması nedeniyle yeniden ihracatı teşvik, vergi indirimi ve istihdamı artırma politikaları izlemeye başladı. Çin'i en çok endişelendiren ABD'den aldığı rekor düzeydeki hazine bonosu. Başbakan Jiabao, aldıkları ABD hazine bonolarından endişe duyduğunu söylemişti. Çin'in 2035'te ABD ekonomisini geçerek dünyanın en büyük ekonomisi olacağı tahmin ediliyor. Bu küresel krizi başarıyla atlatıp, ekonomik ve sosyal istikrarı devam ettirmesine bağlı.

- Tüm dünyada etkili olan küresel kriz, Çin'in Salı etkiliyor, belirli düzeyde sürekli kalkınma hızı vardı, büyüme oranlarının düşmesi bekleniyor mu?

- Kırılgan ekonomiye sahip ve gelişmekte olan bir ülke olan Çin, dünyanın en hızlı büyüyen ekonomisi unvanını sürdürüyor. Ancak küresel mali krizin etkileri yine dünyanın en kalabalık nüfusuna sahip bu ülkede başta istihdam olmak üzere kendini derinden hissettiriyor. Uzun yıllar iki haneli büyüme yakalayan ancak son yıllarda ekonominin ısınmasını frenlemek için bunu aşağı çeken Çin, hiç beklemediği bir anda küresel mali krizin etkisiyle tüm planları alt üst oldu. İhracata dayalı büyümeye dayanan ekonomisi şimdilerde talep daralması nedeniyle yeniden ihracatı teşvik, vergi indirimi ve istihdamı artırma politikaları izlemeye başladı. Öyle ki eskiden yüzde 11'lere çıkan büyüme hızı, şimdi yüzde 8'in altına

düştü. Pekin yönetimi, 2009'daki büyüme hedefini yüzde 8 olarak belirledi ancak bunu yakalayabilmesi çok güç.

- Çin'in krizi aşma ve kriz sonrasında hazırlanma planları nasıl işliyor, ne tür önlemler alınıyor?

- Çin, krizde için iç piyasayı canlandırmak amacıyla 586 milyar dolarlık bir paket açıkladı. Bunun yanında küçük ve orta ölçekli işletmelere getirilen kredi desteği ve vergi indirimleri krizin çözümü adına yapılan önlemlerin başında geliyor. Çin'in en önemli hedeflerinden biri ise iç piyasayı canlandırma. Bunun için halkın tüketim alışkanlıklarını göz önüne alarak, tüketimi artırma stratejileri geliştiriyor. Kriz nedeniyle

Uzun süre iki haneli rakamlarla kalkınan 'Asya'nın devi' Çin, küresel krizden ciddi şekilde etkilenmeye başladı. Çin 2009 için kalkınma hedefini yüzde 8 olarak değiştirdi ancak, bu hedefi tutturup tutturamayacağı tartışılıyor.

Bu ülkenin küresel kriz nedeniyle yaşadığı sorunları, Çin'e yerleşik Türk işadamı Alaaddin Çolak ile konuştuk. Çolak'ın sorularımıza verdiği cevaplar, Çin'e küresel krizin etkilerini, sonuçlarını ve bu ülke yetkililerinin almaya çalıştığı önlemleri net olarak ortaya koyuyor...

le Pekin yönetiminin almakta olduğu diğer önlemler ise para arzını 2009'da yüzde 17 oranında arttırma, kamu bankalarına 14,6 milyar dolar kredi sağlama, 3 yıl vadeli merkez bankası tahvilinin satışı durdurma, çiftçilere tarım makineleri alımında tutsat (mortgage) uygulamasını başlatma, Tüketici Fiyatları Endeksi'nin (TÜFE) artış hızını yüzde 4 dolayında tutma, 9 milyon kişinin daha istihdam edilmesini sağlama olarak sıralanabilir.

- ABD'deki kötü durum, Çin'in bu ülkenin hazine kağıtlarına yatırdığı para göz önüne alındığında ne tür kaygılar yaşanıyor?

- Çin'i en çok endişelendiren de ABD'den aldığı rekor düzeydeki hazine bonusu. Nitekim Çin Başbakanı Wen Jiabao, kısa süre önce Çin Ulusal Halk Meclisi'nin kapanışında düzenlediği yıllık olağan basın toplantısında fazla miktarda aldıkları ABD hazine bonolarından endişe duyduğunu söylemişti. ABD hazine bonosundaki payı 1 trilyon dolara ulaşan Çin, ABD'deki ikinci büyük

yatırımcı konumunda bulunuyor. Çin ayrıca ABD dolarının tek elinden kurtulmak için Rusya gibi dolara alternatif bir para birimi önerisi getirdi. Pekin yönetimi ayrıca Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) bono çıkarması halinde bunları alabileceğini de açıklamıştı.

- Çin gelecekte nasıl bir ekonomik güç olmayı planlıyor? Örneğin "kalitesiz ürün üretiyor" imajını düzeltme yönünde çalışmalar var mı?

- Almanya'yı geçerek ABD ve Japonya'nın ardından dünyanın en büyük 3. Ekonomisi olan Çin'in, 2 trilyon doları aşan döviz rezervi, yıllık 60 milyar dolarlık dış yatırım alması, aylık dış ticaret hacmi 150 milyar dolarlarda seyretmesi gibi özelliklerini devam ettirmesi durumunda, 2035'te ABD ekonomisini geçerek dünyanın en büyük ekonomisi olacağı tahmin ediliyor. Ancak bu Çin'in küresel krizi başarılı bir şekilde atlattığı, ekonomik ve sosyal istikrarı devam ettirmesine bağlı.

Çinliler kalitesiz ve ucuz mallara şimdilerde pek rağbet etmiyor. Bir

dönem Japonya ve Kore gibi fason mallar üretip, sonrasında dünyanın en kaliteli mallarını kendi markalarıyla üretme geleneğini Çin'de sürdürüleceğe benziyor. "Dünyanın fabrikası" olarak bilinen Çin, iç ve dış talebi karşılama adına artık marka ve kaliteye büyük önem vermeye başladı. Zaten "ucuz ve kalitesiz Çin malı" imajı bu ülkenin maliyet avantajından yararlanan ve daha çok kar sağlamak amacıyla ülkelerine ithalat yapan yabancılar tarafından oluşturulmuştu.

- Çin halen daha Türkiye için "bilinmeyen" ve "Türkiye'ye uzak bir ülke." Türkler Çin'le ilgili nele-ri kaçırdı, Türkiye Çin'le nasıl bir ilişki geliştirmeli?

- Türkiye uzun yıllar Çin ile ilişkilerini bazı sebeplerden dolayı geliştiremedi. Bulunduğu konum, gücü ve iç meseleler nedeniyle kafasını kaldırıp, doğuya bakamadı. Ancak son zamanlarda Türkiye'nin artık dünyanın en büyük 500 şirketinin yatırım yaptığı Çin'e ilgisi artmaya başladı. Bu durum, yatırımlar

ve bu ülkeye olan ihracatta kendini hissettirdi. Her ne kadar 2008 yılında Türkiye'nin Çin'den yaptığı ithalat 15,6 milyar dolar, bu ülkeye yaptığı ihracat 1,5 milyar dolar olsa da Türk girişimciler, Çinlilerin de isteği olan "rekabette üstün olunan ürünleri" Çin'e getirme ve Çinlilerin Türkiye'de yapacağı yatırımlarla daha umutlu olmaya başladı. Şu-

nu söyleyebiliriz, Türkiye, uzun yıllar ihmal ettiği bu ülke ile "karşılıklı kazanma" stratejisi temelinde ortak işbirliği yapmalı. Türkiye, Çin'e yaptığı ihracatta bazı sektörlerde hammaddeye dayalı yapıdan kurtulmalı ve Çin'de makine, gıda maddeleri ve dayanıklı tüketim malları pazarı için yeni stratejiler geliştirmeli. Bilindiği gibi Çin, 2 tril-

yon dolarlık döviz rezervini başka ülkelere ve alanlara kaydırma çabasında. Türkiye üzerinden Avrupa'ya açılma stratejisi güden Çin, bundan dolayı Türkiye'de demiryolu, ulaştırma, lojistik, otomotiv, telekomünikasyon ve enerji gibi alanlarda yatırım yaptı ve yapmaya devam ediyor. Türkiye bu tür ilişkileri daha da ileriye götürmeli. ■

Çin'de Ticaretin El Kitabı

Yazar: Alaaddin ÇOLAK
Karınca Yayınları, 175 sayfa

Çin, geçtiğimiz 20-25 yıl kalkınma hızıyla tüm dünyada kendisinden söz ettirdi. Uzun süre büyüme oranları iki haneli rakamlarla ifade edildi. Haber ve fotoğraf ajansları bu ülkeden tüm dünyaya geçtiği devasa inşaatlar, şantiyeler, yükselen modern kentler ve son olarak da geçtiğimiz yaz yapılan olimpiyatların fotoğrafları Çin'in yeni imajını da temsil ediyordu. Ekonomik kalkınmasını "çevre ülkelerle sorun yaşamadan, güvenli kalkınma" felsefesine oturtan Çin, bir yandan Batı pazarlarını "istila etti", bir yandan da yine Batı'da "sendikalizmi zayıflattı." Çin'in dünya piyasasına girmesiyle birçok ülkede tekstil sektörü zayıfladı, hatta yok oldu. Ucuz ürünlerle Batı pazarını zorlayan Çin, şimdilerde markalaşmaya çalışıyor. Batı pazarlarına daha kaliteli ve daha güçlü ürünlerle girmeyi hedefleyen Pekin yönetimi bir yandan da ABD'de başlayan küresel ekonomik krizle uğraşiyor. Çin'in ABD hazine bonosuna yatırdığı 1 trilyon dolar tutarındaki kaynak, yöneticilerin uykularını kaçırarak boyutta. Çin'in bu krizi atlattığı durumunda 25 yıl sonra ekonomik alanda küresel liderlik koltuğuna oturabileceği tahmin ediliyor.

Peki Türkiye'nin bu ülkeyle ekonomik ilişkileri ne düzeyde? Sürekli iki haneli rakamlarla kalkınan, sü-

rekli yabancı sermaye çeken, Hong Kong'u bünyesine katmasıyla bir anlamda "kapitalist sistemle de doğru- dan eklenilen" Çin'le Türkiye'nin ticareti ne durumda? Hemen yanıt vermek gerekirse şöyle: İhracatı 1.5 milyar dolar civarında ithalatı ise 15 milyar dolar...

Türkiye bir süre "uyanık ejderhayı" fark etmese de artık günümüzde ekonomik ilişkiler hızla gelişiyor. Bu noktada şunu hemen belirtelim, Türkler Çin'e planlı, organize bir yöneliş göstermeseler de bireysel girişimler bulunuyor. Bu kapsamda Çin'de yerleşik Türk işadamları Alaaddin Çolak dikkat çekiyor. Bu

ülkeye ilgi duyduğu "Kung fu" sporunu öğrenmeye giden, ardından Çin'e giden, bir Çin vatandaşıyla evlenen ve bu ülkede işletmeler kuran Çolak, geçtiğimiz günlerde Türkiye'ye gelerek askerliğini de yaptı. Ülkesiyle bağlarını koparmadan, adeta Türkiye ile Çin arasında ekonomik ilişkilerin kalkınması için elinden geleni yapan Çolak, bir adım daha attı ve bir kitap yazdı. Çin'e iş yapmak için giden, bu ülke ile ne tür iş yapılır sorusuna cevap arayan her Türk'ün başvuru kaynağı olan Çolak, deneyimlerini "Çin'de Ticaretin El Kitabı" başlıklı kitapta topladı. Karınca Yayınları'ndan çıkan kitap, bu ülke ile ticaretin ayrıntılarını, iş diyaloglarının Türkçe ve Çince karşılıklarını içeriyor. Çin'deki bürokrasiyi anlatıyor. Adeta ticaret müşaviri gibi çalışan Çolak, önemli bilgileri kitaba aktarmış. Örneğin, Çin'de bir firma nasıl kurulur, hangi ürünler hangi eyaletlerde bulunur, gelecekte yıldız parlayacak ürünler neler, Çin'de yatırım yapmak isteyenler, bu ülkeyle ticaret yapmak isteyenler nelere dikkat etmeli ve daha birçok sorunun ayrıntılı cevapları kitapta yer alıyor. Çin ile iş yapmak isteyen işadamlarının mutlaka okuması gereken bir kitap. Bu kadar pratik bilgiyi başka bir yerde, hele Çin'e gitmeden bulmaları mümkün değil. Kitapla yetinmek istemeyen işadamları kitapta yer alan bilgilerden, Alaaddin Çolak'ın kendisine de ulaşabilirler...

ERAREN Başkanı Lütem:

“ÖZÜR KAMPANYASINDA DIŞARIDAN TELKİN VAR”

Barış DOSTER

Ermeni Araştırmaları Enstitüsü (ERAREN) Başkanı, emekli büyükelçi Ömer Engin Lütem, Türkiye’de yakın tarihle ilgili eğitimde büyük eksiklikler olduğunu, tarihimizi bilmediğimiz için de, dışarıdan ne gelse kabul ettiğimizi söyledi. Sözde Ermeni soykırımı iddiaları üzerine çalışan, bu konuda 2001 yılından bu yana çıkan bir derginin yönetiminde görev alan ve iki kitap yazar Lütem, İstanbul Barosu’nun konuyla ilgili olarak düzenlediği toplantıda şu noktalara dikkat çekti. Açığı kaçınılmaz görünüyor.

Herkesin kendine göre bir soykırım tanımı var. Bu tanımı açar mısınız?

Soykırım, uzmanlar hariç pek bilinmez. Soykırım elbette bir katliamdır. Ama soykırımın katliamın boyutuyla değil, nedeniyle ilgisi vardır. Bu nedenle de soykırım kavramı çok suiistimal edilir. Nefret, dehşet uyandıran her olay soykırım değildir. Her katliam soykırım değildir. Bunların bir kısmı soykırım olabilir, bir kısmı olmayabilir. Ama teorik olarak bir kişinin bir kişiyi öldürmesi bile soykırım olabilir. 1948 tarihli BM’nin Soykırım Suçunun Önlenmesine İlişkin Sözleşmesi’ni 150’den fazla devlet imzalamıştır ve ikinci maddede soykırımın tanımı vardır. Soykırım; ulusal, etnik, ırksal, dinsel bir grubu, bu niteliği nedeniyle kısmen ya da tamamen ortadan kaldırma suçudur.

Bir suçun soykırım olup olmadığına uluslararası ceza mahkemesi ya da bu işle görevlendirilmiş milli mahkemeler karar verebilir. Dünyada mahkeme kararıyla kabul edilen üç soykırım vardır: Yahudi soykırımı, Ruanda’daki soykırım ve Bosna-Hersek’teki soykırım.

Tanım burada son derece açık değil mi?

Soykırım tanımı çok açıktır. Mesela siyasi grup olmaz. 1948 tarihli soykırım sözleşmesi yapılırken tam iki yıl boyunca siyasi grupların konulup, konulmayacağı tartışması yapılmıştır. 1951 yılında yürürlüğe giren 1948 soykırım sözleşmesi, doğrudan Yahudi soykırımı nedeniyle yapılmıştır. Doğrudan doğruya ortadan kaldırma hedefi burada belirlenmiştir. Ulusal, etnik, ırksal veya dinsel bir grubun üyesi olmak yeterlidir. Grup mensubiyeti yeter-

lidir. Bu durum, normal katliamın dışında bir iştir. Örneğin, iki gruptan biri diğerine hırsızlık amacıyla saldırıyorsa, burada soykırım yoktur. Hırsızlığın amaçlandığı bir saldırı, soykırım değildir. Binlerce ölü olsa bile değildir. Ama 1941- 45 yılları arasında Nazi Almanyası 6 milyon Yahudiyi, hiçbir istisna gözetilmeden, genç- yaşlı, kadın- erkek, ünlü- ünsüz ayrımı yapılmadan, sırf Yahudi oldukları için öldürmüştür. Birinci Dünya Savaşı'nda üstün hizmet madalyası alan Alman Yahudisi de öldürülmüştür. İşte bu soykırımdır.

Kanunlar geriye yürümez. Ama 1948 Sözleşmesi esas alınarak 1915 tehcirini soykırım olarak göstermeye çalışanlar var?

1948 Sözleşmesi esas alınır, 1915 olaylarının soykırım olmadığı görülür. Osmanlı İmparatorluğu'nun, Ermenileri yok etmek amacıyla sevk ve iskâna tabi tuttuğunu kanıtlamak için 1920'den beri çok fazla uğraşmıştır. Ama bu tez kabul görmemiştir. Osmanlı Devleti'nin Ermenileri tehcire tabi tutmasının, onları yok etmek amacını güttüğünü savunanlar, bu iddialarını kanıtlamamıştır. Sevkin ve tehcirin en uygun şekilde yapılması için Osmanlı yasa çıkarmış, gerekli önlemleri almıştır. Batıdaki Ermeniler, güvenli olduklarına inanılan Ermeniler, Katolik- Protestan Ermeniler, askerdeki Ermenilerin aileleri, Osmanlı Bankası'nda çalışan Ermeniler, demiryollarında çalışan Ermeniler tehcir dışında tutulmuştur. Ermenileri yok etmek için kurulan özel bir teşkilat yoktur. Gaz odaları, fırınlar içeren özel tesisler yoktur.

Soykırımda dinsel, ırksal nefretin de etkisi vardır. Almanlar arasında Yahudi nefretinin asgari 10- 12 asırlık bir geçmişi vardır. Bosna'da yaşananlar da soykırımdır. Boşnakların İslam dinini kabul etmesinden beri Sırp'ların onlara karşı bir nefreti söz konusudur. Ruanda'da Hutularla Tutsiler arasında bir nefret vardır. Osmanlı'da ise Ermenilere karşı böyle bir nefret yoktur, dinsel, ırksal bir öfke yoktur. Tersine Noradunkyan Efendi örneğinde olduğu gibi

imparatorluğun dışişleri bakanlığını yapmış Ermeniler vardır. O dönemde 67 tane Osmanlı yöneticisi, tehcir sırasındaki kötü muameleden dolayı idam edilmiştir. Osmanlı'nın yaptığı sevk ve tehcirde Ermenileri yok etme amacı veya kastı yoktur.

Ayrıca, 1948 soykırım sözleşmesine göre; 1923 yılında kurulan yeni Türk Devleti, 1915 olaylarından hukuken de, manen de sorumlu tutulamaz. Soykırım suçundan kişiler sorumlu tutulur, devletler değil. 19 ülke parlamentosunun Türkiye'nin soykırım yaptığını kabul etmesinin hukuki değeri ve sonucu yoktur. 1948 soykırım sözleşmesine göre; ne Osmanlı İmparatorluğu'nu ne de Türkiye Cumhuriyeti'ni soykırımla suçlamak olanaksızdır.

Ermeni iddialarını destekleyenler ve özür diliyoruz takımı, 1.5 milyon Ermeninin öldürüldüğünü öne sürüyorlar. Bu sayıya nasıl ulaşıyor?

Bu çok büyük bir rakamdır. Bu

kadar insanı öldürmeye hançer, balta, kurşun yetmez. Nazilerin yaptığı gibi kitle halinde öldürebilecek, örneğin gaz odaları gibi bir tesisat gerekir. Şunu sormak gerekir. Nerede toplu mezarlar? Bir toplu mezarda 50- 60 bin insan yatar. Üstelik bu saklanamaz. Doğu Anadolu'da Ermenilerin katlettiği Türklerin yattığı toplu mezarlar var.

Propaganda yoluyla, siyasi yoldan Türkiye'yi soykırım suçlusunu gibi göstermek isteyenler var. Türkiye'deki özür kampanyası, bunu bazı uluslararası örgütlerin ciddiye alması, Türkiye'nin soykırımı kabul etmesini, sonra tazminat ödemesinin gündeme gelmesini, arkasından da toprak talebinin dillendirilmesini hazırlamaya dönük bir çaba. Avrupa Parlamentosu bunu söylese ne olur, söylemese ne olur? Bu tür fikir beyanlarının hukuki bağlayıcılığı yoktur. Ama bu özür kampanyası, soykırımı tanımanın psikolojik altyapısını kurmayı amaçlıyor, dışarıdan telkin var. ■

Kendi malını kullan

Kendi kaliteni artır

Biz ithal mallar kullandıkça, bize mal satan ülkenin üretimi, verimi ve kârı artıyor; kendi üretimimiz ise düşüyor. Aynı sabit giderlerle daha çok ürün alan işletmenin kârı artıyor. Artan kazancın bir bölümü hazırlık masraflarına ve yeni yatırımlara ayrılarak, aynı maliyetle daha kaliteli ürünler elde ediliyor. Üretimi azalan ülke ise birim ürüne daha az yatırım yaptığı için kalitesi daha da düşüyor.

USİAD

ULUSAL SANAYİCİ VE İŞADAMLARI DERNEĞİ

Onur Öymen:

“Haksız olana değil, boyun eğecek olana baskı yapılır”

Barış DOSTER

CHP Genel Başkan Yardımcısı Onur Öymen, Türkiye'nin gündeminde çok önemli konular dururken, ekonomik kriz tüm ağırlığıyla hissedilirken, toplum mühendisliği yapılarak, bunların konuşulmasının engellendiğini söyledi. Öymen, “Belli konuları gündeme getirerek, başka konuların görüşülmesini engelleyerek, Kıbrıs'ın nasıl elimizden çıktığını tartışmayalım, hep savunmada kalmamızı istiyorlar” dedi. Öymen, İstanbul Barosu'na düzenlenen ve sözde soykırım iddialarının ele alındığı toplantıda şunları söyledi.

Geçtiğimiz yıl ortaya çıkan özür dileme kampanyasının yaratıldığı ortamda asıl tartışılması gerekenler pek tartışılmadı. Türkiye ile Ermenistan ilişkileri ne durumda?

Bizim hiçbir düşüncemizi sözmüzü Türkiye’de yaşayan Ermeni kardeşlerimize yönelik bir suçlama gibi düşünmemek lazım. Türkleri ve Ermenileri birbirine düşürmek isteyenler daima başarısızlığa uğrayacaklardır. Onları diğer vatandaşlarımızdan ayırt etmiyoruz. Aynı şekilde Ermenistan’da yaşayan masum Ermenileri de kendimize hedef olarak almıyoruz. Acaba Ermeni meselesinden konuşurken bizim birinci önceliğimiz Birinci Dünya Savaşı’ndaki olaylar mı olmalı, yoksa bugün cereyan etmekte olan olaylar mı olmalı? Ermenistan bağımsızlığını kazandıktan sonra komşusu Azerbaycan’a saldırdı.

Orada 20 bin Azeri’yi öldürdüler. Yukarı Karabağ ve Yukarı Karabağ dışındaki bazı Azeri topraklarını işgal ettiler. O topraklardan 1 milyon insanı göçe zorladılar. Bugün Azerbaycan topraklarının yüzde 20’si işgal altındadır. Buna rağmen bu topraklardan çekilmemekte ısrar ediyorlar. Neden bunu tartışmıyoruz da 1915 olaylarını tartışıyoruz. Maalesef şu anda Azeri topraklarında çok sayıda Ermeni tankı topu var. Çok sayıda ağır silah var. Ermenistan işgal altında tuttuğu topraklardan geri çekilme niyetini hiç ortaya koymuyor. Süreç hiçbir sonuç vermemiştir. Ermenistan işgal ettiği topraklardan bir kere bile

geri çekilmemiştir.

Özür dileyen takım, Asala terörünü ağzına bile almıyor nedense?

Asala Ermeni terör örgütü bizim çok sayıda diplomatımızı öldürdü. Çok sayıda saldırı düzenledi. Bu terör örgütü mensuplarından bazıları Erivan’da yaşıyorlar. Bildiğimiz kadarıyla bir tanesi bile yargılanmadı Ermenistan’da. Başka ülkelerde yakalanıp yargılananlar oldu. Önümüzdeki tablo bu ama bunları tartışmıyoruz. 1915 olaylarını tartışıyoruz. Bunun için de sanıldığından daha fazla bilgi belge var elimizde. Bütün bunları her yerde, herkesle tartışırız.

Türkiye bu konularda hep savunmada kalarak yanlış yapmıyor mu?

Bizim tabiat haline gelen bir huyumuz var. Bir konuda Türkiye baskı altındaysa hemen kendimizi suçlarız. Demek ki biz kendi tezlerimizi anlatamıyoruz. Sanki karşımızdaki insanlar o kadar adil ve tarafsız ki, biz kendimizi bir anlatabilsek, tezlerimize hemen inanacaklar diye düşünürüz. Bu doğru bir tutum değil. Kıbrıs ve Ermeni terörü konusunda Türkiye söylenebilecek herşeyi söylemiştir. KKTC Kurucu Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş hayatı boyunca Kıbrıs tezini bütün dünyaya anlatmıştır. Kendi kendimize bunu kompleks haline getirmemeliyiz. Karşı taraf duymak istiyor mu? Mesele oradadır.

1915 öncesi olaylar neden hep gündeme getiriliyor?

1915'ten önce neler oldu? 1890'da Gürcistan'da Tiflis'te Taşnak örgütü kuruluyor. Bu Ermeni örgütü şiddet ve terör kullanarak, Doğu Anadolu'daki Ermenilerin yoğun olarak yaşadıkları vilayetlerin bağımsız olmasını istiyor. Onların Osmanlı'dan tamamen koparılmasını arzuluyor. Bunun için şiddet eylemlerine başvuruyorlar 1894 yılından itibaren. Yani 1915 olaylarından 20 sene önce.

Diyarbakır'da Sason'da silahlı ayaklanma düzenliyorlar, Avrupa ülkelerinin dikkatini çekmek için. 1895'te Van'da ayaklanma çıkarıyorlar. 1896 yılı 26 Ağustos tarihinde Taşnak örgütü Osmanlı Bankası'na saldırı düzenliyor. 1895- 1914 yılları arasında Türkiye'nin her tarafında bu gibi saldırılar oluyor. O tarihlerde, 1909'da Adana olayları çıkıyor. Adana olaylarında çok sayıda Ermeni ve Türk ölüyor. Ermeniler radikal, militan bir papazın öncülüğünde Türklere büyük saldırılar düzenliyorlar. Türklere de karşılığını veriyorlar. Türklere de öldürdüğü

Müslüman öldürülüyor. Zeytin'da büyük bir ayaklanma düzenliyorlar. Dışarıdan gelen bazı Ermeniler de var işin içinde. Gelişmiş silahlar var ellerinde. Oradaki 60 subayımızı ve 500 civarında eri esir alıyorlar. Esirleri öldürüyorlar.

Ermenilerin o yıllarda öldürdükleri Türklerin sayısı 530 bin kişiyi buluyor. Netice itibarıyla bu olaylara değinen Batı basınında o tarihte öldürülen Türklere bahis yoktur. İngilizlerin ünlü propaganda eseri Mavi Kitap'ta gördüğümüz manzaraya göre; sadece Türklere Ermenileri öldürmüş, büyük katliam yapmışlardır. Bu işin esası nedir? Bütün Ermeni tezlerine kaynaklık yapan Mavi Kitabın kökeni misyonerlerin anlattıkları hikâyelerdir. Mavi Kitabı yayınlatan İngiliz propaganda bakanıdır.

Türkiye milli maç açılımı ve özür dileme kampanyasıyla bir adım attı, peki Ermenistan'ın tavırında değişiklik var mı?

Ermenistan sürekli propaganda

can'ın yumuşak bulduğu yeni Ermenistan yönetiminin başkanı Sarkisyan, "Soykırım iddialarıyla ilgili çalışmalarımızın iki mislini çıkaracağız" dedi. Ermenistan Ulusal Strateji Belgesi yayınlandı. Orada bir kere Yukarı Karabağ Cumhuriyeti diye bahsettiler. Azeri toprağını işgal etmişler ve orayı cumhuriyet diye ilan etmişler. Ve "Ermenistan Yukarı Karabağ Cumhuriyeti'nin kabul etmediği hiçbir çözümü kabul etmeyecektir" diyorlar. Bundan önceki Ermenistan Cumhurbaşkanı, Taşnak örgütünü yasaklamıştı. Koçaryan zamanında serbest bırakıldı. Babacan'ın çok beğendiği ve bizim Dışişleri'nin desteklediği Ermeni hükümetinde 4 tane Taşnak Bakan var. Şimdi soralım. Kim, kimden, ne hakla, kimin namına özür diliyor?

Diplomaside böyle tek yanlı jestlere yer var mıdır?

Cumhurbaşkanı Gül giderken "jest yapın" dediler. "Siz bir jest yapın, göreceksiniz onlar da karşılık verecektir" diye konuştular. Türki-

Türkiye’de bu konuda iç cephe çöküyor gibi. Çünkü soykırım iddialarını desteklemek bir moda, bir demokratlık ve çağdaşlık gösterisi olarak sunuluyor. Sizce nereye gidiyor bu iş?

Bazıları çıkıyor, “Elimizde belge yok. Ama Türklerin soykırım suçu işlediklerini kabul ediyoruz” diyorlar, “O zamanki devlet adamlarımız katildir” diyorlar, “Türkiye’nin Ermenistan politikası pisliktir” diyorlar. Erivan’da NATO’nun düzenlediği toplantıda bunları söyleyen bilim adamları, Türk üniversitelerinde ders veren insanlar. “Katil” dedikleri devlet adamlarından biri Cemal Paşa, Ermeni tehcirinde onları korumaya çalışan bir kişidir. Hatta Ermenilere yaptıkları hizmetler dolayısıyla İstanbul’daki Ermeni Patriği tarafından kendisine teşekkür belgesi verilmiştir. Cemal Paşa’yı Tiflis’te, Talat Paşa’yı Berlin’de öldürüyorlar. Talat Paşa’nın katilini Alman mahkemesi “haklı bir dava için öldürmüştür” diyerek, serbest bırakıyor.

Bütün bunları izah eden yalnız bir cümle okuyacağım. Bu sözlerin sahibi Fransız Yazarı Cloth diyor ki: “Dünyanın Türkleri hatalı görmesinde şaşılacak ne var? Türklerin düşmanlarının parası var. Türklerde para yok. Türkler çok konuşkan olmayan bir millettir. Onların düşmanları çok konuşkandır ve tezlerini büyük bir maharetle ortaya koyuyorlar. Düşmanları Türkleri ya-

lanla bombardıman ediyorlar. Bilgisiz insanların gözünde Türklerin haklı, Türk düşmanlarının haksız sayılması mümkün mü?”

Bu konuda Osmanlı’nın hataları nelerdi?

Osmanlı Türklerin parçalanmasına boyun eğmiştir. Padişah doğu vilayetlerinin yabancı, gayri Müslim Valilerce yönetilmesini kabul etmiştir. Bu gayri Müslim valilerin verdikleri listelerle birçok Türk cezalandırılmış, idam edilmiştir. Neden Ermeni Kaynaklarına dönüp bakmıyoruz? 1923’de Ermeni Başbakanı Kaçaznuni’nin belgelerde geçen sözleri var. “Türkler, savaşı sivillere taşımamıştır” diyor. Bu belgeler 1955’de yayınlandı, sonra topladılar. Ancak bizim elimizde mevcut. İşgal Kuvvetleri İstanbul’da 150’den fazla aydını, milletvekilini meclisi basarak tutuklayıp, Malta’ya sürgün etti. Orada onları soykırım için yargıladılar. Bir kişiyi bile mahkûm edemediler. İngilizler, soykırımı kanıtlayacak belge bulamadıklarından, İngiltere yaşananları soykırım olarak tanımamaktadır. Kars Anlaşması’na göre; Türkiye gerekirse Ermenistan’da askeri önlem alabilir. Yabancılar soykırım diyemiyor, bizim içimizden birileri çıkacak soykırım diyorlar. Bu kadarı da fazla artık.

Mesele emperyalizmin Türkiye üzerindeki hesaplarının görülmesinden mi kaynaklanıyor?

Türk diplomatlarına karşı ilk eylem 1973 yılında Los Angeles başkonsolosunun öldürülmesiyle başladı. Çok örgütlü bir olay değildi. Örgütlü suikastlar 1975 yılı Ocak ayında başlıyor. 1974 yılında Kıbrıs Barış Harekâtı sonrasında EKAS diye bir örgüt kuruluyor. Açılımı Küçük Asya Halkları Kurtuluş Derneği’dir. Güney Kıbrıs’ta bir enstitü var bunun için. Asala, PKK, Rumlar Atina’da yeni İzmir mahallesinde birlikte aynı çatı altında hareket ediyorlar. Terörist başı Apo’nun yakalanışına bakar mısınız? Yunan parmağının ne kadar içinde olduğunu göreceksiniz. Üzerindeki pasaport bile Yunan pasaportuydu.

Cemal Paşa’nın anılarında geçer. “O dönemde Ermeni bir istiyorsa işbirlikçi Türkler beş istiyordu” der. Daha sonra bunlardan Prens Sabahattin’in İngiliz gizli servisiyle ilişkileri ortaya çıkmıştır. Temmuz 1987’de Avrupa Parlamentosu, “Avrupa Birliği üyeliği için Türkiye soykırımı tanır” diye bir açıklama yaptı. Lozan’da “Ermenilere yurt vereceksiniz” diye baskı yaptılar. Ermeniler de baskı yaptı. İsmet Paşa, “Biz yedi düveli yendik, siz bize hafif gelirsiniz” diyerek gerisin geri gönderdi bunları.

Mesele diplomaside dik durmakta değil mi?

1984 yılında Fransa bizden özür dilemiştir. Dışişleri Bakanı Vahit Halefoğlu’na Türkiye’de kurulacak nükleer santral için, en çok diplomatımızın saldırıya uğradığı ülke, soykırım tezlerini en fazla destekleyen ülke, Fransa teklif vermişti. Halefoğlu Fransızlara, “İyi bir teklif vermişsiniz, ancak siz bu odadan çıktuktan sonra, bu dosyayı şu gördüğünüz çöp sepetine atacağım. Siz Ermeni tezlerini ve Ermeni teröristleri desteklediğiniz sürece dosyayı bakanlar kuruluna teklif olarak bile götürmeyeceğim” demişti. İki hafta sonra Cumhurbaşkanı Mitterrand’ın özel temsilcisi Türkiye’ye gelmiş, özür dilemişti. Yanlış politika izlediklerini itiraf etmişti. O günden sonra Fransa’da tek bir Türk diplomatı bile saldırıya uğramadı. Uluslararası ilişkilerde haksız olana değil, boyun eğecek olana baskı yapılır. ■

Fevzi Durgun ve Ufuk Saka Kanal T Televizyon'una Konuk oldular

Genel Başkanımız Fevzi Durgun ve Genel Başkan Yardımcımız Ufuk Saka, 18 Mart 2009 tarihinde Kanal T televizyonunda yayınlanan "Sektörel" programına canlı yayın konuğu olarak katıldılar. Pınar Ardor'un sunduğu programda Durgun ve Saka dünyada ve ülkemizde son yaşanan krizi değerlendirerek USİAD'ın bu konuda daha önce hazırladığı raporlardan örneklerle krizden çıkış önerilerini anlattılar

USİAD'ın kuruluş felsefesi itibarıyla, Türkiye'nin sorunlarına dünyanın belli finans ve politika merkezlerinden değil Ankara'dan bakan, ulusal bir ekonomik modeli savunan ve bu yolda çalışmalar yapan bir kuruluş olduğunu belirten Durgun, yaklaşan krizin küreselleşmenin yoğun propagandası altında göz

ardı edildiğini kaydetti. Bu süreç içerisinde USİAD'ın yayınladığı rapor ve kitaplarla, dünya ekonomisindeki suni şişme ile gizlenen Türkiye'nin ekonomik sorunlarına dikkat çektiğini anlatan Durgun krizin eninde sonunda patlak vereceğini bu rapor ve kitaplarla ortaya koyduklarını belirtti.

Türkiye de 2000 yılından bu yana sürekli bir kriz ortamında yaşadığını anlatan Durgun bu kriz ortamının sıcak para ve borçlanmayla sayesinde 2008 yılına kadar sürdürebildiğini söyledi. Ekonomik sorunların sosyal sorunlara dönüşmekte olduğunu belirten Durgun, krizden çıkmak için IMF ve Gümrük Birliği ilişkilerinin gözden geçirilmesi, planlı

bir ulusal ekonomik model benimsenmesi ve Avrasya gibi krizden az etkilenen yeni pazarlara yönelmesi gerektiğini vurguladı.

Genel başkan Yardımcımız Ufuk Saka ise, dünyadaki ekonomik krizin, altındaki ekonomik felsefe tartışılmadan sağlıklı bir çözüme ulaştırılabilmesinin zorluğunu anlatarak ABD, AB ve Japonya'nın elindeki 2 trilyon dolarlık kaynakla

14 trilyon dolarlık açığın altından kalkmanın zor olduğunu, krizden çıkışın kamu harcama destekli üretim artışından geçtiğini belirtti. Uzun süreden dünya ekonomisinin kötü yönetildiğini söyleyen Saka, krizin etkilerinin tamamen geçmesinin zaman alacağını kaydetti.

Türk Savunma Sanayisi, sıçramanın eşiğinde...

Ülke savunmasına 'yerli' damga

Ahmet S. AZİZOĞLU

Türkiye için "bölgesel güvenlik" kavramı üzerinde düşünüldüğü zaman, bu konuda yetkililerin resmi konuşmalarında dikkat çektikleri tespit gündeme gelir:

"Balkanlar, Kafkaslar ve Ortadoğu üçgenindeki Türkiye'nin caydırıcı bir askeri güce olan ihtiyacı tartışılmaz..."

Türkiye'de kimse bu gerçeği yadsı-mıyor. Aksine, kuruluşundan günümüze kadar aralıklarla iç güvenlik sorunları da sürekli olagelmış bir ülke, Türkiye... Cumhuriyetin ilk yıllarındaki is-

yanlar, 1968 sonrası gençlik hareketlerinin 1970 sonrası şiddet olaylarına dönüşmesi, 1980 sonrası başlayan bölücü terörün halen sürüyor olması, konunun önemini anlamak için ileri sürülebilecek argümanlardan bazıları...

Türkiye, herhangi bir ülkeyle savaş durumunda olmadığı günümüzde dahi 700 bin kişilik bir orduyu hazır tutuyor. Zaten bir ülkeyle savaş durumu artık zor görünüyor, çünkü bu konunun uzmanları "savaşın şekil değiştirdiğini, ülkelerin birbirleriyle vekaleten savaştığını" savunuyor. Yani Türkiye ile sorunları olan ülkeler, "savaşlarını bölücü terör örgütü üzerinden yürütüyorlar."

Balkanlarda, Sırp-Arnavut, Arna-

vut-Makedon gerginlikleri yer alıyor. Geçtiğimiz yıl Ağustos ayında "süper güç adayı" Rusya, kuzeydoğu komşumuz Gürcistan'la fiilen savaştı. Güneydoğu komşumuz Irak'ta ise savaşın bitmediği herkesin malumu...

Etrafı istikrarsızlıklarla çevrili olan Türkiye'nin caydırıcı bir askeri güç bulundurması kaçınılmaz. Bunun da iki boyutu bulunuyor:

1. Çağın gereklerine göre eğitilmiş ordu,
2. Çağın gereklerine göre donatılmış ordu.

Bu derlemenin ana konusu ikinci şık olmasına karşın hemen belirtelim Türk Ordusu, bölgenin, NATO'nun ve hatta dünyanın en eğitilmiş, deneyimli orduları arasında yer alıyor. (A. Serdar Erduramaz'ın, Orta Doğu'daki Kitle İmha Silahları Silahların Kontrolü ve Türkiye adlı kitabı.)

Türk Savunma Sanayisi

Türkiye'nin ordusunu çağın gereklerine göre donatmaya çalıştığı da bir gerçek. Ancak Türk savunmasını sağlayan birliklerin kullandığı, silah, araç-gerecin ne kadar "yerli" damgasıyla üretiliyor? Bu soruyu, "kendisine yeteceği kadarını" şeklinde cevaplamayı her Türk vatandaşı ister. Ancak rakamlar pek böyle demiyor. Demiyor demesine ama, son yıllardaki kıvrıdanma da herkesi umutlandırıyor.

"İstikbal Göklerdedir" diyen Atatürk, yerli savunma sanayisinin öne-

mini de biliyor, buna göre önlem alıyordu. Atatürk'ün talimatları sonucu çalışmalarına başlanan ve üretilen ilk "Türk motoru" halen Türk Hava Kurumu'nun müzesinde sergileniyor. Motor'un üretiminde görev alan mühendisin hiç bitmeyen heyecanını sohbetimiz sırasında gözlerinden okumuştuk. Yine Ankara'da Cumhuriyetin ilk yıllarında inşa edilen, uçak üretiminde yaşamsal önemde olan rüzgar tüneli halen Türk Havacılık ve Uzay Sanayi A. Ş tarafından kullanılıyor. Bir farkla yapıldığı dönemde dünyadaki en iyi rüzgar tüneliydi, günümüzde 7. sırada...

Günümüze dönersek savunma sanayi açısından durum tatmin edici değil, ancak gelişmeler umut verici. Şöyle ki; konuya öncelikli olarak ülke ihtiyaçları, sonra savunma sistemlerinin ticareti açısından bakabiliriz.

Ülke İhtiyaçları

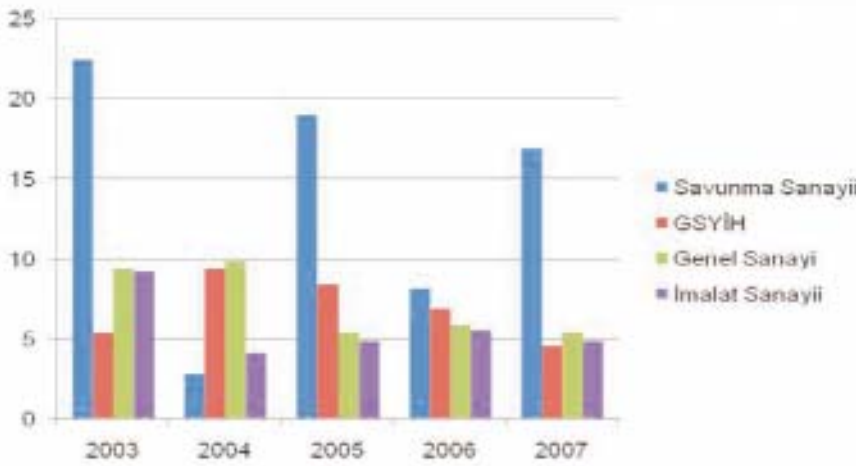
Türkiye'nin savunma alımları büt-

çede önemli yer tutuyor. Bu ihtiyaçların önemli bir bölümü de yurt dışından alınıyor. Yani ordusu uzun süredir bir çatışma içinde olan Türkiye, savunma ihtiyaçlarının 2007 rakamları ile ancak yüzde 41.6'sını yurt içinden karşılayabiliyor. Zaten ordusu çatışma içinde olan fazla da ülke yok. İlk başta ABD'yi, ikinci sıraya İsrail'i koyarsak, ardından Türkiye geliyor. Zaman zaman çatışmalar yaşayan Rusya, Pakistan ve bazı Afrika ülkeleri de bu kapsama alınabilir.

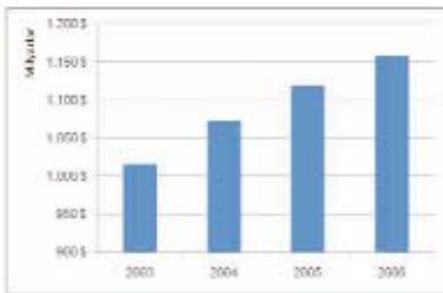
Bu bilgileri bir tespitte bulunmak için veriyoruz. O da şu: Her ülke silahlı kuvvet kurar, silah sistemleri edinir. Fiili çatışma içinde olmayan ülkeler bu varlıklarını caydırma unsuru olarak kullanırlar. Çatışma içinde olan ülkeler ise hem ihtiyacı karşılamak hem de caydırma işlevini yerine getirmek için kullanır. Türkiye ise ikinci bölümde değerlendirilebilecek bir ülke.

25 yılı aşkın bir süredir bölücü te-

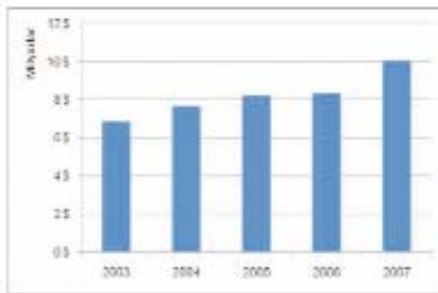
rörle mücadele eden Türkiye, diğer ülkelere göre savunma ihtiyaçları farklılık gösteren konumunda. Türkiye'nin silah sistemlerine olan ihtiyacı, bulunduğu bölge ve jeopolitik konumu nedeniyle süreklilik arz ediyor. Bu tespitin devlet katlarında yapıldığı, son 5 yıldaki girişimler ve gelişmelerden anlaşılıyor. Bunu Savunma Sanayi Müsteşarlığı'nın (SSM) çalışmalarından anlıyoruz. SSM, savunma ihtiyaçlarının yerli sanayi tarafından üretilmesini stratejik hedef olarak kendine belirlemiş durumda. Bu doğrultuda ciddi adımlar atıldı. Rakamlara göz atarsak bu daha da netleşiyor. 2006 yılında Türk Silahlı Kuvvetleri'nin (TSK) ihtiyaçlarının ancak yüzde 36.6'sı yerli üreticilerden sağlanıyordu. Bir yıl sonra yani 2007'de bu rakam yüzde 41.6'ya yükseldi. Henüz rakamlar açıklanmadı ancak 2008 yılında yerli katkı oranının yüzde 45'lere, 2009 yılı sonunda ise yüzde 50'lere çıkması hedefleniyor.

Yıllık Artış Yüzdeleri
(Kaynak: SaSaD Anketleri, TÜİK)

Dünya Askeri Harcamaları
(Kaynak: STPRT Yearbook 2007 Appendix. 8A)

Milli Savunma Bakanlığı Bütçesi
(Kaynak: Bütçe ve Mali Kontr. Gn. Md)

Kendisine bu hedefleri koyan ve “ulusal savunma sanayinin geliştirilmesi görevini yerine getirmekle yükümlü olan” SSM, bu hedef doğrultusunda bazı düzenlemeler yaptı. Bu düzenlemelere göre savunma projele-

rinde minimum yüzde 50 sanayi katılımı ve ofset yükümlülüğü getiriliyor, KOBİ'lere iş payı verilmesi zorunluluğuna da projelerin teklife çağrı dosyalarında yer verilmesini bir koşul olarak koyuyor.

Ssm'nin 'Türk Modeli'

SSM, TSK'nin ihtiyaçlarının yurt içinden karşılanma oranını artırmak, Türkiye'de bir savunma sanayi oluşturmak amacıyla geliştirdiği stratejisinde üç ana yaklaşım bulunuyor. Bu yaklaşım şöyle sıralanıyor:

- Özgün geliştirme modelinde, savunma sanayimizin kabiliyet alanlarında öncelikle özgün geliştirme modellerinin uygulanması ve savunma sanayi ürün portföyünün zenginleştirilmesi,

- Ortak geliştirme ve konsorsiyum modelinde, ulusal pazar için geliştirilenin maliyet etkin olmadığı durumlarda ortak geliştirme veya konsorsiyumlara ortak olma ve tasarım ve risk ortağı olma potansiyelinin geliştirilmesi,

- Hazır alım ve ortak imalat modelinde ise; yukarıda bahsedilen önceliklerin sağlanmaması durumunda hazır alım yoluna gitme ve bu tür projelerde ortak imalat ve ofset yoluyla ulusal sanayimize iş imkanları yaratılması.

Yaklaşım yavaş yavaş da olsa bir takım sonuçlar vermeye başladı. TSK'nin planladığı ve üretimi/alımı istenen birçok proje yerli firmaların ağırlıkta olduğu konsorsiyumlara verildi. Türk firmaları bazı uluslararası büyük konsorsiyumlarda yer almaya başladı. Bu projelere daha sonra değineceğiz...

Araştırma-Geliştirme

Savunma alanında birçok ülkenin kullandığı bir sisteme sahip olmak, güncel teknoloji açısından fazla istenen bir durum değil. Her ordu kullandığı silah sisteminin yalnızca kendisinde olmasını, yani özgün olmasını ister. Yani savaşma potansiyeli olan ülkenin silahlı kuvvetleri çatıştığı ordunun sistemlerini biliyorsa avantajların azalmaya başlıyor. Ancak günümüzde Türkiye ölçeğindeki ülkeler genel anlamda aynı kaynaktan silah sistemlerini satın alıyorlar. Burada özgün üretim, daha da kristalize ederse araştırma-geliştirme (ar-ge) yaklaşımının önemi ortaya çıkıyor. Hemen

sevindirici bir haber verelim, Türk savunma sanayisinin ar-ge faaliyetleri çok olumlu noktalarda seyrediyor. Ar-ge'ye ayrılan kaynak ve sonuçları umut verici. Belki adımlar yeni ama, gelişmeler umut verici. Bir örnekle bu çalışmalarını sonuçlandıralım:

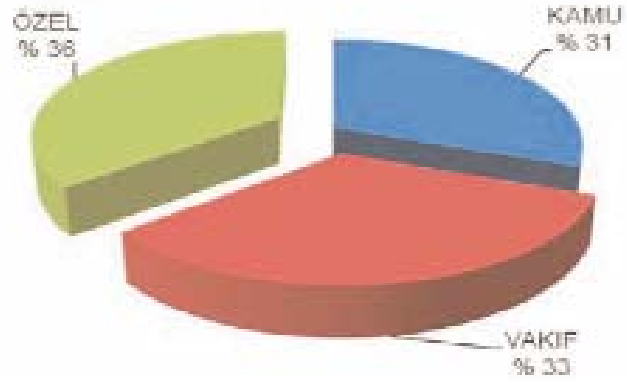
Türkiye BM Güvenlik Konseyi kararıyla Somali açıklarına, Aden Körfezi'ne "deniz haydutluğu" ile mücadele amacıyla savaş gemisi gönderen üçüncü ülke oldu. Türkiye Cumhuriyeti Gemisi (TCG) Giresun, 25 Şubat'tan bu yana bölgede 4 ay süreyle görev yapacak. Giresun'da kullanılan Gemi Entegre Savaş Sistemi (GENESİS) dünyada yalnızca üç Türk gemisinde bulunuyor. Diğer ikisi de TCG Gemlik ve TCG Gaziantep. Ayrıntıları pek fazla verilmiyor ancak sistemin "çok işlevsel olduğu" bizzat gemi komutanınca, gururla söyleniyor.

Gurur duygusunun ön plana çıkmasının altında yatan gerçek ise ar-ge. GENESİS bir Türk ar-ge ürünü. Türk savunma sanayisinin ar-ge'ye ayırdığı kaynağın yıllara göre yükselişi Savunma Sanayicileri Derneği'nin (SASAD) verilerinde sergileniyor.

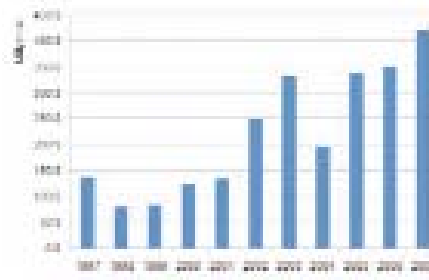
SASAD'ın rakamlarına örneklenerek bakalım. Türk sanayisinin birçok dalında ar-ge harcamalarına ayırdığı payın, cirolarının küçük bir bölümü olduğu ortada. Örneğin 2007 yılında Arçelik cirosunun yüzde 2'sini, Vestel yüzde 1.9'unu, Tofaş yüzde 0.3'ünü ayırmış. Türk savunma sanayisi ise aynı yıl ar-ge'ye cirosunun yüzde 6'sını ayırmış. Biraz daha ayrıntıya girmek gerekirse savunma alanında öz kaynaklardan ar-ge faaliyetlerine ayrılan toplam tutar 156 milyon YTL. Ancak buna dış kaynaktan ar-ge'ye yapılan yatırımları da eklersek tutar 477 milyon YTL civarına yükseliyor. Sektörün 321 milyon YTL'lik dış kaynaklı ar-ge yürütmesi küçümsenebilecek bir rakam anlamına geliyor.

İhracat

Türkiye, uzun bir aradan sonra kendi silahını kendisi yapmaya karar vermiş görünüyor. Bu durum, geliş-

Toplam Cironun Kamu - Vakıf - Özel Dağılımı
(Kaynak: SasaD 2007 Anketi)

Savunma Sektörü İhracatı
(Kaynak: SasaD Anketleri)

Savunma Sanayii ve Türkiye İhracatında Bir Önceki Yıla Göre Değişim Yüzdeleri
(Kaynak: SasaD Anketleri, TÜİK)

melerin doğal seyri olarak değerlendiriliyor. Üretmek, başarmak ülkenizin güvenliği açısından önemli. Ancak savunma üretimini ucuz mal etmek gerekiyor. Bunun yolu da ürettiğiniz savunma sistemlerinin başka ülkelere satışından geçiyor. Türk savunma sanayisinin, bu konuda da olumlu girişimleri var. Hatta ilk adımlar için başarılı sayılabilecek rakamlar kesin olarak ilan edilmiş durumda. Dünya silah pazarının yüzde 70'inden fazlasını ABD, Rusya, Almanya ve Fransa paylaşmış durumda. Bu pazarlara Türkiye'nin girmesi, kendine yer açması oldukça zor. Ancak Türk firmalar bu alanda da kendi pazarlarını yaratma yoluna gidiyorlar. Savunma araçları ihracatında da siyasi nüfuz konusu ön plana çıkıyor. Türkiye'nin imajının etkili olduğu ülkelerde bu konu etkili olmaya başlamış durumda. Örneğin Pakistan, Türkiye ile savunma projelerinde işbirliği yapmaya

çok yatkın bir ülke. Azerbaycan da bu ülkelerden biri...

İhracat konusunda Türkiye'nin avantajları da yok değil. Çünkü Türk savunma sanayisinin ürettiği ürünler her şeyden önce TSK tarafından fiilen çatışma bölgelerinde kullanılan ürünler. Yani ürünlerin "çatışma deneyiminin" olması çok önemli. Birçok ülkenin ürettiği silahların, araç/gereçlerin bu şansı yakalaması olanaksız. Savunma alanında çalışanlar buna saldırı helikopterlerini örnek gösteriyor. Alman-Fransız ortak yapımı Tiger helikopteri, Güney Afrika'nın Rooivalk helikopterinin böyle bir deneyimi bulunmuyor. Yani bu helikopterler hiçbir çatışmaya girmemiş. Çatışma alanındaki zaafı, avantajları kullanılarak anlaşılmalıdır. Ancak, Türk savunma ürünleri için bu söz konusu değil. Çünkü ürünler TSK'nin ihtiyaçları için üretiliyor ve hemen kullanıma sunuluyor.

Alınan projelerin başarılması rüştünü ispat olacak...

Sektör sınavdan geçiyor

Türk savunma sanayisi son dönemlerde TSK'nin birçok projesini üstlenmiş durumda. Bunlardan en çok bilinenleri ATAK helikopter projesi, ALTAY tank projesi, Türk İnsansız Hava Aracı (TİHA) Projesi ve MİLGEM. Türk Savunma Sanayisi'nin bu projelerdeki başarısı ülke güvenliğine katkılarının yanı sıra dünya ölçeğinde de ses getirecek. Projelerin başarısı savunma projelerindeki ihracatı, bu alanda bir güç olma sonucunu getirebilir. Projelere bir göz atarsak, şu şekilde özetlenebilir:

ATAK: Üzerinde uzun süre çalışıldı. İhale süreci bir kere iptal edilip yeniden başlandı. ABD'li Bell Textron ve Boeing kendi modelleriyle ihaleye asılmadılar. Mart 2007'de alınan kararla TAI ana yükleniciliğinde İtalyan AgustaWestland firmasıyla görüşmeler tamamlandı. 7 Eylül 2007 tarihinde TAI, AgustaWestland ve Aselsan firmaları arasında sözleşme imzalandı. TSK'nin 50 adet alacağı T129 helikopterinin 30 yıllık kullanım ömrü olması planlanıyor. İlk helikopterin 2012'de teslim edilmesi bekleniyor.

ALTAY: Ana yükleniciliğini Koç Grubu'ndan Otokar'ın yaptığı projenin alt yüklenicileri Güney Koreli Rotem/ADD, Aselsan, Roketsan ve MKE. Üretilen tankın tüm mülkiyet hakları Türkiye'ye ait olacak. Güney Koreli firmanın projeye teknik destek sağlaması planlanıyor. TSK ilk aşamada 250 tank

siparişi verdi. Proje takvimi 15 Ocak 2009'da başladı ve ilk teslimatın 2015 sonrasına planlanıyor.

TİHA: Türkiye terörle mücadelede kullanmak amacıyla insansız hava araçlarına yoğun ihtiyaç duyuyor. Aselsan'ın araçlarını taşıyan ve İsrail'den alınan insansız hava aracı Heron'un bu yaz bölücü terör örgütüne karşı kullanılması planlanıyor. Ancak bunların dışında Türk Havaçılık ve Uzay Sanayi AŞ'nin (TAI) ana yükleniciliğini yaptığı TİHA Projesi çalışmaları sürüyor. Bu yıl kurumun tüm sistem entegrasyon çalışmalarını yapması ve ilk test uçuşlarını gerçekleştirmesi bekleniyor.

MİLGEM: Denizaltı savunma savaşı ve Keşif Karakol Gemilerinin yurt içi tasarımı ile azami oranda yerli katkı sağlanarak inşa ve donatımı, gemi dizaynı ve tekne inşası ile sistem entegrasyonunda dışa bağımlılığın azaltılması amacıyla geliştirilen projeye Türkiye'de belli başlı tüm savunma firmaları katılıyor. Aselsan, Havelsan, ve STM'nin yanı sıra TÜBİTAK, İTÜ'den de destek alınacak. Projenin tamamlanması durumunda Türkiye deniz platformlarında ciddi yetenekler kazanmış olacak.

Bu noktada, Türk savunma sanayisinin geldiği aşamayı küçümsemek iyi niyetli yaklaşımdan yoksunluk anlamına gelir. Anacak bu ve diğer benzer projelerin başarılması, TSK'nin kullanımına sunulması ve başarıyla görev yapması Türk savunma sanayisinin "ben de varım" demesini sağlayacak.

Bu deneyim Türk savunma ürünlerine önemli bir avantaj sağlıyor.

Bu avantajlar Türk savunma sektörünün ihracatında önemli bir etken durumunda. Aselsan'ın, Otokar'ın, Yonca-Onuk'un ihracatları bunu doğruluyor. Savunma Sanayi Müsteşarlığı yetkilileri sektöre güvenlerini, üstü kapalı da olsa şu bilgilerle veriyorlar:

"ATAK Projesi kapsamında üretilen helikoptere bir ülkeden teklif şimdiden geldi. Düşünebiliyor musunuz, daha üretilmemiş bir helikoptere teklif geliyor. Sonuçların ne olacağı, bu ülkeyle hangi aşamaya kadar pazarlık yürütüleceği bilinmez ama helikoptere proje aşamasında teklif gelmesi, projenin başarıyla tamamlanması durumunda neler olabileceğinin de kanıtı."

İhracat konusunda SSM'nin "2009 Performans Programı"ndaki hedef de önemli:

"2011 yılında savunma ürün ve hizmet ihracatı yıllık 1 Milyar Dolar'a çıkartılacaktır." ■

Türk Savunma Sektörü'nün yapısı

Türk savunma sektörünün yapısı özel firmalar, kamu kuruluşları ve vakıf (Türk Silahlı Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfı) kuruluşları olarak şekillenmiş durumda. Sektörün yüzde 36'sı özel, yüzde 31'i kamu kurumları, yüzde 33'ü de vakıf kurumlarından oluşuyor.

Vakıfla "bağlı ortaklık", "iştirak" ve "dolaylı bağlı ortaklık" şeklinde ilişkisi olan kurumlar şunlar:

Bağlı ortaklıklar: Aselsan, Tusaş, Havelsan, Roketsan, İşbir, Aspilsan.

İştirakler: TEI A.Ş., Ditaş A.Ş.,

Netaş A.Ş., Mercedes-Benz Türk A.Ş., Heaş A.Ş., Tapasan A.Ş., Turktıpsan A.Ş., HTR A.Ş.

Dolaylı bağlı ortaklıklar: Mikes A.Ş., Ehsim A.Ş., Esdaş A.Ş., STM A.Ş.

Sektörde, kamu kurumu olarak Makine Kimya Endüstrisi Kurumu (MKEK), Gölcük ve İstanbul Tersaneleri ile kuvvet komutanlıklarına bağlı tesisler bulunuyor. Bu tesisler birçok üretim ve modernizasyon projelerinde yer alıyor.

Özel sektörün savunma alanına ilgisi de son yıllarda artış gösteriyor. Son projelerle Türkiye'nin büyüklerinden Koç Grubu da Otokar ile sektöre ağırlığını koydu. Türk tankı Altay'ın üretimini yapacak konsorsiyumda ana yüklenici olarak Koç Grubu yer alırken, havaçılık alanında Alp Havaçılık, denizcilik sektöründe ise Yonca-Onuk firması Türkiye'nin savunma ihracatında imzası olan firmalar.

Savunmanın amiral gemisi:

ASELSAN

Telsiz üretimi amacıyla kurulan Aselsan, günümüzde Türk savunma sanayisinin en büyüğü olmuş durumda. Aselsan, tüm savunma elektroniği ile ilgileniyor. Dünyadaki ilk 100 savunma firmasının arasına giren Aselsan'ın şimdiki hedefi ilk 50 içinde yer almak...

Kurum, hava, kara ve deniz platformlarının elektroniği üzerinde çalışıyor. En büyük müşterisi TSK. Ancak ABD, Uruguay, Mısır, Pakistan, Azerbaycan gibi ülkelere ihracat gerçekleştiriyor. Ürettiği haberleşme sistemleri, radarlar, gece görüş cihazları, lazer noktalayıcılar halen TSK tarafından kullanılıyor. TSK'nin dışardan aldığı ve bir süre sonra yenilenmesi gereken birçok sistemin elektroniğini yeniliyor. Aselsan, Almanya'dan alınan Leopard tanklarına hareket halinde, gece-gündüz ve her iklim koşulunda ateş olanağı, ilk atımda yüksek isabet olanağı sağlayan Volkan adlı Komuta Kontrol Sistemi'ni entegre etti. Yenileştirilen tanklar modern tank olarak hizmet veriyor. TSK envanterinde terörle mücadele alanında yoğun olarak kullanılan Cobra, Skorsky helikopterleri de Aselsan'ın modernizasyonundan geçmiş durumda. Kurum, burada kazandığı deneyimleri ATAK helikopterinin elektroniğini üstlenerek bir adım ileri taşıyor. Helikopterin ana görev bilgisayarı da Aselsan tarafından üretilecek.

Leoparlarda kazanılan deneyimler Türk tankı Altay için kurum tarafından kullanılacak. Aselsan, Milli Gemi Projesi'nde (MİLGEM) sorumluluk üstlenerek deniz araçlarına da açılmış oldu. İnsansız kara aracı İzcı'yi geçtiğimiz yıllarda geliştiren Aselsan, şu anda insansız deniz araçlarını geliştiriyor. Bu araçlar deniz yüzeyinde ve deniz altında görev yapabilecek. Ayrıca belli bir bölgenin havadan gözetlenebilmesi için yüksek irtifada balonla görüntü sağlayan Kaşif sistemi üzerinde de çalışıyor.

Dünya devlerine üretim yapan firmalar bu bölgede toplanıyor...

Eskişehir havacılık merkezi

Türk savunma sektöründe belirli alanda üretim yapan firmalar tek bir bölgede toplanmıyor. Ancak Eskişehir'deki 1. Hava İkmal Bakım Merkezi'nin giderek kenti Türkiye'nin havacılık merkezi haline getirmeye başladığı gözleniyor. Kentteki dört firma TSK'nin hava araçları projesinde yer almalarının yanı sıra ABD'li firmalarla ortak projeler de yürütüyor.

Eskişehir'deki 1. Hava İkmal Bakım Merkezi'nde Türk Hava Kuvvetleri'ne ait savaş ve nakliye uçaklarının bakım, onarım ve tadilat işlemleri yapılıyor. Merkezin bu ilde olması bölgede havacılık firmalarının yoğunlaşması sonucunu doğurmuş. İkmal Bakım Merkezi'nin bazı ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla önceleri KOBİ düzeyinde faaliyet gösteren firmalar günümüzde birçok dev havacılık firmasıyla işbirliği içinde üretim yapıyor. Firmalar, özellikle ABD firmalarıyla ortak projeler geliştiriyor, "son insanlı uçak" olarak üretilmesi planlanan F-35'in motoru için ortak çalışıyor.

Eskişehir'de faaliyet gösteren firmalardan biri Alp Havacılık. F-35'in motoru için tasarlanan bazı parçaların üretimine başladı. Alp Havacılık başta Sikorsky olmak üzere Pratt & Whitney, Pratt & Whitney Kanada, Goordirch Landing Gear ve TAI/Boeing gibi dünya devleri ile çalışıyor.

Yerli uçak motoru

Türk Silahlı Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfı'nın iştiraklerinden TEI, kentte yerleşik bulunuyor ve uçak motorları üzerine çalışıyor. Kurumun ürettiği ilk motor Nisan 2008'de uçtu. Firma son insanlı uçak F-35 motoru konusunda

ABD'den General Elektrik ve İngiltere'den Rolls Royce ile ortak çalışıyor.

Türkiye'nin de dokuz ortağından biri olduğu "Müşterek Taarruz Uçağı (JSF-Joint Strike Fighter)" diğer adıyla F-35, üretilen son insanlı savaş uçağı olacak. Uçak için iki motor seçeneği üretiliyor. Bir seçeneğe Eskişehirli TEI, diğerine ise yine Eskişehirli Alp Havacılık ortak durumda. Türkiye, alacağı uçaklarda hangi motoru seçeceği konusunda henüz karar vermedi. Buradaki ölçü ise Eskişehir'de uçak motorunun üretim hattının kurulması. Pazarlıklarda başarı sağlanabilirse, Eskişehir son insanlı uçağın motorunun üretim merkezi de olabilir.

Türkiye'nin ortağı olduğu diğer proje ise Geleceğin Nakliye Uçağı: A400M projesi. Bu uçağın motor parçalarının tasarımının TEI tarafından bu yıl tamamlanması bekleniyor. TEI İspanyol ITP firması ile ortak çalışmalarını sürdürüyor. TEI'ye verilen en önemli görev ise tamamen yerli tasarım ve üretimle 2020'li yıllarda üretimi yapılabilecek bir uçak motoru tasarımı. Kurum'un bu hedef doğrultusunda çalıştığı biliniyor. Kentte ayrıca Coşkun Öz Savunma Havacılık ve Turbomak (Eskişehir Jant Sanayi) firmaları da havacılık ve savunma alanında faaliyet gösteriyor.

“Ancak ve ancak ulusal sanayisi güçlü ülkeler, gelişmiş büyük ülkelerin piyonu olmaktan çıkar, dünya uluslar topluluğunun başı dik, onurlu bir üyesi olur”

KEMAL ÖZDEN

Kurucu ve Onursal Başkanımız KEMAL ÖZDEN’i, ölümünün 3. yıldönümünde Zincirlikuyu’daki mezarının başında özlemlerle andık.

